

UNIVERSITATEA ACADEMIEI DE ȘTIINȚE A MOLDOVEI

ȘCOALA DOCTORALĂ ȘTIINȚE UMANISTE
ȘCOALA DOCTORALĂ ȘTIINȚE GEONOMICE

***TENDINȚE CONTEMPORANE ALE
DEZVOLTĂRII ȘTIINȚEI: VIZIUNI ALE
TINERILOR CERCETĂTORI***

Materialele
Conferinței Științifice a Doctoranzilor
Ediția a V-a

Chișinău, 2016

Materialele Conferinței Științifice a Doctoranzilor (cu participare internațională)
Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători sunt
recomandate pentru publicare de Consiliul științific al Universității Academiei de
Științe a Moldovei (proces-verbal nr. 2 din 15 martie 2016)
și Consiliile școlilor doctorale

COMITETUL ȘTIINȚIFIC

acad. Maria DUCA - președinte; dr. Tatiana POTÎNG; acad. Valeriu RUDIC;
acad. Mihai CIMPOI; acad. Mitrofan CIOBANU; mem. cor. Ion GUCEAC;
mem. cor. Ion DEDIU; dr. hab. Svetlana COJOCARU; dr. hab. Veaceslav URSACHI;
dr. hab. Alexandru STRATAN; dr. hab. Victor GHILAȘ; dr. hab. Aculina ARÎCU;
dr. hab. Maria NEDEALCOV; dr. hab. Vasile ALCAZ;
dr. hab. Victor JUC; dr. hab. Olga GAGAUZ;
dr. hab. Nicolae ENCIU

COMITETUL ORGANIZATORIC

Claudia OLTU;
dr. hab. Laurenția UNGUREANU; dr. Elvira NAVAL;
dr. Marina ȚURCAN; dr. Maria COCU; dr. Igor NICOARA; dr. Natalia PROCOP;
dr. Serghei SPRÎNCEAN; dr. Angela TIMUȘ; Mariana RUSU; Irina COJOCARI;
Irina NISTIRIUC

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII

Responsabilitatea asupra conținutului revine în exclusivitate autorilor
© Universitatea Academiei de Științe a Moldovei, 2016

SUMAR

Arama Olga. <i>Bogdan al III și urcarea sa în scaunul Țării Moldovei</i>	6
Bejenaru Carolina. <i>Aspecte de demografie urbană în evul mediu în unele orașe europene. Studiu comparat cu spațiul românesc</i>	12
Belogorodov Roman. <i>Дилемма заключенного как предмет социальной философии</i>	16
Berdan Silvia. <i>Tehnici de evadare din timpul și spațiul profan în romanul Ostinato de Paul Goma</i>	18
Botnari Liliana. <i>Engleza americană ca variantă a limbii engleze</i>	24
Bujorean Tatiana. <i>Costumul tradițional moldovenesc: etapele principale de evoluție</i>	30
Cârciumaru Dumitru. <i>Dirijorul Mihail Secikin. Portret de creație</i>	34
Caruntu-Caraman Livia. <i>Englezismele în mass-media din Republica Moldova: frecvență și formare</i>	37
Caterev Cristina. <i>Fenomenul derivării lexico-gramaticale în terminologia biblioteconomică românească</i>	40
Cechina Tatiana. <i>Activitatea parlamentară a organizațiilor de partid din Basarabia (1918-1938). Interpretări și aspecte istoriografice</i>	46
Cereș Irina. <i>CertIFICATELE comerciale – surse importante în studierea relațiilor economice ale Principatului Moldovei la înc. sec. al XIX</i>	48
Chiciuc Liudmila. <i>Impactul social al cercetărilor monografice ale Institutului Social Român din Basarabia (1934-1940)</i>	53
Chiciuc Natalia. <i>Compoziție și dramaturgie în „Trio pentru vioară, violoncel și pian” de Gheorghe Neaga</i>	58
Cojocari Constantin. <i>Local/Național/Universal: conceptualizări și viziuni</i>	63
Cojocaru Inga. <i>Unele considerente teoretice privind funcționarea guvernanței</i>	68
Daniilceac Oleg. <i>Activități edilitare în or. Cahul la răscrucea secolelor XIX-XX: contribuția familiei Caravasile</i>	70
Diacon Oxana. <i>Sociocritica în viziunea lui Henri Mitterand</i>	75
Dochina Svetlana. <i>Situația juridică a femeilor din Sudul Basarabiei la sfârșitul sec. XIX-lea</i>	79
Enicov Cristina. <i>Particularități pragmatice ale discursului publicitar francez</i>	82
Florea Augustina. <i>Viziuni noi în cercetarea romantismului muzical - fenomen prioritar în cultura europeană a sec.al XIX-lea</i>	88
Florea Carmen Elena. <i>Un postmodernism întârziat: Alexandru George</i>	95
Gabura Dumitru. <i>Critica literară română despre poetul Victor Teleucă</i>	102

Heghea Serghei. <i>Cercetarea și valorificarea vestigiilor așezării eneolitice târzii Brînzei III – Țiganca</i>	106
Hurubă (Dudilă) Carmen. <i>Ardelenismul poetic la Kiraly Laszlo</i>	109
Idjilov Roman. <i>Paradigma pragmatistă în metafilosofia contemporană</i>	112
Iurcovich Cosmin Tudor. <i>Redescoperirea istorică și estetică a bunurilor de patrimoniu cultural</i>	114
Jacota-Dragan Olga. <i>Geneza și evoluția conceptului „paradigmă”</i>	119
Luca Aliona. <i>Analiza componențială a unor termeni din grupul lexico-semantic al atletismului</i>	123
Luca Sergiu. <i>Influența globalizării la formarea elitei</i>	128
Luchiancova (Metleeva) Miroslava. <i>Autor și traducător: polemica sensurilor</i>	131
Macovei Dorina. <i>Metonimia conceptuală ca mijloc de formare a tezaurului terminologic al ecologiei</i>	136
Mare Andrada. Ioan Alexandru - <i>Celebrarea logoului</i>	140
Marosfői Enikő. <i>Personajul romanului contemporan</i>	142
Movilă (Popa) Maria. <i>Relația basm-mit</i>	144
Nicolaescu Gheorghe. <i>Transpunerea semiografică a doinei vocale și instrumentale</i>	146
Oanea Oana-Larisa. <i>Discursul epic feminine postdecembrist</i>	153
Onica Dorina. <i>Taxonomia peisajelor culturale rurale</i>	155
Osipova Aliona. <i>Arhitectura și puterea în Republica Moldova</i>	159
Pocan Nicoleta Doina. <i>Revista Vatra în „Evul Mediu”</i>	162
Rosca Mariana. <i>Oportunitățile sistemului tehnologiilor informaționale și comunicaționale în elucidarea dialogului migranților</i>	165
Rusu Mariana. <i>Tradiții și obiceiuri de naștere – abordări și metode moderne de cercetare</i>	171
Severin Serghei. <i>Satul moldovenesc ca obiect de studiu al activității urbanistice</i>	175
Sîrbu Livia. <i>Așezările Culturii Chișinău-Corlăteni: caracteristici generale și particularități</i>	180
Sîtnic Ina. <i>Metode de observare a comportamentului studenților în procesul de traducere orală</i>	185
Sturtzu Maria Lucreția. <i>Reviste literare Ieșene postbelice și școala de poezie din jurul lor</i>	191
Surdu Victoria. <i>Definitivări conceptuale în cadrul grupului cultural Bugeac</i>	194
Szabó Zsolt. <i>Perspectivă actuală a personalității lui Aurel Gurghianu</i>	198
Șalari Marian. <i>Izvoarele studierii istoriei bisericii ortodoxe din Basarabia (sec. XIX-lea)</i>	201
Ursenco Igor. <i>Metaxa și post-literatură: o grilă</i>	204
Verejanu Dan. <i>Metafora - comunicarea dintre conștient și inconștient</i> ...	208

Alcaz Adelina. <i>Elaborarea registrului anotimpului de toamnă pentru teritoriul Republicii Moldova</i>	214
Alcaz Adelina. <i>Elaborarea registrului primăverilor în contextul schimbării climei actuale</i>	217
Angheluța Viorica. <i>Evaluarea structurii și dinamicii peisajelor cu ajutorul metricilor peisagistici</i>	220
Beț Nicolai. <i>Zonarea hazardului la alunecări de teren pe un sector din str. Ialoveni, mun. Chișinău</i>	223
Карданец Владлен. <i>Анализ макросейсмического проявления вранчского землетрясения 10 ноября 1940 г. в восточной Европе</i>	228
Domenco Rodion. <i>Unele aspecte privind modelarea spațială a precipitațiilor maxime diurne</i>	234
Domenco Rodion. <i>Intensitatea și frecvența precipitațiilor excedentare pe teritoriul Republicii Moldova</i>	238
Iațco Lilia. <i>Considerații privind dinamica nivelului apelor freatice în limitele teritoriului Republicii Moldova</i>	244
Jeleapov Victor. <i>Metodologii moderne de monitorizare a apelor subterane (caz de studiu al bazinul râului Prut)</i>	249
Mîndru Galina. <i>Impactul alunecărilor de teren asupra mediului natural și spațiului construit din Republica Moldova</i>	254
Mîndru Galina. <i>Impactul inundațiilor cauzat de ploile torențiale puternice și abundente asupra mediului natural și spațiului construit din Republica Moldova</i>	260
Troian Sergiu. <i>Vulnerabilitatea seismică a clădirilor din orașul Chișinău</i>	265

BOGDAN AL III-LEA ȘI URCAREA SA ÎN SCAUNUL ȚĂRII MOLDOVEI.

ARAMA OLGA
Institutul de Istorie al AȘM

Anul 1502 a fost caracterizat prin decizii politice, ce au schimbat situația politică a Țării Moldovei atât pe plan intern cât și extern. Asigurându-și în final o domnie relativ liniștită, Ștefan cel Mare dorește să asigure în continuare liniștea internă a Țării Moldovei, dar și continuitatea domniei ereditare. Astfel Bogdan al III-lea fiul legitim din căsătoria cu Maria Voichița fiica lui Radu cel Frumos din Țara Românească [15] este văzut ca un continuator al politicii sale și în special al dinastiei Mușatinilor. A fost apreciat pe bună dreptate ca unul din cei mai străluciți domnitori ai epocii sale, caracteristica atribuită de către Papa Sixt al IV-lea i-a atribuit următoarea caracteristică de titlu „atlet a lui Hritos” și totodată „scut al Creștinătății”, aceeași caracteristică este dată de către Jan Dlugosz” [6]. O, bărbat minunat, exclamă el- întru nimic inferior vestiților conducători eroici pe care atât îi admirăm, care cel dintâi dintre principii lumii a reputat în vremea noastră o victorie atât de strălucită în contra turcului” [6], deoarece după cucerirea războiului de la Vaslui a spulberat intențiile sultanului de a supune rapid Moldova.

Ca urmare Ștefan cel Mare decide să îl numească pe fiul său, Bogdan al III-lea, ca domnitor al Țării Moldovei, iar din descrierea făcută de către doctorul Matei Muriano „fiul său calcă pe urmele tatălui său, modest ca o domnișoară e amic al curagiului și al oamenilor curagioși. Are vreo 25 de ani” [7] Bogdan al III-lea vine la domnie holtei, băiat tânăr de 23 de ani, ambițios, având firea tatălui său, dorește și el să ajungă la zilele de glorie și slavă ca ale lui Ștefan Vodă. Sau dacă facem referire la lucrarea scrisă de Nicolae Iorga „Bogdan al III-lea... înțelept și demn continuator al marelui său părinte”[2]. Însă Grigore Ureche îi dă o caracteristică aparte „este numai puțin departat de firea tătines-ău, în ce privește setea de luptă dar nu și scopurile războaielor sale” [9]. Astfel pentru început el dorea să facă o căsătorie strălucită „după cum făcuse de multe ori părintele său”[4].

Deci dacă facem referire la dorința tatălui său Ștefan cel Mare, de ași denumi fiul în domnie, găsim dovadă a deciziei luate în lucrarea *Documente Romaniae Historica*, Vol. III, unde Ștefan își menționează fiul în actul din data de „1487 (6995) ianuarie 9” prin următoarea frază „Pentru aceia, credința domnii mele și a preiubiții fii domnii mele: Alexandru, Bogdan Vlad voievod...” [7]. O altă mențiune o putem găsi în actul din data

de 3 ianuarie 1949, „...și credință preiubitui meu fiu, Bogdan- Vlad...” [3]. O schimbare importantă în formula de adresare pentru Bogdan, tatăl său Ștefan cel Mare o face în actul din 8 august 1503, „...Ion Ștefan voevod, și preiubitul fiul său Ion Bogdan voevod”. [3] Putem observa faptul că Bogdan este menționat ca voievod, chiar dacă denumirea sa în fruntea Țării Moldovei a trezit numeroase nemulțumiri din partea boierilor, care găseau numeroase pretexte de a se îndoi de conducerea noului Domnitor.

De ce Ștefan cel Mare și-a numit fiul la domnie cu mult înainte de oficiala sa venire la tronul Moldovei, și de ce anume Bogdan, dar nu alți fii ai săi?

O explicație în acest sens puteam găsi în lucrarea scrisă de către Gheorghe Gonța, „Evoluția mentalității politice în Țara Moldovei până la finele secolului XVI”, spune următoarele „Ștefan cel Mare pare să fi pregătit și o altă variantă pe care n-a mai apucat însă s-o pună în aplicare. Din căsătoria a treia cu domnița munteană Maria-Voichița, fiica lui Radu cel Frumos, s-a născut la 16 iunie 1479 un fiu, care a fost botezat cu nume dublu Bogdan-Vlad și apare astfel o perioadă în documentele cancelariei. Atrage atenția în mod special cel de-al doilea nume, Vlad, obișnuit numai în dinastia Basarabilor, ceea ce presupune intenția lui Ștefan Vodă de a-l așeza la un moment dat în scaunul domnesc din Țara Românească, adică de unire politică nu numai a celor două Valahii, ci și a celor două dinastii – a Bogdăneștilor și a Basarabilor. Ipoteza capătă un temei în plus dacă avem în vedere că până în 1496 succesorul oficial al lui Ștefan cel Mare la tronul țării era fiul mai mare Alexandru, născut din prima căsătorie” [6].

Însă numirea sa în scaunul Țării Moldovei de către tatăl său nu l-a scutit pe Bogdan de problemele interne și externe ce așteptau momentul potrivit pentru a se putea declanșa. Dacă e să facem referire la situația internațională a Țării Moldovei față de marile imperii aflate la hotarele sale, atunci aş putea enumera câteva din ele:

- Problema Pocuției ce a fost genericul disputelor dintre Țara Moldovei și Regatul Poloniei;
- Imperiul Ungar ce nu mai era atât de puternică ca în timpul domniei lui Ștefan, dar era gata să se prăbușească la prima confruntare de amploare cu Imperiul Otoman;
- Imperiul Otoman ce se afla în plină ascensiune spre Europa Centrală, iar calea s-a ținea prin Țările Române. Iar cucerirea Moldovei sau a cetăților de la sudul țării, ar fi facilitat crearea unei legături teritoriale de-a lungul hotarelor nord-pontice și transformarea Mării Negre în „lac turcesc” [5].

Hanatul Crimeii care prezenta un pericol real pentru pacea din cadrul țării, deoarece erau gata mereu să vină cu lupte și invazii asupra vecinilor.

Dacă e să facem referire la problemele de ordin intern atunci ar fi bine să menționez că acestea erau alimentate de situația internațională a Țării Moldovei și pretențiilor susținuți de vecinii țării, argumentate prin pretextele boierilor pământeni.

Unul din pretexte fiind neajunsul său fizic „Orb, încrucișat, sașiu” [4]. De ce anume aceste denumiri au fost asociate numelui său, găsim explicații atât în scrierile contemporanilor săi dar și în lucrări științifice mai recente. Pentru început fac referire la părerea lui Xenopol, care afirmă „că Bogdan era într-adevăr încrucișat, ...se uita cu un ochi la slănină și unul la făină” [4], sau 8 după spusele lui Ureche „Bogdan era orb”. Dar după părerea lui Panitescu „Bogdan nu era nici chior, nici orb, nici încrucișat, ci bolnav de ochi, nimic mai mult” [4]. Cu această ocazie la curtea domnească au fost chemați și numeroși medici pentru ai trata „cusurul”, însă după cum afirmă doctorul italian Matei Muriano, că ochiul ar fi fost vătămat în urma unei lupte. Dacă Bogdan era în adevăr însemnat atunci apărea problema de a putea fi Domn, deoarece oamenii însemnați nu erau primiți la domnie. Românii doreau în fruntea lor un om întreg, [10] dar Nicolae Iorga afirmă că în istoria românilor se cunosc doar doi domni însemnați: Petru Șchiopul, Bogdan Orbul [9].

Sau dacă facem referire la lucrarea „Domnia în Țările Române până la 1866” scrisă de Alexandru Buzescu, afirmă următoarele „obiceul pământului” stabilește două reguli cu privire la candidatul la Tron:

a) să fie din „osul Domnului” și este un fapt stabilit că Bogdan al III este fiul lui Ștefan cel Mare provenit din cea de a patra căsătorie.

b) „să nu fie însemnat”, iar aici același autor, afirmă că în istoria Moldovei au fost câteva abateri de la cea de a două regulă „Bogdan cel Chior, Petru Șchiopul” (cel din urmă Petru Șchiopu a fost susținut de Imperiul Otoman și nepermis de către boierii pământeni, sub motivul că nu vine din ”coborâtori domnești” [1].

În lucrarea „Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase a românilor”, scrisă de Nicolae Iorga, găsim următoarea mărturie „Frescă de la Muzeul de Antichități îl dă cu înaltă coroană, acoperit de lungul veșmânt împăratească, ochiul drept pare puțin antins”[10]. Putem afirma faptul că Bogdan o fi având o mică problemă la ochiul drept, dar aceasta nu a prezentat un impediment la dreptul său de a fi Domn.

În lucrarea lui Nicolae Iorga, „Istoria Românilor prin călători”, găsim următoarea remarcă „...Fiul lui, Bogdan Orbul, care era rănit la ochi, cum se vede și în cutare frescă de mănăstire, e de 25 de ani...” [14] o altă

descriere a lui Bogdan găsim în aceeași lucrare „Bogdan era un om urât: i s-a zis Orbul, ceia ce înseamnă Chiorul, căci fusese rănit la un ochiu” [14]. Acest „defect fizic a fost o cauză poate indirectă a nereușitelor sale planuri de căsătorie cu o prințesă străină și anume pe Elisabeta, sora regelui Alexandru al Poloniei, după mărturiile lui Grigore Ureche „De multe solii ce trimisese Bogdan-Vodă la Craiul leșesc pentru soră-sa Elisaftea, pre care au cerșut”. Prima încercare de a se căsători cu Elisabeta a fost în anul 1505 „Aceasta (Elizabeta) care după ultimele înfrângeri suferite de la Ștefan prinsese frica moldovenilor, nu îndrăzni să refuze cerera” [4]. Însă mama Elizabetei se împotrivi cu „îndărătnicie la această însoțire, sub cuvânt că Bogdan era ortodox”. Chestiunea căsătoriei reveni după decesul mamei Elizavetei, când află domnul Moldovei despre deces, trimise din nou crainici regelui Poloniei pentru a-i cere a doua oară, „mâna Elizavetei” [4], dar primi un refuz argumentat din partea ei prin faptul că „Bogdan este încrucișat” [4]. Dar înainte de a primi acest refuz Bogdan reuși să întoarcă cetățile Pocuției sub cuvânt că vor ajunge teritoriu al Țării Moldovei după posibila căsătorie. Însă a primit un răspuns negativ iar cetățile Pocuției au rămas în componența Regatului Poloniei [16].

Revenim însă la urcarea în scaunul Țării Moldovei a lui Bogdan al III, Mariescu scrie următoarele „Cu toate că fusese ales și asociat totuși proclamarea sa a întâmpinat dificultăți. Și anume dificultate consta în faptul că „cu două zile înainte de a muri Ștefan, boierii se certau pe cine să aleagă” [15]. Din această lucrare aflăm și motivul esențial al nemulțumirii boierilor, care nu a fost „că Bogdan este orb”, dar faptul că „...unii îl voiau pe Ștefan nepotul lui Ștefan cel Mare (el fiind fiul lui Alexandru, fiul lui Ștefan cel Mare)” [15].

„Fiul de la Turci” – fiul lui Alexandru- susținut de unii boieri din Țara Moldovei;

Pretendenți din Polonia – fiind menționat acest fapt în „Ambasada trimisă de consilierii poloni în 1506 către Bogdan: de asemenea n-au permis regelui de a sprijini pe toți acei cari pretindeau că ar fi adevărații succesori și erezi ai Moldovei pentru a împiedică întărirea noii domnii” [15].

Un altul la Sibiu se scrie următoarele în data de „15 Sep. 1504. Pentru Vv. Transilvaniei scria magistrului Sibienilor: „... cres filio ispius vaivodae Moldaviae necessarias interim ordinarias impensas...” nam si idem filius vaivodae se in aliquum alium locum evadet...” [15].

Un anume Radu de la Costești susținut de către Radu cel Mare, fiind motivul campaniei din 1507, dar prin mijlocire făcută de către Maxim Brancovici, sunând că „sunt creștini și rude”, iar Bogdan a hotărât să facă cale întoarsă;

Trifăilă, susținut deja de către Neagoe Basarab, fiind inițiatorul campaniei de luptă din 1514 la Vaslui, tentativa a fost una nereușită deoarece armata a fost învinsă.

Din aceste rânduri putem explica faptul de ce Bogdan al III este numit „orb, sașiu, încrucișat, grozavul”, [3] și anume prin lucrarea scrisă de către N. Iorga, unde menționează următoarele. „Când, de nevoie, poporul suferia pe unul care nu era întreg și frumos, îi alipi pentru vecii vecilor o poreclă, care era totdeauna exagerată, tocmai pentru că țara voia să-și plătească astfel, ce sacrificase primindu-l” [12], iar rana de la ochi a ajuns „să i se zică Orbul” [12].

Am elucidat motivele de ce, boierii nu îl doreau la tron, unele fiind poate mai întemeiate sau altele mai puțin, dar este important să elucidăm faptul de ce anume Ștefan cel Mare a dorit să asigure domnia fiului său, încă fiind în viață. Explicația o găsim în lucrarea „Bogdan al III”, și anume „un domn legitim de a nu se mai întâmpla tulburări la alegerea noului domn, care erau atât de dese și atât de păgubitoare pentru țară”. Iar dacă să raportăm situația Țării Moldovei la acea etapă când marele puteri aveau interesul de a supune țara după bunul său plac și o neliniște din interiorul ei ar favoriza implicarea străină în politica internă a țării, uneori și pe căi armate, care ar favoriza consecințe negative pentru ea. O dovadă hotărâtoare a faptului ca Ștefan cel Mare și-a asociat fiul la domnie, iar „proba cea mai sigură este scrisoarea trimisă din Făgăraș Brașovenilor de castelanul Budei; în ea se spune: „Bogdan a domnit împreună cu tatăl său” [15]. După ce Ștefan își liniște boierii, prin „porunci să se prinză și să se taie principalii agitatori” [15], boierii „au aclamat ca domn pe Bogdan”, iar „însuși Ștefan l-au urcat pe tron” [3].

Fiind Domn al Țării Moldovei numit încă în timpul domniei tatălui său, Bogdan al III a rămas ca un continuator cu drepturi depline a dinastiei Mușatinilor, și poate că nu a reușit să mențină în proprietatea Țării Molodovei cetățile și vămile din Pocuția, acesta a condus ca un bun gospodar, îndepărtând de la hotarele Țării Moldovei numeroșii vecini dornici de a lua din teritoriul țării.

Referințe bibliografice:

1. Buzescu Alexandru Al. Domnia în Țările Române pînă la 1866, București: Cartea românească. p.323.
2. Constantinescu N. A. Renovația Istoriei Românilor de N. Iorga, București: Vălenii-de-Munte, 1940. p. 191.
3. Chiodaru Constantin. Documenta Romaniae Historica, Vol. III, București: Academiei Republicii Socialiste România, 1980. p. 59.

4. Gane Constantin. Trecute vieți de doamne și domnițe, Vol. I, Editura Univers.
5. Gonța Gheorghe. Evoluția mentalității politice în Țara Moldovei până la finele secolului al XVI-lea, În: Revista Limba Română, Nr. 7-8, anul XXII, 2012, Chișinău. p. 6.
6. Gonta Gheorghe. Confruntările moldo-otomane în timpul domniei lui Ștefan cel Mare, În: Limba Română, Nr. 4-6, anul XIV, 2004. p. 5.
7. Holban Maria. Călători străini despre Țările Române, Vol. I, București: Editura științifică, 1961. p. 211.
8. Holban Maria. Călători străini despre Țările Române, Vol. II, București: Editura științifică, 1961. p. 524.
9. Iorga Nicolae. Istoria Armatei Românești, Vol. I, București: Neamul Românesc, 1910. p. 411.
10. Iorga Nicolae. Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase a Românilor, Vol. I, București: Editura Neamul Românesc. p. 424.
11. Iorga Nicolae. Din faptele străbunilor – Povestiri ale cronicarilor, București: Neamul Românesc, 1909. p. 218.
12. Iorga Nicolae. Istoria Românilor și a civilizației lor, București: Ferdinand I, 1930. p. 303.
13. Iorga Nicolae. Predenteți Domnesci în secolul al XVI-lea, București: Institutul de arte grafice Carol GOBL, 1898. p. 87.
14. Iorga Nicolae. Istoria românilor prin călători, Vol. I, București: Casei Școalelor, 1920. p. 74, p. 167.
15. Marinescu Iulian. Urcarea în scaun al lui Bogdan al III, București: Editura Fundația regele Carol I, 1910. p. 1, p. 22.
16. Mehmed Mustafa. Documente turcești privind istoria României, 1455–1744, Vol. I, București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1976. p.59.

ASPECTE DE DEMOGRAFIE URBANĂ ÎN EVUL MEDIU ÎN UNELE ORAȘE EUROPENE. STUDIU COMPARAT CU SPAȚIUL ROMÂNESC

*BEJENARU CAROLINA
Institutul de Istorie al AȘM*

Referindu-ne la o temă de demografie istorică atât de complexă, se poate afirma cu certitudine că documentele disponibile sunt variate și nu fac referințe la clasicele recensăminte. În lipsa registrărilor de stare civilă, în multe zone europene se vor regăsi registre parohiale a botezurilor, căsătoriilor și înmormântărilor, păstrate în interiorul parohiilor catolice și nu numai. Italia și Anglia au fost spațiile în care registrele parohiale au căpătat importanță încă în secolul al XV-lea, ca o consecință a Contrareformei – pentru prima și nașterea Bisericii Anglicane pentru a doua. Alte state cu tradiție a religiei creștine le-au urmat, mai târziu, exemplul. În afară de informațiile cu caracter demografic, aceste documente păstrează semne ale expansiunii populației europene în aproape toate sferele vieții economice.

Într-un secol, care reprezenta trecerea de la societatea medievală la epoca modernă, distribuția populației în teritoriu reprezenta, în mare măsură, caracteristica epocii precedente. Secolul al XV-lea este secolul în care va începe formarea celor mai mari metropole, considerate astfel în perioada epocii moderne.

Ca urmare a procesului de urbanizare, în secolele XIV-XV, populația orașenească a Europei apusene, neuniform repartizată, reprezenta 10-15% din totalul locuitorilor [2, p. 96]. Procesul de urbanizare a avut, totodată, drept consecință formarea unor orașe cu o populație numeroasă. Conform opiniei unor istorici demografi, în jurul anului 1300, în Europa existau aproape 80 de orașe cu peste 10.000 de locuitori, din care aproape 40 de orașe erau cu peste 20.000 de locuitori și 6-8 orașe cu peste 50.000 de locuitori (Milano – 100 -120.000 locuitori, Veneția, Genova – 80- 100.000 locuitori, Paris – 80.000 de locuitori etc.) [2, p. 97].

În spațiul românesc, situația demografică a orașelor, conform unor estimări aproximative, era următoarea: în ajunul cuceririi Cetății Albe de către turci numărul locuitorilor ei se ridica la 20.000 [1, p. 136].

Analiza indicilor geografici a natalității și mortalității în ariile europene evidențiază valori înalte în perioade de pace și desigur valori mici în perioade de război, dar nu numai războaiele au constituit cauze a diminuării populației, dar și alimentația săracă, epidemiile etc. [5, p. 19].

În spațiul românesc raportul demografie-economie este caracterizat prin creșterea numărului populației atestată în a II-a jumătate a secolului al XV-lea, fenomen însoțit de asemenea de pătrunderea în comunitățile rurale a economiei bănești. Din privilegiul acordat de Ștefan cel Mare negustorilor din Liov, la 3 iulie 1460, reiese că aceștia desfăceau în Moldova medievală, în afară de unele articole de lux și unelte de largă întrebuințare precum seceri, coase și fiare de plug. De asemenea, creșterea numărului populației a avut urmări importante și în ceea ce privește organizarea teritorial economică a marilor domenii. Un număr însemnat de țărani s-au îndreptat spre orașe situate în cea mai mare parte în regiunea subcarpatică și la Dunăre, cunoscute de altfel ca zone de concentrare demografică.

Exploatarea demografică va avea, evident, consecințe pe plan economic și social. Producția agricolă nu se ridică la nivelul cerințelor sporite, prețurile produselor creșteau continuu, proprietarii funciari măreau arenda și impuneau noi pretenții. Ca urmare, are loc fenomenul de deplasare periodică a unor mase de țărani, deveniți muncitori manuali sezonieri, precum și de migrația la orașe. Astfel, se impune a sublinia faptul că unul din aspectele esențiale a marelui progres în Occident și evoluție demografică, a fost dezvoltarea urbană.

În deplasarea de la sat la oraș se va asista la un fenomen tipic al economiei agricole. Studiile efectelor asupra mișcărilor de populație cauzate de perioadele de criză și influența acestora asupra distribuirii populației, concordează a demonstra cum săracii se mutau de la sat la oraș, în dependență de ritmurile sezoniere ale anotimpurilor.

Acest proces este divers de la stat la stat și urmărește scheme diferite. Un caz unic este cazul Elveției. În perioada supusă analizei, deplasările de populație poartă un caracter particular, dictat de deplasarea bărbaților în diferite state, în calitate de militari, în serviciul diferitelor curți europene, prin intermediul unei proprii și adevărate instituții publice care gestiona fenomenele la nivel de canton și la nivel federal.

Total diferită era situația în țările române. Afirmarea, în secolul al XIV-lea a independenței statelor românești, organizarea instituțiilor și așezămintelor acestora, au avut un rol însemnat în dezvoltarea vieții economice a poporului român.

Referindu-ne la numărul populație care putea fi estimat cu mare aproximație în spațiul românesc, rezultă, că la sfârșitul secolului al XVI-lea, în spațiul românesc trăiau curca 3.000.000 locuitori.

Perioadele de creștere a numărului populației coincid în Moldova cu domniile lui Ștefan cel Mare și Petru Rareș, iar în Țara Românească cu primele decenii ale secolului al XV-lea. Un nou maxim demografic a avut

loc în Țara Românească între 1520–1540. Foametea din 1540 și frământările social-politice de la mijlocul secolului al XVI-lea au determinat scăderea numărului populației [5, p. 17].

Foametea, la rândul său, avea cauze diverse, agricultura vremii era la un nivel foarte scăzut din cauza micii productivități a terenului, cu un raport limitat între semințe și produs, și din acest motiv, de fiecare dată când era o secetă, foametea era inevitabilă. Slaba germinare a semințelor, care deseori erau stricate din cauza paraziților și din cauza dificultăților de păstrare, provocau slaba recoltă și deci, în consecință, foamete. O cauză importantă a distrugerii recoltelor și a culturilor câmpurilor au jucat-o războaiele. Odată cu trecerea armatelor, care erau private de o sistemă autonomă de asigurare cu cereale și erau obligate să se întrețină din rezervele populației, aveau loc mari lipsuri cerealiere pentru băștinași.

Dintre Țările Române, Transilvania, prin poziție geografică, a fost cea mai populată și ușor protejată de diverse intemperii ale timpului. Apărată în mare măsură de Țara Românească și Moldova, aflate multă vreme în prima linie a confruntărilor cu invaziile oștilor străine, Transilvania a cunoscut în comparație cu statele românești de la sud și est de Carpați, mai lungi perioade de liniște. Pentru începutul secolului al XV-lea academicianul Ștefan Pascu estimează populația Transilvaniei la aproximativ 1.800.000 locuitori, dintre care 65% români și 35% celelalte populații conlocuitoare, cu o densitate medie de cca 17 locuitori pe km² [3, p. 48].

Deși datele documentare care ni s-au păstrat nu permit decât aprecieri aproximative cu privire la numărul și structura populației, ca și la variațiile demografice, în izvoarele istorice găsim, totuși, indicii din care ne putem da seama de anumite schimbări demografice.

În această privință sunt elocvente două fenomene surprinse în sursele istorice: 1. fenomenul de „roire a satelor”, care era un fel de sciziparitate a unui sat mai vechi, în locul căreia apăreau două sau mai multe sate noi; 2. Fenomenul de creare a unor sate de colonizare („slobozii”), prin chemarea unor coloniști din afara hotarelor țării. Existau și cazuri de „slobozii” cu coloniști străni din țară. Satele de colonizare erau create în ținuturile cu slabă densitate a populației, în câmpie, unde din cauza deselor incursiuni de oști străine fenomenul de „pustiire” a satelor era mai frecvent [4, p. 16].

Pentru raportul demografie-economie este ilustrativ faptul că sporirea numărului populației, atestată în a doua jumătate a secolului al XV-lea, a fost însoțită de pătrunderea la sate a economiei bănești, exprimată prin transformarea produselor agricole în marfă și prin creșterea în lumea satelor a consumului de mărfuri realizate în orașe. Pe măsură ce se înmulțeau la sate cumpărătorii de mărfuri meșteșugărești, creștea numărul și diversitatea

acestor mărfuri. Cu toate aceste progrese, spațiul românesc, în comparație cu spațiul occidental, va continua să rămână pe parcursul secolelor un spațiu preponderent rural, cu o densitate slabă a orașelor.

Vorbind de aspectul economic, pe de altă parte, în centrul preocupărilor omului medieval european se axau banii, iar orizonturile sale treptat se largesc. În mare parte dintre cazuri orașeanul occidental este un imigrant recent, adică un fost țăran, fenomen specific de timpuriu spațiului occidental și specific până relativ târziu, spațiului românesc.

În spațiul românesc, în evul mediu, nevoile alimentare ale populației orașenești, al cărei număr a crescut în urma sporului natural, exodului rural și imigrărilor străine, și care nu toată se putea aproviziona din „ocolul” orașelor, au stimulat producția de cereale-marfă în lumea satelor. Aceasta, apărută sub imboldul pieței interne, s-a îndreptat și în afara granițelor țării. Spre sfârșitul secolului al XV-lea, izvoarele consemnează în Țările Române un mare belșug și ieftinătate a produselor alimentare, precum și o creștere a exportului de grâne.

Căderea Principatelor Române spre mijlocul secolului al XVI-lea sub dominația otomană a încetinit ritmul lor de dezvoltare, a făcut ca mari sume de bani, stoarse în deosebi din munca țăranilor, să fie îndreptate spre Istanbul. Poarta otomană și-a impus dreptul de monopol asupra comerțului principatelor Române, care au devenit „grânarul” Imperiului otoman.

Pe măsură ce creșteau obligațiile producătorilor direcți către stat și stăpânii de pământ, ca și față de Poarta otomană, treptat scade puterea loc economică, sporea numărul celor căzuți în dependență, se înmulțeau cazurile de emigrări. Toate acestea conduceau la destabilizarea balanței economie-demografie.

Referințe bibliografice:

1. Beldiceanu Nicoară. Recherche sur la ville ottoman au XV e siècle. Paris, 1973.
2. Manolescu Radu. Istoria Evului Mediu. Europa apuseană secolele V-XV-lea, partea I, vol. I. București, 1993.
3. Pascu Șt. Voievodatul Transilvaniei. vol. II. Cluj-Napoca, 1979.
4. Ștefănescu Șt. Demografia – dimensiune a istoriei. Timișoara, 1974.
5. Ștefănescu Șt. Istorie medie a României. Partea a II-a. Principatele române. Secolele XIV-XVI. București, 1992.

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ДИЛЕММЫ ЗАКЛЮЧЕННОГО В СОЦИАЛЬНОЙ ФИЛОСОФИИ

BELOGORODOV ROMAN

Institutul de Istorie al AȘM

Дилемма заключенного принадлежит к числу наиболее известных задач теории игр и до сих пор вызывает повышенный интерес ученых, являясь предметом многочисленных исследований. (Например, сегодня на запрос „prisoner's dilemma” Google Scholar выдает около 93 тысяч результатов.) Как отмечает Роберт Шварц [1] впервые дилемма заключенного (тогда еще под названием „Не сотрудничающая пара”) разработана (и проведена как эксперимент) в январе 1950 года математиками Меррилом Фладом и Мелвином Дрешером, в то время как оригинальная формулировка представлена в 1952 году в работе Меррилла Флада «Несколько экспериментальных игр» [2]. Используемая в формулировке дилеммы специальная терминология теории игр, подвигла другого математика Альберта Такера [3] использовать интерпретацию с заключенными в попытке, как указывает Стивен Кун [4], сделать идеи Меррилла Флада и Мелвина Дрешера более доступными для аудитории стэндфордских психологов (не знакомых с теорией игр). Собственно Альберт Такер, по всей видимости, и предложил термин „дилемма заключенного” (ДЗ).

Часть исследователей склоняются к тому (например, в [5]), что в ситуациях, подобных ДЗ мы имеем дело с конфликтом между индивидуальной и групповой рациональностью. (То есть, для группы, члены которой придерживаются разумного эгоизма, все может закончиться хуже, чем для группы, которая действует вопреки разумному эгоизму.) Другая часть исследователей, по-иному толкует дилемму: здесь мы имеем выбор между эгоистичным поведением и социально направленным альтруизмом (например, в [6]).

С практической точки зрения, ДЗ (в силу того, что легко воспроизводится экспериментально, а результаты экспериментов измеримы) вполне может быть использована как инструмент в самых разных областях исследований. Например, социальное поведение некоторых видов животных, как показывает Ричард Докинз [7], может по структуре представлять собой ДЗ (в частности, некоторое социальное взаимодействие летучих мышей-вампиров можно предсказать, пользуясь таблицей исходов ДЗ, что подтверждается экспериментами).

Какие аспекты ДЗ могут представлять интерес для социальной философии? В первую очередь, как и другие науки (экономика, социология, этология и т.д.), социальная философия вполне может использовать ДЗ как модель (инструмент) для изучения различных социальных образований в той части, которая представляет интерес для этой области знаний. Прежде всего, для изучения оснований социального поведения вообще (под которым сегодня, собственно, и понимают сотрудничество [8]). Помимо этого, на основании ДЗ социальная философия вполне может (и должна) пересмотреть (с учетом объективной составляющей) достаточно устоявшиеся категории социальных наук, которые, в какой-то мере, все еще носят субъективный характер. Например, концепция рациональности, основа многих эпистемологических моделей в социальных науках, вообще полностью субъективна [9]. Структура ДЗ позволяет детально воспроизводить в экспериментах те или иные ситуации социального взаимодействия, что может помочь выявлять объективные основания такого взаимодействия. В частности, например, ДЗ может помочь выявить основания такого важного социального явления как соблюдение договоров (почему люди соблюдают договора, которые вполне могут нарушить?). В некоторых экспериментах ДЗ участники могут договариваться о своем выборе, а статистическая обработка полученных данных таких экспериментов вполне может выявить закономерности соблюдения договоренностей.

Кроме этого, исследователь-философ вполне может обратиться к пересмотру самой дилеммы с точки зрения философских аспектов. Например, рассмотреть аксиологические аспекты: насколько цена исходов в ДЗ влияет на сотрудничество участников игры? Или психологические: насколько терминология игры влияет на сотрудничество участников? Насколько присутствие других людей (экспериментаторов или участников игры) влияет на сотрудничество участников?

Или рассмотреть, как нам представляется, один из важнейших вопросов: действительно ли можно ясно показать ситуации в реальной жизни социальных образований, где поведение человеческих индивидов можно предсказать на основании ДЗ?

Библиография:

1. Schwarz R. F. Game Teory. the Prisoner's Dilemma, and the Book of Mormon. Utah: BYU Studies Quarterly, 2013.
2. Flood M. Some Experimental Games, Research Memorandum RM-789. Santa-Monica: RAND Corporation, June, 1952.
3. Tucker A. A Two-Person Dilemma. Stanford: Stanford University UMAP Journal, 1, 1980.
4. Kuhn S. Prisoner's Dilemma. The Stanford Encyclopedia of Philosophy. Stanford: Ed. Edward N. Zalta, 2014.
5. Мидтбё Т. Парадоксы рационального выбора. Дилемма заключенного. Теории и методы в современной политической науке. Москва: РОССПЭН, 2009. 751 с. (с. 190-212).
6. Gauthier D. Morals by Agreement, Oxford: Clarendon Press, 1986.
7. Докинз Р. Эгоистичный ген. Москва: АСТ:CORPUS, 2013. 512 с.
8. Тинберген Н. Социальное поведение животных. Москва: Мир, 1993.
9. Эльстер Ю. Объяснение социального поведения. Москва: ВШЭ, 2011.

TEHNICI DE EVADARE DIN TIMPUL ȘI SPAȚIUL PROFAN ÎN ROMANUL OSTINATO DE PAUL GOMA

BERDAN SILVIA

Institutul de Filologie al AȘM

Regimul comunist a avut drept scop diabolic „dezumanizarea umanității”, lichidarea oricărei forme de individualitate și raționalitate. Toate acestea se realizează prin intermediul fricii. Radu Jorgensen, într-un articol, vorbește despre trăirea dată ca fiind factorul principal al dezumanizării. În sprijinul ideii lansate vine și *Eseul despre orbire* al lui Jose Saramago. Unul dintre personajele sale ajunge la prețioasa concluzie că anume frica este cea care ne orbește, împiedicându-ne să percepem lucrurile în mod obiectiv. Treptat, din cauza fricii, se organizează un „univers” cu legi de-a-ndoaselea, în care „nu există limite pentru rău” [1, p. 123], în care oamenii își pierd simțul respectului și răbdă. Scriitorul numește o guvernare oarbă peste orbi „un nimic vrând să organizeze nimicul”, or în atare condiții, „în acest prezent fără viitor, prezentul n-are nici un sens, ca și cum n-ar exista” [idem, p. 212].

Pornind de la aceasta, conceptele de „spațiu” și „timp”, coordonate care organizează întreaga existență a omului, au suferit mutații semantice esențiale. În mod normal, spațiul este înțeles drept totalitatea raporturilor de coexistență dintre lucruri, iar timpul totalitatea raporturilor de succesiune și

simultaneitate. Aristotel și Heraclit se referă la un aspect important al timpului, cel legat de mișcare. Spre deosebire de aceștia, Zenon neagă mișcarea și vom observa la Paul Goma, în *Ostinato*, faptul că timpului i se răpește posibilitatea mișcării. La fel ca în experimentul cu Ahile și broasca țestoasă, atât secvențele temporale, cât și cele spațiale se divizează în segmente liniare infinitezimale, făcând imposibilă mișcarea. La începutul romanului sus-numit, ne întâmpină replica: „Ș’ cât o mai fi ceasu-ăla fraților?”. Nu este un detaliu superfluu, pentru că, la o lectură atentă, vom observa că axa în jurul căreia se vor perinda destinele umane este durată. Încarcerării, zi de zi, fac același exercițiu, întreabă cât este ora și își dau cu presupusul, iar printre ei găsesc un Cronos decăzut – nea Mărin, care își lipește urechea de ușă și ascultă atent un ceas ce se presupune că ar fi undeva pe coridor. Acțiunea în cauză este de o importanță majoră, fiindcă pierderea reperelor este egală cu dezumanizarea, nu în zadar protagonistul afirmă: „nu ai pereți de reazem, îți lipsește aerul atunci când plutești la întâmplare, fără repere, fără cifre; e împotriva firii să nu știi; când te condamnă la moarte ți se spune, nu moartea te înspăimântă, ci imprecizia în timp, în spațiu, aștepti ca pe o salvare sentința care-ți fixează viața la douăzeci și cinci de ani.” [2, p. 79]

Mircea Eliade definește conceptele de spațiu și timp extrem de interesant, cu toate că proza lui Paul Goma nu este împânzită de atâtea simboluri, în cadrul acesteia putem vorbi despre timp sacru și timp profan, spațiu sacru și profan.

Timpul profan are o durată obișnuită, e lipsit de semnificație, uzează ființa, o distruge, iată de ce, înainte de fiecare sfârșit de an, apare necesitatea de a-l scufunda în haos, apoi de-al recrea prin intermediul sărbătorilor. Or încarcerării, erau lipsiți de astfel de posibilitate. Trăind doar în limitele timpului profan, aceștia erau supuși degradării. Ciclul evenimential al existenței lor se rezumă la câteva activități: verificarea orei, masa extrem de săracă, bățile și somnul, iar printre ele – discuții dezarticulate, într-un limbaj adaptat la condițiile pușcăriei. Timpul profan reduce omul la un simplu corp. Mircea Eliade afirmă că accederea în timpul sacru este cea care oferă speranță și, am completa noi, sens existenței, îl ajută să poată rezista și exista în timpul profan.

Andrei Țurcanu observă în romanele lui Paul Goma două reacții la Istoria barbară, care violentează ființa umană: prima ar fi „ne-uitarea”, iar a doua *retragerea în candoare*: a copilăriei și a feminității, în mod special. Aliona Grati spune că atunci când Istoria Profană năvălește peste personajele masculine ale lui Paul Goma, acestea „se retrag în sânul feminității”. Bărbații se află sub tutela unei femei – fie reală, fie închipuită.

Întreaga carte este dominată de pasaje extraordinare – cântece de laudă memorabile, închinare femeilor: „mâini cum nu mai văzusem dar le știam erau mâini care știau să vorbească dar și să tacă fierbinți și răcoroase parfumate cântătoare mâini-floare mâini-femeie, acele mâini trimise pe pământ să ne mângâie să ne vorbească să ne tacă să ni se așeze pe frunți incendiate de spaime.” [2, p. 103] George Orwell, în romanul său *1984*, un fel de portret-robot al societăților totalitare, prezintă iubirea ca pe ceva rușinos, interzis. Astfel, cei care sfidau realitățile timpului și îndrăzneau să formeze un cuplu la baza căruia stătea intimitatea, erau văzuți monstruos. Același lucru îl observăm și în *Ostinato*: bărbatul și femeia refac Androginul, însă femeia rămâne prezența protectoare. În acest sens, sugestiv este pasajul întâlnirii cu Ute: „Să te îmbrățișeze Ute cu paltonul ei și ce nepereche făceam noi (...) perechea noastră monstruoasă văzută din afară însă înăuntru era căldura dumnezeiască a paltonului și albastrul spălăcit și drag al ochilor ei și mâinile ei kolosale”. [2, p. 15]

Catinca este femeia cu aură de sacralitate, femeia care coboară din mit, o adevărată apariție. Ea nu este asemenea altor femei, pentru că-l așteaptă pe Ilarie, păstrându-i credința timp de 11 ani, interval necesar întoarcerii spre Ithaca. Catinca este femeia – mamă și iubită, aparținând nu doar unui singur bărbat, ci tuturor celor care sunt împreună cu Ilarie, în sensul spiritual, desigur. Fiecare dintre ei și-o face a lui, devenind o comoară a tuturor: „Bine, mă, e numai a ta muiere-ta?”. Ei se agață de Catinca, „atărnă” de ea, conștienți fiind că numai femeia i-ar mai putea salva. La femeie se revine în mod repetat, pentru că anume atunci, istoria profană, cu toate evenimentele ei distrugătoare, își limitează forța de acțiune și cedează locul timpului marcat de aura sacralității. Iată de ce deținuții, în momentul în care vorbesc despre această femeie, se transfigurează, ajungând să descopere adevăruri fundamentale, de exemplu faptul că femeia nu este decât o altă ipostază a bărbatului [2, p. 54].

Arta este o tehnică de a accede într-un alt fel de timp. La fel ca în celelalte romane, muzica rămâne privilegiată, deoarece organizează și articulează întregul conținut. Pasajele referitoare la muzică fac o incursiune în trecut, la vremurile candide ale copilăriei. În acel moment, lanțurile dispar, iar spațiul devine nemărginit. Amintirea sâmbetelor este elocventă în acest sens, dat fiind faptul că oamenii „se păraseau pe ei, ca să ajungă la muzică”. Ziua respectivă este organizată asemenea unui ritual – se spală și se îmbracă numai într-un anume fel, se mănâncă altfel decât de obicei, iar atmosfera este una sărbătorească. Amintirile acelor zile fac zilele de detenție suportabile, căci timpul și spațiul suferă schimbări calitative, simțite de cei încarcerați. Ilarie Langa, atunci când este copleșit de emoția

sâmbetelor de altădată, exersează cu degetele pe bucăți de pânză brodată sau pe pervazul ferestrei. Aceasta-l ajută să nu-și piardă dexteritatea și să-i treacă timpul altfel. Sotir învață arta pianului de la Ilarie, exersând alături de el, ceea ce-i produce o bucurie veritabilă. În momentul contactului cu un pian adevărat, Sotir cântă impecabil, dar mecanic, lipsit de sensibilitate, prin urmare: „a venit iar la fereastră: Dansul cântat pe scândura pervazului îl mulțumea, îl cu adevărat bucura.”

Tot în zona artei se plasează un folclor carceral. Deținuții își transpun trăirile în poezioare aparent mediocre, care le sublimează speranțele și spiritul răz bunător. Poeziile date îi fericesc cu gândul la viitor: „Leul, la grilă-ncuiat/Și de maimuțe e scuipat!/Dar oare ce va urma/Când grilele se va sfărâma?” Ideea libertății este obsesivă și sfarmă zidurile, însă, de multe ori, se declanșează un mecanism greu de controlat – tentativele de eliberare iau drumul invers și se produce o mișcare de recul, iar Ilarie are senzația că, după 3999 de zile, devine „cel mai deținut dintre toți deținuții, învelit în cea mai închisoare, înlănțuit în cele mai lanțuri.” [2, p. 134]

Povestirea visurilor se desfășoară asemenea unui tabiet, adică în fiecare zi și la aceeași oră. Deținuții, pe rând, relatează visurile. Printre ei sunt din cei care le interpretează și fac o adevărată semiotică din semnele recepționate. Dacă visează biserică, aceasta înseamnă pușcărie, biserica dărâmată – cameră de eliberare, ouăle semnifică lacrimi, iar un buchet de cristale – muzica. Toate aceste interpretări și reinterpretări ale viselor constituie comprimate ale timpului, „aproape brichetat”, cum spune Goma, și declanșează reacții benefice asupra celor chinuți de un timp și spațiu ce nu menajează, acționând asemenea morfinei: deși nu tratează, ia durerile.

Discuțiile despre Dostoievski reprezintă o modalitate alternativă de evadare din istorie. Romanul *Crimă și pedeapsă* este cartea de căpătâi a încarcerărilor. În acest context, Paul Goma face din Dostoievski un Dumnezeu în sens negativ, dar la fel de Mare Creator de oameni. Cartea lui a fost povestită de atâtea ori, încât naratorii au uitat care este adevărul, întrucât bătrâna ucisă este numită ba Aliona, ba Alina, dar un lucru este important – faptul că îi ajută să scape, cel puțin pe câteva minute, ore, de supliciu clipei prezente, mai ales Ignat, care este încarcerat de 25 de ani.

În ceea ce privește spațiul, Eliade afirmă că el este de două feluri: „Există un spațiu sacru, prin urmare „puternic”, semnificativ, și există alte spații neconsacrate, prin urmare, lipsite de structură, consistență, într-un cuvânt, amorfe” [3, p. 21]. Pentru ca omul să-și poată crea o lume, este nevoie de o ruptură în spațiu, o ruptură unde să fie plasat un centru, o axă. Acestea ne permit să ne orientăm, să trăim „viața adevărată”. Nu poate să existe viață acolo unde spațiul este omogen, nediferențiat. Pușcăriile

comuniste sunt exemple de spații profane, nediferențiate. Ba mai mult, ele nici măcar profane (conform sensului definit mai sus) nu pot fi, dat fiind faptul că celulele au uși fără de clanță, iar ferestrele dau în curți unde se văd alte blocuri ale închisorii, nicidecum spre o pădure sau un câmp deschis. Totuși, regimului comunist nu i-a reușit să distrugă sufletul completamente, pentru că, zice istoricul religiilor, se pot accesa spații sacre ale universului personal al fiecărui individ, astfel, peisajul natal, priveliștile primelor iubiri, o stradă sau un colț dintr-un oraș vizitat cândva, servesc drept spații marcate prin sacralitate. În cazul lui Ilarie Langa, vitrina cu poșete a unui magazin este acel spațiu securizat, personal, deși nu este palpabil. Contemplarea ei îl ajută să regăsească timpul pierdut, asemenea madlenei lui Proust, deoarece declanșează secvențe de memorie involuntară. Alții fac un spațiu sacru din coridorul pușcăriei: „lalelele zugrăvite cu șablonul, galbene, verzi, roșii, violete, închinat în aceeași parte (...) se închină lalelele Jilavei ca sălciile plângătoare, sălcii aplatizate, monocrome, întovărășind, păzind canalul de întuneric al coridorului (...) mulți întind mâna ca spre ceva oprit, ating peretele zgrunțuros, brăuit pân-la brâu cu păcură, deasupra cu bărganuri de lalele îndoite rotund, apoi își cercetează degetele, mirosindu-și-le, adulmecându-și-le.” [2, p. 32]

Tragedia deținuților constă în faptul că spațiul carceral, împreună cu toate caracteristicile sale, a operat o serie de mutații la nivel mental: omul, lipsit de libertate și rupt de realitățile cotidiene, nu se mai poate regăsi printre semenii săi aflați în afara zidurilor închisorii. Se știe că orice meserie cere exercițiu, or acești nefericiți, care au fost închiși pentru 10-15-25 de ani, ce șanse de integrare mai au, bineînțeles, dacă scapă cu viață după bătăile nimicitoare? Secătuiți din punct de vedere fizic și spiritual, aceștia ajung să prefere închisoarea libertății, pentru că ultima îi supune la un adevărat supliciu. Gândindu-se la libertate, deținuții trec printr-un proces intens de „autoflagelare launtrică”: „Afară, în curte, în solar, sunt dezgolit, lipsit de apărare, lumina, mă înțepă, mă sfășie, mă jupoaie, mă răstignesc cu tălpile străpunse de piron (...). Afară îmi lipsesc tavanul, zidurile, becul chior, ele mă apără și mă ajută.” [2, p. 39] Dorită o eternitate, libertatea odată căpătată nu va mai fi necesară, nu va mai fi de niciun folos, ba chiar va fi un chin, după cum bine vom observa în finalul romanului. Unii dintre deținuți (Guliman) au înțeles că pentru a putea supraviețui cumva în libertate trebuie să uiți totalmente tot prin ce ai trecut, de altfel, „libertatea va fi mai închisoare decât închisoarea.” De fapt, acesta și este scopul regimului comunist, de a rupe rădăcinile omului și de a-l sorti pierzaniei.

Nu doar Ilarie Langa, Iacob, Guliman și ceilalți din celule suferă din cauza timpului și spațiului dezumanizant, gardienii sunt și ei niște victime. Soarta le este pecetluită: activând în „funcția lor de călăi” ani la rând, ei uită cum este să trăiești cu-adevărat. Viața lor se rezumă doar la niște lucruri anoste: bătaie, înjurături, inculcarea unor viziuni mincinoase. Constantin Noica, în cartea sa – *Rugați-vă pentru fratele Alexandru*, repetă nu o singură dată că ar trebui să ne fie milă de gardieni și că situația lor este mult mai gravă decât a încarcerăților, fiindcă ultimii mai pot sparge barierele temporale și spațiale, astfel păstrându-și oarecum libertatea: „Trebuie să se uite pe vizetă din 5 în 5 minute ca să vadă dacă nu complotăm ceva sau nu încercăm să ne luăm zilele. Dacă au cinci celule de supravegheat, înseamnă că, din minut în minut se uită pe câte o vizetă. Este asta o meserie de oameni? Merg ca niște câini, din ușă-n ușă (...) Ce au să facă ei în viață când se va sfârși povestea asta?” [4, p. 9] Paul Goma nu exprimă în mod explicit punctul de vedere expus mai sus, dar din context îl putem desprinde. Naratorul nu ratează nici o ocazie de a înlocui jandarmii prin elemente de vestimentație, cu scopul de a reda situația jalnică a acestora: „epoletați”, „cizmoroci”, „întrebarea manșetelor”. Potrivit lui Constantin Noica, de vină este Timpul modern și regimul socialist, care dezumanizează și „dizlocă” sufletele oamenilor.

Finalul romanului se evidențiază prin tragism, pentru că reliefează soarta celor trecuți prin infernul pușcăriilor. Pentru ei universul se organizează sub forma zonelor carcerale: literele din anunțurile publicitare se plasează sub formă de gratii, chiar și semnificația lor duce cu gândul la moarte, la coșciuge. Câmpul este cuprins de ziduri imaginare, soarele „retează umbra”, în loc s-o creeze, văgăunile „pândesc” asemenea unor închisori prin periscope imaginare. Prin urmare, libertatea adevărată le-a fost refuzată, furată acestor bieți oameni, iar cel mai tragic este faptul că în pușcării deținuții nu știau ce se întâmplă cu adevărat afară, sperau să iasă, evadau din timpul și spațiul dezumanizant, sperau să găsească o viață obișnuită, omenească, iar atunci când aceasta se întâmpla, ei descopereau cu oroare că, de fapt, România întreagă, la acea vreme, era o închisoare de la un capăt la altul.

Referințe bibliografice:

1. Saramago, Jose. Eseu despre orbire. Iași: Ed. Polirom, 2013
2. http://paulgoma.free.fr/paulgoma_pdf/pdf/LRP_OSTINATO_scurt.pdf
3. Eliade, Mircea. Sacral și profanul. București: Editura Humanitas, 1992
4. Noica, Constantin. *Rugați-vă pentru fratele Alexandru*. București: Editura Humanitas, 1990

ENGLEZA AMERICANĂ CA VARIANTĂ A LIMBII ENGLEZE

BOTNARI LILIANA

Institutul de Filologie al AȘM

Variabilitatea constituie o caracteristică universală a limbii și se manifestă atât în plan diacronic, cât și în plan sincron. Existența varietății în limbă a fost și este unul dintre primele fenomene observate de lingviști. Variabilitatea limbii ar putea fi definită drept o proprietate a oricărei limbi naturale de a se manifesta prin diverse variante. Dacă vorbim despre variabilitate ca termen, instantaneu ne proiectăm cu gândul la aptitudinea unei entități de a „varia”, de a suporta diverse modificări de formă, de conținut sau funcțională, sub influența diferitor factori externi sau interni. Aplicată la domeniul limbii, variabilitatea este o particularitate a acesteia, căci limba mereu a cunoscut și cunoaște o evoluție atât în ontogeneză cât și în filogeneză, ce se raportează și la evoluarea vieții socio-culturale a unei comunități, dar și a fiecărui membru al acestei comunități lingvistice.

Varietatea lingvistică este o noțiune importantă atât pentru sociolingvistică, cât și pentru evoluția internă a sistemului limbii, noțiune introdusă inițial în lingvistică de către William Labov, Marvin Heryog și Uriel Wienrich [1], pentru a desemna diferențierile depistate într-o anumită limbă, între diversele posibilități de exprimare. Aici lingviștii au avut în vedere atât evoluția diacronică a limbii cât și cea sincronă. De cele mai multe ori traseul dezvoltării unei limbi este influențat de factorii culturali, geografici sau politici, de stratificarea socială, temporală și spațială, cât și de situațiile de comunicare individuale, după cum afirma și marele lingvist Eugen Coșeriu: „În felul acesta, s-a observat că revoluțiile sociale și politice implică adesea profunde revoluții lingvistice, cel puțin în ceea ce privește vocabularul” [2; 24]. Formarea oricărei variante de limbă (aici se are în vedere variantele în cadrul aceleiași limbi) cu toate particularitățile ei distincte, este condiționată de un vast background de circumstanțe și influențe culturale, economice și mai ales politice, derulate de-a lungul timpului în limitele zonei geografice a unei comunități lingvistice date. Drept rezultat al acestor fenomene și circumstanțe determinante, vocabularul este cel ce suportă cele mai diverse modificări, în timp ce schimbările gramaticale sunt de regulă relativ puține și se produc lent.

Divergențele lingvistice dintre engleza americană (EA) și engleza din Marea Britanie (EB) s-au produs ca un rezultat firesc al faptului că limba era utilizată de două comunități lingvistice separate geografic, care se dezvoltau în diferite condiții sociale și istorice. După cum susține și Karol

Janicki [3; 10], EA nu a căpătat statut de limbă autonomă, ci este o varietate a limbii literare engleze care diferă de varianta englezei din Marea Britanie printr-un ansamblu de distincții depistate atât la nivel fonetic, gramatical, cât și la nivelul lexical al limbii. Însă nu trebuie să exagerăm asupra numărului de diferențe existente, or, discrepanțele acestor două variante (de pronunție în special) nu afectează sub nicio formă gradul de inteligibilitate sau de comprehensiune în procesul comunicării dintre un american și un britanic. Totodată, e necesar să menționăm că în ultimii ani, începând cu sec. XX, se observă o influență pronunțată a EA asupra EB, o infiltrare a americanismelor, termen introdus de John Witherspoon în 1781, definit ca „ways of speaking peculiar to this country” (mod de vorbire propriu acestei țări), mai ales la nivel lexical. Această influență lexicală a EA asupra EB este generată de atracția exercitată de cultura, poziția internațională politică și economică a Americii, dar și de „amploarea educației universitare și a industriei editoriale americane” [4], or, anume aici sunt „concentrate” majoritatea inovațiilor din mass-media, cinematografie, din publicitate și economie etc.

Vom încerca să prezentăm succint cele mai concludente diferențe și vom purcede la analiza nivelului fonetic al EA și al EB, în special la analiza pronunției. Luând în considerare faptul că fonologii au identificat 16 dialecte moderne în Marea Britanie (unele dialecte din Irlanda, Scoția și Țara Galilor) și 26 în S.U.A., este lesne de înțeles că o distincție absolută și certă nu poate fi efectuată. Și totuși, există câteva diferențe vădite ce merită a fi expuse. Una dintre cele mai notabile este diferența produsă de /r/ *post-vocalic*, astfel, în varianta EB acest sunet a dispărut, cu excepția cazurilor poziționării înaintea vocalelor. G. Darragh [5; 18] susține că /r/ înaintea altei consoane sau la sfârșitul cuvântului, cu excepția cazurilor când următorul cuvânt începe cu o vocală, nu se pronunță în EB, pe când în EA /r/ se pronunță în toate pozițiile: *lord*: /lôd/ (EB) – /lôrd/ (EA); *car*: /'ka:/ (EB) – /kâr/ (EA); *there*: /'ðeə/ (EB) – /thâr//thər/ (EA).

Atât în sistemul consonantic al EA cât și în cel al EB, Karol Janicki [p.35] depistează consoanele oclusive **p, t, k, b, d, g**, ca în cuvintele: *potato, try, lock, bark, beg*, precum și africatele **tʃ** și **dʒ**, ca în *chuck, crutch, judge* și respectiv *huge*. Excepție face consoana **t** care în EA poate avea aceeași valoare ca în EB sau poate fi rostită, devenind, sub aspect acustic, aproape identică cu sunetul intervocalic vibrant din EB precum în cuvintele *worry* – /'wʌrɪ/, *hurry* – /'hʌrɪ/, *very* – /'veri/. În cazul dat enumerăm următoarele contexte:

t în poziție intervocalică, înaintea unei vocale neaccentuate: *letter, butter, get it*;

t precedând pe **l** silabic: *beetle, subtle, bottle*;

t între **n** și o vocală neaccentuată: *twenty, wanted, plenty*.

Atât în EA, cât și în EB avem nouă consoane fricative: **f** – *factor*, **v** – *voice*, **θ** – *thick*, **ð** – *this*, **s** – *sad*, **z** – *position*, **ʃ** – *sure*, **ʒ** – *pleasure*, **h** – *ahead*; nazalele **n** – *notion*, **m** – *mock*, și **ŋ** – *bring* de asemenea nu suportă nici o schimbare.

Sistemul vocalic menifestă și el o serie de diferențe, de exemplu, vocalele din cuvintele *dance, example, half, fast, bath* se pronunță de regulă [a:] în EB, iar în EA (și unele dialecte din nordul Marii Britanii) vocala **a** se pronunță [æ], respectiv *ant* și *aunt* sunt omofone în EA. Totuși înainte de consoana **r** și cuvintele ortografiate în *-lm* în EA se pronunță [a:], ca în *far, car, calm* ș.a.

Trebuie să recunoaștem că există încă un număr considerabil de cuvinte care diferă după forma fonetică și care nu pot fi clasificate în baza regulilor diferențiale formulate mai sus, precum și altele. Vom enumera doar câteva dintre aceste cuvinte: *blouse*: *blaus* (EA) – *blauz* (EB), *advertisement*: *ædvətáĩzmənt* (EA) – *əd'vɜ:tɪsmənt* (EB), *clerk*: *klɜ:k* (EA) – *'kla:k* (EB), *either*: *iðə* (EA) – *áiðə* (EB), *epoch*: *'épək* (EA) – *ípək* (EB), *process*: *prases* (EA) – *prəʊses* (EB).

La nivel de ortografiere, distingem câteva tipuri de diferențieri, vom aminti doar unele din ele, clasificându-le în ordinea propusă de Janicki:

-or din EA – **-our** din EB: *honor* – *honour*, *color* – *colour*, *labor* – *labour*, *behavior* – *behaviour*, *humor* – *humour*;

-z din EA – **-s** din EB: o mare parte din verbele care se termină în **-ize** în EA corespund verbelor în **-ise** din EB: *emphasize* – *emphasise*, *organize* – *organise*, *analyze* – *analyse*, *idealize* – *idealise*; iar substantivelor în **-zation** (EA) le revin substantivele în **-isation** (EB): *organization* – *organisation*, *generalization* – *generalisation*.

-er din EA – **-re** din EB: *theater* – *theatre*, *center* – *centre*.

- o singură consoană în EA – consoana dublată înaintea unui sufix într-o silabă neaccentuată în EB: *traveled* – *travelled*, *traveler* – *traveller*, *focused* – *focussed*, *marvelous* – *marvellous*.

-y din EA – **-i** din EB: *gypsy* – *gipsy*, *gayety* – *gaiety*.

Din seriile de diferențe analizate anterior deducem tendința EA de a simplifica ortografia, prin diverse reforme, urmărind regularizarea și obținerea unei uniformități derivaționale.

În cea mai mare parte mediile diferite în care s-au dezvoltat aceste două variante ale limbii engleze, diversele împrumuturi lexicale din alte limbi (limbile indienilor autohtoni în cazul EA) au influențat vocabularul, inventarul de unități lexicale diferențiindu-se considerabil, în special cel din

domeniul economic, politic, cultural sau chiar religios. Însă la sf. sec. XIX – sec. XX se atestă o „cotitură” bruscă, generată de infiltrarea evidentă și progresivă a americanismelor în EB și a britanismelor în EA. Sistemele politice diferite, precum și organizarea educațională distinctă au condiționat apariția sau utilizarea unor termeni variați. În SUA, fiind o republică federală, atestăm în uz următoarele unități lexicale: *Congress*, *Senate*, *House of Representatives*, *Constitution* sau *President*, pe când în EB atestăm termenii *Parliament*, *House of Lords*, *House of Commons*, *the Queen*, *the Prince* etc. [6; 16]. Un interes deosebit prezintă semnificația cuvântului *school* (școală), în Anglia, se referă la instituțiile de învățământ pentru copiii, iar în SUA înglobează și instituțiile de studii superioare – universitățile.

În continuare vom prezenta o serie de diferențe lexicale din diverse domenii atât din EA, cât și echivalentele lor din EB, atestate de către Zoltan Kovecses [7].

Domeniul construcțiilor: *first floor* (EA) – *groundfloor* (EB), *elevator* (EA) – *lift* (EB), *apartment* (EA) – *flat* (EB), *yard* (EA) – *garden* (EB), *diaper* (EA) – *nappy* (EB), *flashlight* (EA) – *torch* (EB);

domeniul alimentației: *candy* (EA) – *sweets* (EB), *French fries* (EA) – *chips* (EB), *chips* (EA) – *crisps* (EB), *oatmeal* (EA) – *porridge* (EB), *jelly* (EA) – *jam* (EB), *cream* (EA) – *milk* (EB), *cookie* (EA) – *biscuit* (EB);

domeniul vestimentar: *tuxedo* (EA) – *dinner jacket* (EB), *undershirt* (EA) – *vest* (EB), *vest* (EA) – *waistcoat* (EB);

domeniul educațional: *instructor* (EA) – *lecturer* (EB), *major* (EA) – *main subject* (EB), *minor* (EA) – *subsidiary subject* (EB), *grade* (EA) – *mark* (EB), *graduate* (EA) – *postgraduate* (EB), *high school* (EA) – *secondary school* (EB), *math* (EA) – *maths* (EB),

domeniul business și finanțe: *checking account* (EA) – *current account* (EB), *savings account* (EA) – *deposit account* (EB), *bill* (EA) – *note* (EB).

Să facem o comparație sau o inventariere a diferențelor gramaticale ale limbii engleze standard din Marea Britanie în raport cu varianta ei din S.U.A. este destul de dificil, or, în opinia lui Janicki, o mare parte din cazuri (occurrences) ce sunt considerate tipice pentru EA pot fi adecvate și la unele dialecte ale EB, având o frecvență de utilizare diferită. Totodată, unele structuri gramaticale pot fi acceptate într-o variantă teritorială a limbii engleze, pe când în cealaltă sunt considerate incorecte.

Referindu-ne la utilizarea articolului hotărât, menționăm că EA face uz mai frecvent de respectivul articol decât EB: *My son is at the university* (EA) – *My son is at university* (EB), *Fred is in the hospital* (EA) – *Fred is*

in hospital (EB) [8; 148]. Un set de exemple de ordinul dat sunt propuse de Modiano [9]: *onto grounds* (EB) – *onto the grounds* (EA), *on average* (EB) – *on the average* (EA), *members of staff* (EB) – *members of the staff* (EA). Lingvistul susține că există anumite construcții gramaticale care în EB cer articolul hotărât: *in the lights of these developments*, pe când în EA nu este necesară prezența lui: *in lights of these developments*, deși ambele construcții sunt acceptate.

La nivelul verbelor am depistat o diferențiere în ceea ce privește verbele auxiliare **will**, **would**, **shall**, **should**. În EA verbele auxiliare **will**, **would** sunt utilizate pentru a exprima o acțiune a viitorului sau, cu același succes, o intenție, fiind utilizate atât în propozițiile afirmative cât și în cele interrogative și negative: *I will do it if only I can* (EA) – *I shall do it if only I can* (EB), *Will I see you tomorrow?* (EA) – *Shall I see you tomorrow?* (EB) Dacă în varianta EB sunt acceptate ambele variante, americana nu tolerează utilizarea verbelor auxiliare **shall** și **should** în contextul respectiv, decât în cazul exprimării unui ordin, unei propuneri sau sfat – *You should do it*. Alte diferențe marcabile sunt utilizarea infinitivului cu sau fără prepoziția **to** în varianta americană *Let's go see him* și inadmiterea ambelor construcții în EB – *Let's go to see him*, utilizarea formei de trecut *Simple Past* în EA și a *Present Perfect* în EB: *He just came* (EA) – *He has just come* (EB).

În concluzie, în baza aspectelor analizate pe parcursul articolului, deducem cu certitudine că majoritatea diferențelor depistate între limba engleză din Marea Britanie și americană se atestă la nivelul foneticii, ortografierii și lexicului, în timp ce gramatica nu se singularizează prin deosebiri considerabile, or, anume acest fapt contestă inexistența a două limbi autonome. Contextul geografic, economic, politic, social în care s-au dezvoltat ambele variante ale limbii engleze au condiționat diferențierile sus-numite, însă, în pofida acestora comunicarea dintre un englez și un american se poate desfășura fără impedimente și cu siguranță fără a recurge la o a treia limbă de comunicare. Rămânem a fi de acord cu afirmația lui G. B. Shaw că „England and America are two countries separated by a common language”.

În fine, am realizat acest studiu pentru ca în perspectivă să efectuăm o cercetare mai amplă asupra sistemului fonetic, lexical și gramatical al limbii române și ale celei „moldovenești” pentru a demonstra în ce măsură suntem în drept să admitem existența a două limbi est-romanice sau a unei singure limbi est-romanice.

Referințe bibliografice:

1. Labov W., Herzog M., Weinreich U. Fundamentele empirice ale unei teorii a transformărilor lingvistice (Empirical foundations for a theory of language change). În: Lehmann W., Malkiel Y. Directions for historical linguistics. Austin: University of Texas Press. 1968, p. 97-195.
2. Coșeriu E. Introducere în lingvistică. Trad. Ardeleanu E., Bojoga E. Ediția a II-a. Cluj: Editura Echinox. 1999, 144 p. <https://www.scribd.com/doc/31939866/Eugeniu-Coseriu-Introducere-in-Lingvistica> (vizitat 11.04.2016).
3. Janicki K. Elements of British and American English. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe. 1997, p. 10.
4. Popescu D. Influența englezei americane asupra englezei britanice. Rezumat. Cluj-Napoca: Universitatea "Babeș-Bolyai". 2011, 23 p. http://doctorat.ubbcluj.ro/sustinerea_publica/rezumat/2011/filologie/popescu_danie_la_ro.pdf (vizitat 10.05.2016).
5. Darragh G. A to Zed, A to Zee. A guide to the differences between british and american english. Irun – Spain: Editorial Stanley. 2000, p. 18.
6. Deáková J. Selected Lexical Differences between British and American English: A Corpus-Supported View. Praha: Charles University. 2013, p.16. file:///C:/Users/john&lily/Downloads/BPTX_2010_2_11210_0_287006_0_108924.pdf (vizitat 11.05.2016).
7. Kovecses Z. American English: An introduction. Canada: Broadview Press Ltd. 2000, p. 144-146.
8. Tottie G. An introduction to american english. Oxford: Blackwell Press. 2002, p. 148.
9. Modiano M. The americanization of Euro-English. În: World Englishes v. 15. Blackwell Publishing Ltd. 1996, p. 207-215.

COSTUMUL TRADIȚIONAL MOLDOVENESC: ETAPELE PRINCIPALE DE EVOLUȚIE

BUJOREAN TATIANA
Institutul Patrimoniului Cultural al AȘM

Atunci când aducem în discuție noțiunea de costum tradițional, ne referim la „un ansamblu vestimentar ce servește scopurilor practice, sociale și simbolice, prin care comunitatea se identifică în comunicarea interpersonală și interetnică” [1, p. 11]. Costumul tradițional reflectă cel mai direct devenirea culturală și istorică a poporului pe care îl reprezintă. Evoluția propriu-zisă a costumului popular moldovenesc, din preistoric până în prezent, este marcată de epocile istorice ce au contribuit la generalizarea și cristalizarea tradițiilor la nivel de spațiu cultural.

Fiecare etapă istorică și-a impus propriile concepții etice și estetice despre idealul uman de care încerca să se apropie costumul popular în înfățișarea sa exterioară. Abordând diferite modalități de împodobire creația populară, prin costum, își forma o înfățișare cât mai apropiată de idealul pe care dorea să-l reprezinte. Din aceste considerente nu este posibilă înțelegerea costumului popular moldovenesc fără cunoașterea concordanțelor de ordin istoric și politic din epocile respective.

Astfel, la prima etapă, portul tradițional s-a individualizat în raport cu cel al popoarelor vecine și își găsește rădăcinile în portul strămoșilor noștri traci, geți și daci, fiind supus unei continue evoluții. Principalele atestări documentare asupra costumului le găsim pe „reliefulurile Columnei lui Traian de la Roma și cele ale monumentului Tropaeum de la Adamclisi (Dobrogea)” [2, p. 58]. Idealul de frumusețe pare să fi fost silueta robustă, pusă în valoare de veșminte simple, comode, decente, lipsite de podoabe ostentative [2, p. 58]. Silueta acelor timpuri era una cilindrică, semiajustată. Piese de vestimentare erau confecționate din pânză de in sau cânepă, lână, blană și piele. Pe monumentul de la Adamclisi sunt reprezentate țărânci în costum de vară, cu capul descoperit, pe trup cu cămașa de cânepă, din foi nerăscoite încrețite la gât cu sfoară, (așa cum se întâlnesc și azi în Moldova), cu mâneci scurte (lungirea lor va fi impusă de creștinare), iar pe Columna lui Traian se observă câteva femei din clasa privilegiată, pe cap, cu părul lung acoperit cu năframă legată la spate, pe trup, rochie largă, necroită ca în Grecia și Roma antică și mantie drapată, înnodată la spate și în față, într-un mod simetric [2].

Stăpânirea romană în Dacia nu a afectat prea mult structura vechiului port, care a rămas neschimbată și în perioadele următoare, în uz continuau să rămână asemenea piese vestimentare precum căciulile mițoase și șubele din blană.

Trăsăturile costumului tradițional și celui cult din perioada Imperiului Bizantin, care a durat mai mult de un mileniu, au fost modelate de așa evenimente marcante precum constituirea Țării Românești și a Moldovei ca state independente în secolul al XIV-lea. Idealul uman purta amprenta spiritualității bizantine iar veșmintele veneau să completeze silueta monumentală. Ținutele de ceremonie erau executate din stofe foarte scumpe (mătase sau catifea) dominate de motive geometrice, brodate cu perle și pietre prețioase și asortate cu mantii în forme semicirculare, prinse în față sau pe umăr cu agrafe. În astfel de costume apar Nicolae Basarab Voievod, în biserica Sfântul Nicolae Domnesc din Curtea de Argeș, ca și Mircea cel Bătrân în biserica de la Cozia iar în picturile votive, domnitorii, doamnele și copiii lor (Alexandru cel Bun pictat în mănăstirea Sucevița), Maria de Mangop, în portretul ei brodat și doamna Elena, în pictura de la Moldovița sau, în secolul al XVI-lea, Despina Doamna și fiica ei, domnița Ruxandra, în biserica episcopală din Curtea de Argeș erau înfățișați în costume imperiale, purtând mantia largă până în pământ, cu mâneci în pâlnie [2]. Alte mărturii le găsim în portretele ctitorilor Căndești din Biserica Strei Sângiorgiu sau ale jupânilor Vladislav și Miclăuș din Biserica Sfântul Nicolae din Ribița, al lui Neagoe Basarab în biserica mănăstirii Curtea de Argeș și Petru Rareș în biserica Mănăstirii Humor [2, p. 58]. Costumul popular în această perioadă a recurs la remodelarea siluetei către cilindru, accentul era pus pe aspectul sobru și decent al purtătorului.

Ecoul stilul gotic a fost slab resimțit în Moldova. La Curtea de Argeș, domnitorul Țării Românești, Basarab I este pictat în Biserica Sf. Nicolae Domnesc îmbrăcat după moda gotică, având mânecile și ciorapii-pantaloni colorați asimetric, roșu și verde [2].

Idealul uman în perioada Renașterii avea ca calități esențiale echilibrul întregii ființe. Despre vestimentația de curte mărturisesc portretele votive și documentele iconografice, miniaturile, broderiilor și picturile murale. Ștefan cel Mare era înfățișat în miniatura evangheliarului de la Humor înveșmântat ca și florentinii pictați de Uccello sau Mantegna, îmbrăcat într-un ansamblu din catifea vișinie venețiană, cu haina scurtă, de bie, fără mâneci, larg răscoită și bordisită cu blană albă. Un costum de o deosebită originalitate și frumusețe era cel al Doamnelor din Țara Românească, în secolul al XVI-lea, cum era cel al Despinei Milița și a fiicei sale Ruxandra, reprezentate în picturile bisericii episcopale de la Curtea de Argeș. Pe cap,

peste părul prins în plasă din fir de aur și acoperit de un văl, era așezată coroana bogată, de care atârnavă lungi pandelocuri cu ciucuri de aur și pietre prețioase din cămașa de mătase roșie se vedea doar gulerul mic. Ea era acoperită de o bluză brodată în pătrate pe piept și cu râuri pe mânecile foarte largi, strânse în manșete. Corsajul rochiei, ca un pieptar fără mâneci, tivit cu galon, atârna liber sub cingătoarea strânsă în talie, peste fusta din țesătură de lână plisată [2, p. 58]. Materialele pentru vestimentația de curte erau mătăsurile și catifele scumpe importate mai cu seamă din Italia, dar și de producție germană sau cehă, blănurile erau moscovite, turcești sau ungurești. pe când poporul de rând își producea în casă pânzeturile sau stofele necesare. În gospodăriile țărănești, în mare parte, tot volumul de țesături necesare pentru veșminte se confecționa manual.

Costumul în secolul al XVII-lea, în cadrul stilului Baroc, ne prezintă o imagine lipsită de prea multe exagerări iar idealul uman scotea în prim plan forța morală și cea fizică. Mărturii despre veșmântul de ceremonie (cel al lui Vasile Lupu) le găsim descrise la Stanislas Oswiecim. Soția lui Vasile Lupu, Tudosca Doamna era înfățișată pe broderia mormântului purtând „o bluză puțin vizibilă la gât, cu mâneci brodate, răsucite (cu croiala păstrată și azi în costumul popular din Vrancea)” [2, p. 58].

În perioadele următoare (secolul al XVIII-lea și la începutul secolului al XIX-lea) portul tradițional a cunoscut mai multe influențe generate de portul constantinopolitan impus de principii fanarioți, greci creștini din Istanbul. Idealul uman înfrunța concepții diametral opuse ale Răsăritului și Apusului. Silueta domnitorilor se impunea una greoaie și impunătoare. Spre exemplu „Grigore Alexandru Ghica și Alexandru Moruzi îmbrăcau peste anterie haine cu mâneci până la cot, tivite cu hermină, și deasupra altele mai lungi cu mâneci mai scurte, cu guler lat și tivuri de blană. De pantalonii bufanți (șalvari), roșii, erau cusuți ciorapi de piele, purtați în *picioare* prin casă în papuci sau călare, sub cizme” [2]. Majoritatea populației, însă, rămânea credincioasă portului vechi tradițional.

Perioada poate fi, de asemenea, remarcată prin refuzul de a accepta modelele orientale impuse de imperiul otoman domnilor fanarioți și demnitarilor, preferând să copieze straiile din bătrâni, încărcate de amintiri, evocând trecutul, funcționând ca niște stindarde, portul sătenilor a acceptat, astfel, din repertoriul otoman doar puține croieli ale unor haine suplimentare, ca giubeaua, remodelându-le însă sculptural către volume liniștite, cilindrice și transformând broderiile turcești cu volute moi, de tip baroc oriental, în spiritul geometrizării și abstractizării specifice întregii noastre arte decorative. Transpunerea în materiale locale, pânza de in sau cânepă sau stofă de lână de culoare naturală, mai ales albă, și înlocuirea

fîrului auriu cu lână sau bumbacul colorate au determinat o inversare a raporturilor cromatice [2, p. 58].

Cea de-a doua etapă a fost influențată de progresul tehnic și de industrializare, dar mai ales de anexarea părții de nord-est a Moldovei, în 1812, la Imperiul Rus. În această perioadă vestimentația tradițională a început să cedeze loc în fața celei urbane. Textilele de producție casnică au fost înlocuite treptat cu cele de origine industrială. Curând, piesele tradiționale ale costumului au fost înlocuite în portul zilnic, și mai apoi în portul de sărbătoare, mai ales sub influența modelului ideologic impus. Abandonarea portului tradițional s-a accentuat în mai multe zone odată cu dezvoltarea economiei de schimb și a legăturilor cu orașele. În documentele din secolul al XIX-lea putem găsi atenționări referitor la dispariția portului popular din spațiul nostru cultural. Această perioadă de tranziție a durat un timp. Costumul popular, cu această vreme, a început să aibă mai degrabă un caracter local iar piesele de influență orășenească erau purtate peste cele tradiționale. La înlocuirea portului tradițional cu cel urban a contribuit și populația înstărită, care a adoptat într-un ritm alert noua modă.

În cea de-a treia etapă, contemporană, costumul popular nu mai are un caracter general. Poate fi remarcat doar un interes mai sporit față de tot ceea ce numim noi astăzi costum popular în perioada anilor 1920–1930 ai secolului al XX-lea. Atunci au fost întreprinse primele încercări de a proteja portul popular pentru a întreține spiritul identității naționale. După al Doilea Război Mondial mai era întâlnit fenomenul când oamenii mai continuau să confecționeze elemente de port tradițional în condiții casnice. Dar, în linii generale, începem să asistăm la un port moștenit prin tradiție. Cu timpul au apărut tentative, foarte nereușite, de altfel, de a crea piese ce imitau costumul tradițional. În așa mod s-a ajuns foarte repede la falsificarea imaginii autentice a acestuia.

Interesul pentru costumul popular din zona noastră a fost stimulat de succesul de care iile brodate se bucurau în atmosfera „hippie” din apusul Europei și America în perioada anilor 1970 ai secolului trecut, s-au purtat piese autentice din costumul nostru popular (maramă și cojoace brodate, din piele întoarsă, ilice, traiste etc.), s-au folosit materiale specifice producției sătești (stofa țesută în dungi, pânza topită, blana și pielea etc.), s-au preluat unele croieli (cămășa în T sau caftanul etc.), dar, mai ales, s-au transpus superficial broderii populare, mutate de la locul lor deplin justificat pe veșminte cu croieli moderne, cu altă utilitate și semnificație [2].

În secolul al XXI-lea costumul tradițional moldovenesc ocupă un loc de cînst în cadrul colecțiilor Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală, festivalurilor și concursurilor de folclor, spectacolelor și

emisiunilor televizate. Asistăm la tendința creatorilor de modă de a reînvia tradiția națională proprie, subliniind autenticitatea și continuitatea gustului local. Conștientizarea necesității promovării tradițiilor portului popular în ansamblul și altor forme de cultură națională conturează noi etape în evoluția costumului popular moldovenesc.

Referințe bibliografice:

1. Buzila V. Costumul popular din Republica Moldova, Ghid practic, Academia de Științe a Moldovei, Ministerul Culturii al Republicii Moldova, Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală, Comisia Națională pentru Salvagardarea Patrimoniului Cultural Imaterial, Chișinău, 2011.
2. Nanu A. Artă, stil, costum, Editura Noi Media Print, 2007.

DIRIJORUL MIHAIL SECIKIN. PORTRET DE CREAȚIE

CÂRCIUMARU DUMITRU
Institutul Patrimoniului Cultural al AȘM

Dirijatul este o artă, o știință, un concept care funcționează după un ansamblu de principii, reguli și procedee. Iar personajul principal, cel care trebuie să cunoască factorii proiectării în realitate a acestui conglomerat de factori, și nu în ultimul rând să asigure eficiența comunicării interumane nonverbale, nu este nimeni altul decât dirijorul.

Referindu-ne la această problemă în perimetrul autohton, ne vom concentra atenția asupra unei dintre cele mai înzestrate figuri de dirijor din a doua jumătate a secolului al XX-lea – Mihail Secikin. Afirmat drept unul dintre muzicienii conștienți de rolul pe care trebuie să-l joace în scena vieții muzicale, acesta a desfășurat o intensă activitate în mai multe centre culturale est-europene. Dar, pentru a înțelege semnificațiile evoluției sale artistice într-un context cultural de o incontestabilă valoare, este inacceptabilă neglijarea unor aspecte decisive din viața și activitatea muzicianului.

Născut în anul 1943, în orașul Harkov din Ucraina, Mihail Secikin și-a programat un viitor de pianist încă din copilărie. Parțial, dorința i s-a împlinit, pentru că voința și exigența studiului l-a condus chiar la activitatea de pianist concertist. Bineînțeles, eforturile depuse pe parcurs au fost pe măsură. A studiat pianul cu sora celebrului Vladimir Horowitz, iar în anul 1967 devine laureat al unui concurs de pian din Kiev, după care urmează o perioadă de activitate solistică susținută în cuprinsul spațiului ex-sovietic.

Concomitent, în anul 1972, pianistul absolverse și cursul de dirijat orchestră la Conservatorul kievean, în clasa maestrului Kanerștein, iar peste 3 ani, sub îndrumarea cunoscutului dirijor ucrainean Stepan Turceak, susține doctoratul în același domeniu. Așadar, ponderea cea mai semnificativă în cuprinsul carierei muzicianului începe din acest moment să încline spre partea activității dirijorale. Prima funcție de dirijor a fost în Zaporojie, iar mai târziu în Donețk, unde a condus atât orchestre simfonice, cât și formații ale teatrelor de operă.

Începând cu anul 1988 Mihail Secikin desfășoară o activitate complexă în Chișinău, fiind dirijor permanent al Operei Naționale, al Filarmonicii și al Orchestrei de Cameră. Din stagiunea 2001–2002 până în septembrie 2013 a condus orchestra Filarmonicii de Stat din Botoșani (România), iar între anii 2004 și 2014, maestrul a ocupat și funcția de dirijor principal al Filarmonicii chișinăuiene. Registrul dirijorului cuprinde un șir de turnee cu concerte sau spectacole de operă susținute în România, Italia, Ucraina, Belarus, Spania, Franța etc. În urmă cu câțiva ani, a efectuat un turneu în Elveția, conducând orchestra Filarmonicii din Cluj-Napoca. În România, în afară de Botoșani, a mai fost prezent ca dirijor de operă în centrele muzicale Timișoara și Iași și ca dirijor al filarmonicilor la Oradea și Sibiu.

În același timp, muzicianul susține și o intensă activitate didactică la Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice din Chișinău. Timp de peste două decenii harul său pedagogic a fost cunoscut mai întâi de către studenții membri ai orchestrei simfonice, iar mai apoi de către cei din clasa de operă, în mare parte astăzi artiști consacrați, prezenți pe afișele de concerte și spectacolele date în toată lumea.

Una dintre importantele inițiative ale lui Mihail Secikin a fost fondarea, în anul 1990, a Studioului de operă din Chișinău. În cei 10 ani de funcționare a acestuia, generații întregi de interpreți vocaliști și instrumentiști și-au condus spre perfecțiune abilitățile muzicale, expuse frecvent în concerte, turnee și chiar imprimări ale unor fragmente și chiar opusuri în întregime semnate de Verdi, Puccini, Rossini, Donizetti, Gounod, Mascagni, Wagner, Mozart, Ceaikovski, Rimski-Korsakov ș.a. Iar ultimele reprezentații ale studioului pe scena Teatrului Național de Operă și Balet – *Iolanta* și *Cavaleria rusticana* – au fost motive în plus pentru a aprecia conceptul dirijoral al muzicianului și forța acestuia de a sugera importanța și valoarea actului interpretării muzicale. Astfel, toate evenimentele studioului au fost posibile, în mare parte, grație rigurozității de care Mihail Secikin dădea dovadă în fiecare moment al prezenței sale în fața studenților.

Mai mult, aceeași cantitate de exigență poate fi regăsită și în perioada de doi ani, în care și-a suprapus funcția de dirijor al teatrului chișinăuian cu cea de conducător artistic al instituției. În acest timp, sub îndrumările sale au fost montate sau renovate cu multă atenție operele *Iolanta*, *Don Carlos*, *Nunta lui Figaro*, *Tosca*, baletele *Spartacus*, *Romeo și Julieta* ori au fost revăzute și reînnoite actele interpretative și dirijorale ale creațiilor din repertoriul instituției.

Pentru întreaga activitate artistică, predominantă, de altfel, de caracterul exigent al vocației dirijorale, lui Mihail Secikin i s-a acordat în anul 1996 titlul de Maestru în Artă al Republicii Moldova. Acest fapt reprezintă o apreciere a tuturor eforturilor muzicianului de a contribui la promovarea și perpetuarea unei școli muzicale autohtone. Or, o bună parte dintre interpreții, dirijorii și formațiile asupra cărora maestrul și-a aplicat cunoștințele muzicale, se găsesc astăzi la un nivel demn de aprecierile înaltei societăți culturale universale.

Aceștia sunt, de fapt, produsul concepțiilor asupra actului dirijoral pe care Mihail Secikin și le-a făcut cunoscute în fiecare moment al activităților sale. Or, în opinia sa: „Dirijorul este organizatorul, conducătorul și educatorul colectivului de muzicieni. El trebuie să posede însușirile de principialitate și onestitate ale artistului, o voință fermă, sobrietatea unui pedagog experimentat, certitudine, respect pentru instrumentiștii formației pe care o conduce. El trebuie să fie un om cult, elevat și un muzician multilateral dezvoltat. Nivelul de pregătire și de dezvoltare a dirijorului trebuie să fie mult mai avansat decât nivelul mediu al orchestraților”.

Așadar, arta dirijorală reprezintă în opinia lui Mihail Secikin cel mai complex și dificil mod de interpretare muzicală, care constă într-o percepere practică a unei opere prin intermediul tehnicii verificate a gesturilor, mimicii, pantomimei, a abilității de a acționa asupra executanților și de a le transmite careva intenții de interpretare. Iar dirijorul „este un comandant de oști, un creator, un judecător suprem și un clarvăzător, un profet”.

Tocmai de aceea, în contextul în care marele dirijor Nikolai Golovanov împărțea breasla dirijorilor în dirijori-artiști și dirijori de mahala, nu ne rămâne decât să-l considerăm pe Mihail Secikin unul dintre maeștrii primei categorii. Astfel, conceptul său dirijoral poartă o culoare și un stil propriu prin care se identifică, iar exigența acestuia denotă îmbinarea însușirilor native corespunzătoare cu un volum amplu de cunoștințe în domeniul științei și artei muzicale.

ENGLEZISMELE ÎN MASS-MEDIA DIN REPUBLICA MOLDOVA: FRECVENȚĂ ȘI NORMARE

CARUNTU-CARAMAN LIVIA
Institutul de Filologie al AȘM

Orice proces de înnoire se desfășoară anevoios. Au loc profunde transformări în sistemele existente, se modifică viziunea asupra mersului de mai departe. Din aceste considerente, vorbitorii limbii se dezic cu greu de o deprindere de viață ce a devenit tradiție, iar ceea ce se introduce trezește nostalgii și suspiciuni, presupune și unele dificultăți de implementare, însă noul înaintază și se impune.

Aceasta este legea de bază a evoluției, care ține în continuă mișcare și limbile lumii, supuse unor schimbări de esență atât în structurile lor interne, cât și datorită influențelor din exterior. Modernizarea societății catalizează mutațiile din necesitatea de a marca și a propaga inovațiile. Limbile de mare circulație, ca exponente ale economiilor și culturilor mai avansate, care generează progresul și-l fac un bun al tuturor națiunilor, se revarsă peste graiurile acestora, asupra cărora își lasă amprente primenitoare.

La etapa actuală, accentuată prin orientarea bine determinată de apropiere a popoarelor europene, lucrul acesta îl izbutește cel mai bine limba engleză, care își asumă un rol de călăuză în comunicare și coeziune. Arsenalul său de exprimare este atât de evoluat și exact încheșat, încât multe din elementele sale sunt preluate și lansate în uz, amestecându-se și coagulându-se în diferite idiomuri, printre care și în cel românesc.

Astfel vorbim de fenomenul englezismelor în limba română, care se răspândește activ pe diferite căi, cea mai eficientă dovedindu-se a fi mass-media. Relativ recent și de o sorginte de altă natură, e firesc să întâmpine și anumite inconveniente sau să provoace unele excese. De aceea cercetătorii studiază, apreciază efectele deja manifestate ale englezismelor și pronosticează cursul lor de evoluție. În această ordine de idei, intenționăm să sistematizăm o investigație, căreia ne-am dedicat pe parcursul stagiului de doctorat.

Trasându-ne un obiectiv concret – urmărirea ritmului de pătrundere a englezismelor în mass-media din Republica Moldova și pretarea lor la normele literare ale limbii române, am răsfoit minuțios cele mai reprezentative periodice apărute în ultimii trei ani (2013-2015) și am realizat un tablou cât am putut de veridic al preocupărilor în cauză. O simplă statistică a frecvenței acestora (inclusiv diferitele forme gramaticale de gen, număr, caz, articulare, variante ortografice, dar și cele repetate ale

aceluiași cuvânt) ne confirmă o dată în plus că fenomenul e în toi și ia amploare.

Cea mai citită revistă de la noi – *VIP magazin*, este și cea mai receptivă publicație în ce privește utilizarea englezismelor. Din conținuturile ei am selectat peste 1000 de mostre ce ilustrează inovarea de exprimare în diferite sfere de activitate. Urmează ziarele *Săptămîna* – cu peste 850 de atestări, *Timpul* – cu circa 500, *Literatura și Arta* – 450. Mai puține am identificat în revista *Moldova* – aproximativ 200.

Am mai completa că unele pagini din hebdomadarul *Săptămîna* includ de la 17 până la 24 de englezisme, din *Timpul* – de la 8 la 18, din *VIP magazin* – între 7 și 10. Relativ la interactivitate, sesizăm și neologisme comune (*designer, businessman, management, showbiz, marketing, training, brand, site, blogger, summit*), întâlnite în toate editorialele sondate, ceea ce denotă un imperativ al oportunității cuvintelor de origine engleză [1].

Însă infiltrarea liberă, cantitativ impunătoare, încă nu le garantează englezismelor și o înlesnire în adaptare, în a-și căpăta dreptul să stăpânească și să slujească vorbitorii de limbă română, cărora le aparține decizia de a le accepta sau respinge. Pentru a le deprinde utilitatea le probează oral și în scris, le mai recroiesc modelele, le stilizează după ultimul avânt al modei lingvistice și încearcă să le dea verdictul final.

Dar până la pronunțarea lui, mai este de cumpănit. Nici periodicele pe care le-am investigat nu sunt pregătite să soluționeze problemele. Mai întâmpină dificultăți la transcrierea englezismelor, balansând între o asimilare totală (*spicher, smartfon, reiting, modeling*), una parțială (*triller, spray, golgeter, offsaid*) și transliterație (*speaker, smartphone, rating, thriller*). Și mai dese sunt formele de acum pretate categoriilor gramaticale specifice limbii române, care se ortografiază în două sau chiar trei modalități: *smartfonuri, smartphone-uri; weekend, week-end; weekendul, weekend-ul, week-end-ul; email, e-mail; emailul, e-mail-ul* (*Săptămîna*); *online, on-line, on-laine; masterclass, master-class, master class* (*Literatura și arta*); *businessul, business-ul; showroomul, showroom-ul* (*VIP magazin*).

Exemple de acest gen ne sunt oferite din plin: *background, background; sprayul, spray-ul; summitului, summit-ului; businessului, business-ului; linkuri, link-uri; laptopuri, laptop-uri*. Câteva dublete de transcriere grafică: *cocktail/ cocteil; sandvici/ sendviș* și fonetică: *imeil/ îmeil; manager/ manager* sunt înregistrate și în DOOM2 [2] și în DOOM, ed. Chișinău, 1990: *biznis* cu trimitere v. *business; biznesman* - v. *businessman; flaș* - v. *flash* [3]. Aceste dereglări îi derutează nu numai pe cititori, ci, după

cum se vede, și pe cei chemați să ghideze și să promoveze cărturăria – ziariștii.

Noi am pleda pentru o simplificare a lucrurilor. Englezismele asimilate definitiv să aibă o singură formă de scriere (*cocktail*, *sandvici*) și de pronunție (*imeil*, *manager*), cele mai noi, încă nestatornicite – să fie transliterate (*smartphone*, *showroom*). Mărcile gramaticale, după cum recomandă și DOOM2, să fie ortografiate, după consoană, la un loc (*weekendul*, *bestselleruri*, *fast-foodurile*, *bloggerilor*) și prin cratimă, după vocală (*site-ul*, *spray-ului*, *hobby-uri*, *talk-show-urilor*), iar dubletele să fie înlăturate.

În așa mod, am avea o poziție fermă, românească, și nu ne va fi jenă să ne prezentăm la *masa rotundă a viitorului*, unde *noi îl vom lua pe badea Mihai* și limba care l-a ridicat la rangul de *Poetul nostru național* [4, p.427] și pe care ne-a lăsat-o nouă zestre ca să avem grijă de ea, s-o păstrăm cu sfințenie și s-o lăsăm și noi moștenire urmașilor urmașilor noștri, așa cum a fost și este, dar mereu cultivată și primentă.

În acest context și trebuie să-și găsească loc potrivit și englezismele. Să fie adoptate și acomodate în așa fel, încât ele să nu ne vatăme dulcele *fagure de miere* (M. Eminescu, Epigonii), ci să-l întremeze mai tare, să-i sporească zaharitatea. Să fim atenți atunci când le preluăm, să cântărim de șapte ori și o dată să decidem: dacă le luăm, le punem în funcțiune – să ne înlesnească și să ne îmbogățească exprimarea.

Referințe bibliografice:

1. VIP magazin, Săptămîna, Timpul, Literatura și Arta, Moldova (periodice din Republica Moldova: selecțiuni), 2013–2015.
2. DOOM2. Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române. Ed. a II-a, București: Univers Enciclopedic, 2005.
3. DOOM. Dicționar ortografic cu elemente de ortoepie și morfologie. Chișinău: Redacția Principală a Enciclopediei, 1990.
4. Druță I. Eminescu, poet național. Scrieri. Vol IV. Chișinău: Hyperion, 1990.
5. Avram M. Ortografie pentru toți (30 de dificultăți). Ed. a II-a. Chișinău: Editura Litera, 1997.
6. Bărbuță I. ș.a. Gramatica uzuală a limbii române. Chișinău: Editura Litera Educational, 2000.

FENOMENUL DERIVĂRII LEXICO-GRAMATICALE ÎN TERMINOLOGIA BIBLIOTECONOMICĂ ROMÂNEASCĂ

CATEREV CRISTINA
Institutul de Filologie al AȘM

Perioada de tranziție prin care trece fiecare din noi este semnificativă prin faptul că societatea informațională a fost înlocuită de cea a cunoașterii. Timpul de care dispunem nu ne permite adeseori să cuprindem acest amalgam al cunoștințelor în diverse domenii, în special în știința informării.

Progresul științific este însoțit în mod inevitabil de apariția cuvintelor noi, care denumesc obiectele și fenomenele noi.

Este foarte necesară cercetarea lingvistică a acestui domeniu care are tangențe și cu noțiuni și lexeme din științele informării, ca bibliologia, bibliografia, activitatea editorială, în vederea evidențierii unor tendințe structurale și semantice. În cercetarea terminologiei biblioteconomice pot fi aplicate atât metode lingvistice tradiționale, cât și metode împrumutate din diverse științe conexe: metoda distributivă, metoda analizei derivaționale, metoda analizei componențiale, metoda grafică, metoda statistică, cât și metoda de sinteză.

Scopul cercetării noastre este de a descoperi rolul fenomenului derivării lexico-gramaticale în terminologia biblioteconomică românească și căile de îmbogățire a vocabularului în știința informării. În general, vocabularul specializat din domeniul respectiv se îmbogățește urmând tiparele general valabile la nivelul lexicului comun, derivarea în acest caz fiind destul de productivă.

Lingvistica, în înțelesul pe care i-l dăm astăzi, datează de la începutul secolului al XIX-lea și este strâns legat de crearea metodei comparative-istorice. Aceasta a rămas până astăzi principala metodă de cercetare lingvistică și numai grație aplicării ei lingvistica a devenit o știință. [1]

Termenul de *biblioteconomie* provine din limba franceză: *Bibliothéconomie*, care la rândul său vine din <*bibliothèque*>→grecescul <*bibliothēke*> echivalent cu <*biblion*>=carte și <*theke*>=cufăr, dulap. În limba engleză *Librarianship*=*biblioteconomie* echivalent cu <*library/library science*> = știința biblioteconomiei. Termenul *biblioteconomie* este de dată relativ recentă, fiind utilizat de către germanul Martin Schrettinger în 1808 în lucrarea *Încercare de manual complet de biblioteconomie*. În 1839, termenul *biblioteconomie* se găsește și în lucrarea lui Léopold August Constantin, intitulată *Biblioteconomie* sau *Manual nou și complet pentru organizarea, conservarea și administrarea bibliotecii*.

Istoria biblioteconomiei consemnează bibliotecari celebri care s-au format fără nici o școală. Cel mai faimos dintre ei este, fără îndoială, Gabriel Naudé, autorul cunoscutei cărți *Advis pour dresser une bibliothèque* (1627), care timp de trei secole a fost lucrarea de căpătâi a multor generații de bibliotecari. Îi urmează Claude Clément, Louis Jacob, membrii familiei Bignon, toți în secolul al XVII-lea, apoi Charles Nodier, Saint-Beuve, Lecomte de Lisle, Pierre Gustave Brunet, bibliotecari și personalități de litere ilustre de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea. Toți aceștia au învățat biblioteconomia singuri sau de la predecesorii lor. [2]

În România, termenul biblioteconomie apare în 1862 într-o lucrare de-a lui Grigore Bengescu, unde menționează, alături de arhivistică, paleografie, diplomatică, și biblioteconomia. În terminologia biblioteconomică românească sunt înregistrați termeni simpli și compuși.

Cercetarea lexicului specializat se va baza pe adoptarea unor metode comune de analiză lingvistică: analiza trăsăturilor semantice relevante în și prin contexte diagnostice, completată, acolo unde rezultatele nu sunt relevante, cu analiza textuală. Perspectiva metodologică comună este asigurată de același obiectiv: descrierea adecvată a lexicului românesc pentru mai buna lui cunoaștere.

Prin metodele de analiză semicică sau componentială ce urmărește depistarea asemănărilor și deosebiriilor dintre sensurile cuvintelor. Prin metoda analizei componentiale sensul cuvântului poate fi descompus în elemente minimale. Acestea sunt denumite în mod diferit, în funcție de autor și școală lingvistică: componente de sens, trăsături semantice distinctive, mărci semantice, seme etc.

S-a constatat că toate unitățile lexicale pot fi reduse la un ansamblu de trăsături pertinente din punct de vedere semantic. De exemplu, sensul cuvântului *document* care provine din limba franceză *document*, în latină *documentum* poate fi descompus în următoarele trăsături semantice distinctive: a) act, b) text scris sau tipărit, c) film-document, d) imagine document, e) documente istorice, f) document electronic, g) manuscris. Sensul cuvântului *documentare* și *arhivare* poate fi descompus în: a) analiză a documentelor, b) analiza datelor existente și a) sortarea documentelor, b) păstrarea documentelor. Descrierea structurii semantice a cuvintelor din această perspectivă permite definirea mai exactă a cuvintelor în dicționare și face posibilă o înțelegere mai clară a diferențelor și a asemănărilor dintre termenii care aparțin aceleiași clase. [3]

Termenii din domeniul biblioteconomic care apar în secolul XIX au pătruns în domeniul biblioteconomiei din Rusia care au pus bazele

activității în această ramură ce ține de terminologia care denumește: *organizarea colecției, completarea fondului, relații cu publicul, informare bibliografică, liste bibliografice etc.* Termenii care apar în secolul XX au pătruns în domeniul biblioteconomiei din SUA, România, Franța, Spania, Germania odată cu apariția tehnologiilor informaționale direcții de activitate ce țin neapărat de legătura bibliotecarului și calculatorul: *catalogul online, catalogul electronic, baze de date, carte online, scanner, printer etc.* Termenii care apar în secolul XXI apar un șir de termeni utilizate din limba engleză, contribuțiile Uniunii Europene, IFLA, asociații internaționale, Consilii de terminologie, *design, marketing, fundraising etc.*

În secolul XXI, odată cu explozia informațională sunt dezvoltate alte direcții de activitate în biblioteconomie: tehnologii informaționale, societatea informațională, societatea cunoașterii, scientometrie, cultura informației etc. Apar neologisme în lexicul domeniului care necesită o explicație asiduă actualizată pentru eficientizarea activității prin editarea dicționarelor explicative, crearea bazelor de date, dicționare online.

Dicționarul de biblioteconomie și știința informării: englez-român, autor Mircea Regneală atestă termeni noi, englezisme, apar noi sintagme, schimbări de sensuri care acoperă aria profesională. Termenii sunt clasificați în două coloane: în limba engleză și limba română, cu italic fiind evidențiate cuvintele ce țin de știința informării pentru a pute fi găsite ușor.

În opiniile bibliologului Ion Stoica, fenomenul de internaționalizare terminologică impulsionat de forță, ultraproductivă în acest domeniu a limbii engleze, continuă să-i deruteze pe compilatorii vocabulelor naționale, obligați să navigheze între reguli și uzanță. Mirecea Regneală oferă în acest domeniu în ultimul deceniu, o amplă prelucrare a lexicologiei profesionale în domeniul biblioteconomic pe diverse zone ale mediului. [4]

Dintre termenii simpli ce desemnează activitatea de bază a biblioteconomiei: *document, utilizator, publicație, ziar, abonament, borderou, achiziție, colecție*, sintagme: *fișă de înregistrare, fișă de înscriere, tehnologia de bibliotecă, tehnologia bibliotecară, documente esențiale, indici statistici, indice auxiliar, descriere analitică, bibliografie analitică, clasificare analitică* mulți își au originile din limba franceză, engleză sau rusă.

Limba franceză	Limba română	Limba engleză	Limba rusă
<i>feuille d'enregistrement</i>	<i>fișă de înregistrare</i>	<i>record sheet</i>	<i>регистрационный лист</i>
<i>abonnement à la bibliothèque</i>	<i>abonament la biblioteca</i>	<i>subscription to the library</i>	<i>подписка на библиотеки</i>
<i>document</i>	<i>document</i>	<i>document</i>	<i>документ</i>
<i>carte de bibliothèque</i>	<i>fișă contract de împrumut</i>	<i>library card</i>	<i>библиотечный абонемент</i>

Termenii din domeniul biblioteconomiei care provin din engleză și care au același sens

Termen	Definiție
Копирайт	знак охраны авторского права. Обязательно приводится в правом нижнем углу оборота титульного листа книги. Он состоит из символа "©", наименования объекта защиты авторского права, имени правообладателя и года первого опубликования произведения. Авторское право возникает в силу факта создания произведения, интеллектуальной собственности.
Copyright	the copyright symbol, or copyright sign, © (a circled capital letter "C"), is the symbol used in copyright notices for works other than sound recordings The use of the symbol is described in United States copyright law and, internationally, by the Universal Copyright Convention.
Copyright	Dans les pays de common law, le symbole de copyright (©) indique qu'une œuvre est soumise à copyright. Dans les pays de droit civil (tels que la France ou la Belgique) il n'a aucune valeur légale ¹ mais est tout de même couramment employé pour indiquer qu'une œuvre est soumise au droit d'auteur.
Copyright	Este o literă pe care o observăm pe diverse fotografii, afișe, pe site-uri sau filmări, însoțită deseori de un nume personal sau al unei companii. Este logo-ul de copyright (drept de autor) prin care creatorul își asigură opera. Utilizarea acestui simbol în Republica Moldova este stipulat în Legea cu privire la dreptul de autor și legături conexe.

Analizând cauzele și tipurile schimbărilor semantice, acad. Alexandru Graur a subliniat faptul că sensul unui cuvânt face parte dintre elementele cele mai mobile ale unei limbi și că modificările de ordin semantic (în ansamblul lor) reprezintă unul dintre cele mai interesante aspecte ale dinamicii vocabularului. [5]

Fenomenul derivării lexico-gramaticale se manifestă nu numai în cadrul limbii literare, considerate ca sistem, ci și în cadrul diverselor subsisteme terminologice, numite și limbaje de specialitate, sau profesionale care evoluează după aceleași legi ca și limba comună.

Pentru selectarea exemplurilor de derivare au fost analizate dicționarele de specialitate în domeniul biblioteconomiei și știința informării: Mircea Regneală. *Dicționar de biblioteconomie și știința informării*. București: ABIR, 2009. 315 p.; Mircea Regneală. *Dicționar explicativ de biblioteconomie și știința informării*. București: ABIR, 2001. Vol. 1. 409 p.; Mircea Regneală. *Dicționar explicativ de biblioteconomie și știința informării*. București: ABIR, 2001. Vol. 2. 425 p.; Virgil Olteanu. *Din istoria și arta cărții : Lexicon*. București: Editura Enciclopedică, 1992. 300 p.; *Vocabular de bibliologie*, București: 1966. 179 p.; *Vocabularium bibliothecarii*. Unesco, 1962. 686 p.; *Elemente de biblioteconomie și știința informării : pentru bibliotecile din Ministerul Apărării Naționale*. București: Editura Militară, 2011. 436 p.

Procesul de derivare, după cum s-a mai menționat, exprimă un proces de îmbogățire a vocabularului prin adăugarea unor sufixe sau prefixe.

Derivarea cuvintelor cu prefixe, sufixe

Cercetând termenii mai vechi din domeniul biblioteconomiei, se atestă prefixe vechi: **în-** încadra, înregistra; **îm-** îmbogățirea fondurilor, îmbătrânirea informațiilor; **des-** descentralizare, descriere, desprăfui; **ne-** neabreviat, neutilizat, nepaginat. [6]

În terminologia biblioteconomică atestăm și prefixe neologice, utilizate în vocabularul specialiștilor din diverse tipuri de biblioteci:

ante- antememorie, antetitlu; **anti-** antivirus;

inter- intertext, interfață; [7]

Dintre sufixele cu ajutorul cărora se formează termeni biblioteconomi, remarcăm sufixe ce denumesc:

agentul (**-tor**, **-ar**, **-ist**) : *indexator*, *catalogator*, *bibliotecar*, *intermediar*, *documentarist*;

însușirea (**-cios**, **-bil**, **-at**, **-al**, **-ar**) : *conștiincios*, *sânguincios*, *spiritual*, *cărturar*; [8]

instrumentul (**-ar**, **-tor**) : *alfabetar*, *computator*

noțiuni abstracte (**-ință**, **-anță**) : *cerință*, *siguranță*;

Un loc aparte îl ocupă în formarea cuvintelor din vocabularul biblioteconomic sufixele verbale:

a – a utiliza, a argumenta, a cataloga, a barcoda, **a** inventaria;

i – a citi, a opri;

ui – a desprăfui, a înlocui.

Cunoscând detaliat modificările care au loc în societate, terminologia structurată a producției de documente și informare. În acest moment, pentru o prelucrare adecvată a sistemelor multimedia este necesar pentru a integra în cadrul activității limbajul iconic, care reprezintă concepte integrate, proprietăți, caracteristici de interactivitate, ramificații, transparență și navigare, care sunt legate direct între utilizator și sistem.

În acest context, subliniez faptul că cele descrise mai sus constituie doar o analiză superficială a fenomenului. Urmează să cercetăm mai aprofundat procedeele de îmbogățire a terminologiei biblioteconomice și să le expunem într-un studiu mai amplu. Prezentarea fenomenului lingvistic greu definibil, insuficient studiat și cu unele aspecte destul de controversate, fenomenul derivării în formarea termenilor ocupă un loc cu totul special în sistemul vocabularului terminologiei biblioteconomice.

Referințe bibliografice

1. Graur, Alexandru. Metoda comparativă-istorică. Încercări de perfecționare a metodei comparative-istorice. [Accesat: 01.05.2016] Disponibil pe: <http://ebooks.unibuc.ro/filologie/dominte/3-1.htm>.
2. Regneală, Mircea. Educația în biblioteconomie și știința informării: Învățământul biblioteconomic de ieri și de azi. [Accesat: 01.05.2016] Disponibil pe: <http://www.lisr.ro/9-10-regneala2.pdf>.
3. Analiza semică sau componențială. [Accesat: 02.05.2016] Disponibil pe: http://limba-romana.ucoz.ro/index/analiza_semica/0-760.
4. Stoica, Ion. Cuvânt de întâmpinare. În: Dicționar de biblioteconomie și știința informării: englez-român / Mircea Regneală. Constanța: Ex Ponto, 1999, p. 5-6.
5. Graur, Alexandru. Studii de lingvistică generală. – București, 1960. – P. 212-219.
6. Regneală, Mircea. Dicționar de biblioteconomie și știința informării : Român-englez. – București: ABIR, 1999. – 315 p.
7. Regneală, Mircea. Dicționar explicativ de biblioteconomie și știința informării. – București: ABIR, 2001. – Vol. 1. – 409 p.
8. Regneală, Mircea. Dicționar explicativ de biblioteconomie și știința informării. – București: ABIR, 2001. – Vol. 2. – 425 p.

ACTIVITATEA PARLAMENTARĂ A ORGANIZAȚIILOR DE PARTID DIN BASARABIA (1918-1938). INTERPRETĂRI ȘI ASPECTE ISTORIOGRAFICE

CECHINA TATIANA
Institutul de Istorie al AȘM

La 27 martie/9 aprilie 1918, organul legislativ al Republicii Democratice Moldovenești „Sfatul Țării” [3], a votat unirea Basarabiei cu România, iar la 1 decembrie 1918 s-a făurit statul național unitar român prin includerea în componența sa a teritoriilor românești, aflate până atunci sub dominație străină. Astfel, marea majoritate a românilor au fost cuprinși în hotarele Noii Românii.

Una dintre cele mai importante probleme cu care s-au confruntat autoritățile române de-a lungul întregii perioade dintre cele două războaie mondiale a fost aceea a uniformizării instituționale și legislative, a integrării noilor provincii unite.

Una din întrebări se referea la menținerea, pentru o perioadă, a legilor existente, să se aleagă o anumită legislație din provincie, care să fie extinsă apoi pretutindeni în țară sau să se creeze legi noi în formă și conținut.

În Basarabia, pentru o scurtă perioadă, a continuat să existe instituția de tip parlamentar cu atribuții regionale – Consiliul Directorilor. În intervalul decembrie 1918 – aprilie 1920, procesul de unificare legislativ-instituțională a înregistrat două puncte de pornire. Primul, de la nivelul guvernului, prin extinderea unor dispoziții din Vechiul Regat asupra Basarabiei. În al doilea rând, organisme administrative din Basarabia au adoptat propriile măsuri. S-a avut în vedere în special înlăturarea unor legi sau părți ale unor legi locale care contraveneau noilor realități de după 1918 [7]. În Basarabia s-au introdus, prin extindere, codurile comercial, penal și de procedură penală românească încă de la sfârșitul lui 1918 [6]. Instituțiile provizorii regionale și-au încheiat activitatea în aprilie 1920, odată cu înființarea Comisiei Centrale pentru Unificare și Descărcare, constituită pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri [4, p. 204].

Reforme politice, economice și administrative, îndeosebi votul universal, reforma agrară, adoptarea Constituției din 1923 au determinat schimbări vizibile în mentalul colectiv al populației, stimulând activismul ei politic. Pluralismul politic capătă o deosebită amploare. Se produc schimbări în configurația partidelor, se modifică axa rivalităților dintre partide, apar partide noi. În această perioadă se cristalizează noi doctrine

politice, care acoperă întreg spectrul politic, de la extrema stângă la extrema dreaptă. Unele partide tradiționale părăsesc arena politică [1].

În acest context, chestiunea activității parlamentare a organizațiilor de partid din Basarabia, în perioada interbelică, este deosebit de importantă. De remarcat faptul că nu există lucrări fundamentale la această temă, iar cele din perioada sovietică sunt încărcate de mistificări și ineptii. Vom sublinia că în consecința reintegrării în spațiul românesc, teritoriul dintre Prut și Nistru s-a încadrat plenar în viața politică a României. Conform istoriografiei românești, la alegerile parlamentare din noiembrie 1919, basarabenii au participat în proporție de 72,30% din total [5].

Un aspect important l-a reprezentat fuziunea partidelor politice basarabene cu cele din țară, în scopul promovării intereselor naționale majore. Către sfârșitul anului 1923, în Basarabia erau prezente cele mai importante forțe politice din România – Partidul Național Liberal, Partidul Țărănesc, Partidul Poporului și partidul național Român, difuzând în mediul populației locale valorile și principiile democrației și aducând mai multă lumină asupra adevăratelor interese naționale ale societății românești [2]. De rând cu acestea, însă, au existat și diverse organizații socialiste, comuniste, revoluționare, care însă nu au reușit să pună bazele unui partid viabil. Majoritatea formațiunilor de extremă stânga erau finanțate de Moscova și promovau politica acesteia. Dependența aceasta a continuat și după intrarea organizației bolșevice din Basarabia în componența Partidului comunist din România (august, 1922).

Istoriografia românească comunistă, de-a lungul întregii perioade 1944–1989, a exagerat rolul acestui partid, creând falsuri în istorie și calchiind sau chiar diminuând rolul partidelor de dreapta din perioada interbelică.

Un rol important l-au jucat personalitățile politice basarabene: Pan Halippa, Ion Pelivan, Ion Inuleț, Constantin Stere ș.a., care au participat mereu, fie de la tribuna parlamentară, fie din scaunul ministerial sau din cel al opoziției la dezbaterele celor mai importante chestiuni ale țării, contribuind prin atitudinile adoptate și prin eforturile depuse la transparența regimului, la consolidarea politică a societății românești.

Istoriografia contemporană valorifică personalitățile marcante ale Basarabiei și activitatea acestora în cadrul organelor de conducere ale României interbelice, încercând a redacta în spiritul adevărului întreg eșafodajul mistificator al istoriografiei sovietice în chestiunea analizată. O parte a acestei sarcini ne revine și nouă.

Referințe bibliografice:

1. Agrigoroaiei Ion, Toderășcu Ion. Istoria românilor, Iași: Editura Cultura Fără Frontiere, 1996. 386 p.
2. Cojocaru Gheorghe E. Integrarea Basarabiei în cadrul României (1918–1923), București: Editura Semne, 1997. 270 p.
3. Cojocaru Gheorghe E. Sfatul Țării, Chișinău: Itinerar, 1998. 176 p.
4. Georgescu Vlad. Istoria românilor de la origini până în zilele noastre, ed. a III-a, București: Humanitas, 1992. 365 p.
5. Ionescu N. T. Alegerile parlamentare din 1919. Prima aplicațiune a votului obștesc în România. În: Buletinul statistic al României, vol. XV, nr. 3, 1920. p. 37.
6. Istoria contemporană a României, Cluj-Napoca, 2001, p. 31.
7. Scurtu Ioan. Viața contemporană a României. 1918–2007, Iași, 2011.

**CERTIFICATELE COMERCIALE – SURSE IMPORTANTE ÎN
STUDIAREA RELAȚIILOR ECONOMICE ALE PRINCIPATULUI
MOLDOVEI LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XIX-LEA**

CEREȘ IRINA

Institutul de Istorie al AȘM

În studierea relațiilor economice ale Principatului Moldovei cu statele europene și a negustorilor implicați în desfășurarea acestor relații un rol important revine certificatelor comerciale.

Certificatul comercial reprezintă documentul care acorda dreptul de a exporta mărfuri din Principatul Moldovei și din Țara Românească în țările din Europa și în guberniile ucrainene și ruse. Între anii 1808-1812 certificatele și pașapoartele comerciale erau eliberate de către senatorii S.S. Kușnikov și V.I. Krasno-Milașevici, care dețineau concomitent și funcția de președinți ai Divanelor Moldovei și Țării Românești. Aceste surse documentare sunt depozitate în fondul 1 – Fondul senatorilor al Arhivei Naționale a Republicii Moldova (ANRM, F.1, inv.1, d. 63, 618, 1318, 2268, 3263, 3264, 3265, 4259).

Certificatele comerciale eliberate de către președinții Divanelor Moldovei și Țării Românești, senatorii S.S. Kușnikov și V.I. Krasno-Milașevici au un rol important în studierea relațiilor economice ale Principatului Moldovei în timpul războiului ruso-turc din anii 1806-1812. Aceste izvoare conțin informații despre numele, etnia și starea socială a negustorilor, cantitatea și calitatea mărfurilor exportate, căile comerciale, taxa vamală la care era supusă marfa, vama prin care era exportată, țara și orașul pentru care era predestinată, durata afacerii comerciale. Aceste

documente conțin informații valoroase despre volumul și structura comerțului, legăturile pieței moldovenești cu piețele europene, căile comerciale, sistemul vamal etc. Ele conțin și informații prețioase despre dezvoltarea diferitelor ramuri economice – agricultură, creșterea animalelor și meșteșugărit [1, p. 156-164]. În certificatele comerciale este indicat locul de reședință al negustorului, cantitatea mărfii exportate, locul de unde marfa a fost procurată și locul ei de destinație.

Certificatele comerciale ne dau posibilitatea de a studia activitatea negustorilor din Principatul Moldova, a celor din guberniile ruse și de peste hotare, căile comerciale și modalitatea de transportare a mărfurilor, cererea și oferta la mărfurile românești pe piața internă rusă etc. În baza acestor surse putem analiza evoluția comerțului intern și extern, a stabili care erau mărfurile strategice de export și destinația lor.

Prin eliberarea certificatelor comerciale și acordarea diferitor privilegii negustorilor care își exportau mărfurile peste Nistru, țarismul urmărea scopul de a orienta comerțul românesc de la piețele tradiționale europene spre piața internă rusă și de a asigura necesitățile armatei ruse de ocupație și guberniile limitrofe cu produse agricole moldovenești. S.S. Kușnikov, într-un raport din 16 ianuarie 1810 adresat comandantului suprem al armatei ruse cneazului P.I. Bagration, scria: „...pe parcursul anului trecut, în baza cererilor înaintate, eu am eliberat locuitorilor de aici aproape 600 de certificate, în majoritate pentru Rusia [2]. Datele privind eliberarea pașapoartelor și certificatelor comerciale, cu dreptul de a exporta mărfuri din Principatul Moldovei în Imperiile Austriac și Rus, în perioada războiului ruso-turc din anii 1806-1812, sunt sistematizate în Tabelul 1.

Istoricul Valentin Tomuleț analizând datele pașapoartelor și certificatelor comerciale eliberate între anii 1808-1812, conchide că deși se atestă o creștere considerabilă a numărului de pașapoarte și de certificate eliberate de Divanul Moldovei pentru exportul mărfurilor în Rusia, totuși acest fapt nu demonstrează orientarea comerțului moldovenesc spre piața rusă. Analiza acestor date indică, că pentru exportul mărfurilor în Rusia în anul 1808 au fost eliberate – 94 certificate și pașapoarte comerciale, în 1809 – 144, 1810 – 196, 1811 – 283, iar în 1812 – 256. Prin urmare, nu putem vorbi despre o orientare a comerțului moldovenesc spre piețele ucrainene și ruse, ci doar de o extindere a legăturilor comerciale ale Moldovei cu Imperiul Rus în timpul războiului ruso-turc din anii 1806–1812.

Analiza certificatelor comerciale confirmă că din Moldova erau exportate în guberniile interne ruse vinurile moldovenești, vitele cornute, cerealele, lâna, lemnul de construcție, sarea, pielea de animale neprelucrată, cașcavalul, untul și brânza etc.

*Numărul pașapoartelor și certificatelor comerciale eliberate între anii 1808-1812, cu dreptul de export al mărfurilor din Principatul Moldovei în Imperiul Austriac și Imperiul Rus**

Tabelul 1

Anii	Numărul total de pașapoarte și certificate comerciale	Numărul pașapoartelor și certificatelor comerciale eliberate pentru comerțul cu Imperiul Austriac	Numărul pașapoartelor și certificatelor comerciale eliberate pentru comerțul cu Imperiul Rus	Inclusiv în orașele ucrainene și ruse				
				Odesa	Moscova	Berdicev	Herson	Alte orașe
1808	156	62	94	35	34	5	4	16
1809	201	57	144	80	25	15	9	15
1810	216	20	196	74	47	49	6	20
1811	371	88	283	116	78	21	22	46
1812	466	210	256	87	50	24	15	80
total	1410	437	973	392	234	114	56	177

* Tabelul a fost realizat în baza analizei datelor pașapoartelor și certificatelor comerciale pe anii 1808-1812: ANRM, F. 1, inv. 1, d. 63, 618, 1318, 2268, 3263, 3264, 3265, 4259); V. Tomuleț. Politica comercial-vamală a țarismului în Basarabia și constituirea burgheziei comerciale (1812-1868). Chișinău, 2002, p. 296.

Mărfurile din Principatul Moldova erau exportate la cele mai mari și cunoscute iarmaroace rusești – Makariiev, Kursk, Breansk, Nejin [3].

Analiza certificatelor comerciale ne permite să observăm că orașul Moscova prezenta un interes deosebit pentru comerțanții din Moldova. Multe din pașapoartele comerciale acordate de senatorii ruși reveneau și negustorilor din Odesa, Herson, Berdicev și alte orașe ucrainene și ruse. În condițiile interzicerii comerțului cu Poarta Otomană și limitării cu posesiunile austriece, negustorii moldoveni puneau mari speranțe în piețele din Ucraina și Rusia.

Certificatele comerciale reprezintă surse importante în cercetarea negustorilor încadrați în relațiile economice ale Principatului Moldovei. În relațiile comerciale dintre Imperiul Rus și Principatul Moldovei de rând cu

negustorii autohtoni erau încadrați și negustorii alogeni. Ei erau atrași nu numai de bogățiile țării, de materiile prime, produsele pământului, diverse privilegii, ci și de drumurile comerciale moldovenești, care rămăneau singurele artere comerciale între comerțul românesc, cel occidental și oriental. Principatul Moldovei prezenta din punct de vedere comercial avantajul că se găsea pe marele drum al negoțului, unde negustorii străini își desfășeau mărfurile lor și întrețineau relații comerciale cu țările vecine. La începutul sec. al XIX-lea în Moldova și-au desfășurat activitatea numeroși negustori suditi, din care făceau parte și mulți negustori pământeni, care cu scopul de a se bucura de anumite privilegii fiscale și judecătorești au intrat în această categorie. Numai în anul 1808 în Galați erau 26 de supuși ruși, iar în Iași - 364, dintre care 40 se ocupau cu comerțul și 26 cu meșteșugul [4]. Majoritatea dintre negustorii supuși ruși închiriau case de la băștinași, unii dispuneau de case proprii în Iași sau Galați, alții locuiau pe pământurile mănăstirilor, cei mai mulți pe proprietățile Mănăstirii Sf. Savva și Mănăstirii Odaia. De exemplu, negustorul Hristodul Costantinov dispunea de 1,4 din casa lui Dimitrie Panu [5]. Însă, cu timpul negustorii supuși ruși nu achitau chiria pentru locuință, sau prin anumite fraude și abuzuri îi privau pe locuitori de casele și averea lor personală încercând să intre în posesia acestora. În acest sens, avem diverse plângeri ale locuitorilor adresate consulilor ruși din Iași și București [6, p. 66-67]. Lor li se eliberau și certificate comerciale prin care primeau dreptul de a importa din Rusia băuturi spirtoase, alimente și alte mărfuri fără a plăti taxe vamale [7]. În 1809 în Moldova se ocupau cu comerțul și meșteșugul 434 de supuși ruși: în Iași – 219 persoane, Orhei – 89, Tutova – 17, Covrului – 57, Soroca – 16, Fălești – 12, Roman – 6, Hârlău – 6, Botoșani – 5, Tecuci – 5, Cârligătura – 2 [8]. Preponderența negustorilor și a meșteșugarilor din guberniile interne ruse și ucrainene în Moldova și Țara Românească se explică prin faptul că ei „...niciodată și nicăieri nu au fost supuși la nici un fel de impozite bănești și alte prestații, dar totdeauna au fost liberi în relațiile comerciale, fără nici un fel de restricții” [9].

Negustorii evrei au avut un rol important în comerțul Moldovei cu guberniile ucrainene și ruse, fapt confirmat și de certificatele comerciale eliberate supușilor evrei de către administrația țaristă din Principate. În anul 1809 supusul moldovean, evreul Oran Leizer împreună cu căruțașul Ios Leiba au primit pașapoarte pentru afaceri comerciale, prin vama de la Movilău, în orașul Vilno [10], iar evreii Nisim Iusev împreună cu fiul său, Mihel Velc și Gherșc Davidov – în guberniile Vitebsk și Movilău [11]. La începutul anului 1812 cu cererea de a primi certificate comerciale pentru

realizarea mărfurilor prin vama de la Dubăsari, la iarmarocul din Makariev, s-au adresat supusul moldovean din Iași, sârbul Gheorghe Popa, grecul Gheorghe Steri și Gheorghe Bucureștean din București [12]. În cererea adresată președintelui Divanului Moldovei V.I. Krasno-Milașevici, negustorul din Iași Efremov cerea să i se permită să-și exporte mărfurile în Rusia [13].

Negustorii primeau certificate comerciale în care se fixa cantitatea și calitatea mărfii, data când marfa a fost adusă, calea – terestră sau maritimă, persoana care a declarat marfa și taxa vamală la care marfa a fost supusă. Negustorilor, care transportau mărfurile pe cale de tranzit în Rusia, li se restituia taxa vamală percepută la vămile și posturile vamale [14]. Pentru a evita răspândirea epidemiilor (în special ciuma), se indica la eliberarea certificatelor comerciale, punctul de carantină prin care urma a fi transportată marfa.

După anexarea Basarabiei la Rusia, administrația imperială rusă a utilizat practica de eliberare a certificatelor comerciale și în relațiile comerciale ale Basarabiei cu guberniile interne ruse [15].

Analiza acestor surse, ne permite să menționăm, ca certificatele comerciale ca izvoare istorice, prezintă un deosebit interes în studierea relațiilor economice ale Principatului Moldovei, a negustorilor încadrați în relațiile comerciale și a ramurilor economice.

Referințe bibliografice:

1. Tomuleț Valentin. Basarabia în epoca modernă (1812-1918) (Instituții, regulamente, termeni). Ediția a III-a, revăzută și adăugită. Iași, 2014, p. 156-164.
2. Arhiva Națională a Republicii Moldova (ANRM), F. 1, inv. 1, d. 2268, f. 13.
3. A se vedea, spre exemplu, conținutul celor 741 de certificate comerciale eliberate de Divanul moldovenesc în perioada ianuarie-octombrie 1812: ANRM, F.1, inv.1, d. 4259, f. 1-109.
4. ANRM, F. 1, inv. 1, d. 57, f. 50-113 verso.
5. Ibidem, f. 49.
6. ANRM, F. 1, inv. 1, d. 8, 331, 351, 790.
7. Rosetti Radu. Arhiva senatorilor din Chișinău și ocupația rusească de la 1806-1812, fasc. III. București, 1909, p. 66-67.
8. ANRM, F. 1, inv. 1, d. 580, f. 2-9.
9. Ibidem, f. 1.
10. ANRM, F. 1, inv. 1, d. 1318, f. 21.
11. Ibidem, f. 21, 62.
12. ANRM, F. 1, inv. 1, d. 4259, f. 15.
13. ANRM, F. 1, inv. 1, d. 2895, f. 1.
14. Ibidem, f. 681 verso.

15. Pentru mai multe informații despre însemnătatea certificatelor comerciale ca sursă documentară în studierea relațiilor comerciale ale Basarabiei cu guberniile interne ruse a se vedea: В.Н. Томулец. Торговые связи Бессарабии с внутренними губерниями России в 1812-1830 гг. (по данным торговых свидетельств). În: Известия АН МССР. Серия общественных наук. Кишинев, 1984, №2, с. 67-70; Valentin Tomuleț. Торговые свидетельства – как источник изучения торговли Бессарабии с другими губерниями России (1812-1830 гг.). În: Известия Академии Наук Молдавской ССР. Серия общественных наук. – Кишинев, 1988, №3, с. 71-73; informații despre certificatele comerciale eliberate burgheziei comerciale din Basarabia în anii '30-'50 ai sec. al XIX-lea, a se vedea: Valentin Tomuleț. Politica comercial-vamală a țarismului în Basarabia și influența ei asupra constituirii burgheziei comerciale (1812-1868). Chișinău, 2002, p. 399-423; Idem. Certificatele comerciale – sursă importantă în studierea componenței etnice și dinamicii numerice a burgheziei comerciale din Basarabia (1812-1868). În: Conferința corpului didactico-științific „Bilanțul activității științifice a USM pe anii 2000-2002”. 30 septembrie-6 octombrie 2003. Rezumatele comunicărilor. Științe socio-umanistice. Volumul II. Chișinău, 2003, p. 165-166.

CU PRIVIRE LA IMPACTUL SOCIAL AL CERCETĂRILOR MONOGRAFICE ALE INSTITUTULUI SOCIAL ROMÂN DIN BASARABIA (1934-1940)

CHICIUC LIUDMILA
Institutul de Istorie al AȘM

Metoda cercetărilor monografice nu a fost o „descoperire românească” însă felul în care s-au întreprins aceste cercetări în România interbelică, după expresia inițiatorului lor, Dimitrie Gusti, fondator al Școlii sociologice românești, era deosebit „față de tipurile cunoscute și practicate în străinătate” [1, p. 6]. Dacă în statele europene apusene (Franța, Germania, țările nordice) metoda cercetării monografice presupunea abordarea doar a unui anumit aspect al vieții sociale (studiul familiei, bugetului, studiul statistic, sau descrierea relațiilor sociale, etc.), „tipul românesc de monografie sociologică” impunea „cercetarea sociologică a tuturor aspectelor, deci a totalului, și nu numai descriptiv, ci și explicativ” [1, p. 6].

Cercetarea multiaspectuală a realității sociale a unei forme de viață socială fundamentală, precum era în spațiul românesc – satul, constituia marele avantaj al acestei metode. Sistemul monografic românesc era conceput astfel, încât, cercetarea realității sociale a oricărei localități selectate, să includă obligatoriu „împrejurările determinante”: cele 4 cadre (istoric, cosmologic, biologic și psihic) și „înfățișările” vieții localității: cele

4 tipuri de manifestări (economice, spirituale, politico-administrative, etico-juridice). Potrivit viziunii gustiene, cercetarea monografică pluridisciplinară și interdisciplinară, trebuia să finiseze cu întocmirea monografiei colective a localității.

În epocă, tipul românesc de monografie sociologică devenise bine cunoscut în străinătate, mai ales în Franța și Germania, ca urmare a conferințelor ținute de către D. Gusti la Universitățile din Paris, Berlin, Lipsa și Munchen, dar și în alte țări, datorită comunicărilor prezentate de către cercetătorii români, „în fața celor mai de seamă sociologi ai vremii”, în cadrul congreselor internaționale de sociologie din Londra și Bruxelles, fiind înalt apreciat, „primit și prețuit cu multă căldură” [1, p. 6].

Institutul Social Român din București a inițiat și a efectuat cercetările monografice de teren, prin intermediul Seminarului Sociologic care a organizat, începând cu anul 1921, campanii monografice speciale, în toate regiunile geografice și istorice ale țării. În Basarabia experiența acestor cercetări științifice a ajuns cu zece ani mai târziu, devenind cunoscută în mod practic, începând din anul 1931, când Institutul Sociologic din București, cu o echipă de 55 de monografiști, condusă de academicianul Dimitrie Gusti, a cercetat comuna Cornova din județul Orhei.

Odată cu înființarea, în anul 1934, a filialei de la Chișinău a instituției, Institutul Social Român din Basarabia (1934–1940), „munca de cercetare științifică, monografică a satelor a pornit pe un făgaș nou” [2, p. 101]. În această activitate au fost atrași intelectualii basarabeni, specialiști pe variate probleme, care au încadrat în programul lor, cercetarea sub multiple aspecte a fenomenelor sociale din localitățile provinciei.

Urmând cu fidelitate ”atât orientarea programatică cât și metoda monografică” [3, p. 389] ale școlii sociologice de la București, Institutul basarabean a constituit echipe multidisciplinare proprii, compuse din istorici, etnografi, juriști, medici, statisticieni, agronomi, preoți, etc., și a organizat campanii monografice în teren, desfășurând în cei aproape 6 (șase) ani de activitate, cercetări științifice complexe în 6 (șase) localități din provincie: *Iurcenii* (1935) și *Nișcanii* (1936) din județul Lăpușna, *Copanca* (1937) din județul Tighina, *Popeștii de Sus* (1938) din județul Soroca, *Dășcova* și *Văprova* (1939) din județul Orhei.

Cercetările monografice ale Institutului Social Român din Basarabia au constituit primul model de studiu științific al realității sociale în ținutul nostru. Impactul social al cercetărilor monografice desfășurate de regionala chișinăuiană, a fost substanțial, având în vedere, întâi de toate faptul că cercetările întreprinse în fiecare dintre localitățile supuse respectivului exercițiu științific, au reliefat atât problemele tipice pentru satul basarabean

din această perioadă, cât și problemele specifice anumitor localități aparte. Totodată, popularizarea rezultatelor acestor cercetări prin publicații, presă și conferințe publice, a condus nu doar la cunoașterea de către conducătorii țării [4, p. 607] și de către populație, a vieții sociale reale a provinciei ci și a problemelor ce agravează această realitate.

Sensibilizarea opiniei publice și atenționarea autorităților administrative cu privire la necesitatea implicării pentru soluționarea sau, cel puțin, diminuarea problemelor identificate de monografiști, au avut ca efect un șir de măsuri aplicate, prin dispoziții superioare dar și locale, cu susținere financiară în limita posibilităților, prin care s-a urmărit îmbunătățirea situației economice, sociale și culturale a societății românești în ansamblu, precum și a localităților cercetate, în particular. Mai mult, cercetările în teren și implicarea activă a monografiștilor în căutarea de soluții pentru problemele detectate a contribuit la înțelegerea de către săteni a rostului muncii în folosul comunității și a activității lor participative.

În cadrul campaniei de la *Iurcenii* monografiștii au identificat câteva probleme cu consecințe negative asupra comunității, între care cele mai grave erau două chestiuni legate de practicile economice ale locuitorilor. Se constată, spre exemplu, *nerentabilitatea îndeletnicirii cu olăritul* (ocupație practică de 13,3% din întreaga populație a satului), determinată de tehnologiile înapoiate și tehnica rudimentară folosite pentru fabricarea produselor, de lipsa pieței de desfacere, ieftinirea producției din cauza incapacității ei de concurență etc. La fel, se atestă *moartea la vârsta medie de 40 ani a olarilor*, determinată de inhalarea vaporilor de plumb, component folosit la fabricarea smalțului și practicarea meșteșugului în condiții de muncă neadecvate. În vederea soluționării acestor probleme, Institutul basarabean a obținut alocarea sumei de 20 mii lei (10 mii de la Ministerul Agriculturii și 10 mii din partea Fundației Culturale Regale „Principele Carol”) pentru înființarea unei cooperative de producție, paralel a susținut și colectarea de mijloace de către olarii din localitate pentru dotarea corespunzătoare a cooperativei (pentru a cumpăra „o mașină de călcat lutul” și a construi „un cuptor mare de ars oale”) [5]. La rândul său, Prefectura județului s-a implicat în această acțiune și a inclus în programul său de lucru, „construirea unui mare atelier de olărie ca să nu mai lucreze olarii în camere umede și strâmte” [5]. Monografiștii constată, totuși, că prefectul județului nu a tratat suficient de serios problema sănătății olarilor din Iurcenii precum și pe cea a „sufocării” industriei casnice sub presiunea industriei capitaliste a olăritului. În timp ce „Institutul Social făcea demersuri pe la autorități, ca să se construiască la Iurcenii ateliere de lucru pentru a-i scoate pe olari din bujdele lor și să li se schimbe metodele de

preparație a smalțului” [6, p. 125] prefectul, în loc să grăbească edificarea atelierului pentru olari, a continuat, fără a ține cont de realitățile sociale din acest sat, să construiască „un grajd mareț pentru întreținerea taurilor de rasă, fiindcă așa îi indica planul său de zootehnizare a județului” [6, p. 125].

Probleme grave au fost identificate și în procesul cercetării monografice a localității *Copanca* de către Institutul Social Român din Basarabia. Echipa monografică a alertat autoritățile publice locale și centrale în legătură cu cele mai stringente probleme care cauzau consecințe negative de durată pentru comunitate, între acestea: „*colonizarea clandestină cu bulgari* pe pământurile din satul Văratec, jud. Lăpușna, destinate pentru copăncenii împroprietăriți pe moșiile din acest sat” [6, p. 126]; „*disoluția comunității rurale* [7, p. 102] și transformarea micilor agricultori în muncitori cu ziua, urmare a imperfecțiunii reformei agrare din anii 1921–1923 și impactului negativ asupra copăncenilor a concurenței făcute de coloniștii bulgari și a lipsei sprijinului din partea statului; *excesul de brațe de muncă libere în regiune și migrația pentru muncă* a românilor de la Nistru, în alte regiuni ale Țării (Dobrogea) [4, p. 622-624]; *pierderile enorme de fructe* suportate de producătorii locali ca rezultat a capacităților insuficiente de valorificare a producției din cauza lipsei căilor de comunicație („s-a descoperit și s-a dat alarma prin presă, prin publicații despre bogăția de fructe care putrezesc, neputând fi valorificate din cauza lipsei căilor de comunicație” [4, p. 126]); *posibilitățile reduse de păstrare și comercializare* a fructelor („de aici s-ar scoate mari bogății dacă s-ar construi o șosea până la Tighina și s-ar organiza mai sistematic cultura fructelor”[8]); *folosirea nerațională a terenurilor din jurul satului*: o bună parte din terenurile cu sol bun pentru cultura cerealelor erau plantate la acel moment cu păduri de salcâm și stejar în cadrul unui larg program de împădurire în timp ce văile de pe versantele fluviului Nistru erau lăsate pentru culturi agricole; *deficitul mare de apă potabilă* și lipsa fântânilor arteziene, populația satului fiind săracă nu putea construi individual fântâni arteziene, trebuia să intervină statul; *nivelul înalt al răspândirii bolilor sociale* precum tuberculoza, alcoolismul, sifilisul, malaria și lipsa unui punct medical („dispensar sanitar”) [9, p. 622]; *fenomenul rusificării populației* românești din localitate etc.

Comunicările monografice, studiile și reportajele ce s-au publicat în revistele din București și din provincie, despre regiunea pomicolă Copanca, „au stârnit în opinia publică românească și în rândul guvernanților”, „un viu interes pentru cunoașterea și valorificarea bogățiilor naturale din această regiune” [9, p. 620]. În anul 1938, Ministrul Agriculturii, prof. Gh. Ionescu-Sisești, a vizitat regiunea și impresionat de bogățiile naturale din această parte a țării, „a acordat suma de 2.000 000 lei pentru construirea unui

stăvilă și a unui canal de irigație” precum și pentru plantații noi de pomi fructiferi. Acest fapt a contribuit la schimbarea în bine a regiunii: „canalul s-a construit”, stăvilă a început să funcționeze, fiind util nevoilor de irigații, de asemenea, s-au plantat sute de hectare de pomi ca urmare a defrișării întinsurilor mari de pădure, a început organizarea de către Institutul de Cercetări Agronomice al României, a unei Stațiuni de experimentări pomicole. După aceste prime prefaceri, regiunea, potrivit aprecierilor monografiștilor, tindea să devină „o adevărată Californie a României” [9, p. 620-621]. În luna iulie 1939, noul ministru al Agriculturii și Domeniilor, prof. N. Cornățeanu, „respectând testamentul politic al predecesorului său”, a vizitat satele Copanca, Talmaz și Chițcani, „a acordat 1.200.000 lei pentru Stațiunea de experimentări pomicole și 100.000 lei pentru plantații noi, a dispus întocmirea planului de îndiguire a regiunii Chițcani-Copanca-Talmaz pentru a se acorda sumele necesare începerii lucrărilor de îndiguire [9, p. 621].

În contextul cercetării aspectului relațiilor dintre etniile conlocuitoare și, în special, a fenomenului rusificării populației românești, precum și faptului amplasării regiunii pomicole Copanca la marginea de răsărit a țării autoritățile statului au ridicat „*problema întăririi elementului românesc la Nistru*” [9, p. 621] care se putea realiza prin *întărirea situației economice a populației românești*, excluzând fenomenul „muncitorilor flotanți” dintre români, prin facilitarea *acordării cetățeniei române românilor sosiți de peste Nistru și împrăștiării lor*. A fost lansată soluția că dacă din punct de vedere juridic nu li se mai pot întoarce proprietățile lor de odinioară (pământurile lor au fost expropriate și de aceea ei au doar dreptul la titlurile de rentă), să fie împrăștiți cu pământ și locuri de casă la o margine a satului. În viziunea ministrului Cornățeanu, întărirea elementului românesc la Copanca precum și rezolvarea problemei migrației forței de muncă din regiune, putea fi rezolvată și prin crearea așa numitelor obști de exploatare (asociații de producere) puse sub directă supraveghere a statului (R.E.A.Z.). De altfel, specialiștii din echipa monografică susțineau că propunerea lui Cornățeanu putea fi realizată la acest capăt de țară, mai ușor, deoarece Statul (REAZ-ul) avea deja grădinile/livezile sale în regiunea Copanca.

Problemele enunțate, precum și soluțiile pentru ele, înaintate atât de membrii echipelor monografice ale Institutului Social Român din Basarabia, cât și de autoritățile publice și comunitățile nemijlocite, implicarea și contribuția reală în soluționarea sau diminuarea acestora, denotă impactul social benefic al cercetărilor monografice, asupra mediului românesc și basarabean interbelic.

Referințe bibliografice:

1. Gusti Dimitrie. Sociologie Românească. În: Sociologie Românească, anul I, nr.1, ianuarie 1936.
2. Botezatu Grigore. Campania monografică de la Popeștii de Sus – județul Soroca. În: Destin Românesc. Revistă trimestrială de istorie și cultură, anul VIII, nr. 31, 2001 (3/2001).
3. Georgescu Mitu. Institutele Sociale regionale. În: Sociologie Românească, an. III, nr.7-9, iulie-septembrie 1938.
4. Buletinul Institutului de Cercetări Sociale al României, Regionala Chișinău, tomul II, 1938 - „Tiparul Moldovenesc”, Chișinău, 1939.
5. Institutul Social Român va cerceta în luna august viața satului Nișcani din jud. Lăpușna. În: Cuvântul Moldovenesc, anul XXIII, nr.31, 26 iulie 1936.
6. Ștefănuță Petre. Serviciul Social și Basarabia. În: Viața Basarabiei, anul VIII, nr.2-3, februarie-martie 1939. p. 125.
7. Cotigă Vasile. În legătură cu expansivitatea Popeștenilor. În: Viața Basarabiei, anul VIII, nr.2-3, februarie – martie 1939.
8. Institutul Social Român din Basarabia. În: Cuvântul Moldovenesc, anul XXV, nr.23, 5 iunie 1938.
9. Ștefănuță Petre. Ridicarea economică a regiunii Copanca. În: Buletinul Institutului de Cercetări Sociale al României, Regionala Chișinău, tomul II, 1938, Chișinău: Tiparul Moldovenesc, 1939.

COMPOZIȚIE ȘI DRAMATURGIE ÎN *TRIO PENTRU VIOARĂ, VIOLONCEL ȘI PIAN* DE GHEORGHE NEAGA

CHICIUC NATALIA

Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

Lucrarea *Trio pentru vioară, violoncel și pian* semnată de compozitorul Gheorghe Neaga poate fi considerată un exemplu concludent al înnoirilor survenite în muzica sfârșitului de secol XX și începutului de mileniu III. Apărut în anul 2001, *Trio-ul* reprezintă o perioadă a tendințelor de „individualizare a ansamblurilor instrumentale” [1, p. 24], în pofida faptului că autorul l-a dedicat unei componente clasice de vioară, violoncel și pian. Într-un fel, preferințele neaghiene probează la început de secol XXI faptul că, dintre toate combinațiile camerale cu pian, asocierea tradițională de vioară-violoncel-pian – abordată de altfel încă de Haydn și contemporanii săi – încurajează muzicienii să obțină cele mai valoroase rezultate muzicale [a se vedea 2, p. 252].

Deși nu a fost interpretat în public și nici imprimat¹, *Trio*-ul poate fi considerat un model semnificativ al genului, în care cele trei instrumente sunt echilibrate sonor prin conținuturile partidelor de care dispun fiecare în parte. Valorificate în egală măsură, acestea reprezintă atât trei personaje distincte, cât și un grup unitar în care primează principiul de ansamblu.

În același timp, titlul este utilizat „doar pentru a indica aspectul cantitativ al unității de interpretare, și nu pentru a impune autorului careva obligații semantice sau de structură” [1, p. 26]. Or, la fel ca și în cazul altor lucrări de cameră ale sale, Gheorghe Neaga abordează un plan semantic abundent în elemente ritmico-melodice într-un perimetru restrâns al unei construcții arhitecturale mai puțin tradiționale. Elaborată într-o singură mișcare, de altfel după modelul monopartit lisztian, creația se prezintă cu o structură liberă în care autorul oferă sporadic repere ale următoarelor forme (vezi schema 1):

- tripartită cu repriză (sintetică sau nu): aceasta se manifestă atât în schema generală a lucrării, cât și printre diferitele grupuri de secțiuni interioare;

- de rondo: celula tematică din debutul creației se regăsește periodic în întreaga arhitectură în ideea perpetuării unui refren sau chiar microrefren; principiul de rondo se referă și la conținuturile altor secțiuni care, deși sunt răspândite ulterior aproape haotic pe tot parcursul *Trio*-ului, sugerează careva déjà-vu-uri;

- variantică: numeroasele secțiuni ale structurii pot fi considerate variante integrate într-un lanț transformațional continuu.

Așadar, *Trio*-ul poate fi considerat o încercare a autorului de a asigura o tratare liberă a conținutului muzical în perimetrul legităților unor structuri cu tradiție. Or, „formele libere sunt modalități sui generis de structurare a timpului muzical. Deși respectă legile coerenței, ele nu s-au generalizat în timp pentru a deveni modele compoziționale” [3, p. 189]. Iar prin urmare, în corespundere cu faptul că nicio structură nu poate fi cu adevărat liberă, eventuala schemă a lucrării conferă ordine și coerență în baza unui complex de concepte și principii care se află la rădăcina tuturor formelor de muzică tradițională [a se vedea 4, p. 436].

¹ Din memoriile fiicelor compozitorului, a existat o tentativă eșuată de interpretare imediat după apariția lucrării.

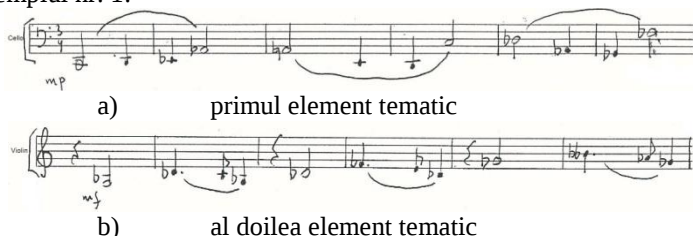
Schema 1

Num./măs.	F. liberă	F. variantică	F. de rondo	F. tripartită
1-34	a	A	A	A
35-51	a ¹	A ₁		
52-63	b+c	A ₂	B	
64-78	d(a)	A ₃	A ¹	
79-105	e(a)+c	A ₄	C(A+B)	
106-125	f(a)	A ₅	A ²	B(A)
126-133	g	A ₆	D	
134-137	f(a) ¹	A ₇	A ³	
138-145	g ¹	A ₈	E	
146-174	e ¹	A ₉	A ⁴	
175-189	h/c	A ₁₀	F(B)	
190-193	i	A ₁₁		
194-220	e ² /c	A ₁₂	G(C)	A ¹
221-262	e ³ /b	A ₁₃		
263-273	e ⁴	A ₁₄		
274-292	a ²	A ₁₅		
293-314	a ³	A ₁₆	A ⁵	
315-342	a ⁴ /e	A ₁₇		

Astfel, inovator și dedicat convingerilor sale, Gheorghe Neaga găsește modalitățile arhitecturale potrivite pentru a trata cele două elemente tematice de bază din secțiunea *a* (vezi Exemplul nr. 1) alături de alte câteva motive pasagere de diferită importanță găsite în secțiunile *b*, *c*, *g*, *h*, *i*. Dimpreună cu o întreagă serie de factori – armonici, cromatici, iar mai ales, polifonici – toate conduc ușor către identificarea măiestriei componistice cu care operează autorul.

Revenind la cele două elemente tematice, în baza cărora a fost posibilă o relativă delimitare a secțiunilor și compartimentelor formei, acestea se găsesc mai degrabă într-o relație de înrudire decât în una de antagonism. Or, careva intonații ale elementului secund – format din trei secvențe expuse identic la distanțe de cvarte perfecte ascendente – își au rădăcinile în cele trei faze ale elementului întâi, a cărui primă fază construită în spirit hindemithian este inversată cu modificări minore în a doua și a treia fază, expuse secvențial la o distanță de cvartă perfectă.

Exemplul nr. 1:

a) primul element tematic

b) al doilea element tematic

De fapt, primul element domină parcursul întregii lucrări, întrucât în majoritatea compartimentelor toate cele trei partide instrumentale tratează inclusiv conținutul acestuia. Câteva mostre s-ar putea găsi în secțiunile *d*, *e* sau *f* (vezi Exemplul nr. 2), în care autorul îi oferă diverse formulări. Iar deși exprimările polifonice neghiene au întâietate per total, se găsesc totuși câteva episoade în care linia melodică este însoțită armonic. Un exemplu elocvent se poate găsi în debutul secțiunii *e*, (vezi Exemplul nr. 2b), unde în partiția pianului tema este acompaniată de sextacorduri majore.

Exemplul nr. 2: a) secțiunea *d*

b) secțiunea *e*

c) secțiunea f

Deși exprimările polifonice neaghiene au întâietate per total, se găsesc totuși câteva episoade în care linia melodică este însoțită armonic. Un exemplu elocvent se poate observa în debutul secțiunii *e* (vezi Exemplul nr. 2b), unde în partida pianului tema este acompaniată de sextacorduri majore. În plus, asupra întregii creații planează ambiguitatea modală cu centrul pe *do*, majorul și minorul găsindu-se într-o strânsă relație în aproape orice element ritmico-melodic al conținutului. Acest procedeu ia sfârșit abia în ultima expunere tematică din partida pianului, care nu este altceva decât o formulare diminuată a primului element tematic dublat la un interval de cvintdecimă (vezi Exemplul nr. 3).

Exemplul nr. 3:

Într-o altă ordine de idei, acest *Trio* neaghiian – opus monopartit ce conține o varietate de tempo-uri și caractere muzicale – este o dovadă apreciabilă a orientărilor eterogene neaghiene, sub ale căror paravan autorul a încercat abordarea unor noi parametri ai dramaturgiei muzicale, evident proiectați într-o arhitectură aflată sub influențele determinismului expresiv al lucrării. Or, în baza unui șir de principii de dezvoltare cromatică și polifonică a cuprinsului tematic al creației, acesta a tins către concilierea celor două fețe ale lui Ianus, legând vechile principii ale polifoniei liniare de o structură monopartită copleșită de formulări tematice *à la Hindemith*.

Într-un final, elaborarea acestei schițe de analiză elementară a desfășurării dramaturgice și compoziționale – care poate fi premergătoare unor cercetări exhaustive în domeniul muzicii instrumentale de cameră – demonstrează că *Trio-ul pentru vioară, violoncel și pian* reprezintă în sine un argument convingător asupra tendințelor compozitorului Gheorghe Neaga spre aspecte înnoitoare ale muzicii.

Referințe bibliografice:

1. Козлова, Н., Циркунова, С. Камерно-ансамблевая музыка в Республике Молдова: вопросы теории, истории и методики преподавания. Chișinău, 2015.
2. Cobbett's cyclopedic survey of chamber music, IInd edition, vol.I. London: Oxford University Press, 1963.
3. Vasiliu, L. Articularea și dramaturgia formei muzicale în epoca modernă (1900-1920). Iași: Artes, 2002.
4. Wallace, B. Form in music. New Jersey: Englewood, Cliffs, 1986.

LOCAL/NAȚIONAL/UNIVERSAL – CONCEPTUALIZĂRI ȘI VIZIUNI

COJOCARU CONSTANTIN
Institutul de Filologie al AȘM

Nimeni, în ziua de azi, nu contestă faptul că societatea modernă din Republica Moldova are nevoie de oameni instruiți, întreprinzători, activi și cu o moralitate înaltă. Are nevoie de persoane competente care pot lua decizii în situații dificile, prognozând urmările, capabili de cooperare și lucru în echipă. Dar și de cetățeni care se caracterizează prin mobilitate, dinamism, acceptare a diversității, constructivism și simțul responsabilității pentru soarta țării și a comunității. Prin specificul și natura lor și tendințele contemporane ale dezvoltării științei sunt menite să formeze competențe de care avem nevoie ca ființe umane, pentru a trăi și a ne valida capacitățile creatoare în conformitate cu cerințele progresului și cu interesele societății.

Este cert că pentru științele umaniste este caracteristic un limbaj universal al sufletului uman, pe care l-aș numi limbajul eternității, pentru că el poate trece chiar dincolo de moarte așa cum a fost simțit, cum i-au auzit șaptele toți oamenii înzestrați cu sensibilitate specială.

Afirmația marelui pedagog Onisifor Ghibu (1883-1972), patronul spiritual al mai multor cercetători români, apelul căruia ne îndeamnă mereu: „Fiți uniți în credință față de neam și Țară, și mai ales fiți îndrăzneți și

curajoși în apărarea sfintelor noastre drepturi” rămâne a fi un deziderat pentru mai mulți cercetători din spațiul românesc și extraromânesc.

Conștientizez adeseori că nu trebuie să ne ferim de datele științifice pe care cunoașterea din ultima vreme ni le pune la dispoziție, pentru a ne explica unele din tainele existenței noastre, așa cum nici Eminescu nu ignora cunoștințele avansate din diverse domenii ale vremii sale, pe care de altfel le-a fructificat nu numai în proză sau în scrierile politice, atât de cuprinzătoare, cât și în poezie. Un exemplu elocvent este poezia „La steaua”: „La steaua care a răsărit / E o cale atât de lungă / Că mii de ani i-a trebuit / Luminii să ne-ajungă...”

Așadar, fiecare gând este de fapt o energie pe care o lansăm în Univers și nu doar în direcția dorită, ci în toate direcțiile. Energia emisă de gândurile noastre își caută apoi, în drumul ei, o altă energie cu care să vibreze la unison, după principiul „ceea ce se aseamănă se adună”.

Fiecare gând, indiferent că este bun sau rău, declanșează un proces de rezonanță: gândurile frumoase și bune cheamă frumosul și binele, gândurile rele adună răul! Tot ceea ce va vibra la unison cu energia gândurilor noastre va fi atras automat în viața noastră. Exemplul eminescian în mare parte rămâne a fi unul care ne ghidează și pe noi, tinerii cercetători. Prin gândurile noastre, noi emitem permanent energie către exterior, fapt care influențează într-o mare măsură ceea ce atragem în viața noastră. Eminescu – profund cunoscător al istoriei poporului român, asemeni poetului George Coșbuc, care „îi cânta amarul” (pentru că amândoi cunoșteau deopotrivă poporul cu istoria sa și amarul), prin rațiunea și mai ales prin inima sa, a radiat în timpul vieții pământești un câmp extraordinar, câmp – care prin scrierile care le-a lăsat omul de cultură Mihai Eminescu a continuat și continuă să vibreze și azi, și în viitor, punând în mișcare la rândul-i: sentimente, emoții, conștiințe ale românilor, oriunde s-ar afla ei. Pentru mine, ca un cercetător începător, Eminescu rămâne a fi un punct de interferență dintre rusticul local, prin specificul național, ducându-ne în universalitate. Cum în ultimii ani s-au deschis posibilitățile ca un număr mare de români basarabeni plec să locuiască în alte țări, chiar pe alte continente, este lesne de înțeles că au luat și poartă cu ei, în gândurile și inima lor, peisajele încântătoare ale copilăriei, chipul părinților când erau tineri, obiceiurile de Paști și de Crăciun, dar și pe Eminescu, spiritul localului în sufletul lor rămânând să dăinuie, de aceea și știința nu se poate detașa anume de elementul localului. Spațiul timpului de azi este unul special, multistratificat cultural și etnic, tocmai potrivit formativității timpului: Local, Regional, Național, European (Euroatlantic), Universal (Global, Planetar). A privi dezvoltarea științei azi anume astfel, prin relația

dintre local, regional, național, pe de o parte, și european și global pe de alta, trebuie să rămână o temă bine înrădăcinată în discursul cultural românesc (și nu numai) al discursului tendenționar în dezvoltarea științelor umaniste ca atare, cât se poate de pertinentă și de provocatoare într-o epocă postmodernă în care conceptul de identitate națională este silit să se reinventeze, să se articuleze în forme seducătoare, pentru a se apropia cât mai mult de mai vechea și celebra definiție maioreșciană a naționalismului cu fața spre universalitate. Există o tendință a omului de știință dintotdeauna de a se situa dincolo de toate lucrurile în universalitate. El dintotdeauna pare a nu se adresa, ca mesaj, omului, ci omenirii; nu se adresează locului, ci universalului. George Călinescu, preluând teze europene, spunea că intrarea în universal se face, totuși, prin național. Că într-un concert universal de voci vii, cu câteva elemente care îți denotă neamul, amprenta locului, istoria, tradiția nu poți să intri decât prin specificul locului de unde-ți tragi seva. Că aceste elemente, desfășurate sau doar intuite, sunt cele care îți conferă, prin neasemănare, un loc numai al tău. Shakespeare e sigur englez, Tolstoi e sigur rus, Voltaire e sigur francez, iar Goethe e sigur neamț, dacă e să citim operele lor prin elementele care îi disting, îi recomandă, dar îi și separă. Un scriitor african are în opera sa freamătul nisipului cu tot ce decurge de aici, o filosofie a vieții care se scurge printre degete ca firele de nisip, iar un nordic va explora misterul nordului, fie din viață, fie din natură. Un balcanic va explora abisul marginalului, periferia unor culturi care sunt, în cea mai mare parte, îngropate în istorie și în mituri, iar un sud american precum Marquez va aduce vibrațiile mitice ale unei lumi care întâi a fost decimată, apoi cercetată. Artiștii români care au intrat în universalitate nu fac excepție, Brâncuși, Cioran, Ionesco, Eminescu, Eliade sau Enescu au încărcătura și amprenta de neșters a culturii române, fie la nivelul sensibilității, a temelor, a formelor sau a obsesiilor umane și istorice. Astăzi nu premiile naționale mai consacră un autor, ci premiile internaționale. Nu contactul cu publicul propriu (dacă mai există un public, dacă mai există un contact!), mai contează, ci contactul cu publicul de aiurea, cât mai eterogen, mai îndepărtat, mai străin. Contează marketingul. Cantitatea e cea mai importantă calitate. Contează faptul că publicul cu cât e mai larg, cu atât e mai inexpressiv, mai neatent, mai needucat? Nu contează. Uite, îl vezi? A fost tradus în Noua Zeelandă...! Ce contează că e vorba de două, trei textulețe traduse prost, pe un colț de pagină, ca un exemplu de exotism cultural, important e că a ajuns până acolo. Așa de departe? Așa de departe. Globalizarea înseamnă, dintr-o anumită perspectivă, moartea culturilor mici în favoarea unei culturi grandioase care să onoreze omenirea în

confruntarea viitoare cu civilizațiile galactice. Pentru că omul nu se poate opri, în dinamismul său, doar asupra sinelui și a lumii sale, el visează „deștept” transcenderea spațiului și, eventual, a timpului. E vorba de o criză de identitate? E o criză de supraidentitate? Sau e vorba doar de o confuzie în reperarea motivațiilor care generează arta și care definesc condiția artistului, a omului de știință. Practica ne arată, însă, că în universalitate culturile mici devin și mai mici, iar culturile mari își impun tiranic valoarea, valorile. Istoria lumii o înlocuiește pe cea a unei nații. Cetățeanul e în centrul lumii și nicăieri. Un soi de paranoia domină actul public, discursul public se adresează cetățeanului lumii și mai puțin indivizilor cu nume și prenume, cu problemele zilei și ale nopții, cu sentimentele lor care se consumă în cel mai mare anonim. Mapamondul e un uriaș concert de răspunsuri. Pe voci multiple, una mai seducătoare decât alta. Iar dacă nu mai ai întrebări, la atâtea răspunsuri care ți se oferă, ești pierdut. Pentru că toată lumea, la toate nivelurile, pe toate canalele, prin toate mijloacele, îți oferă răspunsuri. Singurul care pune întrebări pe lumea asta e omul de știință. Le pune cerului, pământului, timpului, istoriei, sieși, le pune direct, indirect. Dar cui îi mai pasă de întrebări, când are răspunsurile gata pregătite, oferite cu atâta larghețe, cu atâta solitudine? Dar ce să mai facă omul de știință cu întrebările lui în acest concert extrem de seducător, de atractiv al răspunsurilor? Se retrage în spațiul strâmt, îngust, al locului, acolo unde întrebarea abia șoptită are, din nou, ecou. La început a fost cultura tribului, cu zeii, parazii și înțelepții ei. Am ajuns, s-ar părea, în același punct. Ne întoarcem la cultura locală, aspirând, încet, timid, spre cea națională și, de ce nu?, după o vreme, din nou, silnic, spre universalitate.

Suntem conștienți că războaiele mondiale, războaiele reci, războaiele economice, războaiele piețelor de desfacere etc. au amestecat culturile și au adus în discuție noțiunea de globalizare. Iar globalizarea economică atrage după sine globalizarea culturală, globalizarea științifică, globalizarea sufletului în cele din urmă. Visul dintotdeauna, de a deveni universal, al artistului, ale omului de știință și ale celui de cultură pare, astfel, la îndemână. Istoria, contextele și calculele par să îl ajute.

Globalizarea înseamnă, dintr-o anumită perspectivă, moartea culturilor mici în favoarea unei culturi grandioase care să onoreze omenirea în confruntarea viitoare cu civilizațiile galactice. Pentru că omul nu se poate opri, în dinamismul său, doar asupra sinelui și a lumii sale, el visează „deștept” transcenderea spațiului și, eventual, a timpului. E vorba de o criză de identitate? E o criză de supraidentitate? Sau e vorba doar de o confuzie în reperarea motivațiilor care generează arta și care definesc condiția artistului și a omului de știință. Naivul Borges se afundă heracleitic în

substanța universului: „Timpul e substanța din care sunt făcut. Timpul e un fluviu care mă ia cu el, dar eu sunt acest fluviu; e un tigru care mă sfășie, dar eu sunt acest tigru; e un foc care mă consumă, dar eu sunt focul”. Recunoscând asta ești în centrul lumii oriunde te-ai afla, indiferent la câte aplauze vane primești după o situație în statistici. Că astăzi doar statisticile mai operează și nu ierarhiile. Sau, mai bine zis, operează ierarhiile stabilite de statistici și nu cele care se revendică de la valoare. Căci și valoarea a devenit extrem de relativă, valoarea, chiar și în știință și artă, e un reflex al cererii și ofertei.

Practica ne arată, însă, că în universalitate culturile mici devin și mai mici, iar culturile mari își impun tiranic valoarea, valorile. Istoria lumii o înlocuiește pe cea a unei nații. Cetățeanul e în centrul lumii și nicăieri. Un soi de paranoia domină actul public, discursul public se adresează cetățeanului lumii și mai puțin indivizilor cu nume și prenume, cu problemele zilei și ale nopții, cu sentimentele lor care se consumă în cel mai mare anonim. Păpușarul universal nu mai folosește păpuși ca atare, ci oameni, pentru că are de unde alege, i se oferă o mulțime.

A căuta formula optimă astăzi în dezvoltarea științei, culturii, artei, a găsi tendințe contemporane moderne și viziuni specifice în dezvoltarea acestora este posibil numai prin valorificarea tuturor treptelor: de la local, prin național spre universalitate. Anume astfel se va putea găsi punctele de tangență întru găsirea și promovarea adevărilor și ale adevăratelor valori pe care tindem să le revalorificăm.

În lupta cu îngerul omul a învins, vulgarizarea vieții este câștigul final cu care individul nu știe ce să facă. Misterul, cel care însuflețește imaginația omului de mii de ani, are atâtea răspunsuri, încât întrebările individului își pierd semnificația. Mapamondul e un uriaș concert de răspunsuri. Pe voci multiple, una mai seducătoare decât alta. Iar dacă nu mai ai întrebări, la atâtea răspunsuri care ți se oferă, ești pierdut. Pentru că toată lumea, la toate nivelurile, pe toate canalele, prin toate mijloacele, îți oferă răspunsuri. Singurul care pune întrebări pe lumea asta e artistul, omul de creație și cel de știință. Le pune cerului, pământului, timpului, istoriei, sieși, le pune direct, indirect. Dar cui îi mai pasă de întrebări, când are răspunsurile gata pregătite, oferite cu atâta larghețe, cu atâta solitudine? Dar ce să mai facă omul de știință cu întrebările lui în acest concert extrem de seducător, de atractiv al răspunsurilor? Se retrage în spațiul strâmt, îngust, al locului, acolo unde întrebarea abia șoptită are, din nou, ecou.

UNELE CONSIDERENTE TEORETICE PRIVIND FUNCȚIONAREA GUVERNANȚEI

COJOCARU INGA
Institutul de Istorie al AȘM

Schimbările profunde care afectează societatea contemporană sunt condiționate de progresul tehnologic, internaționalizarea, urbanizarea, polarizarea și globalizarea, care duc spre o reorganizare a structurii societății [3, p. 34], ca reacție la aceste provocări, se înscrie și conceptul de „*guvernanță*”, concept care se regăsește în lucrările lui W.W. Boyer, J. Kooiman, A. Marga și alți cercetători și care desemnează noi *forme de guvernare*. *Forme de guvernare* considerate ca alternative la statul unic caracterizat prin suveranitatea Parlamentului, a puterilor decizionale acordate guvernului și la răspunderea ministerială directă a modelul tradițional al democrației reprezentative.

Conceptul și etimologia *guvernanței* își are originile din limba greacă „*kubernân*” [1, p. 71-72], ce înseamnă *a cârmui*, *a dirija*, fiind întâlnit pentru prima dată în lucrările lui Platon, dar abia în ultimii 20 de ani, conceptul *guvernanță*, a devenit o preocupare pentru mulți cercetători care îl analizează prin prisma multiplelor domenii social-economice, politice, precum și din perspectiva interpretării filosofice.

Cu siguranță, în dependență de modul de interpretare a acestui concept s-au dedus mai multe definiții și elaborate teorii privind *guvernanța* și funcționalitatea ei. Elaborări care în ultima instanță sunt fundamentate pe praxis-ul realității sociale și asupra cărora vom reveni în studiile ulterioare.

De asemenea, ținem să accentuăm și delimitarea noțională a „*guvernanței*”. Cu atât mai mult cu cât, nu arareori, noțiunea de „*guvernanță*” este asemuită celei de „*guvernare*” (după Dicționarul explicativ al limbii române: a conduce, a administra), care *de facto*, constituie o parte componentă a *guvernanței*.

În conformitate cu opinia cercetătoarei române Oana-Andreea Ioan, *guvernanța presupune existența unei distribuții neuniforme a puterii între nivelurile administrative și între tipuri de actori publici și privați, precum și existența unui proces constant de negociere între aceste elemente* [1, p. 91-92]. Respectiv, scopul *guvernanței* este de a aduce împreună instituțiile și cetățenii pentru a lua decizii comune ce ar rezolva problemele și interesele comune.

Filosoful român Andrei Marga, definește *guvernanța ca un ansamblu sau un sistem de reguli care structurează viața comunităților care pot fi*

identificate în limbaj, obiceiuri și coduri de comportament, norme, legi și instituții, modul de dezvoltare a strategiilor și politicilor, la fel ca și responsabilitatea ritmului și a rezultatelor proceselor tranziției [2, p. 17].

Prin urmare, guvernanta este altceva decât un management, este mai mult decât un mecanism de comunicare și adoptare a deciziilor în comun, conducându-se de niște reguli generale.

Conchidem că, apariția acestui concept novator se datorează în mare dinamicii și complexității societății post-moderne, în care există zone de influență interorganizaționale, suprastatale și transnaționale. *Guvernanta* este considerată ca o alternativă la acțiunea guvernamentală clasică, ea vizează redistribuirea puterii în spațiul public prin renegocierea autorității și adoptarea deciziilor în rețele de parteneriate sociale, public-privat sau civic.

Multiplele interpretări ale acestui concept prin prisma fenomenului social le atestăm în rezultatul analizei modalităților de aplicare a conceptului *guvernanta* în cadrul Uniunii Europene, care sunt reflectate în *Cartea Albă* a Comitetului Regiunilor privind guvernanta pe mai multe niveluri [4, p. 3], ce reprezintă o acțiune coordonată a Uniunii, a statelor membre și a autorităților locale și regionale, bazată pe parteneriat, care vizează elaborarea și aplicarea politicilor Uniunii Europene.

Aceasta implică responsabilitatea comună a autorităților de la diferite niveluri de putere vizate și se fondează pe toate sursele de legitimitate democratică, pe reprezentativitatea diferiților actori implicați, având la bază principiile transparenței, responsabilității, participării, eficienței și subsidiarității.

Discuțiile pe tematica guvernantei europene, lansată de către Comisia Europeană, acoperă normele, procedurile și practicile care influențează modul în care sunt exercitate puterile în cadrul Uniunii Europene. Prin aceasta se urmărește adoptarea unor noi forme de guvernanta care să aducă Uniunea mai aproape de cetățenii săi, să o facă mai eficientă, să consolideze legitimitatea instituțiilor sale și democrația în Europa.

Realizarea unei bune guvernante constituie o provocare majoră atât pentru instituțiile guvernamentale, cât și pentru cetățenii de rând. Astfel, în dependență de valorile tradiționale pe care le posedă comunitatea, necesitățile și intereselor comune, gradul de informare, influența mass-mediei și rețelelor sociale, determină nivelul de implicare a tuturor actorilor în procesul decizional la toate nivelele.

Referințe bibliografice:

1. Ioan O.-A. *Guvernanta Uniunii Europene. Abordări actuale*. Iași: Ed. Polirom, 2013. 238 p.

2. Marga A. *Guvernanță și guvernare (Un viraj al democrației)*. București: Ed. Compania, 2013. 220 p.
3. Pascaru A.(coord.) *Descentralizarea axiologică în societatea bazată pe cunoaștere*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 216 p.
4. Cartea Albă a Comitetului Regiunilor privind guvernanța pe mai multe niveluri.
- 5.http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/afco/dv/livre-blanc/_livre-blanc_ro.pdf.

ACTIVITĂȚI IDELITARE ÎN OR.CAHUL LA RĂSCRUCEA SECOLELOR XIX-XX:CONTRIBUȚIA FAMILIEI CARAVASILE

DANILCEAC OLEG

Universitatea „Dunărea de Jos” Galați, România

Prima atestare documentară a orașului Cahul, situat la sudul Republicii Moldova, o găsim în „izvoadele” (manuscris, text-document) [1, p. 512] și „sureturile” (copie sau traducere a unui act sau scrisori) [1, p. 1047] lui Ștefan cel Mare. Această urbă pe parcursul istoriei, a mai fost cunoscută sub numele de Șcheia și Frumoasa.

Renumitul istoric și genealogist român, Gheorghe Ghibănescu, în 1914, scoate de sub tipar volumul IX al studiului documentar „Surete și Izvoade”. De la el aflăm că în 1502 la 2 iulie, Ștefan Voevod a cumpărat mai multe localități pentru Mănăstirea din Putna, printre care și „trei sate peste Prut pe Frumoasa anume Fracenii din gios de Troian și cu moară și Șcheia în gura Frumoasei și la fântâna lui Măceș cei în capul cel de gios a iazerului Cerlenul...” [2, p. 8]. Nu se cunoaște data când localitatea Șcheia și-a schimbat denumirea în Frumoasa, însă la începutul secolului al XVII-lea Șcheia apare cu numele de Formoza în harta elaborată de Dimitrie Cantemir, care era o anexă în „Descrierea Moldovei” [3, p. 37-38]. Ulterior, despre moșia satului Frumoasa aflăm că la 1742 ea se găsea în cuprinsul olatului (provincie, regiune, ținut) [1, p. 716] Grecenilor [4, p. 231]. Moșia aparținea, șambelanului (demonitar de rang superior în statele monarhice din apusul Europei, care are în grija sa camera suveranului) [1, p. 1051] Iancu Balș, de la care a moștenit-o nepotul său Iorgu Balș. Guvernatorul Basarabiei, generalul P. I. Feodorov, a cumpărat satul Frumoasa de la Iorgu Balș, pentru soția sa Ecaterina Fedotovna, născută Miticov [5, p. 32]. Istoricul Alexandru Boldur, în „Istoria Basarabiei” ne relatează că, „în 1835 instituțiile județene din județul Leova trec în târgul Formoza, care își schimbă numele în orașul Cahul” [6, p. 74]. Conform anuarului statistic din

1849 în orașul „Cahul, sunt 3 169 de locuitori de ambele genuri, printre care 7 nobili și 12 neguțători. În Cahul sunt 786 de case, dintre care: din piatră 2 case proprietate publică și 2 case particulare, restul sunt construite din lemn. În casele de stat se află: casieria, poșta, penitenciarul. Există o biserică, școală, un hotel și o grădină publică” [7, p. 15]. În 1857, văduva lui Feodorov, vinde moșia sa lui Dimitrie Ioan Caravasile [8, p. 92].

Familia lui Dimitrie Ioan Caravasile, a fost numeroasă, doi fii și patru fiice: fii, Alecu (în unele surse Alecu este numit și Alexei) și Dimitrie, cunoscuți parlamentari și frunțași români din județul Cahul, deținători de înalte funcții administrative și de stat atât în perioada administrației românești în sudul Basarabiei cât și în anii stăpânirii țariste. Fiicele: Sofia (căsătorită cu Celebidache²), Ana (căsătorită cu Eczarhu³), Maria (căsătorită cu Crăciunescu (Dimitrie Crăciunescu, prefectul județului Cahul)) și Elena (căsătorită cu Tulceanu (Teodor Tulcianov, primar al Ismailului)), căsătorite și ele la rândul lor cu cei mai onorabili oameni din localitate, personalități ce au avut contribuții deosebite la viața socială, politică și culturală a Basarabiei în general și a orașului în special [5, p. 32-34].

Semnarea Tratatului de Pace de la Paris din 1856, a pus bazele unei noi epoci în evoluția părții de sud a Basarabiei. Retrocedarea celor trei județe – Cahul, Bolgrad și Ismail presupunea o nouă reformă administrativă. Chiar de la 1 martie 1857 se pune problema trecerii centrului județean din Cahul la Leova. Dimitrie Ioan Caravasile, noul proprietar al moșiei Cahul „depunea efortul de a obține de la noile autorități garanția de a nu se mai reveni la propunerea retragerii organelor ținutale din târgul Cahul. Realizând gravitatea situației în care se afla târgul Cahul, proprietarul său a adresat la 26 iunie 1857, caimacamului Moldovei, N. Conachi-Vogoride, o notă prin care explica avantajul deciziilor vechii și noi stăpâniri prin care cerea insistent ca târgul Cahul să fie reședința ținutului” [9, p. 56].

Menținerea artificială a statului de oraș doar prin intermediul unor decizii administrative, era problematică, tocmai din această cauză Dimitrie Ioan Caravasile se va îngriji în mare parte de domeniile care puteau asigura orașului resurse de prosperitate, precum și îmbunătățirea veniturilor. El a optat pentru introducerea unui regim comercial în târgul Cahul, și anume:

² Aristarh Anton Celebidaki, comisar regal român în războiul de la 1877–78, iar mai pe urmă-consul rus la Tulcea și consul general la Florența, mort în 1917. A fost consilier de stat efectiv și s-a înscris, ca și Alecu Caravasile, în cadrele nobilimii Basarabene (n.a).

³ Alexandru Exarh, a studiat la colegiul Richelieu din Odessa, împreună cu Șt. Gonata, Nic. Donici, A. Casso și alții, fiind unul din promotorii cercului moldovenesc din vechea Basarabie, strâns în jurul fraților Leonard (n.a).

„o dată pe săptămână să fie zi de târg și în fiecare an un iarmaroc de opt zile. Cunoscând legile concurenței, îi cere lui N. C. Vogoride ca podul de comunicație peste Prut să rămâi stabil pe moșia mea” [9, p. 57]. Anume podul ce asigura trecerea peste râul Prut devenise unul strategic, ulterior a fost efectuate nenumărate strângeri de fonduri și acțiuni de colectare a resurselor financiare efectuate la îndemnul Comitetului permanent a căror membri erau D. Crăciunescu și D. Caravasile, inclusiv cu participarea directă a acestora, de la proprietarii de pământuri care erau cointeresați în reparația căilor de acces în vederea facilitării transportului de marfă către Oancea. Astfel numai în anul 1895, sunt adunate fonduri în sumă de 4 000 lei în vederea reparării drumului județean Cahul-Oancea [10]. Dimitrie Ioan Caravasile dorea astfel să controleze nu numai piața de la Cahul, dar și căile comerciale ce ar asigura fluxul de mărfuri, îndeosebi din Moldova de peste Prut. Rezultatul la care se dorea era ca economia ținutului Cahul să se racordeze la sistemul economic al Principatului Moldovei.

Astfel eforturile lui Caravasile erau dictate de un raționament strategic care au avut ca rezultat final obținerea unor condiții avantajoase pentru dezvoltarea târgului Cahul în noile condiții.

Doleanțele lui Caravasile reprezentau un program de modernizare a orașului Cahul. Punerea lor în practică avea menirea creării cadrului necesar implicării de pe râul Frumoasa în relațiile de piață care deveniseră un lucru obligatoriu pentru întreaga economie românească din a doua jumătate a secolului XIX-lea. Întrucât cea mai mare parte a orașelor Basarabiei urmau să aștepte schimbările necesare până la introducerea reformelor ruse începute abia după anii 1870, orașul Cahul, în acest sens a fost la un pas înaintea tendinței generale, toate acestea rezultau datorită proprietarului său. Astfel, începând cu anul 1857 orașul Cahul va profita de:

- calitatea de centru ținutal apoi județean în sistemul administrativ românesc
- posibilitatea de a organiza două zile de târg săptămânal
- nouă zile de iarmaroc în ultimul trimestru al anului și o zi la 23 aprilie
- locul principal de tranzit al mărfurilor de pe ambele părți ale Prutului [9, p. 58].

Odată cu autorizarea statutului de reședință județeană la Cahul se reîncep lucrările de edificare a orașului, se înfiripă viața culturală a cahulenilor, își fac apariția mici întreprinderi industriale, se instalează organele și instituțiile administrației de stat. La începutul secolului al XIX-lea, în Basarabia, aproximativ 20% din pământurile lucrate le alcătuiau viile și livezile [11, p. 195]. Cele mai bune vinuri se obțineau de pe moșiile

fraților Caravasile (Cahul-Frumoasa) și Crăciunescu (Crihana). Anume aici se produceau renumitele vinuri „Cahul-Froza” [12, p. 202].

Se constată o intensă activitate de culturalizare și instruire a populației. La Cahul și în satele din județ se deschid primele școli elementare. Departamentul învățământului de la Iași trimite de urgență în sudul Basarabiei profesori, manuale și materiale didactice. În 1858 ia ființă școala urbană de băieți din Cahul, având 36 de elevi și în calitate de profesor pe D. Teodorescu. În curând aici se deschide și cea dintâi școală urbană de fete cu 14 eleve [13, p. 8]. Pe parcursul următorilor 22 de ani, aceste acțiuni nu vor deveni sporadice. Pe lângă un liceu de băieți și unul de fete, în Cahul existau și 6 școli primare și două grădinițe de copii. Viața economică a orașului este reprezentată prin vre-o trei bănci și câteva industrii mici [14, p. 96]. Jacques Élisée Reclus (geograf și istoric francez) menționează că în 1877, „Basarbia Moldavă avea 154 de școli, printre care și 10 gimnazii, între timp în toată Basarabia Rusă, cu o populație de nouă ori mai mare erau doar 220 de școli” [15, p. 855].

Membrii familiei Caravasile participau activ și la expozițiile internaționale, în 1867 frații Dumitru Caravasile și Maria Exarh (Caravasile) participă la expoziția agricolă din Paris [16, p. 321]. În acel an au expus diverse soiuri de cereale, Dumitru a expus boabe de porumb, iar Maria, boabe de grâu zis ghircă (grâu din care se obține făina din care se fac cel mai des pastele făinoase). Observăm din documentele timpului că Dimitrie Ioan Caravasile, a lăsat grija orașului pe fii săi Alexei și Dumitru. State Dragomir menționa în anul 1908, în „Jurnalul de călătorie - Din Basarabia, că Bătrânul Caravasile a murit de vro doisprezece ani. Au rămas cei doi feciori ai lui, dintre care unul, Alexis Caravasile, e deputat în Dumă; celalalt, Dumitru, a fost, până astă-vară, președintele comitetului permanent, în locul lui Crăciunescu” [17, p. 361].

Majoritatea membrilor Dinastiei Caravasile au contribuit substanțial la modernizarea orașului Cahul. Grație efortului depus de către Alexei D. Caravasile, ziua de 16 mai anul 1914, devine ziua când orașul Cahul a pornit electrificarea caselor de locuit. Atunci Caravasile primește aprobarea planului de construcție a stației electrice ce urma să ilumineze clădirile din proprietatea cei aparținea. Din raportul din 16 mai anul 1914 aflăm că: „în urma inspecției efectuate în data de 7 martie anul 1914 stația electrică este amplasată în ograda proprietarului, în partea de sud, fiind izolată din toate părțile de spațiile de locuit și este compusă din două secții separate. În una din ele este un motor cu petrol cu dinam pe același ax, o placă de distribuție cu rezervor de apă din marmură, în a doua secție este acumulatorul. Construcția este din cărămidă și chirpici și acoperită cu tablă” [18].

Alexei Alexe Caravasile (nepotul lui Dimitrie Ioan Caravasile) a inaugurat la Cahul un cinematograf, care era al doilea în toată Rusia [19]. Drept confirmare găsim un anunț în „Monitorul oficial al României din 15 februarie 1928: Casa de credit a agricultorilor din județul Cahul convoacă Potrivit art. 27 din statut, d-nii acționari ai casei de credit a agricultorilor din județul Cahul, la adunarea generală ordinară pentru ziua de 4 Martie 1928, ora 15, în localul cinematografului „Unirea”” [20].

Cercetarea evoluției orașului Cahul este strâns legată de istoria familiei Caravasile și a descendenților săi, care rămâne a fi un subiect ce nu a fost îndeajuns studiat. Istoria familiei Caravasile prezintă interes prin faptul că reprezentanții ei se înscriu în pleiada fondatorilor târgului Cahul. Despre familia Caravasile nu s-au scris lucrări complete, numele acestora figurează doar în contextul unor lucrări la tema istoriei orașului Cahul.

Gheorghe Bezviconi, istoricul pasionat de evocarea multor familii boierești a menționat poate printre primii numele acestei familii în lucrarea sa „Din trecutul nostru”, însă odată cu valorificarea fondurilor Arhivei Naționale din Republica Moldova și mai apoi a arhivelor de la Iași, vor fi scoase la lumină numeroase dosare, materiale care dovedesc implicarea familiei și respectiv contribuția acesteia la dezvoltarea atât a orașului Cahul cât și a Basarabiei.

Referințe bibliografice:

1. Dicționar explicativ al limbii române. Ediția a II, București: Editura Univers Enciclopedic, 1998, p. 512.
2. Ghibănescu Gh. Surete și Izvoade, vol-IX, Iași: tipografia DACIA, 1914, p. 8.
3. Reabțov C.. Cahul. Istorie, Personalități, Cultură. Chișinău: Complexul editorial-tipografic al Academiei de Studii Economice, 1997. p. 37-38.
4. Eremia A. Orașul Cahul: Pagini de istorie. În: Limba Română Nr. 4-6, anul XVI, 2006, p. 231.
5. Bezviconi Gh., Patruzeci de ani din viața Basarabiei, Din trecutul nostru, Ediție trimestrială, Chișinău, anul VII-august-septembrie 1939, p. 32.
6. Boldur Al., Istoria Basarabiei, volumul II, Chișinău: Timpul, 2016, p. 74.
7. Военно-статистическое обозрение Российской империи. Бессарабская губерния. Том 11, ч. 3. 1849 г. с. 15.
8. Bezviconi Gh.. Boierimea Moldovei dintre Prut și Nistru vol. II, 1943. p. 92.
9. Reabțov C., Cahul. Istorie, Personalități, Cultură. Complexul editorial-tipografic al Academiei de Studii Economice, Chișinău 1997. p. 56.
10. Arhiva Națională a Republicii Moldova, f. 72, inv. I, d. 228, f. 10.
11. Dumitru P.. O istorie a Basarabiei în date și documente 1812–1949, București, 1998. p. 195.

12. Eremia A. Cahulul în timp și spațiu (II). În: Limba Română Nr. 11-12 (137-138), Chișinău, 2006 noiembrie-decembrie. p. 202.
13. Velixar L., Istomina Lidia, Cornienco Grigore, Cahul, Chișinău. 2007. p. 8.
14. Ciobanu Șt.. Basarabia, monografie. 1926, p. 96.
15. Реклю Э.. Земля и люди. Всеобщая география, 19 томов. (1873–1893), книга 3, том 5. 1898. с. 855.
16. Commission principiere de la Roumanie, suivie du catalogue special des produits exposes dans la section Roumanie a l'exposition universelle de Paris en 1867. Paris: Librairie A. Franck 67, Rue Richelieu, 1868. 432 p. p. 321.
17. Manoil Alexandru. State Dragomir, dramaturgie și publicistică. Chișinău: Editura Labirint, 2014. p. 361.
18. Arhiva Națională a Republicii Moldova, f. 6, inv. 4, d. 2025, 1-8.
19. Marinciuc Aurel. Fenomenul Eufrosinia Kersnovskaia, Al VI-lea Simpozion Internațional Cucuteni 5000 Redivivus Științe exacte și mai puțin exacte. Iași: Editura Palatul Culturii. 2011.
20. Monitorul oficial al României din 15 februarie 1928. p. 48.

SOCIOCRITICA ÎN VIZIUNEA LUI HENRI MITTERAND

DIACON OXANA

Institutul de Filologie al AȘM

Cunoscutul semiotician, stilistician și lingvist, Henri Mitterand este considerat unul dintre fondatorii Sociocriticii din Franța și a Geneticii lui Emile Zola. Aportul său, în linii generale, se bazează pe elementele pre-textuale ale actului de producere al operei, adică acele notițe, experiențe, observații de până la actul final, dar și un rol aparte îl ocupă prefețele, care au rolul de a explicita opera propriu-zisă. Întrebat, într-un interviu, care sunt relațiile între Genetică și Sociocritică, el afirmă că: „Sociocritica este în primul rând construită efectiv pe studiul textelor încheiate, a textelor publicate. S-a studiat ceea ce se proiectează din discursul social în conștiința scriitorului când își scrie romanul (fapt ce ține de latura producerii n.a.). (...) Dar s-a studiat și altă latură: cea care privește felul în care recepționează opera cititorul, acel cititor care are tot felul de stereotipuri, idei primite de-a gata, presupuziții etc. Aceste două aspecte se iau în considerare pornind de la textul încheiat” [1, p. 59].

Pentru a analiza geneza operei nu trebuie să ne focalizăm doar pe ceea ce este explicit în raporturile dintre societate și text ca: ideologie, structuri etc. E cazul să privim și dincolo de acest aspect, și anume cel al sociogenezei care: „nu se interesează doar de ceea ce este intențional și argumentativ în dosarele pregătitoare ale operei: ea trebuie să lucreze și

asupra narativului, descriptivului, visurilor, metaforelor, căutărilor de fraze. Altfel spus, cred că vom avea trei posibile orientări în genetică. Până în prezent în critica genetică s-a privilegiat reconstituirea jocurilor avant-textelor în derulare, corecțiile de care sunt presurate etc., cu eventualele interpretări, factorii situați pe axa sintagmatică. Și se rămâne un pic la nivelul structurii superficiale. Dar, vom avea și o altă orientare, complementară: o genetică pragmatică „care va încerca să caute structurile profunde care guvernează emergența reprezentării textului” [1, p. 59] Henri Mitterand propune chiar o a treia orientare – metagenetică, „reflecție care elaborează problematici pentru genetică, o critică a geneticii, încercând să identifice, să delimiteze relațiile sale cu alte tehnici de analiză a textelor, semiotică, sociocritică, tematică, psihanalistă” [1, p. 59]. Principalul neajuns al sociocriticii, în viziunea lui Mitterand rezidă în lipsa unei combinații dintre social și lingvistic.

Trebuie precizat însă că lucrările lui Mitterand nu se limitează doar și exclusiv la acest aspect de critică literară. În multe analize, autorul se arată sensibil la anumite efecte a textelor revelatoare de semnificații, istorice și ideologice ale operei studiate. Astfel, în studiul său, *Le discours préfaciel*, demersul teoretic pe care el îl propune permite extinderea interpretării sociocritice, intervenind cu constrângeri lingvistice. Încercarea de a repera caracteristicile lingvistice specifice pare a fi utilă în prefețe. Pornind de la aceste elemente, prefața romanului este considerată ca un document de referință a teoriei genului romanesc, dar și un gen de discurs: *discursul prefațator*. Particularitatea prefeței în text, este de a ”degaja în același timp un model de producție a genului despre care vorbește, dar și un model de lectură a ei” [2, p. 7].

Conștient de faptul că sociocritica romanului nu va avea ca singur obiect substanța socială, politică, ideologică, Mitterand nu concepe această interpretare total închisă în interiorul spațiului operei. Rolul său nu constă în reconstituirea corpusului de valori, ideologii, discursuri sociale, estetice și politice, de obiecte literare pe care ficțiunea le percepe ca un amalgam. Doar în acest caz el precizează că pentru a fi pertinentă, sociocritica este folosită în procesul de textualizare și funcționalitate „la elaborare, bazându-se pe alte științe ale limbajului, baze teoretice și o metodologie care permit discernerea filtrelor și comutatorilor unde performează semnificațiile unui text” [2, p. 119].

Deși analizele sociocritice vizează determinarea socialului și producerea de efecte socialmente semnificative în textele considerate ca literare, Mitterand insistă pe faptul că pentru sociocritică, nu există subiecți nedemni sau corpusuri devalorizante. Astfel, în studiul său *Les titres des romans de*

Guy des Cars, el extinde definiția programului său până la necesitatea unei poetici a socialității, inseparabilă de o lectură a ideologicului în specificitatea textuală. Scopul său este „să studieze modurile de schimb între textele produse și textele receptoare, vreau să spun solilogurile mute care precedă și acompaniază toată lectura. Ea este un pic o fenomenologie a actul de cumpărare și de citire” [3, p. 89].

În acest studiu specific, Mitterand pledează în favoarea unei teorii a romanului care își extrage validitatea din natura polifonică a acestuia. Cele 20 de titluri ale studiului *Guy Des Cars* de care se folosește pentru a ilustra analiza sa, îi permit de a pune în lumină efectele ideologiei asupra constituirii textului literar prin prisma titlului și textului pe care îl desemnează în continuare. El vine de la sine, deci, el acordă o valoare considerabilă acestui element, al unei vaste rețele care furnizează cititorului repere pentru a penetra în profunzimea textului. În acești termeni, el subliniază caracterul esențial al titlului: „Element al unui ansamblu, el funcționează metonimic, deoarece în ocurență enunțul părții permite citarea întregului. În raport funcțional, de cristalizare, cu romanul pe care îl rezumă, fragmentul unui discurs care glosează tot discursul co-rezonant (și co-raționament) cu alte fragmente ale textului ulterior, el oferă analizei ideologice un material de alegere, cu atât mai remarcabil încât, pentru a răspunde cât mai bine funcției, el este supus regulilor sintactice și semantice parțial riguroase. Este în general un concentrat cu înaltă ținută ideologică” [3, p. 90].

Considerând romanul ca un gen de enunț enciclopedic, un loc unde iau formă luptele ideologice, procesul de textualizare și estetizare, Mitterand propune o lectură sociocritică care dezvăluie scriiturii românești dubla funcție: consumatoare și producătoare de ideologie. Potrivit lui, romanul este singurul discurs unde mai multe voci antitetice, discordante se pot face auzite și unde mai multe mesaje, uneori opuse, sunt posibile. „Nimic nu este neutru în roman, precizează el. Totul se raportează la un logos colectiv, totul reiese din confruntarea de idei care caracterizează peisajul intelectual al unei epoci” [4, p. 16]. De asemenea, el relevă că propriul travaliu al scriiturii, prin ordonarea limbajului, permite textului românesc transcendera trivialității discursului social. În acest sens, romanul nu face decât să reproducă discursul societății care este investită în text, el pune în scenă o nouă competență: „Textul romanului nu se limitează la exprimarea unui sens deja existent, prin travaliul scriiturii, el produce un alt sens, el modifică echilibrul anterior al sensului, refractă și transformă, în același timp, discursul social” [4, p. 7].

Ultimul studiu al lucrării *Pour une sociocritique des totalités (L'année 1875)* integrează un reperaj al polifoniei vocilor. Mitterand face apel la analiza globală, la tot ce se spune, ce se scrie, în spatele textului în marele texte. Aceasta este caracteristica unei veritabile sociocritici. Pentru el, doar sociocritica totalităților, sau cel puțin a intertextualităților „va permite semnalarea corelațiilor care oferă fiecărei opere o profunzime originală și care oferă peisajul intelectual a unui timp”[4, p. 264].

În afara acestor opinii, analizele lui Mitterand sunt importante și pertinente, nu doar pentru că relevă inscripția discursului social în roman prin prisma procesului care deplasează accentul, tonalitatea, ecoul și sensul, dar pentru că exaltează meritul unei sociocritici care tinde să identifice efectul estetizării și textualizării ficționale recomandând un demers specific. Acesta constă în studierea funcționării efectelor înglobate în textelor însăși și interpretarea lor ca producții și intervenții înrădăcinate în densitatea trăirii literare dintr-o perioadă istorică determinată.

Referințe bibliografice:

1. Mitterand Henri. Critique genetique et sociocritique, Entretien avec Pierre-Marc de Biasi et Anne Herschberg-Pierrot, Genesis, nr 30, <https://genesis.revues.org/121>
2. Mitterand Henri. Le discours préfaciel, dans Graham Falconner et Henri Mitterand, La lecture sociocritique du texte romanesque. Toronto, 1975.
3. Mitterand Henri. Les titres dans les romans de Guy des Cars. Sociocritique. Paris: Editions Fernand Nathan. 1979.
4. Mitterand Henri. Le discours du roman. Paris: PUF. 1980.

ЮРИДИЧЕСКАЯ СИТУАЦИЯ ЖЕНЩИН ЮГА БЕССАРАБИИ (КОН. XIX – НАЧ. XX ВВ.)

DOCHINA SVETLAVA
Institutul de Istorie al AȘM

На территории средневековой Молдавии долгое не существовало единого законодательства. И только в XVII веке молдавский господарь Василе Лупу (1634-1654) собрал действующие законы и обычаи в одну книгу, которая стала руководством для судей («Уложение Василе Лупу», 1646 г.). Позже источниками права на территории Молдавского княжества, а затем и Бессарабии стали соборная грамота молдавского господаря Александра Маврокордата (1785 г.), Шестикнижие Константина Арменопула (Книга Арменопула, 1812 г.) и краткое собрание законов Андроника Донича (Книга Донича, 1814 г.) [1].

Первые болгарские колонисты появляются на этих землях еще в XIV в., а массовые переселения гагаузских и болгарских колонистов начинаются в период русско-австро-турецких войн XVIII в.

Местные права и обычаи не могли распространяться на иностранных переселенцев, правовое положение которых еще не было четко определено законом. Общие законы Российской империи действовали в тех случаях, когда местные законы оказывались недостаточными (в качестве вспомогательного источника права). По феодальной зависимости колонисты стояли после крепостных крестьян, царан и государственных крестьян [2].

В качестве ремарки хотелось бы добавить, что до середины XIX в. этноним гагаузы в официальных документах нигде не зафиксирован [3].

На новых местах обитания болгары и гагаузы Бессарабии сформировали особую этническую группу со специфическими чертами в культуре. В целом, исследователи отмечают патриархальность крестьянского хозяйства болгарских и гагаузских переселенцев [4]. Исходя из этого, социально-правовой статус женщины-колонистки был гораздо ниже статуса представителей сильного пола.

В самом кратком виде правовой статус определяется в науке как юридически закрепленное положение личности в обществе. В основе правового статуса лежит фактический социальный статус, т.е.

реальное положение человека в данной системе общественных отношений [5].

Далее рассмотрим юридический статус *болгарской* женщины, проживавшей на юге Бессарабии в указанный период.

В связи с земельной реформой 1871г. колонисты переводились в разряд крестьян-собственников [6]. Выходя замуж, болгарская женщина юга Бессарабии приносила мужу свое приданое. Несмотря на это, став замужней, женщина попадала в зависимость, часто деспотическую, от мужа и свекрови. Однако в случае смерти мужа или развода (что было очень редким явлением) приданое возвращалось в семью жены.

Как правило, оставшись вдовами, матери передавали право наследования своим старшим сыновьям, так как в подавляющем своем большинстве болгарские женщины конца XIX – начала XX вв. были неграмотными и, следовательно, не могли правильно распорядиться имуществом семьи.

Кроме того, исследователи XIX века отмечали, что уход за садом лежал исключительно на женщине. Весь доход от проданного урожая фруктов поступал в полное распоряжение болгарской хозяйки, и полученные от сбора плодов деньги она могла припрятать на черный день или нанизывала на нитку (как украшение) [7].

Что касается юридического статуса *гагаузской* женщины в изучаемый период, то неравенство женщины и мужчины и подчиненное положение женщины, освящалось временем, народной традицией, которая была незыблемой [8].

В гагаузской семье право наследование на землю передавалось по мужской линии. Дочь не могла претендовать на наследство, в том числе наследовать землю, если у нее были братья [9]. Если все же отец наделял дочь землей, то ее надел был 1/3 от надела сына [10].

Положение *гагаузской* женщины после смерти мужа зависело от того, имелись ли у них совместно нажитые дети, а также от того, являлась ли она коренным членом семьи или пришлым [11], от возрастного старшинства. Старшинство женщин устанавливалось по мужчине. Жена младшего брата подчинялась жене старшего брата, даже если она по возрасту была старше ее.

Гагаузская женщина была хранительницей семейных денег, хотя самостоятельно ими распоряжаться не могла.

По «Местным законам Бессарабии» (действовали до 1908 г.), женщина не допускалась к гражданской или общественной должности, не могла никого обвинять в преступлении, если оно не

касалось ее лично, не могла усыновлять, не могла при жизни мужа управлять даже своим имуществом и т.д. [12].

Итак, исходя из всего вышеизложенного, можно сделать следующие выводы:

- Болгарская и гагаузская женщины юга Бессарабии конца XIX-начала XX вв. обладали в целом пониженным социальным статусом.

- В то же время, в правовом отношении болгарская женщина была немного в лучшем положении, чем гагаузская, т.к. имела право наследования своего надела и обладала некоторыми денежными средствами.

Referințe bibliografice:

1. Блинков О. Кодификация местного наследственного права в России: Бессарабия (Молдова)//История государства и права, 2009, №15, с. 28.
2. Анцупов И.А. Землепользование. Сельская община//История и культура гагаузов/корд. Булгар С. – Ch., "Pontos", 2006. -748 р., р. 134.
3. Квилинкова Е.Н. Гагаузский песенный фольклор – «Грамматика жизни».- К.: «Elan INC» SRL, 2011. – 568 с., с. 33.
4. См. Мошков В.А. Гагаузы Бендерского уезда//Этнографическое обозрение, 1901, №2, с. 1.; Скальковский А. Цит. по: Зеленчук В. Ук.соч5. http://studopedia.ru/1_72777_pravovoy-status-ponyatie-struktura-vidi.html
6. Анцупов И.А. Реформы 70-х годов// История и культура гагаузов/корд. Булгар С. – Ch., "Pontos", 2006. -748 р., р. 185.
7. Паули Ф. Народы России. Этнографические очерки, СПб, 1877, с.480.
8. Квилинкова Е.Н. Гагаузский песенный фольклор..., с. 116
9. Квилинкова Е.Н. Обычное право гагаузов//Русин, 2007, №1(7), с. 52.
10. Там же, с. 54.
11. Там же, с. 55.
12. Местные законы Бессарабии. Перевод Ручной книги законов или так называемого Шестикнижья ... Краткое собрание законов, извлеченных из Царских книг трудами и усердием боярина А. Доница. Одесса, 1908. с. 88.

PARTICULARITĂȚI PRAGMATICE ALE DISCURSULUI PUBLICITAR FRANCEZ

ENICOV CRISTINA

Institutul de Filologie al AȘM

Scopul prezentului articol este să cercetăm unele particularități pragmatice ale discursului publicitar francez de presă scrisă. Din perspectiva pragmatica, orice discurs apare ca un instrument al comunicării lingvistice între emițător și receptor. Orientarea pragmatică a oricărui discurs publicitar este incontestabilă. Discursul publicitar este un produs al comunicării mediatice, care, la rândul său, nu este mai puțin condus de un număr de principii generale, care prezidează orice comunicare umană.

Potrivit unor opinii, discursul publicitar constă din asocierea textului cu imaginea din cadrul unui anunț publicitar. J. M. Adam consideră că discursul publicitar este o structură semiologică mixtă, „un hibride flou et instable entre le texte et l’image” [1, p. 83]. Lingvistul francez se referă la faptul că acest discurs este un hibrid, adică o încrucișare de două elemente disparate, diferite - textul și imaginea, și că ponderea acestora în cadrul acestui construct este imprecisă. Un șir întreg de cercetători ai discursului publicitar identifică discursul cu textul publicitar. Referindu-se la discursul publicitar, I. Corjan vorbește despre un „izomorfism” al textului și discursului publicitar, menționând că discursul ca fapt comunicațional și obiect semiotic tinde să se identifice cu manifestările textuale în toate aspectele lor spațio-temporale. [4, p. 110]. Un șir de lingviști (Bălănescu O., Cvasnâi-Cătănescu M., Lugrin G., Pahud S., Lindekens R.) partajează această opinie despre identitatea dintre text și discurs publicitar. O. Bălănescu menționează că „discursul publicitar este un demers persuasiv direct, cotidian, care promovează un produs sau un serviciu în fața receptorului” [3, p. 139].

În definirea discursului publicitar M. Cvasnâi-Cătănescu recurge la terminologia lui J. M. Adam, subliniind că „discursul publicitar este un construct mixt și eterogen din punct de vedere semiotic: el presupune funcționarea sincretică a două componente: verbală și non-verbală.

Discursul publicitar profită de particularități socio-culturale specifice stabilite pentru a fi recunoscut ca atare de către cititori. Astfel, G. Peninou afirmă că discursul publicitar se oferă percepției și interpretării destinatarului ca un ansamblu organizat de imagini și de propoziții care sunt identificate fără nici o dificultate ca fiind „publicitare”, în virtutea unui cod non-ambiguu de recunoaștere. [13, p. 83]. Acest punct de vedere este

completat de C. Cosette, care consideră că anume imaginea publicitară este dotată cu funcția de a identifica publicitatea ca atare: prin amplasarea pe pagină, prin asocierea elementelor vizuale secundare (tipul caracterelor tipografice, dimensiuni etc.), de calitatea grafică a imaginilor utilizate [6, p. 140]. Astfel, convențiile enunțului și ale enunțării, imaginile, limba discursului publicitar reflectă o utilizare adaptată nevoilor specifice, deci, se poate considera că aceasta condiționează considerarea discursului publicitar ca un tip de discurs aparte [11, p. 48].

Nu este nicidecum pus la îndoială faptul că orice discurs este produsul unui context de producere-interpretare și a unui obiect al tranzacției. Această idee avansată de L. Filletaz, care susține că pentru o analiză globală a interacțiunilor verbale este necesară luarea în considerare a factorilor legați de situația de comunicare, și acest lucru este deja recunoscut de mai mulți pragmaticieni și analiști ai discursului. Totodată, statutul acestor factori în cadrul diferitor situații de comunicare, interacțiunea lor cu alte dimensiuni ale discursului variază de la o disciplină la alta [8, p. 79]. Astfel, pentru analiza discursului publicitar este important de analizat contextul imediat alăturat în care s-a produs acest discurs. Importanța contextului producerii unui discurs a fost evidențiată de J.-B. Grize. Autorul acorda o importanță contextului social în care are loc comunicarea, subliniind că activitatea discursivă are loc într-un anumit moment, într-un anumit loc și are un anumit scop [9, p. 61]. Autorul propune o clasificare a situațiilor de comunicare în situație concretă și situație teoretică, adică este vorba despre contextul social care înconjoară comunicarea, totodată afirmând că trebuie de luat în considerare și faptul că însăși activitatea discursivă joacă un rol important în elaborarea situației. Un moment important susținut de același autor este acela că circumstanțele în care este produs un discurs influențează ele însele asupra cuvintelor, a formei și a conținutului, adică este vorba despre o dependență dialectică între activitatea discursivă și situația de comunicare. [9, p. 77]. D. Maingueneau susține această teză, referindu-se la faptul că în cadrul discursurilor foarte ritualizate, contextul apare ca produsul unui construct al interactanților, deseori natura genului de discurs, rolul participanților, tipul cadrului spațio-temporal constituie obiectul conflictelor, al negocierilor [12, p. 23]. C. Kerbrat-Orrecchioni propune o clasificare a contextelor în funcție de felul cum este considerat – aspectul său îngust (context imediat) sau largit (Context largit) [9, p. 135].

Aceste propuneri pot fi ușor adaptate pentru discursul publicitar, considerând drept contextul său imediat mediul său nemijlocit care îl înconjoară și contextul său largit ca mediul său soco-discursiv în care se

produce. Discursul publicitar reiese dintr-o relație dialectică dintre un iconotext (și contextul său) și o situație de comunicare, ea fiind la rândul ei divizată în contextul socio-dicursiv (context lărgit, situație teoretică) și contextul material (contextul imediat, situația concretă).

În aceeași măsură cum considerăm discursul ca fiind rezultatul unei relații dialectice între o activitate discursivă și o situație de comunicare, tot așa putem să afirmăm că același text-enunț nu este niciodată același discurs-enunț, că un text în cadrul contextelor diferite generează efecte discursive diferite. Această teză este avansată de către D. Maingueneau, care susține că atunci când un text este conservat, el începe să circule în contexte diferite de acelea de unde a reieșit să își schimbe statutul, genul. În acest caz, continuă D. Maingueneau, în pofida invarianței, foarte relative a textului, pentru analiza discursului, care nu separă enunțul de context, avem de afacere cu discursuri diferite unele de altele [12, p. 23].

Orice discurs este produs pentru a fi orientat către un destinatar . Specificul pregnant al discursului publicitar este acela de a avea o finalitate bine definită. În general, noțiunea de finalitate se bazează pe principiul conform căruia nu se vorbește și nu se scrie niciodată fără a avea vreun scop bine determinat, și exact în mod similar nu se ascultă și nu se citește nimic fără motiv.

P. Charaudeau susține că orice act de comunicare depinde de un contract care determină identitatea partenerilor în acest act, finalitatea acestui act, subiectul și suportul lui [5, p. 36]. O strategie discursivă este, astfel, „o configurare discursivă” care permite ,printre altele, să fie satisfăcute condițiile contractului de comunicare și să-i fie realizate finalitățile. În acest fel, atât contractul de comunicare cât și contractul de lectură impun intervenirea condițiilor și finalităților implicite a oricărui act discursiv.

După P. Charaudeau publicitatea are o dublă finalitate: una comercială (de a face dezirabil și accesibil un produs de consum) și una culturală (de a face vizibil și de a face iubit obiectul publicitar) [5, p. 32]. Autorii susțin că în discursul publicitar, care are ca scop primordial cel de a informa, conform contractului de informare, ordinea importanței finalităților este inversată, chiar dacă ele sunt identice, și, astfel, seducția stă pe primul loc. [5, p. 73-74].

Specificitatea discursului publicitar rezidă în faptul că în el putem să identificăm macro-acte de vorbire în funcție de sistemul de referințe. G. Lugrin consideră că este necesar de a distinge din punct de vedere ierarhic actele dominante de actele subordonate pentru a identifica finalitățile oricărui text publicitar. N. Everaert-Desmedt, studiind actele de vorbire ale

publicității, definește publicitatea ca fiind un act cognitiv, persuaziv, din partea enunțatorului, scopul căruia este transformarea modală a enunțatorului, (starea sa de credință, de dorință și de cunoaștere) pentru ca acesta din urmă să realizeze o performanță (actul de cumpărare). [7, p. 261] Această definiție pragmatică a publicității permite să afirmăm că conținutul minim a oricărei publicități se găsește în actul de vorbire dominant publicitar. Semioticiană belgiană, ca și mai târziu J.-M. Adam și M. Bonhomme, consideră că recomandarea de cumpărare este actul de vorbire dominant din discursul publicitar, cel care trebuie să conducă cititorul la cumpărătură.

Teoriile marketingului, știința care se ocupă cu promovarea produselor pe piață, și deci cu informarea consumatorilor despre produse, permit să rafineze acest act directiv, identificând diferitele forme pe care poate să le aibă un discurs publicitar. În cadrul economic, animat de concurență și segmentare, noțiunile de finalitate și macro-act discursiv trebuiesc înlocuite. Astfel din punct de vedere economic, putem defini șase finalități majore ale discursului publicitar: a informa și a face cunoscut, a asigura prezența în spirit, a construi o imagine, a modifica o imagine, a modifica un comportament de consum, a declanșa o acțiune. G. Lugin încearcă să lege aceste finalități discursive cu acte de vorbire concrete, astfel finalitatea „a informa și a face cunoscut” relevă acte de vorbire de tipul ca *a afirma, a spune, a informa, a sugera, a avertiza*”. Autorul afirmă că abordarea ierarhică a actelor de vorbire permite sesizarea diferitor forme pe care le poate avea actul directiv publicitar, care este întotdeauna orientat spre un act de cumpărare - recomandare la cumpărătură [11, p. 85]. Ex: „*Une formule double action: L'eau Vichy Céléstins et ses minéraux pour une hydratation optimale. Un concentré d'antioxydants naturels pour aider à lutter contre les radicaux libres. Sans sucre, 0% calorie, aux saveurs de pomme et de raisin.*” (Apa minerală Vichy- Céléstins). (*Formula dublei acțiuni: Apa Minerală Vichy și mineralele sale pentru o hidratare optimă. Un concentrat de antioxidanți naturali pentru a lupta împotriva radicalilor liberi. Fără zahăr, 0% calorii, cu arome de măr și struguri*). În acest exemplu de publicitate pentru apă minerală aparent sunt doar fraze informativ – afirmativ, cu un lexic specific, care nu indică sau sugerează direct actul de cumpărare.

Mai mulți cercetători (M. Bonhomme, N. Everaert – Desmedt) susțin idea conform căreia actul directiv dominant (recomandarea cumpărăturii) rămâne implicit, acesta realizându-se prin unul sau mai multe acte constatative. Astfel N. Everaert – Desmedt afirmă, că enunțatorul publicitar utilizează un act de vorbire indirect. Un act ilocuționar primar de tip

directiv („Vă sfătuiesc să cumpărați acest produs”) este realizat printr-un singur sau mai multe acte ilocuționare, de tip constativ.[7, p. 260]. M. Bonhomme precizează că actul directiv în publicitate ia forma unui sfat sau recomandare și/sau sugestie : „ de natură cognitivă, elogiul asertiv implică sfat și recomandare, mai mult orientate asupra efectelor prelocutorii ale discursului publicitar, chiar cumpărarea și consumul produselor lăudate” [2, p. 195]. Natura actului directiv implicit semnalează că actele asertive au particularitatea de a avea forma aproape întotdeauna de laudă. Ex: „*VOLUME MAXIMUM, REGARD BLUFFANT! NOUVEAU! MASCARA MAXIMPACT – Une exclusivité NIVEA Beauté. Association gagnante d'une brosse unique et d'une formule ultra-volumisante. Une formule soin enrichie à la provitamine B5 pour renforcer les cils.*” (rimel Nivea Beauté).

Astfel, constatăm că una din caracteristicile contractului de comunicare publicitară este cea de mascare frecventă a macro-actului său directiv dominant (recomandarea de cumpărătură) prin intermediul actelor de vorbire subordonate constativ-laudative.

Referindu-se la mascarea de către publicitate a actului directiv dominant, G. Lugin subliniază importanța unor explicații, una de ordin fatic, și alta de ordin argumentativ. J. Wuest vede în funcționarea specifică a publicității o căutare a originalității, actele subordonate înlocuiesc banalitatea actului dominant. Autorul consideră că textul publicitar constituie un teren de aplicare a teoriilor privind ierarhia ilocutorie totodată simplu și în același timp complicat. Simplu pentru că textele publicitare sunt scurte și nu există dubii referitor la intenția comunicativă care se ascunde în spatele unei publicități. Complicat pentru că aici prevalează enunțarea indirectă. Autorii de publicitate înfruntă implicititatea mesajului și recurg la diferite ingeniozități lingvistice sau langajiere pentru a nu fi prea repetitivi, motiv pentru care se preferă enunțarea indirectă.

Cadrul comunicațional extrem de concurențial, în care se realizează discursul publicitar, care pentru a nu trece neobservat, conduce la necesitatea de a recurge la diverse mijloace ca să „agațe” cititorul. Acest lucru scoate în evidență funcția fatică, definită ca totalitatea mijloacelor pentru stabilirea sau menținerea atenției cititorului. Dar această funcție este inseparabilă de cea conativă, așa cum menținerea atenției este deseori realizată prin emoțiile suscitade la cititor. Pentru a-i reuși acest lucru, publicitatea este constrânsă de a împăca două tendințe: una destul de originală pentru a activa competența receptivă a enunțatorului și cealaltă, suficient de conformă principiilor genului pentru a fi înțeleasă rapid. În aceasta și rezidă paradoxul comunicării publicitare, care trebuie să surprindă prin ceea ce ținta așteaptă, reglat de pragul de toleranță. Deci,

discursul publicitar este partajat între doi poli, inconciliabili (de neîmpăcat), dar fără a fi incompatibili, care merg de la originalitate spre inteligibilitate, de la seducție la transmitere de informație. Acest paradox al comunicării publicitare constituie totodată și o caracteristică a acestui tip de discurs. Discursul publicitar, fiind în același timp ne-solicitat, unidirecțional și trebuind să satisfacă o lectură extrem de scurtă, trebuie să se facă remarcant și înțeles. Anume acest fapt condiționează oscilarea între neașteptat și așteptat, seducție și informație, originalitate și inteligibilitate.

Referințe bibliografice:

1. Adam Jean.-Michel, Bonhomme, Marc. L'argumentation publicitaire. Rhetorique de l'éloge et de la persuasion. Paris: Nathan, 1997.
2. Bonhomme M. La publicité comme laboratoire de français actuel. În: L'information grammaticale, nr. 94, juin, 2002.
3. Bălănescu O. Tehnici discursive publicistice și publicitare. ed a 2-a rev. București: Ariadna '98, 2003. 192 p.
4. Corjan I. C. Semiotica limbajului publicitar. Textul și imaginea. Suceava: Unirea, 2004. 368 p.
5. Charaudeau Patrick. Le discours d'information médiatique. La construction de miroir social. Paris: Nathan, 1997.
6. Cossette Claude. Les images démaquillées ou l'iconique : comment lire et écrire des images fonctionnelles pour l'enseignement, le journalisme et la publicité. Québec: Éditions Riguil internationales, 1982.
7. Everaert-Desmedt Nicole. La litanie publicitaire: valeurs fiduciaires et persuasion, in Argumentation et valeurs, G. Moirand. ed. Presses de l'Université de Toulouse –le – Mirail, 1984.
8. Filletaz Laurent. La structure actionnelle et la structure textuelle des interactions verbales, Cahiers de linguistique française, nr.21, 1999.
9. Grize Jean-Blaise. Logique naturelle et communication, Paris: PUF, 1996.
10. Kerbrat-Orecchioni Catherine. L'énonciation. Paris: Armand Colin, 1999.
11. Lugin Gilles. Genericité et intertextualité dans le discours publicitaire de presse écrite. Editions scientifiques internationales, Bern, Berlin, Bruxelles Frankfurt am Main, New York, Wien, 2006.
12. Maingueneau Dominique. Analyser les textes de communication. Paris: Dunod, 1998.
13. Peninou Georges. Intelligence de la publicité, étude sémiotique. Paris: Lafont, 1972.

VIZIUNI NOI ÎN CERCETAREA ROMANTISMULUI MUZICAL FENOMEN PRIORITAR ÎN CONTEXTUL CULTURAL-ARTISTIC EUROPEAN ÎN SECOLUL AL XIX-LEA

FLOREA AUGUSTINA

Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

Printre tendințele prioritare ale dezvoltării științei contemporane un loc special îl ocupă o nouă gândire științifică, o nouă viziune și o nouă metodologie de investigare care se aplică pe diferite segmente ale cercetărilor în domeniul tuturor științelor naturale și celor umanistice, inclusiv culturologia și studiul artelor – gândirea și metodologia **sistemică**.

La baza viziunii sistemice se află concepția elaborată în prima jumătate a secolului al XX-lea de către savanții biologi, care, pornind de la premiza că natura este cel mai bun organizator, au constatat că orice organism natural sau social reprezintă o totalitate, un *sistem* de organe interdependente unele de altele, dar și de mediul exterior. Prototipul acestei concepții îl constituie studiul realizat în 1935 de celebrul neurofiziolog rus, academicianul Pyotr Kuzmich Anokhin (1898-1974), care, în rezultatul analizei activității reflexcondiționate a creierului, a formulat conceptul său de pionierat – *teoria sistemului funcțional*, aducând contribuții importante la dezvoltarea *ciberneticii*.

Iar câteva decenii mai târziu biologul austriac Ludwig von Bertalanffy (1901-1972) a creat *teoria generală a sistemelor* [1]. Conform concepției sale, "... Civilizația noastră pare să sufere de un al doilea turn Babel; chiar când civilizația umană construiește un turn al cunoștințelor ce ajunge până la ceruri, suntem loviți de o maladie în care încercăm să vorbim în nenumărate limbi științifice. Apariția în toate câmpurile științei a unor noțiuni ca: întreg, holistic, organismic etc., semnifică că noi trebuie să gândim în termeni sistemici..." [2].

Sistemul prezintă un *întreg organizat*, cu proprietăți și funcții specifice, deosebite și ireductibile la cele ale elementelor care îl compun. Conceptul *sistem* este legat nemijlocit de noțiunea *structură*, deoarece orice *sistem* are elemente structurate într-un mod anumit. *Structura* asigură o ordine relativ stabilă și invariabilă în cadrul sistemului și, în consecință, determină întregul comportament al sistemului în raport cu mediul înconjurător, adică determină *funcția* acestuia. O caracteristică importantă a sistemului este menținerea lui în stare de funcționare adecvată; fiecare element funcționează între anumite limite admisibile pentru întreg. Dacă ele sunt

depășite, sistemul nu-și mai păstrează starea de echilibru și aceste tulburări duc la distrugerea sistemului.

Teoria generală a sistemelor se bazează pe cunoașterea fenomenelor ce posedă proprietatea *integralității* mulțimilor de elemente, în scopul de a dezvălui proprietăți care sunt caracteristice sistemelor în general, independent de natura elementelor lor componente. *Sistemul* poate fi identificat în orice domeniu – natural, biologic, social, cultural etc. Și cu cât mai complex este fenomenul, cu atât mai necesară în cercetarea lui este aplicarea gândirii sistemice. Un astfel de fenomen al civilizației, printre caracteristicile primordiale ale căruia se plasează universalitatea modului de manifestare, integralitatea conceptuală, complexitatea procesului evolutiv, este fenomenul definitoriu în cultura europeană în secolului al XIX-lea – **romantismul**.

Luând naștere în condițiile când societatea europeană a fost zdruncinată de deziluziile provocate de reprimarea Revoluțiilor burgheze din sec. al XVIII-lea, prezentând o reacție împotriva normelor estetice ale Iluminismului, cât și împotriva Revoluției Industriale, unic prin universalitatea manifestării sale în cele mai diverse domenii științifice, incomensurabil prin amploarea impactului pe care îl avuse asupra vieții intelectuale, îndeosebi influențând modalitatea de a percepe și a interpreta viața, omul și universul, mentalitatea și felul de a gândi și a simți, *romantismul* a marcat întreg secolul al XIX-lea ca o **Eră romantică**.

Fenomen de bază al civilizației din epoca respectivă, romantismul manifestă repercusiuni esențiale asupra **artelor**. **Omul-artist**, copleșit de o societate nedreaptă, învins în năzuința sa spre fericire și distrus de mașinismul orășenesc, ia o poziție protestatară prin refugiul din mediul înconjurător, evadarea și izolarea în propriul univers spiritual. Marcați de sentimentul suferinței și disperării, artiștii romantici vor da glas singurătății și zbuciumului sufletească.

Făcându-și simțită prezența în literatură, artele vizuale și teatru, romantismul a fost promovat în modul cel mai pregnant în **arta muzicală**. Și e cât se poate de semnificativ, că în cultura spirituală a epocii contemporane, romantismul se impune ca un fenomen de importanță majoră aproape în exclusivitate prin expresia sa *muzicală*. Interesul nesecat pentru creația compozitorilor romantici este confirmat și prin faptul că muzica lor răsună în sălile de concert din toată lumea, iar tradiția componistică a romantismului rămâne viabilă, atât prin continuitatea ei în creația compozitorilor contemporani (îndeosebi în prima jumătate a secolului), cât și prin crearea unui punct de pornire pentru numeroasele tendințe muzicale *postromantice* și *antiromantice*.

Anume aceste argumente determină faptul că cercetarea științifică a romantismului devine un obiect de studiu de mare anvergură și o deosebită *actualitate*. Iar distanța temporară ce ne îndepărtează tot mai mult de frenetica *eră romantică* creează condiția necesară pentru o privire obiectivă de ansamblu, o viziune clară și imparțială, o abordare științifică amplă și multispectuală.

Literatura dedicată romantismului, inclusiv romantismului muzical, este vastă și constituită din cercetări în diferite domenii ale filosofiei și studiului artelor. Dar totuși, în știința contemporană problema romantismului rămâne a fi una din cele mai importante probleme cu caracter „deschis”. Cercetările anilor 1950-60 realizate de autorii V.Vanslov, A.Socolov, I.Sollertinski, care abordează problema genezei romantismului și a caracteristicilor sale estetice, au fost urmate de investigațiile din perioada anilor '70, autorii cărora – L.Pikulik, N.Bercovski, I.Volkov etc. – au exprimat ideea necesității unei noi interpretări științifice a romantismului: constituind o epocă dintre cele mai bogate în evoluția spirituală a umanității, epoca romantică necesită a fi tratată ca fenomen unitar și integru al civilizației.

Iar în anii 1980-90 în cadrul unor cercetări filosofico-estetice și literar-teoretice realizate de către D. Nalivaiko, I. Terterean, N. Guleaev etc., se trasează obiectivul cercetării romantismului de pe pozițiile *metodologiei sistemice*. Astfel, D. Nalivaiko formulează concepția „romantismului ca sistem dialectic și dinamic distinct prin multitudinea și diversitatea ideatică și artistică, care s-a realizat într-un spectru amplu de orientări și școli cu trăsături și caracteristici interdependente, aflate într-o interacțiune reciprocă” [3, p.163]. Concomitent autorul intenționează identificarea unui factor integrator al sistemului estetic al romantismului, deoarece doar așa se va putea aplica o viziune integră asupra diverselor manifestări artistice concrete ale romantismului (în diferite școli sau în creația diferitor personalități artistice). În acest context autorul realizează analiza tipologică a romantismului literar european, în care în perioada de la sfârșitul sec. al XVIII-lea până la mijlocul sec. al XIX-lea s-au perindat și au interacționat diverse orientări: romantismul *filosofic timpuriu*, reprezentat de către frații Schlegel, Novalis, Schelling, Tieck, care a avut o importanță hotărâtoare pentru romantismul european în aspect estetic-teoretic; romantismul de orientare *folclorică*, inspirată de concepțiile exaltate ale lui Herder despre reveria eroului dezamăgit, ce visează la fericirea idilică a vieții câmpenești (la începutul secolului al XIX-lea); orientarea romantismului formată sub influența nemijlocită a creației lui Byron, care după afirmarea criticului francez A.Mazur, a insuflat viață în întreaga poezie a secolului, aceasta „trăind sub semnul geniului byronic” [3, p.177]; orientarea *fantastico-*

grotescă, reprezentată prin basmele lui Hoffmann; romantismul orientat spre ideile socialismului utopic – în scrierile lui V.Hugo, J.Sand, H.Heine; în sfârșit, la etapa finală a evoluției romantismului apare tendința spre istorism, manifestată în creația lui W.Scott care a precedat afirmarea *realismului*.

În contextul acestor multiple și diverse orientări ale romantismului, care s-au dezvoltat în permanentă interactivitate, doar viziunea sistemică acordă posibilitatea să cunoaștem integritatea romantismului ca *sistem artistic* aflat în perpetuă mișcare și modificare și permite conștientizarea mecanismului evolutiv manifestat în succesiunea și interacțiunea acestor orientări, identificarea unui factor integrator al organismului sistemic.

După cum afirmă I.Tertorean, acest factor integrator al romantismului îl alcătuiește *noua gândire estetică* calificată drept „invariantă a variantelor naționale, regionale, individuale și de grup ale romantismului” [4, p.154]. *Noua gândire estetică* a romantismului se identifică prin două caracteristici esențiale: 1 – *noua concepție a lumii*; 2 – *noua concepție a personalității*.

Noua concepție a lumii rezultă din ideea că „lumea prezintă o integritate dinamică vie, în care totul este legat reciproc, totul se mișcă și interacționează într-un val de mișcare perpetuă și spontană” [3, p.163]. Însă romantismul concomitent se caracterizează și prin atenția asupra formelor specifice ale acestei mișcări – al conținutului concret: cu caracter social sau național, istoric sau contemporan, cotidian sau fantastic. Astfel concepția despre o lume infinită și inepuizabilă, dinamică și multiplă se completează prin atenția la variabilitatea detaliilor și la cadrul concret al evenimentelor.

Noua concepție a personalității umane în sistemul estetic al romantismului este bazată pe *antropocentrism* [5, p.11]. Afirmat în arta cosmologistă din Antichitatea greacă prin ideea omului perfect, armonios spiritual și fizic, omului, care ar fi fost *măsura tuturor lucrurilor* (Protagoras); apoi – promovat în arta renascentistă prin concepția omului unic și irepetabil (*homo singolare*), *antropocentrismul* romantic absolutizează individul, declarându-l drept univers spiritual infinit și inapreciabil, perpetuând în aspirația nețărmurită către împlinirea și desăvârșirea lui.

În centrul esteticii romantice este omul-creator, geniul. *Era romantică* a fost o *eră a geniilor*, secolul al XIX-lea fiind unic prin concentrarea personalităților artistice de geniu.

Rolul primordial în aprecierea sistemului estetic romantic – atât în ceea ce se referă la *noua concepție a lumii* cât și la *noua concepție a personalității umane* – este *dualismul*. Lumea este scindată: cea reală, prozaică și cea iluzorie, feerică. „Lumea se dezbină, iar fisura trece prin

inima poetului” [5, p.23]. În arta romantică are loc *polarizarea lumii interioare și exterioare* (conflictul irezolvabil al eroului cu societatea; *opozitia subiect-obiect*), dar concomitent are loc *dezbinarea spirituală* a eroului romantic, *scindarea conștiinței* sale, care permanent metaformizează într-un *alter ego*. În consecință, în sistemul estetic romantic se formează două sfere de imagini contrastante, contradictorii. Eroul romantic în permanență sa tendință de a depăși aceste contrarii e sortit la eșec, deoarece după cum menționează Schlegel el tinde spre “sinteza absolută a absolutelor antiteze” [5, p.11]. „Irezolvabilul dezacord al eroului cu realitatea burgheză, stările psihologice provocate de înstrăinarea de ea, deziluzia, melancolia, frenezia, chinurile sufletești, avansate la scara «tristeții mondiale», aduc la formarea unui cult al suferinței spirituale. În acest sens Flaubert afirma, că sufletul se valorizează prin profunzimea suferințelor, precum catedrala – prin grandoarea clopotniței” [3, p.180].

Motivul ruinării iluziilor este unul din cele mai frecvente în creația romanticilor. Chateaubriand caracterizează pesimismul romantic prin renumita sa sentință antinomică: „suntem decepționați, fără a fi cunoscut delectarea; ardem de dorințe, fiind deja lipsiți de iluzii. Imaginația este minunată și palpitantă; existența – sumbră și dezolantă. Trăim cu inima plină într-o lume deșartă, și încă până a ne fi saturat de ceva, deja suntem de toate plictisiți” [6, p.13].

Eroul-romantic, rebel și zbuciumat, este în perpetuă căutare a *idealului*, care e, înainte de toate, „calea spre el, tendința spiritului uman către el” [6, p.16]. Însă *idealul* romantic fiind de neatins, romantismul devine un *avânt spre imposibil*. În schimb mișcarea către ideal acordă sens efortului aplicat: „«Patosul energetic» al romantismului determinat de antiteza polarităților creează un enorm potențial emotiv și energetic, care se «descarcă» doar în mișcare”. [6, p.27].

Prezentând o reacție împotriva normelor estetice ale Iluminismului, dictate de cultul *rațiunii*, romantismul aduce în prim plan *sentimentul*. Schumann accentua: „rațiunea se înșeală, sentimentul – niciodată”. Iar arta cea mai potrivită pentru transmiterea mesajului emotiv este *muzica*, care prin „spontaneitatea expresiei, naturaletă, prospețimea ei” [7, p.260] este considerată de către romantici ca o artă capabilă să transmită starea psihologică în modul cel mai adecvat. Schlegel, Hoffman, Novalis ș.a., pledând pentru prioritatea *romantismului muzical*, afirmau că „gândirea în sunete este mai superioară gândirii în noțiuni, deoarece ea este capabilă de a reda emoții atât de profunde și spontane, care nu pot fi redată prin cuvinte” [8, p. 123]. Prin aceasta probabil se explică faptul, că viața romantismului muzical european este cu mult mai îndelungată decât a celui din literatură și

artele plastice: dacă acestea își încheie dezvoltarea către mijlocul secolului al XIX-lea, apoi romantismul muzical european se desfășoară până la sfârșitul lui.

Ca fenomen artistic romantismul muzical s-a dezvoltat în strânsă legătură cu literatura, arta plastică și teatrul. „Muzica romantică nu a fost o explozie întâmplătoare de fenomene apărute subit, ci un inel în lanțul logic al dezvoltării artei europene” [9, p.39]. Ca și în literatura romantică în muzică pe prim plan este plasată tema eroului liric și a universului său interior. Compozitorii vor reda în muzica sa tumultul pasiunilor înflăcărâte, vor evada în mijlocul naturii, se vor inspira din literatură, istorie și legende, vor aborda programatismul sau vor valorifica elementele folclorice, vor cultiva narativul și descriptivul, dramaticul și tragicul.

Evoluția romantismului muzical, urmărit pe firmamentul genurilor, speciilor și formelor muzicale – de la liedurile lui Schubert până la simfoniile monumentale ale lui Berlioz și grandioasele drame muzicale ale lui Wagner – creează un *pluralism stilistic* fără precedent în istoria muzicii, concomitent amalgamând procedeele operei cu cele ale simfoniei, ale poemului simfonic, concertului instrumental, liedului, miniaturii etc.

Totodată compozitorii romantici au readus în centrul atenției și o muzică instrumentală de tip beethovenian, care reușea să comunice mesajul artistic prin ea însăși, fără legarea de cuvânt și fără ajutorul anumitui program. Una din cele mai înalte realizări ale romantismului muzical a fost interpretarea inovativă a genului de simfonie – ca cel mai complex gen muzical, și de sonată - ca cea mai densă formă arhitectonică, prin care conform principiului de «*dramaturgie a antitezelor*» se putea reda la un înalt nivel de generalitate teme și imagini contrastante (conflictul contrariilor venind, în fine, să sublinieze *unitatea întregului*). Respingând tiparele constructive ale sonatei tradiționale romanticii își făuresc arhitecturi sonore proprii, bazate pe elaborarea sistemului organismelor motrice, care de asemenea marchează întregirea compozițională a formei de sonată.

Fiecare dintre popoarele europene a cunoscut forme particulare de dezvoltare a romantismului muzical, legate de condițiile sociale proprii. Situația politică a diverselor națiuni ale Europei a stimulat romantismul muzical care alături de eliberarea morală și intelectuală a individului, a declarat tema eliberării naționale.

Forța expresivă a muzicii romantice, mesajul imaginilor artistice rezidă în inovările aduse limbajului muzical. În acesta se va desluși o destrămare a echilibrului clasic, uneori desființat prin folosirea exagerată a unor elemente în detrimentul altora (un exces de melodism va dilua elementul

ritmic, iar excesul expresivității armonice va neglija factorul melodic). Îndrăznețele succesiuni armonice cu disonanțe și modulații la tonalități foarte îndepărtate vor duce treptat la destrămarea organizării tonale, tensionând limbajul și prefigurând genetic atât *impresionismul* cât și *expresionismul*.

Așadar, romantismul muzical în totalitatea fazelor pe care le parcurge, trece o evoluție intensă și multiaspectuală în aspect stilistic. Menționăm în acest context tendința romantismului târziu spre *o autonegare*, spre manifestarea unor „forțe centrifuge în evoluția stilistică” [5, p.p.13-14]. Drept o consecință a proceselor de autodistrugere a romantismului târziu poate fi calificată și renașterea în cadrul acestui fenomen a unor elemente neoclasiche.

„Romantismul târziu se aseamănă cu un continent supraîncărcat cu tradiții atotcuprinzătoare, cu un tărâm nesfârșit de întins dar tot mai puternic zguduit de propriile sale energii, de acumulări enorme care îl macină, îl fărâmițează, nu atât la suprafață cât mai cu seamă în adâncime, purtându-l apoi în derivă, suprându-l, desfăcându-l în insule mai mari și mai mici care se înșiră prin distanțare, formând arhipelagurile polidirecțional dispersate ale muzicii secolului al XX-lea” [7, p. 29-30].

Astfel, putem concluziona că romantismul în muzică la fel ca și în literatură se manifestă ca un fenomen integru, dinamic și complex în procesul său evolutiv. Iar aceasta induce necesitatea aplicării gândirii sistemice în cadrul cercetărilor muzicologice. Doar în condiția când diversele manifestări ale fenomenului muzical romantic vor fi tratate în calitate de componente ale *unui sistem artistic unitar*, vor fi studiate relațiile dintre ele în contextul interacțiunii lor, romantismul muzical va putea fi conștientizat și cercetat la nivelul metodologiei științifice contemporane.

În acest scop urmează a desfășura mai multe investigații de sinteză, unele din ideile cărora ne-am propus și am încercat să le schișăm în prezentul articol.

Referințe bibliografice:

1. Bertalanffy, L.Von. *General System Theory: Foundations, Development, Applications*. NewYork: George Braziller, 1968. – 289 p.
2. Citat după: Fotache, M., Popescu, D. *Mai au importanță astăzi sistemica și cibernetica în disciplinele științifice și aplicative actuale?* – Iași: Universitatea „Al.I.Cuza”, 2010. – p.1.
3. Наливайко, Д. *Романтизм как эстетическая система*. În: *Вопросы литературы*. – 1982, №11. – с.156 -194.

4. Тертерян, И. *Романтизм как целостное явление*. În: *Вопросы литературы*. – 1983, №4. – с. 151-181.
5. Зенкин, К. *Романтизм как историко-культурный переворот*. În: Жабинский, К.А., Зенкин, К.В. *Музыка в пространстве культуры*. Избр.статьи. Вып.1. – Ростов-на-Дону: МП «Книга», 2001. – с. 8 -28.
6. Габай, Ю. *Романтический миф о художнике и проблемы психологии музыкального романтизма*. În: *Проблемы музыкального романтизма*. Сборник научных трудов. –Ленинград: ЛГИТМиК, 1987. – с.5-30.
7. Berger , W.G. *Estetica sonatei romantice*. – București: Editura muzicală, 1983. – 432 p.
8. Гуревич, Е. *История зарубежной музыки*. – М.: Academia, 1999. – 320 с.
9. Brumaru, A. *Romantismul în muzică*. Vol.I. – București: Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor din RPR, 1962. – 265 p.

UN POSTMODERNIST ÎNTÂRZIAT: ALEXANDRU GEORGE

FLOREA CARMEN-ELENA

Universitate „Petru Maior”, Târgu Mureș, România

Este o întrebare des adresată, cu referire la Alexandru George. Direct, în cadrul discuțiilor între specialiști, în atelierile ce urmează unor conferințe ori simpozioane, indirect, citind printre rânduri, în diversele studii critice. Probabil că profilul unui mai degrabă necunoscut, care a început să capete din ce în ce mai mult tușele unei personalități remarcabile, nu-și găsea locul în prea aglomerata panoplie a celor cu predispoziții sceptice. Sunt plăcute analizei și încadrării critice evoluțiile lineare și expectabile, ale scriitorilor care cresc sub ochii evaluatorilor sau, din contră, cele spectaculoase, susținute fericit de o receptare glorioasă, neașteptată, de regulă, externă, de vreun premiu literar meritat, dar nebănuit.

Alexandru George și-a urzit o prezență circumspectă, desigur, din bun simț, din modestia autoplasării în umbra marilor valori naționale, dar frustrările intelectuale personale, astăzi, într-o lume deschisă, altfel privite, l-au ruinat psihic și i-au blocat de la sine ascensiunea. Este cel puțin paradoxal să constăți că a avut o contribuție prolifică literară și critică, să descoperi la propria-ți lectură un spirit vivace, flexibil și înzestrat, dar să nu-l regăsești în vreun fotoliu confortabil al niciunei instituții de profil, ca să nu mai amintim trist de lipsa reală din antologii critice contemporane. Fatidic devine, în aceste condiții, să te informezi, documentezi asupra sa, înaintea cercetării operei. Altminteri, o reacție de profesionist, obligatorie. Încurajator ne apare să-l descoperi de la sine, ca să fii obiectiv și sincer și

ca să-ți asumi riscul revoltei infinite, când citești ulterior, păreri negative ale multor critici consacrați. Ceea ce se pierde din vedere, la nivelul oricărei analize, a oricui, este faptul că nimic nu este veșnic, unic și de necombătut în domeniul criticii, că nimeni nu deține adevărul absolut și, cu atât mai mult, ar trebui dezavuată practica clădirii și afilierii la tabere, cel mai probabil reduse numeric la două, pro și contra. Exemplul în sine îl oferă însăși opera integrală a lui George. Statistic, este majoritar de ridicată valoare literară. Sunt de găsit însă și slăbiciuni ale scrisului, în etape diferite ale vieții și în domenii asemenea. Nu se pot face ierarhii, nu se poate grăi onest cu privire la întâietatea vreunei laturi profesionale (căci scriitorul și-a făcut profesiune de credință din scris, la propriu și la figurat): e mai bună critica sa, e mai înalt romanul. Sufletul nostru mioritic va înclina, nemăsurat de subiectiv, spre cea de a doua alegere. Dar nu știm dacă la fel ar proceda germanii sau suedezii, care sunt mai detașați, când se pune problema unei alegeri realiste și justificate cu dovada scrisului.

Într-un foarte bun interviu realizat de profesorul Dan Cristea-Enache [2], cel vizat, care primise, evident, chiar întrebarea din titlul prezentului capitol, răbufnește: De ce mulți critici nici nu observă că eu sunt mai ales prozator? Este unul din rarele prilejuri când Alexandru George își exprimă dezamăgirea că a fost ignorat sau decăzut di drepturile moralității literare de nume grele, precum Eugen Simion sau Nicolae Manolescu. Reținem sensibilitatea sa excesivă, care l-a împiedicat să lupte și să riposteze la timpul potrivit, deși armele sale erau înseși scrierile publicate cu atâta efort. Nu se pune problema unor puncte de vedere superficiale ale celor care l-au respins. Sunt opinii critice și atât. Sigur, ele atârnă greu în conștiința celui dezamăgit, dar nu reprezintă mobilul unei abdicări. Altminteri, George a scris mult, a avut rubricile sale constante în reviste consacrate – *Luceafărul*, *Observator cultural* și în altele cu un mai mic impact, provinciale. Este puțin probabil să nu fi reușit să-și tipărească tot ceea ce și-a propus și ceea ce a avut. Până în ultima clipă a vieții, de vreme ce îi apar postum articole [2]. Apoi, retragerea sa voluntară din reflectoarele timpului, autoizolarea care îl definea și în viața de zi cu zi au fost greșit înțelese și au născut, cum era de așteptat, controverse.

Dedicat pătimăș scrisului, Alexandru George și-a metamorfozat frustrările într-o dorință supremă de a absolvi propria școală a vieții. Alungat cândva din Facultatea de Litere – poate din motive politice, poate din aceeași încăpățănare de a se conforma unor reguli impuse ori de a se prosterna în fața celor pe care nu-i agreea, s-a automotivat, iar formația sa ulterioară de erudit, care se explică printr-u atodidacticism dus la extrem, justifică această luptă câștigată. Totuși, a avut neșansa să trăiască într-o

epocă eminentă comunistă, în care valorile erau etichetate, scanate politic și social, interpretate familial și, mai ales, cernute prin prisma unui intelectualism dovedit exclusiv printr-o patalama. Într-o oarecare măsură, o experiență similară l-a marcat și pe Radu Petrescu, numai că el a avut avantajele absolvirii facultății (deși a lucrat în domenii total diferite, pentru a rămâne în București, nu profesor de gimnaziu în Ardeal, cum își începuse cariera, în urma repațiției) și al unei superbe familii. Comparația nu este întâmplătoare, cei doi scriitori aparținând aceleiași generații (1930/1927) și fiind încadrați de mulți în aceeași direcție literară (Școala de la Târgoviște). Cu atât mai mult sunt de neînțeles reticențele sale. Dacă nu ar fi fost onest cu sine, ar fi putut profita de comuniști, mascând un nedrept tratament în timpurile monarhiste. În schimb, provenind dintr-o familie bună și beneficiind de o educație aleasă, admite: „Eu mă trag dintr-o familie de negustori și antreprenori care au trăit și prosperat începând cu secolul XIX în noul regim liberal, dar recunosc că nu această clasă a provocat revoluția liberală...” [3].

Revenind la suferința destabilizatoare, care, mai mult decât bănuim i-a marcat viața, în mod sigur lăsându-i sechele sufletești care pot explica refuzul ori teama acceptării unei familii, căutăm circumstanțe profesionale care să elucideze slaba sa cotare, în cercurile specialiștilor, în timpul vieții. Pentru că, nu ne dezicem, post-mortem, Alexandru George are o asaltantă recunoaștere, care echilibrează lucrurile și care îi fac dreptate. Desigur, nu ne dorim să părem exagerați, în sensul că nu trebuie să se înțeleagă faptul că a fost realmente marginalizat, dar ne propunem să subliniem palida promovare, poate involuntara sa punere în umbră. Deși scrierile din deceniul șapte, consecutive unui debut oricum întârziat, au fost încununate de câteva premii ale Uniunii Scriitorilor, în ciuda faptului că acestea din urmă au continuat și după Revoluție, autorul a resimțit nefericirea de a nu fi situat pe aceeași scară valorică alături de cine ar fi meritat. Se spune, cotidian, că vorbele rănesc cel mai mult și, în mod ironic, acest fapt devine evident când se pune problema afilierii critice. În mod cert, o vorbă aspră poate desființa un scriitor, cel puțin sub raport moral, oricâte altele duioase, din alte surse, compensatorii, ar mai veni. Mai mult decât atât, nefiind capabili să realizăm o psihologie a faptelor, în cursivitatea lor, neavând nici mărturii concrete (căci scriitorul nu a fost tipul nici al confesivului, nici al prietenului de serată literară la un pahar, ci omul exigent și detașat de tot și de toate), ne alăturăm marilor neînțelegeri care l-au marcat. Întrucât aceasta este cheia, ironic vorbind, a neînțeleșului, în sens larg. Același lucru îl reclamă și cel silit veșnic să experimenteze, să aștepte răspunsuri și să se autoiluzioneze cu un alt final, decât cel cu care era obișnuit.

Reluăm admirabila confesiune provocată inteligent de foarte tânărul (și) de atunci Daniel Cristea-Enache, poate singura de acest fel, justificată probabil de siguranța și confortul oferite de sincerul și dezinteresatul interlocutor: *N-o să vă vină să credeți când vă voi spune că eu creditam cum se cuvine pe Eugen Simion, G. Dimisianu, Lucian Raicu, S. Damian, mai ales pe Valeriu Cristea, dar și pe relativ excentricul Nicolae Manolescu, în fine, pe Mircea Zăciu și pe mulți alții care înfruntau și selectau literatura acelor ani. Ei m-au acceptat cu oarecare bunăvoință, cu dorința de a mă capta, fără să observe un lucru elementar: că eu le eram complementar, nu-i concuram propriu-zis. În ei mocnea o ură nestinsă care s-a dat pe față imediat după Eliberare; eu, la rândul meu, a trebuit să observ cu consternare că echipa de la „România literară”, cum o numește G. Dimisianu (care regretă cel mai mult îndepărtarea lui... Mircea Iorgulescu) e de fapt o gașcă și că acțiunea ei e de cel puțin două decenii nocivă, ea încercând să impună și să mențină (în condiții istorice mult schimbate) o scară de valori cu totul depășită, din care mai recent vrea să facă un (țineți-vă râsul!) canon! Toți aceștia au iscălit după 1989 paginile cele mai odioase despre mine, mergând de la insulte la calomnii, care ar putea face obiectul unor chemări în justiție – cu excepția lui E. Simion care a refuzat să înregistreze activitatea mea literară, după ce a făcut-o și în cazul lui Radu Petrescu timp de 19 (nouăsprezece) ani. Dar cel mai mult m-a stupefiat N. Manolescu, în care văzusem cu naivitate un spirit afin, un om al independenței, care să înțeleagă în primul rând această virtute. Dar el s-a înstăpănit pe „România literară” și în același spirit de gașcă, secondat de G. Dimisianu, conduce de acolo balul. Toată această penibilă afacere n-ar fi pe deplin calificată, dacă nu aș spune că e și o expresie a prostiei... [2].*

O altă perpetuă dezbatere o constituie afilierea lui Alexandru George la o direcție literară, la o grupare anume, care să explice aerul postmodernist pe care l-a respirat. Și aici sunt dificultăți care i-ar putea deruta pe cei dornici cu orice chip să rezolve ecuația. Deși s-a născut în 1930 și a scris de timpuriu, a debutat propriu-zis în 1969, cu povestirea *Nocturnă*. La nivelul volumelor tipărite, serialul debuturilor continuă (amintindu-ne de epopeea argeziană) însă, în mai multe reprize, pe de o parte ca prozator – *Simple întâmplări cu sensul la urmă*⁴, iar pe de altă parte în postura de critic – *Marele Alpha*, binecunoscutul omagiu adus poetului *Florilor de mucigai*, ambele în același an, 1970. La 40 de ani, într-un climat literar imparțial, s-

⁴ La editura Eminescu, redactorul fiind Maria Bănulescu, cartea incluzând pe lângă *Nocturnă* alte nouă texte în proză, catalogate de Matei Călinescu drept *nuvele*.

ar putea spune că este un șaizecist întârziat, scuzat de maturitatea fizică. Nimic mai greșit. Prin formație, el pare mai degrabă un clasic al timpurilor moderne, în sensul că beneficiază de o limpezime de cristal a limbajului, de o totală lipsă de frivolitate, neavând nicio urmă de senzualitate, de o puritate aproape antică, adaptate la secolul al XX-lea și binecuvântate de un botez camilpetrescian, în profunzimea stilului, ceea ce nu a negat. Apoi, deși proustianismul acesta a fost și contestat, personal, s-a simțit *zarifopolian*, iar noi, în replică, îi putem dovedi o eleganță pe care numai Petru Dumitriu o exersa. În schimb, intertextualitatea probată în romane (să ne referim la cel pe care și-l asumă drept cel mai bun – *Oameni și umbre, glasuri, tăceri* și la care a lucrat în consecință) sau intenția de a crea experiment și de a trece drept fanul metaromanului și al transtextualității – un melanj deloc disociativ și realmente neexagerat, îl conduce îndrăzneț spre Școala de la Târgoviște. Cum, de altfel, și-a dorit și autorul a fi încadrat: *...sunt de alăturat Școlii de la Târgoviște, care n-a fost un „creuzet”, ci o asociere foarte slobodă de adolescenți inteligenți, talentați și avizi de cultură artistică. Ei au venit mai apoi la București, fără ca eu să-i cunosc, și sunt la rândul lor de alăturat seriei de debutanți tardivi, care au evitat programul comunist, nu au fost dizidenți ai regimului, s-au arătat credincioși vechii formații a intelectualilor români și au apărut (ca și membrii Cercului Literar de la Sibiu, ceva mai înainte) în coasta generației șaizeciste, a răsfățaților regimului. De aceea au fost priviți destul de chiorăș până când s-a văzut că sunt inofensivi, adică își văd de treburile lor urmându-și propria ecuație artistică. Ceea ce și eu am făcut.*

Cu toate acestea, tocmai diversitatea operei și eterogenitatea sa, materializate în genuri deopotrivă de bine reușite, îl îndepărtează de grupare. În plus, autoasocierea nu corespunde principiului declarat al *târgoviștenilor*, care au pornit împreună, au avut în comun oarecum locul (pentru unii, accidental – de pildă, același Radu Petrescu, ajuns conjunctural și temporar la Târgoviște) și care și-au păstrat stilul pe întreg parcursul vieții literare. Așa cum trădează confesiunea anterioară, dincolo de indiscutabilele similitudini ale scriiturii și ale tipului său declarat, Alexandru George se regăsește mai întâi în soarta acestor reprezentanți, parcă de mâna a doua, într-un timp extrem de prolific, din fericire pentru noi cu atâtea debuturi de excepție – ca să explicăm *coasta șaizecistă*. Culmea ironiei, tocmai debutul așteptat, muncit, amânat și indubitabil târziu, comparativ cu tiparele, pare să-l fi defavorizat, pentru că se preconiza a se da o luptă inegală cu oameni cel puțin la fel de valoroși, dar care aveau jumătatea vârstei sale. De la care, desigur, și așteptările aveau un alt orizont, deschizând calea altor viziuni, care să fi avut suficient timp a fi

îmbrățișate. Și atunci nu-i mai rămânea decât șansa de a fi un Arghezi până la capăt, ceea ce și explică râvna sa perpetuă, dedicația absolută pentru scris, nemulțumirea mascată, frustrarea exagerată, obida mocnită. În fine, postmodernist, scriind din ce în ce mia bine și mai curajos, după Revoluție devenind și incisiv, după cum am văzut, începând a plăti și polițe, până în ultima clipă a vieții (2012).

O altă nedumerire a pornit tocmai de la genurile diferite pe care le-a îmbrățișat. Și acesta e posibil să fi fost un motiv pentru care nu a fost apreciat la justa-i valoare. A avut perioade „amestecate” de critică, proză scurtă, eseu politic, roman, or critica era cumva specializată și putea să piardă șirul valoric, urmărit la un moment dat. Este mai ușor să ai imaginea de ansamblu, ceea ce ar îndreptăți abordarea actuală și aplecarea reală asupra operei sale. Tehnica și întâmplarea în sine nu sunt inedite în spațiul românesc. Au fost atâția scriitori trecuți voit în uitare (Vasile Voiculescu, de pildă), dar motivele au fost clar altele (politice). Apoi, existența lor probează încă o dată erudiția lui Alexandru George, formația sa intelectuală desăvârșită. Poate că motivele pecuniare l-au motivat să facă traduceri, altminteri preocupare extrem de dificilă pentru orice spirit liber și poate și acestea l-au împiedicat să fie mai activ în spațiul literar. Oricum, munca de birou, ca să o numim astfel, a fost o altă școală, care l-a desăvârșit ca scriitor și care i-a adus un plus fantastic sub raportul redactării impecabile (spre disperarea redactorilor din edituri, care nu trebuie să fi avut vreun cusur de negăsit de către Alexandru George). Reținem însă că nimic nu a fost făcut superficial, în sens larg, nici la voia întâmplării, responsabilizarea scriitorului fiind maximă. Iată o altă mărturisire, din același interviu: *Așa, rămas cum s-ar zice, mi-am speculat celelalte "talente" ale mele neverificate încă, dar cu care am dobândit unele succese: de traducător, de editor al unor autori necunoscuți sau al unor clasici neglijați; în fine, am scris mai ales pagini de critică și istorie literară care au avut un anume răsunet, unele provocând o adevărată vâlvă, deși, dacă o să le citiți acum, veți constata că în ele nu e nimic scandalos. ...În sfârșit, am publicat - ceea ce văd că nu apare în chestionarul Dvs.⁵ – eseuri, eu nefiind un critic propriu-zis, cu atât mai puțin un cronicar...*

⁵ Nici Daniel Cristea-Enache nu este cruțat, deși îi oferă una dintre puținele șanse de reabilitare, ceea ce ne confirmă schimbarea radicală a registrului maestrului, în raport cu lumea. Fie libertatea de exprimare, câștigată după 1989, este de luat în calcul, fie maturitatea deplină – 70 de ani la momentul declarațiilor, fie sentimentul că nu mai ai nimic de pierdut, mai ales dacă îți conștientizezi valoarea. Și din postura de critic.

Așadar, se mai susține întrebarea? Prozator sau critic? Se poate bănuî, strict la nivel retoric, iar Alexandru George a răspuns. Publicând peste douăzeci de volume proprii și traduceri, zeci de articole, fiind constant, de la momentul debutului și căutându-și răbdător drumul, s-a bucurat și de laurii așteptați și le-a fost recunoscător celor care au văzut la timp potențialul real pe care nu îl ascundea. Cu certitudine, opera sa de acum încolo va fi mai bine privită. Probabil se va constata că a învins timpul sau că transcende, prin excelență. De această dată nu poate fi vorba de neînțelegerea ei la vremea oportună, ci pur și simplu de pierderea ei din atenție. Nici despre o clasificare a scrierilor sub raport valoric nu se pune problema. Cu foarte puține excepții (*Oameni și umbre...*, *Marele Alpha*), nici scriitorul nu face nominalizări și nici nu este adeptul autocriticii. Când este prozator, scrie bine, cursiv, propunându-se ca un actant carismatic. Jubilează schimbând persoanele instanței comunicării, se joacă de-a naratul și narantul, trece facil din ipostaza de autor în cea de narator-personaj sau numai de narator, la granița dintre metaroman și metajurnal.

Când alege să fie critic este binevoitor, îndatoritor, corect și onest cu sine și cu cei pe care îi vizează, aducând mai degrabă omagii, nu pentru că își propune, ci pentru că astfel i se dezvăluie textele supuse analizei sale. Indirect și o lecție amară pentru ce va fi așteptat și el de la supervizorii săi. Încă o dovadă, din aceeași spovedanie imaculată: *Revenind la recepția scrisului meu, să precizez că nu am fost favorizat în calitate de critic; de acolo mi s-au tras cele mai multe neazuri, inclusiv imaginea actuală, așa de în afara realității. Critica s-a ocupat mai mult de acest aspect secundar al scrisului meu, ignorând uneori în modul cel mai culpabil adevărata mea vocație. Dar cu foarte mici excepții, prozele și romanele meu au fost bine primite, iar premiera în serie a romanului Oameni și umbre... mi-a schimbat pur și simplu viața. Îmi fac o datorie să semnez că prozatorul A.G. s-a bucurat de aprecierea lui Matei Călinescu, Nicolae Manolescu, Ilie Constantin, Ion Negoițescu, Marian Popa (într-o primă instanță). În generația mai recentă nume foarte importante au lăsat pe hârtie cele mai măgulitoare laude: Tudorel Urian, Luminița Marcu, Const. Dram, Titu Popescu, Gabriela Omăt, Tudor Cristea...*

Și ce final mai bun să găsim acestei problematizări, decât cel prin care am putea fi de acord cu criticul Mihai Zamfir, care constata că, la Alexandru George, în timp, *granița dintre proză și critică devenea evanescentă...* [8].

Referințe bibliografice:

1. Boldea Iulian. Istoria literaturii române. Târgu-Mureș: Universitatea „Petru Maior”, 2004.
2. Cristea Enache Daniel, George Alexandru. Nu discut cartea, ci tratez subiectul ei. În: Atelier LiterNet, 31.10.2003.
3. George Alexandru, Confesiuni împotrivă. București: Editura Albatros, 2000.
4. George Alexandru. Pro libertate. București: Editura Albatros, 2000.
5. George Alexandru. Mateiu I. Caragiale. București: Editura Minerva, 1981.
6. George Alexandru. Oameni și umbre, glasuri, tăceri. București: Editura Polirom, 2003
7. Lefter Ioan Bogdan. Scriitori români din anii '80–'90., 1999.
8. România literară, nr. 41, 2012.

CRITICA LITERARĂ ROMÂNEASCĂ DESPRE POETUL ȘI ESEISTUL VICTOR TELEUCĂ

GABURA DUMITRU

Institutul de Filologie al AȘM

Când vorbim despre felul în care s-a produs receptarea poetului Victor Teleucă de către critica literară română trebuie, mai întâi, să ne referim la diferite sintagme din aprecierile lui Victor Teleucă: „liric-filosof, lirososof, lirohistoriososof” (*M. Cimpoi*), „heraclitean transmodern” (*Th. Codreanu*), poet-filosof (*M. Dolgan, H. Corbu*). Despre substratul care generează și unește *categorisirile* (*A. Țurcanu*) respective, vom vorbi în acest studiu.

Se cere remarcat faptul că ultima apariție antumă „Piramida Singurătății” (2000) este despărțită printr-un vid editorial de 13 ani de celelalte cărți. În această perioadă despre poet s-a scris foarte puțin. Faptul că în perioada *tăcerii* Victor Teleucă a creat atunci când nu a fost editat, o vorbesc surprinzătoarele volume postume: „Ninge la o margine de existență” (2002), „Decebal” (2003), „Improvizarea nisipului” (2006), „Victor Teleucă - un heraclitean transmodern” (2010), „Răsărit de Luceafăr” (2012), „Car frumos cu patru boi” (2012), „Mollis Davia” (2011).

De la „Piramida Singurătății” până în prezent creația lui Victor Teleucă a fost remarcată de către critica literară românească în 31 de studii și recenzii. Au ieșit de sub tipar romanul-document „Pe timpul lui Teleucă” de Arhip Cibotaru (2010), monografia „În oglinzile lui Victor Teleucă” de Theodor Codreanu (2012). La București au fost reeditate volumele

„Piramida Singurăității” (2014), „Ninge la o margine de existență” (2015). În continuare, vom vorbi despre subiectul abordat în acele studii.

Aplecându-se asupra operei postume a poetului, acad. Mihai Cimpoi folosește sintagma *lirososof* în prefața volumului „Ninge la o margine de existență: «Prezentul volum este rodul unei întregi Vieți devenită poezie. Și, bineînțeles, filosofie. Din îngemănarea celor două apare Lirososofia, așa cum din teză și antiteză apare sinteza. Or, în cazul lui Teleucă-lirososoful, nu este potrivit să vorbim despre teză și antiteză, ci despre două teze care se îngână, se provoacă, se electrizează ca să se unească temeinic. Cartea este cu adevărat o revelație prin substanța sa meditativă, prin felul ei spontan de a se structura, prin modul surprinzător de a se naște din ea însăși. Un nexus causal tainic leagă într-un tot întreg notațiile, impresiile, trăirile la simplul indemn parcă de poveste: „Înșiră-te, mărgărite”. E o meditație existențială continuă care se înșiră capricios, învălmășit, în formele prozastice sau în acorduri armonioase clasiciste. Astfel se țese, printr-un flux scriptural neconținut, un Text lirososofic al Existenței... Cartea nu este o carte propriu-zisă, o culegere oarecare de poeme situate în mod tradițional unul după altul la voia întâmplării, ci un adevărat „Divan al gâlcevii”, al „certurilor” Eului cu Sinele” (sublinierile ne aparțin, - **D.G.**)». (1)

În fragment, în mod explicit, întrevădem descrierea logicii dinamice a contradictoriului, al terțului inclus (*Ștefan Lupășcu*). Pe acest fundament solid criticul își construiește enunțurile.

Metodologia transdisciplinară a paradigmei transmoderne în cercetarea literară a creației poetului o realizează însă Th. Codreanu în primul studiu „Transmodernismul lui Victor Teleucă”, apoi mai detaliat în monografia „În oglinzile lui Victor Teleucă”: «Victor Teleucă a reușit un salt peste marile tendințe literare ale sfârșitului de veac XX (neotraditionalism, neomodernism, postmodernism), plasându-se intuitiv în *transmodernism*, care are ca suport ontologic atitudinea transdisciplinară... Volumul pare o foarte derutantă amestecătură de scriituri, de la versul clasic și de la poemul în proză până la versul liber, împănate cu textualism, nelipsind aforismul sau eseul. Prozaismul se îmbină cu lirismul inefabil, cu delirul verbal mănios sau ironic, cu observația banală abundând în „sofisme”, strălucite, în câteva valuri, de observații profunde și de înaltă filosofare. Simți însă că amalgamul acesta e doar aparent, căci se coagulează într-o inefabilă unitate de viziune stilistică” ». (2)

La concluzia că sintagmele poetului se completează reciproc ajunge și Andrei Țurcanu în studiul „Victor Teleucă dincolo de vremuri”. Cităm: «Poetul Victor Teleucă s-a învrednicit din partea criticii de mai multe categorisiri, dintre care cea mai fericită, probabil, dacă e să ne referim la

creația sa de după 1989, este cea a lui Mihai Cimpoi – „lirosorul”. Dar sintagma lui Theodor Codreanu „un heraclitean transmodern” cred că este calificarea care îl caracterizează perfect în integralitatea vieții și operei sale. „Heracleianismul” său este unul structural, ține de natura sa intimă, temperamentală, de felul său specific de a se situa afectiv, intelectual, moral, ontologic în raport cu sine și cu lumea, cu eul propriu, cu semenii săi și cu poezia». (3)

Acad. Mihail Dolgan în cercetarea sa „Victor Teleucă: Tortura negăsirii sau tentația discursului metafizic” afirmă: « - Poetul Victor Teleucă privește la lume cu ochi de filozof, o gândește ca un filozof, o interpretează ca un filozof, o esențializează în sentințe general-umane ca un filozof. Este poetul moldovean cu cea mai conturată și mai nuanțată perspectivă filozofică asupra existenței umane trăite până la capăt în momentele ei de vârf. Iată de ce el e mereu tentat să imagineze „universuri abstracte”, să „făurească lumi posibile” (Ion Barbu), să inventeze surplusuri de realitate și de ființă». (4)

Criticul literar Adrian Dinu Rachieru specifică: „...heracliteanul Victor Teleucă ne face părtași, fără descărcări pasionale la dialogul învolburat cu sinele, în registrul meditației calme, totuși. Lirososia sa, anexată esteticii transmoderne (ca fenomen de latență), îl definește drept cel mai nichitastănescian poet basarabean.” (5)

Acad. Haralambie Corbu, abordează fenomenul Victor Teleucă în studiul critic: „Clopotele de plumb și de aramă ale lui Victor Teleucă”, precizând: „răspunsurile urmează a fi găsite pentru a demonstra o dată în plus că enigmele/tainele creației poetului-filosof se complică și se distanțează tot mai mult, pe măsura iluziei dezlegării lor, creând premisele unor câmpuri și zone de cunoaștere/necunoaștere a ființei/neființei în cuprinsul/necuprinsul unui spațiu malefic fie individual, fie extrapolat la dimensiuni planetare sau cosmice chiar”. (6)

Aceste studii converg, către un concept ce depășește cadrul literaturii, dar în același timp configurează clar imaginea literară a poetului. Unicitatea situației în lumea modernă constă în faptul că evoluția conștiinței umane (conștiința este cauza primordială a creației, lucrând la cel mai înalt nivel de vibrație, spre deosebire de cel fizic, grosier) a devenit una din cele mai importante componente ale dezvoltării culturii, în urma schimbărilor colosale care au loc la nivel planetar în cele mai diverse sfere. Aceste schimbări, la rândul lor, necesită o nouă viziune și abordări complexe (prin prisma psihologiei, filosofiei). În calitate de axă intelectuală a acestor transformări se conturează psihologia transpersonală. „Transpersonal” înseamnă „dincolo de nivelul psihologic personal, de experiența realității

trăită prin prisma personalității individuale”. Adică viața spirituală care depășește relația trup-psihic (transconștientul și transinconștientul), trecerea de la Eul conștient la Sine ca sinteză a conștientului, subconștientului și supraconștientului. Deci, dincolo de granițele timpului și spațiului percepute în mod conștient. E necesar să venim cu explicația că în cultura și știința modernă occidentală numeroși savanți au urmat paradigma newtonian- carteziană (paradigma clasică de tip atomist), îndepărtând fără ezitare conceptele și observațiile ce ar fi pus în discuție anumite ipoteze filosofice împărtășite de comunitatea științifică. Savanți care s-au preocupat de fizica cuantică, precum: Albert Einstein, Niels Bohr, Erwin Schrödinger, Robert Oppenheimer, David Bohm ș.a., au constatat că gândirea lor științifică este compatibilă cu spiritualitatea și viziunea mistică asupra lumii, ceea ce duce la o schimbare de paradigmă în toate sferele vieții. Ca rezultat al cercetărilor făcute în acest domeniu apar filosofia și psihologia cuantică. Gândirea științifică își legiferează dreptul de a include în sine conceptele teoriei cuantice și implicațiile lor filosofice, admitând și un tip de cunoaștere mai profund decât cel obișnuit al teoriei și metodologiei newtonian-carteziene (Stanislav Grof, „Dincolo de rațiune”, București, 2007). Se produce o trecere de la concepția științifică materialistă despre realitate la concepția multidimensională despre lume, cu realități multiple, interconectate, cunoscută de multă vreme de marile tradiții spirituale ale lumii. Lumea noastră, precum constată Ervin Laszlo, în *Transformarea cuantică. Harta realității multidimensionale și conștiința globală*, Elena Publishing (2009), se află într-un proces de macrotransformare.

Câmpul tematic al psihologiei transpersonale cuprinde stările modificate ale conștiinței, psihologia contemplației, meditației, a creației, conceptului experienței de vârf „peak experience”, al conștiinței multidimensionale. Acesta este liantul operei lui cu ceea ce se află dincolo de ea. De aici apar percepții diferite ale creației lui Victor Teleucă și diferitele sintagme, în dependență de instrumentele cu care se operează.

Referințe bibliografice:

1. Acad. Mihai Cimpoi, Victor Teleucă, lirosorul, prefață la cartea „Ninge la o margine de existență”, Chișinău, 2002;
2. Theodor Codreanu, Transmodernismul, Iași, 2011, pp. 285-297;
3. Andrei Țurcanu, Victor Teleucă dincolo de vremuri (Metaliteratură, anul XII, nr. 1-2 (29), 2012;
4. Acad. Mihail Dolgan, „Victor Teleucă: Tortura negăsirii sau tentația discursului metafizic”, Metaliteratura, 2002 vol. V, p. 7-18.

5. Adrian Dinu Răchieru, Poeți din Basarabia, Ed. „Academiei Române”, București, 2010; pp. 199-200;
6. Acad. Haralambie Corbu, Clopotele de plumb și de aramă ale lui Victor Teleucă, Akademos, 3 septembrie 2010;
7. Ion Mânzat, Psihologia transpersonală, Iași, Antet, 2002, p.17;
8. Stanislav Grof, Dincolo de rațiune, București, Curtea veche, 2007, p.71;
9. Victor Teleucă, Ninge la o margine de existență, Chișinău, 2002, p. 5;
10. Victor Teleucă, Improvizatia nisipului, Chișinău: Editura Universul, 2006.
11. Theodor Codreanu, În oglinzile lui Victor Teleucă, Chișinău, 2012;
12. Basarab Nicolescu, Nous, la particule et le monde, Le Mail, Paris, 1985; ediția a treia: E. M. E. & InterCommunications, Bruxelles, 2012; pentru ediția românească: Noi, particula și lumea, traducere de Vasile Sporici, ediția a doua: Junimea, Colecția „Antanta – Studii transdisciplinare”, Iași, 2007.

CERCETAREA ȘI VALORIFICAREA VESTIGIILOR AȘEZĂRII ENEOLITICE TÂRZII BRÂNZENI III – ȚIGANCA

HEGHEA SERGHEI

Institutul Patrimoniului Cultural al AȘM

Așezarea Brânzeni III – Țiganca reprezintă unul dintre cel mai bine cercetate monumente arheologice din spațiul pruto-nistrean. Situl a fost descoperit în anul 1967 de către Nicolae Chetaru [1, p. 66] și din 1970 cercetat prin săpături arheologice sistematice sub conducerea lui Vsevolod Marchevici pe parcursul mai multor campanii. Ca urmare a fost descoperit un inventar arheologic bogat reprezentat prin diverse categorii de vestigii. Materialul provenit din săpături a fost prezentat în mai multe lucrări științifice, care vizau rezultatele preliminare la anumite etape de cercetare. Pe această cale situl a intrat în circuitul științific cu denumirea Brânzeni III – Țiganca. În anul 1981 apare de sub tipar monografia consacrată monumentelor tripoliene târzii din regiunea Moldovei de Nord [2] care reflecta nivelul lor de cunoaștere la acea perioadă. Totodată, autorul a încadrat cronologic vestigiile acestui tip în treapta Brânzeni a evoluției culturii Tripoliene târzii, iar așezarea eponimă astfel a devenit sit de referință în identificarea specificului tipologic al unei serii de monumente răspândite în regiunea Podișului Moldovei de Nord. Această afirmație se încadrează în schema elaborată practic concomitent de către V. Dergaciov, unde aceste vestigii caracterizează orizontul cultural-cronologic Brânzeni [3]. Până în prezent aceste lucrări de sinteză rămân a fi actuale în studierea vestigiilor tripoliene târzii în general, și a celor de tip Brânzeni în special.

Cercetarea arheologică a sitului Brânzeni III – Țiganca a demarat în anul 1970, în cadrul Expediției Neolitice Moldovenești conduse de V. Marchevici, în legătură cu lucrările de extindere a carierei de extracție a calcarului, care la acel moment afectase $\frac{3}{4}$ din suprafață. Așezarea era situată pe un promontoriu calcaros aplatizat, limitat de văi abrupte, accesul dinspre sud fiind fortificat cu șanț (urmele unui sistem defensiv). Inițial, pe suprafața sitului au fost efectuate mai multe sondaje cu scopul identificării situației stratigrafice, fapt ce a permis stabilirea unui singur nivel cultural. În campania din anul 1970 a fost dezvelită o suprafață de 250 m², iar în cea din 1971 suprafața secțiunii a fost extinsă la 2500 m². Drept rezultat au fost identificate resturile a 18 locuințe/platforme tripoliene (aglomerații compacte de lut ars), șase dintre care au fost cercetate exhaustiv. În anul 1972, a fost întocmirii planului așezării și stabilit cu aproximație structura așezării și numărul locuințelor [4, p. 41]. Astfel, din cele 46 locuințe estimate inițial au fost surprinse urmele a doar 35 din ele. De asemenea au mai fost cercetate și alte șapte complexe de habitat.

Locuințele erau construite direct pe roca calcaroasă, unele fiind consolidate cu pământ. Ele aveau formă dreptunghiulară în plan cu dimensiunile cuprinse între 30-62 m², unele fiind ridicate în două nivele. În urma cercetării succesiunii straturilor de lipitură s-a constatat atât suprapunerea acestora, cât și prezența urmelor unor detalii de interior: pereți interni, eventuale amenajări ce permiteau accesul la etaj, vestigii ale unor instalații de încălzit și pregătit hrana etc.

Ceramica reprezintă cea mai numeroasă categorie de vestigii ce stă la baza identificării și atribuirii culturale, a fost descoperită cu precădere în limita locuințelor. În general, coraportul dintre complexe și frecvența fragmentelor ceramice, vorbesc despre stocarea acestora, cât și a resturilor menajere în afara limitelor așezării. Din punct de vedere tehnologic, vasele erau lucrate dint-o pastă fină de lut sau în amestec cu incluziuni de scoică pisată, mai rar șamotă, fiind arse oxidant. Ceramica fină este reprezentată prin vase cu corpul bombat (vase globulare cu gâtul cilindric și buza ușor invazată; amfore faciale etc.), străchini tronconice și sfero-conice, cratere cât și o colecție numeroasă de vase miniaturale. Ornamentul acestora este structurat în câteva registre, compuse din elemente de ove și tangente, elipse sau benzi oblice zimțate la exterior, festoane, linii paralele, zigzaguri, motive antropomorfe și astrale. Ceramica de uz comun este constituită din vase cu corpul globular, umerii fiind prevăzuți cu 2-4 butoni conici dispuși simetric. Specific acestei categorii este decorul realizat cu șnur, șiruri de impresiuni punctiforme sau linii incizate. Un interes deosebit îl prezintă fragmentele fundurilor de vase cu amprente ale unor împletituri sau țesături,

probabile dovezi ale practicării de către tripolienii a meșteșugului producerii textilelor.

O altă categorie numeroasă este reprezentată de inventarul litic. Piese de silex, de proveniență locală (silex de Prut) constituie mai multe categorii funcționale. Vârfurile de săgeți au fost lucrate pe așchii cu o retușă razantă înotătoare, paralelă. A fost descoperită o mare varietate de piese lucrate pe lame: cuțite, gratoare, piese componente pentru seceri, lame și așchii denticulate, străpungătoare, burine etc.

Vestigiile obținute în urma săpăturilor așezării Brânzeni III – Țiganca au devenit cunoscute publicului larg inclusiv prin expunerea acestora în cadrul expoziției permanente a Muzeului Național de Istorie a Moldovei. Din punct de vedere științific, a fost valorificată doar o mică parte din material, deși varietatea acestuia presupune o mulțime de problematice care necesită a fi abordate sau reinterpretate. Atestarea urmelor construcțiilor defensive; a peste 30 locuințe de suprafață; o bogată industrie litică și de prelucrare a osului și cornului; vestigii privind producerea textilelor și meșteșugul ceramicii; determinările resturilor de floră și faună – confirmă însemnătatea științifică sporită a așezării Brânzeni III – Țiganca. Datele aflate în circuitul științific reflectă cunoștințele privind acest sit arheologic la nivelul anilor '80, acestea având un conținut lacunar. La momentul actual rămâne a fi neevaluată imaginea de ansamblu a situației culturale-istorice de la finele etapei mijlocii – începutul celei târzii a culturii Cucuteni-Tripolie dat fiind faptul că nu există studii complete care ar sistematiza volumul mare de date acumulat. Un studiu complex al vestigiilor monumentului menționat ar stabili locul și aportul proceselor ce au avut loc aici în reconstituirea situației culturale de la sfârșitul epocii eneolitice în regiunea Moldovei de Nord.

Referințe bibliografice:

1. Маркевич В.И. Исследования молдавской неолитической экспедиции в 1970–1971 гг. În АИМ в 1970-1971 гг. Кишинев, 1973. p. 52-78.
2. 3. Маркевич В.И. Позднетрипольские племена Северной Молдавии. Кишинев. 1981.
4. Дергачев В. А. Памятники позднего триполья (Опыт систематизации). Кишинев, 1980.
5. Маркевич В.И. Исследования молдавской неолитической экспедиции. În: АИМ 1972 г. Кишинев, 1974. p. 26-51.

ARDELENISMUL POETIC LA KIRÁLY LÁSZLO

HURUBĂ (DUDILĂ) CARMEN

Universitate „Petru Maior”, Târgu-Mureș, România

Király László este un scriitor de naționalitate maghiară născut în anul 1943 în Sărățeni, Mureș. Va urma cursurile liceului din Sovata și va absolvi Facultatea de Filologie din Cluj în anul 1966. Va deveni profesor la Baia Sprie și redactor la *Elore* în anul 1968 și din același an la *Utunk* unde publică eseuri de literatură universală. Debutul cu poezie va fi în *Utunk* în anul 1963. Király László va crea o poezie aflată sub influența șui Jozsef Attila la început, dar mai târziu se va dezvolta în direcția unui expresionism politizat, marcat de apetitul realității substanțiale, de crispate energică, imagini metalice, de sublimă ca încheștare și scrâșnet. Epicul va interveni în liric, volumele vor fi structurate în cicluri și ansambluri.

Király László a debutat în 1967 cu volumul *Dans vânătoresc* (*Vadásztánc*) la Editura Kriterion; în 1968 apare *După-amiază obișnuită* (*Rendhagyó délután*); în 1970 publică *Baladă despre femeile ostenite* (*Ballada fáradt asszonyokról*); în 1976 *Plimbare în călare* (*Sétalovaglás*); în 1978 *Oștirea uitată* (*Az elfelejtett hadsereg*); în 1983 *Cimitirul ienicerilor* (*Janicsártemető*); în 1984 *Când ați fost maci* (*Amikor pipacsok voltak*); în 1984 *Tabăra de iarnă* (*A téli tábor*); în 1986 *Masa în flăcări a poetului* (*A költő égő asztala*); în 1988 *Traietorie în jurul pământului* (*A föld körüli pálya*); în 1988 *Rugăciune aztecă* (*Azték imádság*); în 1993 *Scorpion* (*Skorpió*). Volume de proză: în 1970 *Macheta Santei Maria* (*A Santa Maria makettje*) – povestiri; în 1972 *Lupii albaștri* (*Kék farkasok*) – roman; în 1981 *Ți se scaldă-n lumină obrazul, iubito* (*Fény hull arcodra, édesem*) – nuvele.

Király László este și un remarcabil traducător. A tradus din Eugen Jebeleanu, Cezar Baltag, Geo Bogza, Ioan Flora, Daniela Crăsnaru, dar și dintr-o seamă de poeți ruși, gruzini, polonezi, bulgari, francezi. Pornind de la copilărie, dar fără culorile tradiționale ale vârstei, prozatorul Király László se angajează în dezbateri asupra unor probleme politice și sociale, caută adevăruri sau măcar explicații, folosind pentru evidențierea dilemelor existenței contemporane, parabola, demersul analitic și lirismul [1].

Anii '70 au fost deosebiți de roditori pentru literale maghiare din România. Vor debuta un număr impresionant de scriitori, prin colecția *Forrás*, între care se manifestă un fel de competiție creatoare nedeclarată, benefică pentru fiecare în parte și în special pentru dezvoltarea literaturii în

ansamblu. În această efervescență creatoare, Király László se impune între congenerii săi prin travaliul său impetuos [3].

Poezia sa, în care tema obârșiei, a locului natal ocupă un loc privilegiat, de care se leagă în dispunere radială sentimente, amintiri, memorări, locuri, tradiții, semnificații și mituri, este o superbă odisee a sufletului dinspre predecesori, prin cei ce sunt trăitori în prezentul conștiinței, spre cei ce se vor afla pe un țărm al viitorului, cărora li se transmite un sistem de valori constituit, coerent, dar niciodată rigid, poetul însuși fiind un eveniment al acestui univers miraculos, legat de el prin firele invizibile ale compatibilității genetice. Conștiința apartenenței la această lume, în care undeva trebuie să ne simțim acasă, îi dă poetului un reconfortant sentiment de siguranță.

O altă metaforă majoră a liricii sale este cea a luptei, în care epitelele soldatului, ale luptătorului prins fără putință de scăpare în chingile cauzalității, ale unui determinism implacabil care guvernează existența într-un spațiu al conflictelor eterne, îi facilitează exprimarea unei atitudini fără echivoc, fără a cădea însă în banalul declarativismului.

Fire optimistă, încrezător în forța rațiunii, poetul este din stirpea celor care sunt convinși că această luptă nu-i imposibil de câștigat, chiar dacă istoria de până acum a speciei noastre vrea să ne convingă de contrariul. Poezia lui Király este luminoasă, ospitalieră ca o exedra romană [3].

Scrie o poezie dezinvoltă formal și, totuși, reflexivă precum cea a lui Cezar Baltag, pe care, după cum deja am spus, l-a frecventat traducându-l. Poezia lui pare însă mai barocă, mai stufoasă, mai încărcată metaforic: „Noaptea și gândulucid;/ măndrept spre cetăți de baladă./ Care este taina,/ e adevărat că trebuie zidită?/ E adevărat,/ răspund meșteri mari./ Noaptea îi vorbesc pietrei și ea răspunde./ Ochiul apucă dalta și cioplește./ Neconținut îți voi vorbi,/ spune,/ și te voi ciopli, ca să-ți aflu un loc,/ pentru că zidesc.” (Balada).

La început în versurile din *Dans vânătoresc (Vadásztánc)*⁶ – 1967: „...Primul moment, e dansul fetei/ un trup de femeie/ precum al statuiilor arcuite/ce aproape că sună în lumină/ pe un trup de femeie/o muzică continuă/ ce amestecă ritmurile/în furtună”⁷ sau în *După-amiază obișnuită (Rendhagyó délután)* – 1968 va mai păstra unele convenții tematice, dar va trata însă motivele într-o manieră directă luptând cu ele am putea spune, corp la corp [1].

⁶ *A legelső pillanat, a lány tánca/egy nő teste/mint az íves szobrok/szinte peng a fényben/egy nő testén/zene borzong végig/összerándul a ritmus/fergetegében.*

⁷ Traducere personală.

De asemenea poezia lui Király László nu pare a fi una naiv - spontană, astfel că putem spune că poetul este un făcător în devenire și cel mai bine se poate observa în versurile poemului *Plimbare călare: Ar fabrica versuri,/ în dactili./* Versurile anterioare sunt acelea care l-au făcut pe criticul Balotă să spună despre poet că este un maestru al artificiiilor care recurge *la deliciile făcutului* [1]. Goana călare peste pâraie, câmpuri, prin păduri, jocul și saltul destinelor, în imaginile aceluia poem se organizează într-o falsă dezordine perfect regizată [1].

Poezia lui Király László va aduce un suflu nou în literele maghiare. Poetul va fi unul dintre cei care încearcă să transmită necesitatea păstrării tradițiilor și datinilor transilvănene, iar poezia lui este cea care transmite cel mai elocvent acest lucru.

Referințe bibliografice:

1. Balotă Nicolae. *Scriitori maghiari din România*, Kriterion, București, 1981.
2. Balteș Tudor. *Tineri poeți maghiari din România*. Generatia Forras, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1979.
3. Kocsis Francisko. *Efectul admirației. Poeți maghiari din Transilvania*, editura Ardealul, Târgu-Mureș, 2006.
4. Popa Marian. *Dicționar de literatură română contemporană*, București: editura Albatros, 1977.
5. Király László. *Vadásztánc (versek)*. Bukarest: Irodalmi könyvkiadó, 1967.
6. Király László. *Rendhagyó délután (versek)*. Bukarest: Irodalmi könyvkiadó, 1968.
7. Király László. *Ballada a fáradt asszonyokról (versek)*, Bukarest: Eminescu Kiadó, 1970.
8. Király László. *Sétalovaglás (válogatott versek)*. Bukarest: Kriterion Könyvkiadó, 1976.
9. Király László. *Az elfelejtett hadsereg (versek)*. Bukarest: Kriterion Könyvkiadó, 1978.

PARADIGMA PRAGMATISTĂ ÎN METAFILOSOFIA CONTEMPORANĂ

IDJILOV ROMAN
Institutul de Istorie al AȘM

Creșterea autorității cunoașterii științifice corelează cu transformările pozitive de ordin social-economic și tehnologic, ce au avut loc în rezultatul revoluției tehnico-științifice din secolul al XIX-lea. În acest context, știința în secolul al XIX-lea oferă primele „roade” de ordin social-economic și tehnologic, demonstrând incontestabil utilitatea pragmatică și puterea reformatoare a cunoașterii științifice. Deci, știința devine un factor decisiv al progresului tehnologic, care duce la schimbarea spre bine a vieții de zi cu zi. Reliefarea dimensiunii pragmatice a cunoașterii științifice scoate și mai mult în evidență natura abstractă, detașată și nepractică a filosofiei metafizice. Postularea necesității apropierii filosofiei de realitățile vieții, prin renunțarea la forma metafizică a filosofării, conducându-se de exemplul pozitiv al științei, a stat la baza celor mai importante orientări din filosofia contemporană (filosofia vieții, filosofia pozitivistă, antropologia filosofică etc.). Pe această cale concepția pragmatistă de ordin implicit asupra filosofiei, dominantă în perioada modernității, este înlocuită cu concepția de natură explicită, care se rezumă la revendicarea unor efecte practice imediate ale demersului filosofic.

Deci, pragmatismul metafilosofic, ce s-a profilat în secolul al XVII-lea, trecând printr-un șir de transformări evolutive, devine – deja în cadrul filosofiei contemporane (mai ales în secolul al XX-lea) – o concepție care explicit postulează necesitatea redimensionării practice a demersului filosofic. Ca urmare, în metafilosofia contemporană se constituie curentul acționalist-hermeneutic, esența căruia rezidă în renunțarea la ambițiile cognitive și stabilirea obiectivelor interpretative ale filosofiei ca platformă hermeneutică. În același timp, afirmarea concepției utilitariste cu privire la natura demersului filosofic stă la baza lansării unor proiecte pragmatiste radicale precum sunt „consilierea filosofică” și „filosofia pentru copii”, de asemenea părți componente ale orientării acționalist-hermeneutice. Consilierea filosofică este menită să clarifice, pe o cale dialogal-analitică, unele aspecte conceptuale marginalizate ale discursului, având o finalitate quasi-psihologică și pragmatică pronunțată. Spre deosebire de consilierea filosofică, în filosofia pentru copii predomină dimensiunea pedagogică a pragmatismului metafilosofic. Astfel, înălțarea filosofiei „practice”, la sfârșitul secolului al XX-lea și începutul secolului al XXI-lea, denotă

ascensiunea concepției pragmatice asupra naturii și obiectivelor filosofiei, care obține un statut paradigmatic.

Succesele incontestabile ale științei au stat la baza postulării necesității de a elabora unele abordări de natură științifică ale problemelor social-politice, economice și umaniste. Deci, o implicație importantă a dezvoltării cunoașterii științifice, pe de o parte, și a redimensionării reflexiei filosofice, pe de altă parte, constă în formarea științelor socio-umanistice. În acest context, poate fi remarcată constituirea sociologiei, științelor politice, economiei politice, științelor istorice etc. Dincolo de aceasta, criza proiectului metafizic duce la marginalizarea problematicei ontologice în filosofia contemporană din secolul al XIX-lea. Odată cu dezvoltarea științelor socio-umanistice se atestă afirmarea dimensiunii antropologice a discursului filosofic contemporan. Sub presiunea atacurilor științiste, filosofia se orientează spre noi sfere ale reflexiei, mai detașate de știința clasică. În aceste condiții are loc consolidarea curentelor iraționaliste și antropologice în filosofia contemporană.

Renunțarea la paradigmele științifică și cognitivă a afectat paradigma pragmatistă în metafilosofie, și aceasta în pofida faptului că pragmatismul s-a transformat într-un pilon al culturii contemporane. În ciuda încercărilor insistente de a realiza unele proiecte praxiologice, filosofia contemporană, în special cea academică, contrastează în continuarea cu spiritul pragmatist al societății occidentale de astăzi. În acest context, în cadrul gândirii metafilosofice contemporane se atestă o reafirmare a concepției nepragmatice asupra filosofiei ca fenomen spiritual. Reliefarea concepției nepragmatice asupra filosofiei în gândirea metafilosofică contemporană are la bază câteva premize importante. În primul rând, trebuie să remarcăm că distanțarea filosofiei de știință a scos în evidență natura individuală a acestui demers intelectual, punându-se sub îndoielă valoarea cognitivă a filosofiei. Întrucât utilitatea practică a științei se asigură prin furnizarea unor cunoștințe relevante, dimensiunea pragmatică a filosofiei ca demers necognitiv este subminată. În al doilea rând, critica scientismului în cadrul existențialismului, care a scos în evidență nocivitatea cultului rațiunii ca premiză importantă a dezumanizării și despiritualizării, a condiționat formarea unui curent apologetic de factură necognitivă, esența căruia se rezumă la afirmarea importanței vitale a formelor de cunoaștere neștiințifică în pofida caracterului nepragmatic al acestora. Critica scientismului a demonstrat că știința nu tot timpul implică prosperarea și progresul. Tematizarea filosofică a ființei umane a scos în evidență importanța majoră a dimensiunii spirituale, marginalizarea căreia nu poate fi admisă. Deci, filosofia, împreună cu arta și religia, vizând spiritul uman, nu urmărește

obiectivele de ordin pragmatic, ceea ce nu înseamnă că este de preferat să se renunțe la aceste sfere ale activității umane. Astfel, curentul nepragmatist al metafilosofiei contemporane scoate în evidență „utilitatea” de alt gen a filosofiei ca teren al manifestării spiritului uman, reactualizând, în mare măsură, paradigma nepragmatistă dominantă până în secolul al XVII-lea, ceea ce denotă o criză a concepției pragmatice contemporane.

Opuându-se întregii tradiții filosofice, metafilosofia contemporană își manifestă identitatea anti-filosofică. La ora actuală filosofia este în căutarea propriei identități, care s-ar deosebi de identitatea tradițională. Din aceste considerente are loc o intensificare fără precedent a discursului metafilosofic. Criza identității filosofice a fost aprofundată și de încheierea luptelor ideologice. Unitatea valorică a societății contemporane occidentale, exprimată prin drepturile și legile universale, pune capăt unei reflexii tradițional axiologice. Gândirea metafilosofică contemporană a formulat definiția negativă a filosofiei viitorului, fără a trasa bine calea spre acest viitor. O insulă de stabilitate în acest context o constituie abordarea acționalist-hermeneutică, care prezintă unica concepție metafilosofică realizată în cadrul practicii filosofice contemporane. Astfel, identitatea filosofiei contemporane constă în căutarea propriei identități.

REDESCOPERIREA ISTORICĂ ȘI ESTETICĂ A BUNURILOR DE PATRIMONIU CULTURAL

IURCOVSCHI COSMIN TUDOR

Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași, România

PETRU TĂNASĂ OVIDIU, POTOLINCĂ DANIEL

Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași, Platforma Interdisciplinară

ARHEOINVEST, Iași, România

Introducere. Viața unei opere de artă cuprinde trei momente: **creația**, momentul nașterii; **pasajul trecerii timpului** (între creație și prezent) și urmările sale; **prezentul** și acțiunea celor incluși în el. Ultimul fiind o șansă prin care opera de artă poate fi receptată în valorile sale esențiale și adevărate.

Manifestările artistice au fost influențate de-a lungul timpului de o serie de factori foarte diverși, cum ar fi: contextul social, economic și cel politic. Au influențat activități, idei și viziuni ale artiștilor. În acest mod, momentele de avânt sau de declin, cât și factori cum sunt amplasarea

geografică sau resursele naturale au marcat în mod consistent creația și fondul material utilizat.

Cesare Brandi, părintele teoriei restaurării operelor de artă, precizează că restaurarea (redescoperirea unui bun de patrimoniu ce este acoperit de negura timpului) trebuie să țină cont de *instanța istorică* și de cea *artistică* a lucrărilor, astfel încât principiile care trebuie să stea la baza restaurării și a intervențiilor să confirme conceptual „opera de artă ca *unicum*”, ca singularitate istorică.

Educația prin și pentru patrimoniu. Educația este resursa națională cea mai importantă, iar patrimoniul cultural este asociat sectorului educațional.

Este nevoie de educație (începută timpuriu și organizată sistematic), de proiecte care să asocieze filosofia conservării cu cea a dezvoltării, de o legislație și de politici gândite și aplicate profesionist, iar pentru toate acestea este nevoie de un corp de specialiști calificași. Informațiile despre salvagardare și prezervare ar trebui să înceapă de la învățământul secundar, în special prin editarea de cărți, crearea unor portaluri on-line și organizarea unor vizite la obiectivele patrimoniului cultural. Studiile privind patrimoniul, cunoscute la nivel mondial ca „Heritage Studies” au cunoscut în ultima perioadă o dezvoltare semnificativă. Având la bază un fundament teoretic bine elaborat, domeniul s-a dezvoltat și ca urmare a legăturii dintre studiile umaniste și tehnicile specifice științelor experimentale ale naturii. Conceptul de patrimoniu a evoluat ca urmare a aportului de informații din literatura de specialitate. În mediul universitar, studierea patrimoniului este strâns legată de arheologie, domeniu care studiază cultura din perspectiva materialității sale. Plecând de la această premisă, impactul științelor asupra studierii patrimoniului a creat o interdisciplinaritate complexă. Ba mai mult decât atât, multe universități au ales să accentueze caracterul universal al pregătirii în studii de patrimoniu, constituind programe în „World Heritage Studies”, conducând în felul acesta la tendința de internaționalizare a studiilor universitare.

Educația este necesară pentru a face diferența dintre o lucrare cu valoare istorică de una ce este realizată frumos (fig.1.). În mod tipic, în mai multe domenii frumusețea este atuul principal, cum ar fi atractivitatea facială, în timp ce în artă, frumusețea este una formală, punându-se aspectul pe ceea ce exprimă și ce este descris într-o imagine, ca în imaginea B și C.

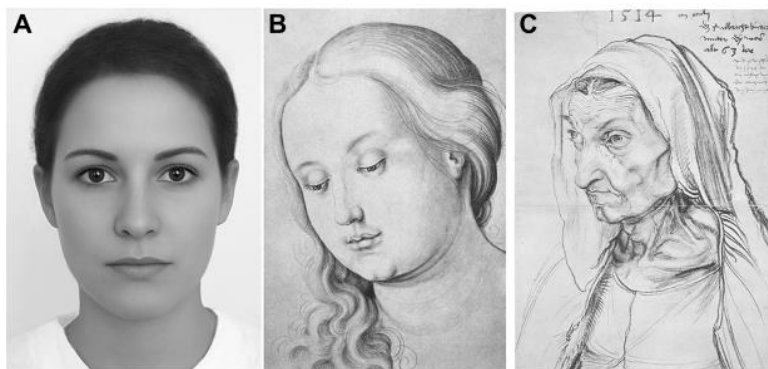

Figura1. (A) Imaginea a fost reprodusă cu permisiunea de © Martin Grundl (www.beautycheck.de, accesat 28 ianuarie, 2015). (B) Portretul unei tinere femei de H. Baldung Grien, aproximativ 1513-1515. (C) Portretul mamei artistului la vârsta de 63 ani a lui A. Durer, 1514. Se pot distinge diferențe mari de înțeles și formă (în A, B) și (general) frumusețea intrinsecă a operelor de artă prin valorație, expresivitate, înțelegerea și redarea formei (în B, C). Desenul din (C) este o capodoperă, în ciuda faptului că fața descrisă nu este atractivă în ochii unui amator. (Redies Christoph, 2015)

Conservarea, menținerea și prezervarea patrimoniului cultural.

Creșterea accesului public la obiectivele patrimoniului cultural este direct proporțională cu conservarea și recunoașterea lor. Fără o investiție adecvată în întreținerea și conservarea preventivă, siturile și monumentele vor deveni ele însele un model negativ de promovare a patrimoniului cultural și vor altera dorința de vizitare a turiștilor. Integrarea profesioniștilor în sectorul patrimoniului cultural va ajuta la creșterea nivelului calitativ în domeniul cultural și va juca un rol important în stimularea creării unor noi metode de cercetare și a unei industrii culturale durabile.

Resursele patrimoniului cultural sunt folosite în promovarea destinațiilor turistice, precum și în crearea unei atracții ca alternativă la destinațiile turistice deja existente sau de alt profil. În perioada recentă, turismul cultural a devenit el însuși o componentă importantă a turismului local. Turismul cultural oferă oportunitatea dialogului intercultural prin posibilitatea dialogului descoperirii și aprecierii diversității culturale.

Prin valorificare nu trebuie înțelese doar activitățile și măsurile turistice, ci o gamă mai largă de acțiuni, precum evenimente culturale, expoziții, festivaluri, școli de vară, ateliere, seminarii, tabere tematice. De asemenea,

necesară este și recunoașterea voluntariatului pentru patrimoniu drept un mecanism eficient de conservare și preservarea acestuia.

Prezervarea patrimoniului nu poate avea decât o abordare cu perspectivă globală, ce ține seama de context, cu impact deosebit asupra politicilor de dezvoltarea a teritoriului ce implică patrimoniul cultural material din domeniile arheologiei sau al patrimoniului construit.

Menținerea autenticității (și implicit a valorii) unei resurse de patrimoniu cultural presupune păstrarea ei nealterată din punct de vedere al materialelor, manoperei, concepției și contextului său cultural (inclusiv relația resursei de patrimoniu cu mediul construit).

Raportându-ne la un bun de patrimoniu se poate defini o operă de artă prin recunoașterea acesteia „în consistența sa fizică și în dubla sa polaritate estetică și istorică, în vederea transmiterii ei în viitor”, de aceea stabilitatea materialelor pe care este fixată opera trebuie restaurată pentru a fi din punct de vedere estetic ca originalul, iar imaginea oferită de aceasta trebuie conservată pentru viitoarele generații.

Participarea societății civile. Trebuie să se dezvolte conștiința publică în ceea ce privește importanța patrimoniului cultural, în formarea și dezvoltarea unei identități naționale. Este necesară promovarea dezvoltării unei culturi de incluziune socială asigurându-se că patrimoniul cultural este accesibil tuturor grupurilor sociale, dincolo de orice formă de discriminare. Un accent special se pune pe asigurarea accesului persoanelor cu dezabilități. Consolidarea unui consens național în privința valorii conservării patrimoniului cultural și necesității protejării bunurilor de la distrugere constituie o prioritate, alături de necesitatea unor inițiative fiscale pentru încurajarea persoanelor și entităților private de a contribui activ la conservarea, menținerea și promovarea bunurilor culturale.

Concluzii. Implicarea activă și dezvoltarea conștiinței publice în ceea ce privește importanța patrimoniului cultural cu privire la preservarea și redescoperirea istorică și estetică va ajuta la valorificarea acestuia și promovarea în timp a identității naționale la nivel mondial.

Referințe bibliografice:

1. C. Brandi, Teoria restaurării, Ed. Meridiane, 1996.
2. L. Vlaicu, Restaurare vs. instanțe istorice și sociale, în Caietele Restaurării 2013, Ed. ACS, p. 109.
3. Redies Christoph, Combining universal beauty and cultural context in a unifying model of visual aesthetic experience, *Frontiers in Human Neuroscience*, vol. 9, nr. 218, 2015, <http://dx.doi.org/10.3389/fnhum.2015.00218>.

4. Adcock E.P. (ed.), Principii de conservare și mănuire a materialelor de bibliotecă, IFLA-PAC, 1998.
5. Baroni S., Restauration et conservation des tableaux, Ed. CELIV, Paris, 1992, p. 156.
6. Axinte L., Aspects Concerning the Preservation State of Vama Church in the Bucovina Village Museum, Suceava, în EJST, 2008, vol. 4, nr.3, p. 71-78.
7. Ilie D. C., Prezentarea estetică finală în restaurarea picturii realizată pe suport de lemn, în Caietele Restaurării 2013, Ed. ACS.
8. Matteini M., Moles A., La Chimica nel Restauro I materiali dell'Arte Pittorica, Ed. Nardini, Fireze, 1996.
9. Sandu I., Sandu I.C.A., A. van Saanen, Expertiza științifică a operelor de artă, vol. I. Autentificarea, stabilirea paternității și evaluarea patrimonială, Ed. Trinitas, Iași, 1998.
10. Sandu I., Sandu I.C.A., I.G. Sandu, Colorimetria în artă, Ed. Corson, Iași, 2002.
11. Sandu I.C.A., Sandu I., Luca C., Aspecte moderne privind conservarea bunurilor culturale, vol. II. Autentificarea și stabilirea stării de conservare a picturilor vechi de șevalet, Ed. Performantica, Iași, 2005.
12. Sandu I., Sandu I.G., Aspecte modern privind conservarea bunurilor culturale, vol. I. Nomenclatură, terminologie și cazuistici, Ed. Performantica, Iași, 2005.
13. Sandu I., Sandu I.C.A., Vasilachi V., Geaman M.L., Aspecte moderne privind conservarea bunurilor culturale Vol. 4. Determinarea stării de conservare și restaurarea picturilor de șevalet, Ed. Performantica, Iași, 2006.
14. Sandu I.G., Sandu I., Dima A., Aspecte modern privind conservarea bunurilor culturale, vol. III. Autentificarea și restaurarea artefactelor din materialele anorganice, Ed. Performantica, Iași, 2006.
15. Sandu I., Aspecte moderne privind conservarea bunurilor culturale, Vol. V. Identificarea materialelor picturale, Ed. Performantica, Iași, 2007.
16. Sandu I., Deteriorarea și degradarea obiectelor de artă, vol II, Ed. Universității „Al.I.Cuza” din Iași, 2008.
17. Sandu. I.C.A., Bracci S., Lobefaro M., Sandu I., Integrated Methodology for the Evaluation of Cleaning Effectiveness in Two Russian Icons (16t-17th Centuries), în Microscopy research and tehniques, nr.73, 2010.
18. <http://www.cultura.ro/uploads/files/StrategiaPCN.pdf>
19. <http://revistacultura.ro/nou/2014/01/ce-se-intampla-cu-patrimoniul-romanesc/>

GENEZA ȘI EVOLUȚIA CONCEPTULUI „PARADIGMĂ”

JACOTA-DRAGAN OLGA
Institutul de Istorie al AȘM

Din punct de vedere etimologic conceptul „paradigma” provine de la grecescul „paradeigma”, desemnând un exemplu, model [1].

Fiecărei etape istorice îi sunt specifice anumite accepțiuni, tratări și categorii de paradigme, astfel sociologul R. Boudon explică paradigma ca limbajul în care sunt formulate teoriile sau eventual subansambluri importante de teorii emise în cadrul unei discipline [2]. T. Parsons explică paradigma sub forma unei sistematizări a cunoștințelor care explică mecanismele proceselor dintr-un sistem social dat [3]. Edgar Morin consideră că o paradigmă controlează trăirile, raționamentele și spațiul cognitiv, intelectual și cultural în care se formează aceste trăiri, paradigmele sunt agenți organizatori radicali ai sistemelor de idei [4].

Până în a doua jumătate a secolului XX, conceptul paradigmă era folosit în special în lingvistică, gramatică, sociologie și retorică. Începând cu 1962 termenul este utilizat în toate științele, datorită istoricului științei Thomas Kuhn, care în lucrarea sa „Structura revoluțiilor științifice” (1962) introduce conceptul de paradigmă, oferindu-i următoarea semnificație: o realizare științifică ce se manifestă ca un set caracteristic de convingeri și preconcepții și care poate îndeplini funcții de cunoaștere atribuite în mod obișnuit regulilor împărtășite în comun [5].

Thomas Kuhn este cea personalitate ce a oferit termenului paradigmă actualul sens, folosindu-l pentru a evidenția realizările științifice universale recunoscute care, pentru o perioadă, oferă probleme și soluții model unei comunități de practicieni. Kuhn preferă să folosească termenul știință normală, ce exprimă cercetarea bazată pe cunoștințe științifice anterioare, valabile într-o anumită perioadă de timp, acceptate de către o comunitate științifică. Astfel, după cum se observă, Kuhn utilizează termenul paradigmă ca fiind înrudit cu știință normală, iar știința normală constituie cercetarea condusă de paradigme și nu încercări de a aplica o teorie.

Perioada științei normale ia sfârșit când noua paradigmă în co-raport cu schimbările sociale, propune soluții noi pentru soluționarea problemei vechi. În urma acestor schimbări se impune o perioadă de criză, cu conflicte inter-paradigmatice, dintre care o paradigmă se impune. În acest mod urmează o nouă perioadă normală.

Știința normală în concepția lui Kuhn este fundamentată pe o cunoaștere tacită, adică regulile derivă din paradigme, dar paradigmele pot ghida cercetarea chiar în lipsa regulilor, astfel [5]:

- Paradigma oferă modele din care apar anumite tradiții coerente de cercetate științifică [6].

- Paradigma presupune o mulțime de aplicații standard ale unei teorii (sau/și o mulțime de ilustrări repetate) și quasi-standard ale unei teorii în aplicațiile lor conceptuale, observaționale și instrumentale.

- Paradigma conține o totalitate de opțiuni (ontologice, epistemologice, metodologice). Asemenea opțiuni se manifestă ca o rețea de concepții teoretice, instrumentale, comune unei comunități științifice și care se supun membrilor acestei comunități.

- Paradigma reprezintă un punct de vedere epistemologic, care fundamentează teoretic un mod de explicare a unor fenomene, aspecte ale existenței. E de menționat faptul că în contextul epistemologic termenul „paradigmă” pentru prima dată a fost utilizat de pozitivistul Gustav Bergman pentru a desemna caracterul normativ al metodologiei.

Paradigmele trebuie să întrunească două caracteristici esențiale: 1) realizările lor să fie suficient de noi pentru a atrage un grup durabil de aderenți; 2) ele trebuie să fie suficient de deschise, de neîncheiate, pentru a lăsa soluționarea multor tipuri de probleme în sarcina noului grup de practicieni [5].

În viziunea lui Kuhn paradigmele sunt incomensurabile, viziune atât apreciată, cât și dur criticată. Este evident faptul că două paradigme privind același subiect nu pot coexista în același timp, ele se resping reciproc, dar există situații, când în anumite circumstanțe paradigmele contradictorii pot fi valabile. Teza despre imposibilitatea găsirii unei legături logice dintre două paradigme se neagă de către Lakatos.

Existența paradigmelor într-o știință ne indică nivelul dezvoltării acestea, și anume maturitatea ei; paradigma este forma avansată a teoriei. Pentru a oferi statutul de paradigmă, o teorie trebuie să aducă argumente teoretice, empirice și metodologice privind obiectul de cercetare. Cu apariția fiecărei paradigme noi are loc progresul și aprofundarea cunoștințelor în domeniului studiat; cercetătorii în domeniul cărora există o varietate de paradigme se bucură de cunoștințe a-priori.

Paradigmele, ca realizări științifice ce oferă formularea și rezolvarea de probleme a unui grup de cercetători, constituie entități complexe ce cuprind elemente de natură teoretică, instrumentală și metodologică [7]. Ele indică domeniul și sfera de filosofare, cu o varietate largă de probleme filosofice.

În epoca antică s-au fundamentat două paradigme esențiale: ontologică și gnoseologică. Paradigma ontologică reiese din admiterea existenței ca realitate și principiu în explicarea lumii. Paradigma gnoseologică consideră că lumea este o construcție teoretică, rezultat a cunoașterii lumii și a activității intelectuale a omului [8]. Paradigma ontologică și cea gnoseologică sunt specifice tuturor etapelor evoluției societății, dar cu anumite specificări.

În toate etapele dezvoltării umanității, se evidențiau gânditori, filosofările cărora erau considerate drept modele sau norme (uneori apreciați în timpul vieții, altelei recunoscuți post-mortem), operele cărora au stat la baza aprecierii realizărilor tezaurului filosofic.

Fiecare „mare gânditor” elaborează sau cel puțin încearcă să elaboreze o proprie paradigmă în funcție de incluziunea socială, propriile convingeri, interese, necesități. Din totalitatea acestora putem evidenția următoarele:

- G.W.F. Hegel elaborează paradigma depășirii dialectice, care constă în faptul că fiecare filosof acceptă din trecut și dezvoltă tot ce prezintă valoare după părerea lui și neagă tot ce nu are semnificație [9].

- Conform concepției paradigmatică a lui Bertrand Russell, întreaga istorie a filosofiei reprezintă doar comentarii la filosofia lui Platon [10].

- Alexandre Koyré (întemeietor al istoriei internaliste) în concepția sa paradigmatică, examinează o etapă istorică prin evidențierea și descrierea concepției generale despre lume, dominantă în acea perioadă [11].

- Karl Popper elaborează paradigma falsificaționismului, propunând o metodologie normativă care ar asigura funcționarea așa zisei „științe eroice”, o formă idealizată a practicării științei ce se bazează pe opera unor mari oameni de știință ca Galilei, Kepler, Newton, Einstein [12].

- Stephen Toulmin a elaborat o concepție paradigmatică descriind procesul creșterii cunoașterii științifice ca un proces al evoluției și mutării teoriilor și tradițiilor pe baza principiului „selecției” acestor idei.

- Richard Rorty elaborează paradigma complementarității conform căreia ideile filosofice care se contrazic și exclud reciproc pot completa una pe alta și reflecta realitatea mai amplu [13].

- G. Ritzer evidențiază trei tipuri fundamentale de paradigme: paradigma faptului, paradigma definiției, paradigma comportamentelor sociale [14].

Sigur că domeniul aplicabilității impune anumite trăsături specifice paradigmatelor, dar cu toate acestea putem menționa trăsăturile comune [7]:

- a) paradigmele nu sunt falsificabile în unitatea lor, chiar dacă unele teorii pot fi falsificabile;

b) orice paradigmă dispune și izează de principiul autorității axiomatice și de un principiu de excludere a enunțurilor, ideilor, care nu se conformează și pe care nu le recunoaște;

c) pentru că se situează într-o zonă a inconștientului, paradigma este invizibilă, doar înțeleasă ca organizator invizibil al nucleului;

d) paradigma acționează în mod ocult, impune supunere prin suprapunere, – în fapt supunerea este față de ea;

e) propune o neorientare în realitate, considerând realitatea pe care o explică logic și conceptual ca aparținându-i și existând ca atare, eliminând irealul, aparentul;

f) faptul că o paradigmă este invizibilă, o face și nevulnerabilă, nu poate fi învins ceea ce nu poate fi văzut;

g) paradigmele între ele sunt de neînțeles și de neacceptat, o paradigmă își este doar sieși inteligibilă;

h) orice paradigmă există prin sine - este regenerativă pentru a exista și există pentru a se regenera;

i) o paradigmă determină fundamentarea unei concepții despre lume, a unui mod de a înțelege lumea în care trăim;

j) o paradigmă fiind invizibilă și invulnerabilă, nu este ea însăși atacată, contestată, distrusă, ci un anumit element, concept, teorie care contribuie la erodarea și contestarea unei paradigme, sunt contrazise și eliminate.

În concluzie putem menționa că conceptul de paradigmă, având o varietate largă de accepțiuni în istoria dezvoltării umane, a intrat în vocabularul epistemologic, metodologic și istoriografic al științelor. Astăzi observăm că deciziile majorității cercetătorilor în baza unei paradigme orientează traiectoria progresului științific. Abordarea paradigmatică a tipurilor, nivelurilor și formelor discursului filosofic reprezintă elemente conceptual-metodologice deosebit de importante pentru identificarea nivelului teoretic al dezvoltării științifice.

Referințe bibliografice:

1. <http://www.dictio.ro/dex/paradigm%C4%83>
2. Boudon R. Efecte perverse și ordine socială, București: Eurosan & Book, 1999.
3. Parsons T. La sociologie. Paris: Larousse, 1992.
4. Morin Edgar. Le paradigme perdue, Le nature humaine. Paris: Edition du Seuil, 1973.
5. Kuhn Thomas S. Structura revoluțiilor științifice. București: Editura științifică și Enciclopedică, 1978.

6. Batâr Dumitru. Spre o definire și cunoaștere a paradigmei, concept fundamental al cunoașterii științifice, Publicație științifică și de informare a Academiei Forțelor Terestre, Nr. 2/2000.
7. Drăgan Gleb. Despre contribuția lui Thomas Kuhn în istoria științei. NOEMA, vol. VIII, 2009.
8. Brehier Emil. Mari teme ale filosofiei, București: Editura Humanitas, 1993.
9. Hegel G.W.F. Enciclopedia științelor filosofice, partea I, Logica, Editura Academiei, 1962.
10. Russell Bertrand. Problemele filosofiei. Trad. din engleză. București, 1998.
11. Flonta M. Perspectivă filosofică și rațiune științifică. Presupoziții filosofice în știința exactă. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1985.
12. Popper K. R. Mizeria istoricismului. București: Editura ALL, 1996.
13. Rorty R. Philosophy and the Mirror of Nature, Princeton, 1979.
14. Ritzer G. Paradigme ale cunoașterii societății, trad. de I. Ungureanu. București: Editura Humanitas, 1990.

ANALIZA COMPONENTIALĂ A UNOR TERMENI DIN GRUPUL LEXICO-SEMANTIC AL ATLETISMULUI

LUCA ALIONA

Institutul de Filologie al AȘM

Transformările sociale, progresul științific și tehnic contemporan se reflectă în primul rând și nemijlocit în lexic, care este considerat compartimentul limbii cel mai labil și mai deschis influențelor externe. În prezent, tot mai mulți cercetători revin asupra ideii că fenomenele de limbă au un caracter de sistem.

În ceea ce privește vocabularul, caracterul de sistem se manifestă sub forma grupării cuvintelor în câmpuri semantice, numite și paradigme lexicale. Cuvintele dintr-un anumit câmp lexico-semantic aparțin aceluiași domeniu și au trăsături de sens comune. Conform opiniei specialiștilor, paradigmele lexicale sunt grupuri de cuvinte, reunite după comunitatea semantică, adică pe baza unui component semantic comun și opunându-se unul altuia printr-un singur sau mai mulți componenți semantici diferențiali [7, p. 43].

În studiile de lingvistică existente se disting următoarele tipuri de paradigme lexicale: grupuri tematice, grupuri lexico-semantice, serii sinonimice, grupuri antonimice etc. Un loc deosebit în cercetările sistematice îi revine grupului lexico-semantic. Noțiunea de grup lexico-semantic este definită drept „totalitatea de cuvinte ale aceleiași clase morfologice, a căror semantică include un sem comun” [8, p. 12].

În procesul de cercetare a unui microsistem lexical, sunt aplicate o serie de metode lingvistice – tradiționale și moderne. În acest context, analiza semică (sau componențială) constituie un suport substanțial pentru lexicografi în activitatea lor de elaborare a dicționarilor, în special în ceea ce privește concretizarea definițiilor lexicografice.

În lucrarea de față ne-am propus ca, pornind de la datele din sursele de specialitate, dar și de la propriile observații, să întreprindem o încercare de analiză semică a unor termeni din grupul lexico-semantic al atletismului.

La etapa actuală, divizarea sensului în părți componente, adică analiza semică (componențială), conform componentelor nemijlociți, este larg utilizată, fiind reflectată, într-o măsură mai mică sau mai mare, într-un număr considerabil de cercetări [1, 3, 4, 9, 10]. Interesul crescând al lingviștilor față de această metodă se explică prin posibilitatea de a identifica sensul cuvântului, de a diviza întregul în componente de sens minimali, indivizibili în continuare, cu scopul de a-i înțelege esența.

Ca metodă specifică lingvisticii, analiza componențială pornește de la principiul că „la baza procesului infinitei multiplicării și combinări a elementelor limbii stau un număr redus de invariante sau unități neanalizabile, care transgresează specificul fiecărei limbi, având deci caracterul unor „universalii structurale”. Ea a fost practică inițial în fonologie și extinsă apoi și în domeniul semanticii lexicale” [6, p. 144-146]. În semantică, metoda analizei componențiale a fost practică de lingviști notorii precum B.Pottier, E. Coșeriu sau A.J. Greimas, iar în lingvistica românească, de cercetătorii Silviu Berejan, Angela Bidu-Vrănceanu, Narcisa Forăscu ș.a.

Așadar, pentru a aplica analiza componențială, ca metodă de cercetare semantică, este necesar ca sememul, adică un sens separat al cuvântului, să fie divizat în componente elementari minimali care nu mai pot fi divizați în continuare. Analiza componențială a sememelor se bazează pe confruntarea unităților lexicale omogene. Opoziția e posibilă doar atunci când membrii ei au nu numai diferențe, dar și trăsături comune. În sensurile cuvintelor comparate sub aspect paradigmatic pot fi evidențiate elemente semantice comune, care unesc cuvintele într-un grup tematic sau într-o paradigmă lexico-semantică, și trăsături semantice diferențiale, care opun unul altuia cuvintele incluse în grupul dat. Pornind de la acest fapt, se disting două tipuri de seme: integrante (numite și hiperoseme) și diferențiale (numite și hiposeme).

De exemplu, sensul cuvântului *alergare* poate fi descompus în următoarele trăsături semantice distinctive: a) *probă athletică* b) *de fugă* c) *pe anumite distanțe*. Cuvântul *aruncare* poate fi divizat în următoarele

seme: a) *probă athletică* b) *de azvârlire* c) *a discului, suliței, greutateții etc.*

Comparând sensurile celor două cuvinte, putem identifica lesne semele lor comune și cele variabile. Semul comun relevă proba de sport: *probă athletică*. Semele diferențiatore sunt cele care indică modul de realizare: *fugă* în cazul alergării și *azvârlire* în cazul aruncării, precum și alte aspecte specifice: în cazul alergărilor – *pe anumite distanțe*, iar în cazul aruncărilor – obiectul folosit (*discul, sulița, greutatea*).

Relațiile de **hiperonimie**, deosebit de importante în structurarea unui inventar terminologic, se stabilesc fie prin dezvoltarea unor sintagme noi de la termeni tradiționali sau moderni, fie prin corelarea unor concepte [5, p. 220]. Hiperonimele asigură clasarea unor termeni atât la nivelul ansamblului terminologic, cât și al definițiilor. Relația de **hiponimie** este foarte importantă în lexicul specializat pentru ierarhia conceptuală caracteristică oricărei terminologii [2, p. 133-147].

Hiperonimele, numite și identificatori, sunt unitățile cu cel mai înalt grad de generalizare semantică în cadrul unui grup lexico-semantic. Ele constituie elementele de bază ale grupului, dominantele. Aspectul informativ al unității lexicale depinde însă de numărul de seme diferențiale. Ele se relevă în urma analizei relațiilor semantice dintre elementele grupului lexico-semantic cercetat. Astfel, unitățile din cadrul grupului lexico-semantic formează o ierarhie cu mai multe trepte între care se stabilesc *raporturi de hipero-hiponimie*. Unitățile situate pe cea mai înaltă treaptă în cadrul grupului lexico-semantic intră în raporturi hiperonimice cu acelea care se află pe treptele inferioare, iar unitățile situate la același nivel se află în raporturi hiponimice între ele și în raporturi hiperonimice cu unitățile situate inferior.

Numărul semelor diferențiale în limitele unui grup lexico-semantic aparte este restrâns, fiecărui grup lexico-semantic îi este propriu un anumit set de astfel de seme. Organizarea ierarhică a semelor în structura sememelor nu e statică, deoarece semele integrante ale unui grup lexico-semantic pot deveni diferențiale pentru alt grup lexico-semantic, iar semul diferențial se poate manifesta ca integrant pentru un grup semantic mai mic.

Vom exemplifica cele menționate prin câteva serii de termeni din domeniul vizat (atletism). *Alergare, săritură, aruncare* au hiperonimul comun *probă de atletism*. La rândul lor, și hiponimele enumerate pot avea statut de hiperonime în raport cu tipurile subordonate existente: *alergare* – *alergare de viteză, alergare de semifond, alergare de fond, alergare de mare fond, alergare de ștafetă, alergare de garduri, alergare în teren variat, alergare pe teren plat, alergare de obstacole, sprint, cros, maraton* etc.; *săritură* – *săritură în lungime, săritură în înălțime, săritură cu*

prăjina, triplusalt etc.; aruncare – aruncarea greutății, aruncarea mingii de oină, aruncarea suliței, aruncarea ciocanului, aruncarea discului. Și unele dintre hiponimele evidențiate în ultimele șiruri pot deveni hiperonime, de exemplu: săritură în lungime din elan, săritură în lungime de pe loc, săritură în lungime din 1 ½ pași etc.

Atât hiperonimele, cât și hiponimele pot fi exprimate prin termeni simpli și complecși. Totodată, există situații când aceleași hiponime pot avea hiperonime diferite. Spre exemplu, termenul *săritură*, analizat anterior în șirul hiperonimului *probă de atletism* îl poate căpăta și pe cel de *exercițiu de gimnastică: săritură verticală, săritură cu forfecarea picioarelor, săritură cu extensie, săritură în inel, săritură prin balans, săritură în sfoară, săritură în semisfoară* ș.a.

Analiza componentială a unităților lexicale se efectuează, de obicei, pe baza datelor dicționarelor explicative, de aceea anume lexicografii trebuie să se ocupe de descifrarea sensului cuvântului. Perfecționarea definițiilor lexicografice este o sarcină importantă a limbii, atât sub aspect practic, cât și teoretic.

Trebuie să recunoaștem că, deocamdată, dicționarele explicative reflectă incomplet fenomenul sistemului lexical, din cauza studierii lui insuficiente. Aceasta se explică prin specificul lexicului, prin faptul că sistemul lexical are un caracter deschis și de aceea nu se manifestă atât de evident ca, de exemplu, în fonetică sau în morfologie.

Cercetarea sistemică a lexicului și reflectarea lui în dicționare se află într-o relație de interdependență: pe de o parte, descrierea sistemică a grupurilor de cuvinte facilitează perfecționarea definițiilor cuvintelor, iar pe de altă parte, dacă grupul de cuvinte selectat este descris adecvat în dicționare, atunci studierea lui sistemică permite a obține rezultate autentice. Deseori însă această relație este afectată din cauza că lexicograful așteaptă de la semasiolog noi cercetări, pentru a introduce corective în dicționar, iar semasiologul face trimitere la dicționar, ca la o sursă absolut sigură de informație. Un caz elocvent este, în această ordine de idei, cel al subgrupului lexico-semantic al probelor combinate de atletism:

Biatlon – concurs athletic combinat care reunește două probe; **probă sportivă** constând din alergări pe schiuri pe o distanță de 20 km și trageri cu arma la țintă în diverse puncte ale traseului.

Triatlon – probă sportivă combinată, constând din trei probe diferite, la care participă aceiași concurenți, clasamentul făcându-se prin totalizarea rezultatelor obținute la fiecare probă, pe baza unui sistem special de punctaj.

Tetratlon – *probă sportivă combinată* la care se face însumarea punctelor realizate de concurent în patru probe reunite, alese de organizatorii concursurilor.

Pentatlon – *probă sportivă combinată* de atletism, alcătuită din cinci probe selecționate din alergări, aruncări și sărituri, clasamentul făcându-se prin totalizarea punctelor obținute la fiecare probă. ♦**Pentatlon modern** = **concurs sportiv** complex care constă din cinci probe diferite (scrimă, călărie, tir, înot și cros), clasamentul fiind făcut prin totalizarea punctelor obținute la fiecare probă.

Heptatlon – *complex de șapte probe atletice* selecționate din alergări, sărituri și aruncări.

Decatlon – *probă sportivă combinată* alcătuită din zece probe atletice, selecționate din alergări, aruncări și sărituri care se dispută în cursul a două zile consecutive și la care trebuie să participe fiecare concurent.

Poliatlon – *complex de mai multe probe* din diferite discipline sportive, practicat la o competiție în sportul de mase. [11]

Observăm că, deși au origine comună (majoritatea provin din limba greacă) și structură asemănătoare, fiind alcătuite dintr-un element ce indică un număr (*bi-* = doi, *tri-* = trei, *tetra-* = patru, *penta-* = cinci, *hepta-* = șapte, *deca-* = zece) și o rădăcină comună (*atlos* = *competiție, luptă*), nu au un singur hiperonim comun, ci tocmai trei: *probă sportivă*, *concurs sportiv*, *complex de probe*. Or, în opinia noastră, ar fi justificată o singură variantă: *probă combinată*, cu excepția cazurilor de polisemie, cum este cel al biatlonului, care este de două tipuri: *biatlon athletic* și *biatlon-schi*. Menționăm, de asemenea, că în acest șir lipsește termenul *hexatlon* (*probă sportivă combinată de atletism, alcătuită din șase probe*), care se înscrie în același subgrup lexico-semantic, prin urmare ar trebui să fie și el inclus în dicționarul explicativ.

În baza exemplurilor analizate, am remarcat relații de supraordonare/subordonare bine conturate, exprimate prin termeni simpli și prin termeni sintagmatici. Descompunerea sememelor în seme are o importanță considerabilă în definirea corectă a conceptelor: un hiperonim prea îndepărtat sau imprecis va genera definiții vagi, imprecise și va constitui un obstacol în înțelegerea sensului specializat al termenului de către un nespecialist.

Referințe bibliografice:

1. Berejan S. Reinterpretări lexicografice ale unităților de vocabular în dicționarul explicativ (cu privire specială asupra verbelor). În: Revistă de lingvistică și știință literară, 1992, nr. 4, p.60-66.

2. Bidu-Vrânceanu A. Lexicul specializat în mișcare. De la dicționare la texte. București: Editura Universității din București, 2007. 265 p.
3. Constantinovici E. Semnificația lexicală și valorile sintagmatice și aspectual-temporale ale verbului în limba română. Chișinău: Editura CNC, 2001, 183 p.
4. Coșeriu E. Semantica cognitivă și semantica structurală. În: Prelegeri și conferințe. Iași: S.C. Dosoitei S.A., 1994, p. 83-99.
5. Druță I. Dinamica terminologiei românești sub impactul traducerii. Teză de doctor habilitat în filologie. Chișinău, 2013. 313 p.
6. Munteanu E. Introducere în lingvistică. Iași: Editura Polirom, 2005. 343 p.
7. Purice V. Grupurile lexico-semantică ca manifestare a sistemului în lexic. În: Limba și literatura moldovenească, nr. 4, 1984, p. 37-43.
8. Savin A. Motivația unităților polilexicale stabile în limba română. Autoref. tezei de dr. hab. în filologie. Chișinău, 2014. 46 p.
9. Vulpe A. Aspectul dinamic al lexicului – reflecții lingvistice. În: „Filologia modernă: realizări și perspective în context european”, vol. 4 „Abordări interdisciplinare în cercetarea lingvistică și literară” Coord.: V.Răileanu, N.Corcinschi, Chișinău, AȘM, Institutul de Filologie, 2012, p. 419-425.
10. Ахманова О. Лингвистическое значение и его разновидности. В: Проблемы значения в лингвистике и в логике. Москва, 1969, с. 8-10.
11. DEXI – Dicționar explicativ ilustrat al limbii române. Chișinău: Editura Arc, 2007. 2240 p.

INFLUENȚA GLOBALIZĂRII LA FORMAREA ELITEI

LUCA SERGIU

Institutul de Istorie al AȘM

„Omul sfințește locul, și oamenii sunt cei care pot să identifice și să decidă ce că facă cu acest om care este în stare să sfințească locul.

Anterior conceptul de „elită” era sinonim cu „aristocrația”, care are niște calități superioare innăscute – „sânge albastru”, „viță nobilă”, „os domnesc” etc. Nobilimea în afară de „calitățile nobile” și „gustul rafinat” aveau un privilegiu care în cel mai clar mod îi separa de popor: erau „lipsiți” de dreptul de a munci. Munca era considerată cel mai înjositor mod de viață. Actualmente și nobilimea are afaceri. În Spania prințesa „Infanta” este acuzată de înșelăciune – a sustras banii din buget prin intermediul firmei proprii de oferire a serviciilor. Munca în calitatea de proprietar de firme nu este echivalentă cu munca la propriu. Din acest motiv, sursele de venit asigurate de afaceri ori funcții nu este înjositoare ca și munca fizică ori salarială. Anterior nobilimea era scutită de impozite. Actualmente această

scutire elita este nevoită să o realizeze pe ascuns prin intermediul zonelor de „paradis fiscal”.

Omul, pentru a-și satisface necesitățile și rezolva problemele sale, are nevoie de ajutorul semenilor săi. Numai divizarea muncii, face posibilă ridicarea calității produselor și a productivității muncii. Aristotel a demonstrat că reușita oamenilor este dependentă de acceptarea unei stări de fapt: „cine poate, grație inteligenței sale, să prevadă, acela este stăpânitor și domn firesc, iar cel ce poate săvârși cu puterea corpului cele prevăzute este din fire menit a fi stăpânit și a sluji celui alt; așa că și stăpânul și sclavul au același interes”.

Cicero analizând problema „omului de Stat” ajunge la concluzia că dacă conducătorul ajunge să procedeze nedrept atunci, acel stat se va prăbuși. Elitele sunt acele care inițiază o nouă ordine socială și un nou model de guvernare. Societățile se diferă prin modurile de stratificare socială: rigidă ori flexibilă. În societățile unde clasificarea socială este flexibilă și permite trecerea unui individ de la o apartenență socială la alta, societatea devine mai viabilă și mai eficientă spre o schimbare calitativ superior. Societățile cu sistemul de clasificare socială rigid, unde nu este posibilă trecerea de la o clasă la alta, nu are loc progresul calitativ, și aceste societăți până la urmă ajung să dispară. Pentru a-și realiza absolut aspirațiile sale, individul are tendința de a îi include în cooperarea sa cu forța, ori prin convingere pe alții. În urma luptei pentru treapta superioară are loc această stratificare socială. Cei de pe treapta superioară pot fi numiți elită dacă ei au fost aleși, ori dacă în urma luptei de ascensiune au ajuns să domine acei indivizi, care dețin cele mai multe și mai bune calități necesare pentru a asigura o mai bună guvernare. Buna guvernare poate fi realizată în cazul când toți indivizii din cadrul unui grup anumit și a întregii societăți sunt pe deplin raționali. Raționalitatea le permite să facă diferența dintre câștig și pierdere. Un individ rațional, va ceda în favoarea celui cu mai multe demnități, deoarece va avea de câștigat de pe urma unei mai bune guvernări. Pentru evidențierea elitei este utilizat criteriul meritocrației. Astfel în rândurile elitei se vor regăsi doar indivizi nu cu „drept înăscut”, ori datorită circumstanțelor de genul „locul sfânt nu este niciodată gol”, dar cei cu merite, erudiți, educați, morali și cu potențial creativ.

Globalizarea fiind „o categorie filosofică de înțelegere a lumii înconjurătoare” conține în sine noțiunile de integritate, unitate, interdependență, intercomplementaritate, continuitate etc. Un criteriu important de identitate a fenomenului de globalizare este societatea informațională. Prin „societate globală informațională” se subînțelege societatea de tip nou bazată pe dezvoltarea explozivă și convergența

tehnologiilor informaționale și telecomunicații. Este o societate bazată pe cunoaștere în care cunoștințele sunt condițiile necesare pentru bunăstarea fiecărui cetățean în parte și a întregii societăți, datorită accesului nelimitat la informații și posibilitatea de a lucra cu ele. În societatea globală fără limite în timp și spațiu, prin susținerea științei și prelucrarea științifică a informației acumulate, deciziile au o bază analitică mai solidă și o strategie de lungă durată. Aceste condiții sunt foarte favorabile pentru ridicarea nivelului de viață în toate aspectele sale. Această societate pe deoparte facilitează interpătrunderea reciprocă a culturilor, iar pe de altă parte, deschide fiecărei societăți și individ niște posibilități noi de autorealizare.

În condițiile actuale datorită efectului de globalizare cerințele față de calitățile elitei și a modului de selecție a elitei și a stratificării sociale poartă un caracter mai flexibil și mai deschis. Platon indică asupra necesității circulației elitei pentru a asigura atât o mai bună guvernare, cât și pentru a valorifica la maximum eficiența a potențialului uman disponibil – „descendenții străjerilor, dacă nu sunt suficient de buni, trebuie trecuți în alte categorii sociale, iar cei cu îndemânări deosebite să fie trecuți în rândul străjerilor. Fiecare dintre cetățeni este necesar să fie pus în funcție și ocupația cea mai potrivită conform calităților și aptitudinilor sale mai bune, astfel fiecare s-ar manifesta ca un tot întreg și nu mulțime: la fel și statul în totalitate va deveni un tot întreg și nu o mulțime.” Desigur, o astfel de circulație a elitelor, în mod firesc duce la un progres social și totodată exclud diferite tensiuni sociale. În același timp, procesul de stratificare socială devine organizat pașnic și armonios. Astfel o cerință de bază înaintată de societate către concurenți este procesul transparent de selectare a cadrului elitar. Această transparență de selectare a cadrului elitar se realizează prin procesul de democratizare a societăților, astfel alegerile au devenit obligatorii chiar și pentru regimurile autoritare. Actualmente o parte din elita politică sunt reprezentanți a acelor etnii și grupuri sociale care acum cincizeci de ani în condițiile segregării și a apartheidului nu aveau nici o speranță spre o posibilitate de restratificare socială. Ca exemplu ne servește Nelson Mandela, Leho Valensa, Barac Obama și primarul Londrei, laburistul Sadiq Khan.

O altă cerință de bază către concurenții spre treapta elitară sunt studiile. În societatea actuală educația este folosită ca pârgie în dobândirea drepturilor și pozițiilor sociale dorite sau în conservarea celor deja deținute. Educația facilitează mobilitatea socială, spre ocuparea de către cei capabili a unor poziții mai înalte în societate.

O bună guvernare poate fi realizată doar în baza unor cunoștințe calitative. Pentru a oferi acces la cunoștințe și posibilitatea de a căpăta

studii superioare, în multe țări a fost introdus învățământul la distanță. Accesul la învățământul la distanță a devenit posibil datorită tehnologiilor noi de comunicare. Aceste universități, oferă șansa de a câștiga cunoștințe calitative și categoriilor sărace ale populației din diferite țări. Liberalizarea accesului la studii devine o premisă pentru o nouă stratificare socială.

AUTOR ȘI TRADUCĂTOR: POLEMICA SENSURILOR

LUCHIANCICOVA (METLEAEVA) MIROSLAVA

Institutul de Filologie al AȘM

Paul van Tieghem, explicând trăsăturile particulare ale traducerilor, sublinia *necesitatea* de a-i cunoaște pe *traducători*, pentru că de ei depinde calitatea tălmăcirii: „Traducerile făcute direct de pe original rămân cele mai numeroase, dar sunt ele oare *complete*? Sunt ele *exacte*? Două imperative de care trebuie să țină cont comparatistul din capul locului este studierea separată și aplecarea pentru o muncă minuțioasă și metodică. Confruntând originalul și traducerea în ansamblul, el se va asigura că traducătorul nu a omis paragrafe, pagini, capitole și nici n-a adăugat altele” [1, p. 139].

Peste decenii, în interviul *Europa este traducere*, Bogdan Ghiu, vorbind despre teoriile traducerii, a nuanțat niște lucruri cunoscute (la prima vedere paradoxale), dar nemenționate de alții: „Traducerea este un „obiect”, un operator filozofic încă nebănuit ca potențial, care a fost introdusă în dezbaterile filozofice, ca metaforă epistemologică literală, culmea, nu dinspre „tabăra” din care provine, aceea a „umanștilor”, ci dinspre cea a „științificilor” (Michel Serres și, pe urmele lui, Bruno Latour, în spațiul francofon). [...] traducerea are capacitatea, imediat, spontan blocată cultural, de a schimba radical perspectiva asupra limbajului și asupra societății. Pentru că noi nu facem, poate, în diverse feluri și în diferite grade, decât să traducem, primordial să traducem. Ceea ce schimbă totul. Sau mai exact: poate schimba totul. Exact ca poezia, nu?” [2, p. 2].

Bogdan Ghiu ia în discuție rolul major al autorului în transportarea ideii spre cititor în cadrul limbii-surse (de origine) și problema libertății traducătorului atunci când se traduc texte teoretice valoroase, care se apropie de textele artistice, prezentând modalitate de creare în limba-țintă a unui limbaj corespunzător, complex pentru așa maeștri ca: Deleuze, Derrida, Foucault, Bourdieu.

Și aici ajungem să deducem o idee importantă: „Autorii sunt primii care traduc, traducerea începe mult înainte de traducerea inter-lingvistică

propriu-zisă, prin care nu facem decât să transplantăm, să relansăm o singularitate relativ intraductibilă dintr-o limbă în alta, adică dintr-un spațiu de traducere între idiomuri singulare în altul. Există traducere pentru că există deja traducere, se traduce pentru că de la bun început, într-un mod încă misterios, dar către care doar gândirea-traducere poate să înainteze, se traduce” [2, p. 2].

La această etapă putem vorbi despre *decodificarea, tălmăcirea, traducerea „limbajului” gândirii autorului de către autor, pentru a reda ceea ce el vrea să transfere receptorului (cititorului)*.

Meditând asupra actului creator de transformare a imaginii gândirii în reflecție verbală, adică a transunerii inspirației în opțiuni lingvistice, constatăm că respectivul devine subiect de interes nu numai pentru psihologie și filozofie, ci și pentru creatorii de texte literare. În această ordine de idei, poetul rus F. Tiutchev afirmă în poemul *Silencium*: „Gândul rostit este o minciună”.

Spre marele nostru regret, majoritatea construcțiilor structurale și teoretice în domeniul traducerii literare se asociază expresiei „Patul lui Procust” sau procesului de pendulare de la o extremă la alta. Pentru a conștientiza ce reprezintă prima direcție, vom apela la lucrările lui A. M. Finkel.

Exegetul I. Aizenștok, analizând lucrările lui A. M. Finkel, unul dintre întemeietorii teoriei sovietice a traducerii, uitat pe nedrept, coautor al cărții de parodii privind tema traducerii *Парнас дыбом (Parnasul zburlit)*, publicată în anul 1925, subliniază că acesta se pronunța împotriva traducerii formaliste exagerate, care a fost reflectată în lucrarea lui V. Derjavin *Проблема виршованого перекладу (Problema traducerii poetice)*, publicată în *Pluzhanin*, 1927, nr. 9-10, unde, în mod obligatoriu, traducerile trebuiau să fie nu numai „stilizate”, dar și corespunzătoare „fonetic” originalului.

A. M. Finkel în articolul *Cu privire la unele aspecte ale teoriei traducerii* și-a exprimat poziția privind construirea unei teorii a traducerii, care, din punctul nostru de vedere, este actuală și astăzi: „[...] trebuie să ne ferim de repetarea greșelilor făcute în construirea gramaticilor filozofice: este imposibil de a construi o teorie a traducerii comună pentru toate epocile, limbile, genurile și stilurile literare. Această „teorie” va fi abstractă și moartă. Teoria traducerii trebuie să se bazeze pe lingvistică ca o teorie a posibilităților de limbă (limita inferioară și superioară) în manifestările lor socio-culturale și istorico-literare specifice. Elucidarea acestor posibilități trebuie să fie precedată de studii speciale referitoare la problemele traducerii din limba X în limba Y, concretizate deplin” [3, p. 110].

În acest context, vom identifica și analiza dificultățile întâlnite de traducător în procesul traducerii din limba-sursă a textului în limba-țintă pentru a reda tălmăcirea gândului autorului, cu toate impedimentele înțelegerii textului original, strâns legată de recodificarea limbii-sursă în limba-țintă, având în vedere codul ei și decodificarea gândirii autorului cu implicarea modului de a gândi al traducătorului.

Traducerile nu reprezintă copii, ci niște versiuni prin care se încearcă „clonarea” textului-sursă în text-țintă. „[...] A traduce – subliniază Bogdan Ghiu, – înseamnă a crea lumea acasă la tine, a organiza colocvii și reuniuni locale de interes universal. Este un fel de imperialism și de globalizare pe dos, în care nu te duci peste alții acasă, ci îi aduci pe alții acasă la tine, nu ca atare însă, ci, tocmai, traducându-i” [2, p. 2].

Analizând situația respectivă, observăm lucruri care trezesc semne de întrebare, referitoare la diversele teorii ale traducerii, legate de criteriile realizării acestui proces. Renumitul filozof în prelegerea sa *Paradigma traducerii*, susținută la Facultatea de Teologie Protestantă din Paris, în octombrie 1998 vorbind de traducătorii de vocație, Paul Ricoeur continuă: „[...] nu există un criteriu absolut pentru o traducere bună; ca un asemenea criteriu să fie disponibil, ar trebui să putem compara textul original și textul tradus cu un al treilea text, care să fie purtătorul sensului identic ce se presupune că circulă de la primul text la cel de-al doilea” [4, p. 34].

În opinia noastră, un astfel de criteriu este *sursa inițială* a traducerii – *originalul*, dar indicator – o *analiză comparativă* a traducerilor existente a sursei originale: a textului autorului. Conformându-ne tezei lui Ricoeur putem înțelege că orice traducere poate fi declarată echivalentă cu cea mai perfectă traducere a unei lucrări. În acest sens, nivelarea rezultatelor traducerilor este axată, în primul rând, pe „oportunitatea” unui anumit moment istoric.

Consecințele unei asemenea atitudini față de traducerea artistică sunt prezentate în articolul lui Nicolae Râmbu *Barbaria interpretării. Reflecții despre hermeneutica lui Schleiermacher*: „S-ar putea să pară ciudată asocierea dintre interpretare și barbarie, însă este vorba de un fenomen teribil, care a făcut numeroase victime. Este suficient să ne aducem aminte de una din amenințările omniprezente din perioada comunistă: „Ai grijă ce spui sau ce scrii, fiindcă totul se interpretează!” [5, p. 83].

Un fapt tipic de înrădăcinare în sfera științifică a interpretărilor ideologice și politice învechite cu unele consecințe neprevăzute este reflectat în comentariul lui L. Poluboyarinova a referinței scriitorului austriac Leopold Ritter von Sacher-Masoch la originea romană a românilor în nuvelă *Teodora*, ediția anului 2005: „Sacher-Masoch prezintă legenda

etnologică, care circula în acea perioadă (*mai târziu respinsă din punct de vedere științific*), despre proveniența popoarelor care au locuit în Carpați și zona Carpatică, în special, a huțurilor și a românilor, de la romanii antici” [6, p. 309].

Irina Condrea notează elocvent: „În unele cazuri „mâna traducătorului” se simte foarte puternic și se poate întâmpla ca versiunea realizată în altă limbă să reflecte stilul traducătorului, nu pe cel al autorului” [7, p. 47]. Putem să adăugăm că nu numai „mâna traducătorului”, dar și „capul conducătorului” poate să influențeze asupra gândirii populației.

Ignorarea realității etno-istorice a permis traducătorului G. Perov (dar și altor traducători) includerea elementelor mitologice străine în tălmăcirea poemului eminescian *Luceafărul*, care la traducere, în mod semnificativ, a denaturat textul originalului. Chiar în prima strofă se observă o concentrare de formule folclorice ruse, care nu au nimic comun cu conținutul poemului și complică perceperea sensului prin atribuiri nepotrivite: „В краю преданий без числа, / Давным-давно наверно / Жила-была, как не была / Красавица-царевна” [8, p. 40]. Traducem în română: *Într-o țară cu nenumărate legende, / În vremea de demult, probabil / A fost odată ca niciodată, parcă nici n-a fost / O fică frumoasă a țarului*.

Comparăm cu originalul: *A fost odată ca-n povești, / A fost ca niciodată, / Din rude mari împărătești, / O prea frumoasă fată* [9, p. 12]. Traducerea acestei strofe, după cum se observă, e o simplă imitație a manierei arhaice a basmului românesc prin recurgerea la clișeele folclorului rus.

Lingvist israelian Itamar Even-Zohar în lucrarea sa „Poziția literaturii traduse în cadrul polisistemului literar” notează: „Perioadele de mari schimbări în sistemul național sunt de fapt unicele când un traducător este pregătit să meargă dincolo de opțiunile oferite acestuia de către repertoriul național stabilit și este dispus să încerce o altă abordare în crearea textului. Să reținem faptul că în condiții stabile elementele lipsă dintr-o literatură ținută ar putea rămâne netransferabile dacă statutul polisistemului nu permite inovații” [10, p. 51].

Vorbind despre persoana și rolul traducătorului, Bogdan Ghiu scrie: „Există, apoi, lucruri extraordinare, unice, asupra omului în general, adică asupra societăților, politicilor și culturilor sale, pe care numai *poziția* ireductibilă de traducător le poate observa și, deci, povesti, re-da” [11, p. 1].

„Translator deține în sine într-adevăr o mulțime, mii de vieți” [12, p. 12]. Și totuși, traducerea are propriul său specific, distinct de toate genurile literare. Specificul acestuia constă în sinteza literaturii (interpretării), lingvisticii și auto-creației. Cu toate acestea, în forma sa pură acest enunț este totuși o teorie. În practică, una dintre părțile componente ale sintezei

date de multe ori este eludată. Prin urmare, poetul nu poate fi întotdeauna un bun traducător, dramaturgul - un bun actor, compozitorul – un interpret al propriilor creații. Dar, traducătorul de poezie nu poate să nu fie un poet! Esențial este, în ce măsura el se manifestă ca poet în traducere și ce responsabilități își asumă pentru a traduce. Una dintre „bolile” grave în acest domeniu este încălcarea limitelor genului, și anume: a) apariția tendințelor de a poetiza originalul; b) de a completa pe autor sau de a introduce niște elemente de ficțiune proprii; c) sau a impune interpretarea proprie a textului.

Yuri Krivoturov face o remarcă foarte importantă, că, în procesul creării operelor sale, între autor și traducător apar niște relații, care pot fi numite contradictorii: „... Textul, reflectat în conștiința traducătorului, este un fenomen al psihicului și în mod inevitabil, este o dihotomie între ideal, spiritual, mental și material (substrat material)” [13, p. 127].

Aceste stări de conflict îl încurajează pe traducător să-și mobilizeze talentul său creativ de descoperitor, conectînd la procesul de gândire memoria, emoțiile, senzațiile. Și, în mod inconștient, la procesul de traducere se conectează și subconștientul.

În concluzie, vom sublinia că munca traducătorului este axată pe textul original, care este scopul, obiectul și rezultatul traducerii.

Referințe bibliografice:

1. Tieghem, Paul van. *Literatura comparată*, București: Editura pentru Literatură Universală, 1966. 214 p.
2. Ghiu, Bogdan. Europa este traducere, interviu consemnat de Matei Martin. În: *Dilema veche*. 2015, nr. 586, p. 7-13. Disponibil la: <http://dilemaveche.ro/sectiune/zi-cultura/articol/europa-este-traducere-interviu-bogdan-ghiu> (văzut la 13.10.2015).
3. Айзеншток Иеремия. А. М. Финкель – теоретик художественного перевода. În: *Мастерство перевода. Сборник седьмой*. Москва: Советский писатель, 1970, с. 91-118.
4. Ricoeur, Paul. *Despre traducere*. Trad. și studiu introd. de Magda Jeanrenaud; postf. de Domenico Jervolino. Iași: Polirom, 2005. 168 p. Disponibil la: <https://www.scribd.com/doc/127381674/Paul-Ric%C5%93ur-Despre-traducere> (văzut la 15.10.2015)
5. Râmbu, Nicolae. *Barbaria interpretării. Reflecții despre hermeneutica lui Schleiermacher*. În: *Limba Română*. 2008, nr. 7-8, p. 83-89. Disponibil la: <http://limbaromana.md/numere/d71.pdf> (văzut la 13.10.2015).
6. Захер-Мазох, Леопольд фон. *Демонические женщины: Повести, рассказы* / пер. с нем. Санкт-Петербург: Азбука-классика, 2005. 320 с.
7. Condrea, Irina. *Traducerea din perspectivă semiotică*. Chișinău, 2006. 266 p.

8. Эминеску, Михаил. Лучафэр. Переводы на русский язык Ю. Кожевникова, Г. Перова, Д. Самойлова, А. Бродского. Кишинев, 1989.
9. Eminescu Mihai. Luceafărul / Лучафэр. Ediție bilingvă româno-rusă. Trad. de Mirosława Metleaeva. Chișinău: Prut Internațional, 2015. 60 p.
10. Even-Zohar, I. Polysystem Studies. 1990. Poetics Today 11:1. A Special issue of Poetics Today Durham: Duke University Press. Capitol: The Position of Translated Literature within the Literary Polysystem. Poetics Today 11:1 , p. 45-51.
11. Ghiu Bogdan. Despre traducere, o perspectivă franceză (de lucru). In: Atelier LiterNet, 27.03.2016
<http://atelier.liternet.ro/articol/16702/Bogdan-Ghiu/Despre-traducere-o-perspectiva-franceza-de-lucru.html>
12. Гинзбург Лев. Разбилось лишь сердце мое... .М.: изд. Советский писатель, 1983. 256 с.
13. Кривотуров, Юрий. Интерпретационные стратегии в лингвистике, переводе и дидактике/dir.-publ.: Ana Guțu; red. șt.: Elena Prus [et al.]; Univ.Liberă Intern. din Moldova, Inst. de Cercet. Filologice și Interculturale. Chișinău: ULIM, 2015. 145 p.

METONIMIA CONCEPTUALĂ CA MIJLOC DE FORMARE A TEZAUROLUI TERMINOLOGIC AL ECOLOGIEI

MACOVEI DORINA

Institutul de Filologie al AȘM

Limbajul ecologic face parte din categoria discursului științific, ceea ce îl caracterizează ca unul fiind foarte obiectiv, concis, lipsit de forme de exprimare proprii limbajului literar. Studiind și analizând acest limbaj specializat, am observat că vocabularul de care dispune ecologia apelează deseori la expresii cu caracter figurat pentru a denumi unele concepte atribuindu-i subiectivitate și creativitate. Vorbim aici despre metonimie, care reprezintă, în opinia lingvistei O. Kudreavțeva, un tip de derivare sintagmatică [3, p.133]. În cercetările lingvistice contemporane, metonimia se interpretează nu numai ca transfer semantic, dar și ca o strategie cognitivă. Numeroase analize asupra fenomenului găsim la V. Bahnaru, M. Pitar, E. Paduceva, E. Rahilina, O. Karpova, W. Croft, R. Dirven, K. Feyaerts, L. Grossens, Y. Piersman, unde se încearcă elaborarea diferitor taxonomii ale metonimiei conceptuale. În literatura de specialitate, „metonimia este definită drept dependență de incluziune a sememelor” [2, p. 204]. La fel, se mai subliniază că „metonimia se bazează pe contiguitatea unor obiecte, care, în virtutea acestora, capătă denumiri identice, adică sunt numite prin unul și același cuvânt... Paralel cu această constatare se afirmă

că metonimia condiționează evoluția semantică a cuvântului pe baza contiguității atributelor distinctive ale obiectelor denumite, dar nu pe baza contiguității obiectelor în genere” [1, p. 421].

În continuare, vom determina structura modelelor de metonimie prezente în terminologia ecologică românească, unde vom lua în considerație clasificări ale lingviștilor M. Pitar, L. Kudreavțeva și D. Lotte. Studiul de față se bazează pe un material faptic alcătuit din termeni extrași din Enciclopedia de ecologie, autor I. Dediu și Dicționar enciclopedic de mediu, autor C. Pîrvu și exemple de termeni în contexte ecologice extrase din revista științifică, de informație și cultură ecologică Mediul Ambiant. După ce am analizat termenii din vocabularul terminologic al ecologiei, am delimitat următoarele modele de derivare metonimică:

- modelul „obiect – autorul/ inventatorul obiectului” (numele propriu este păstrat ca atare în structura termenului): cercul Raunkaier, ciclul Brucker, ciclul Krebs, coeficientul lui Buffon, conceptul Mitschelich, echilibrul Hardy - Weinberg, ecuația Lotka-Voltera, efectul Alle, indicele Wigert - Evans, legea Bauer-Vernadski etc. Așa cum se poate vedea în aceste exemple, numele obiectului, fenomenului, operațiunii ia numele inventatorului său. Se atestă și alte exemple productive, unde numele propriu poate deveni nume comun prin derivare, ca în cazul următorilor termeni: weismanism – concepție teoretică, elaborată de biologul german A. Weismann, privind ereditatea și evoluția speciilor; voltinism; vernadskologie – doctrină, învățătură despre biosferă, fondată de savantul rus V. I. Vernadski; rousseauism – concepție a scriitorului și gânditorului iluminist francez Jean-Jacques Rousseau, care are la bază principiul revenirii la natură și aplicarea lui în viață; malthusianism – doctrină sociologică, numită astfel după numele celebrului economist englez T. Malthus; darvinism – teorie elaborată de Charles Darwin în lucrarea sa clasică „Originea speciilor prin selecția naturală sau păstrarea solurilor favorabile luptei pentru viață”; perechi malthusiene – de la numele lui T. Malthus - cupluri care asigură, în mod conștient, propria reproducție, folosind mijloacele și tradițiile de planificare a familiei; epicurism – de la numele filosofului grec Epicur - morala unei persoane care este înclinată spre plăceri, afrodisiac – de la Afrodită – zeița dragostei din mitologia greacă - substanță exocrină din mediul ambiant cu acțiune excitantă asupra aparatului genital, stimulând apetitul sexual; lamarckism – teoria transformismului, elaborată de J. B. Lamarck; mimetism batesian – după H. W. Bates - fenomenul de asemănare mai mult sau mai puțin exactă, pe care o prezintă speciile de animale fără mijloace de apărare cu speciile care dispun acestea etc; sau cazuri când numele propriu este folosit singur: curie

- unitate de măsură de la numele fizicienilor francezi, laureați ai Premiului Nobel pentru chimie. Unitate folosită pentru măsurarea radioactivității; darwin – unitate de măsură.

- modelul „regiune – produs/ reprezentant al ei”: omul de Cromagnon – după numele sitului Cromagnon din Franța. Forma cea mai veche a omului actual, omul de Neanderthal – după numele râului Neander din Germania. Specie de om primitiv care a trăit în paleolitic în Europa și în vestul Asiei cca 150 000 de ani etc.;

- modelul „acțiune – rezultatul acțiunii”: degradare – „1. Proces de schimbare în rău, stricare, deteriorare, ruinare. 2. Modificarea unui obiect sau pierderea de către un organism (populație, biocenoză, ecosistem), ca urmare a influenței unor factori negativi (genetici sau de mediu), a calităților structurale, motorii, morfologice, adaptive etc. 3. Pieirea prematură a organismului în funcție de cauzele care o provoacă; contraadaptare – 1. Apariția la unele specii a unor caractere îndreptate împotriva altor specii. 2. Procesul de adaptare a speciilor insulare față de/la imigranți; deshidratare etc.;

- modelul „însușire/ proces – valoare”: mineralizarea apei – 1. Proces de saturare a apei cu substanțe anorganice (minerale). 2. Suma totală de săruri anorganice care se conțin, de regulă, în apele dulci. Gradul de mineralizare a apei se exprimă prin mg/l; sensibilitate – facultatea, capacitatea de a simți, de a reacționa la excitații, de a-și schimba, într-o anumită măsură, starea inițială sub acțiunea unui agent exterior. 2. (Sensibilitate la toxine) Gradul de receptivitate a organismelor față de acțiunea nocivă (vătămătoare) a noxelor existente în ecosistem; potențial biotic – 1. Gradul de rezistență (condiționat ereditar) a speciei față de factorii nefavorabili ai mediului înconjurător. 2. Capacitatea unei specii (populații), genetic și fiziologic determinată, de a se dezvolta, reproduce și a supraviețui în condiții nelimitate (ideale) ale mediului; umiditate – 1. Însușirea, starea a ceea ce este umed; umezeală; lichidul aflat într-un material umezit. 2. (Umiditate atmosferică) Gradul de umiditate, cantitatea de apă sub formă de vapori în atmosferă la un moment dat; duritatea apei – caracteristică pentru suma cationilor metalici (calciu și magneziu) dintr-o apă potabilă. Un grad de duritate este egal cu 10 mg de materie. Maximul de duritate pentru apă potabilă nu trebuie să depășească 20 grade;

- modelul „obiect – unitate de măsură”: biomasă – 1. Totalitatea substanței organice acumulată de organisme în procesul creșterii, 2. Masa de materie organică, de origine biologică, produsă de organismele vii de pe o anumită suprafață (în m², m³, km², ha, exprimată în g, kg, t, de substanță uscată la 70°C sau de substanță vie);

- modelul „obiect, fenomen – aparat, dispozitiv”: acumulator – 1. Denumire generică pentru unele concentrații anorganice existente în învelișul viu al Terrei, care funcționează ca înmagazinatori de energie solară (potențial), făcând astfel conexiunea energetică (potențială) între Pământ și Soare (mediul cosmic,) 2. Dispozitiv care permite înmagazinarea, sub forme diverse, a energiei, pentru a face față unor instantanee importante și pentru o scurtă durată; ciclon – 1. Zonă din atmosferă cu presiunea mai joasă decât cea din sectoarele din vecinătate, caracterizată prin vânturi deosebit de puternice; 2. Echipament de epurare a atmosferei.

Menționăm că în analiza termenilor ecologici am depistat și exemple de sinecdocă. Sinecdoca operează o schimbare în extensia logică a cuvântului: unui termen i se substituie un altu termen cu o extensie diferită. Conținutul semantic al termenilor implicați ilustrează o relație de dependență (parte-întreg). Exemplele, în acest sens, nu sunt foarte frecvente în vocabularul ecologic. Printre termenii întâlniți putem exemplifica prin: lagună – 1. Porțiune de mare/ ocean, aproape complet separată de restul spațiului prin cordoane litorale sau bariere de corali, de regulă, de formă sferică, de mică adâncime, cu un fitoplancton marin bogat, cu condiții ecologice deosebite de restul apei. 2. Lac artificial, folosit pentru epurarea apelor menajere.

Concluzionînd, putem afirma că metonimiile conceptuale din textele ecologice sunt extrem de sugestive în descrierea fenomenelor și conceptelor complexe din acest domeniu în plină dezvoltare. Preluând caracteristicile metonimiei artistice, metonimia conceptuală urmează aceleași criterii de formare. Pe lângă numărul impunător de metonimii create pe baza modelelor existente în limba română, este indiscutabil faptul că limbile engleză și franceză reprezintă o sursă de metafore din domeniu, acestea fiind preluate de către limba română pe baza schemelor conceptuale comune celor două limbi, asigurând în același timp, condiții favorabile de creare a relațiilor de sinonimie între termeni simpli și termeni ce au la baza lor metafora conceptuală.

Referințe bibliografice:

1. Bahnaru, V. Lexicologia practică a limbii române. Chișinău : Institutul de Filologie al AȘM, 2013. 490 p.
2. Porumb, T. Delimitarea polisemiei de omonimie la substantivele derivate metonimice. Studia universitatis, 2007, vol. 4.
3. Кудрявцева, Л.О. Моделирование динамики словарного состава языка. 1993, 280 p.

IOAN ALEXANDRU – CELEBRAREA LOGOSULUI

MARE ANDRADA

Universitatea „Petru Maior”, Tîrgu Mureș, România

În spațiul culturii românești a existat o personalitate care și-a propus să scrie nu doar poezie religioasă, ci și a redescoperit și a reînviat speciile literare caracteristice literaturii din epoca filocaloică. Ioan Alexandru este o conștiință lirică exemplară a generației sale, care a sesizat similitudinea între artă și religie, dar mai mult decât atât, a înțeles nevoia acestora de a fi complementare pentru o conștiință umană marcată de societatea acelor vremuri.

Ioan Alexandru este considerat unul dintre cei mai importanți poeți contemporani care a păstrat poezia patriotică, avându-l pe Dumnezeu în inimă. În timp ce pentru ceilalți a murit, cuvântul pentru el a devenit un Logos întrupat în istorie.

Spiritul religios s-a deșteptat, asemenea lui G. Călinescu în adolescență sau lui Tudor Arghezi la mănăstirea Cernica, și lui Ion Alexandru, descoperind astfel atracția religiei, iar până la urmă „poetul va fi avut încredințarea că singură religia, mesajul lui Isus, cuvântul lui Dumnezeu constituie un posibil „drum spre Ființă prin jertfa Ființei” cum se exprima într-un vers” [1, p. 22-23].

Seria de *Imne*, inaugurată de volumul *Imnele bucuriei* (1973) prezintă surprinzătoarea sa transformare dintr-un rebel într-un spirit evlavios. Acest volum aduce cu sine și o diviziune a criticilor dar și a admiratorilor: unii îl ridică în slăvi, pe când alții au rămas dezamăgiți. Din acel om aparent „răzvrătit”, măreț, zvelt, cu o statură sportivă, cu ambiții și mândrii de ardelean, *dia-logosul* cu sămânța divină din sine îl preschimbă într-un umil și cucernic iertător, smerit și gata oricând să-i ajute, așa cum îi plăcea lui să-i numească, pe toți „frații”. Îmbrăcat în cămașa iubirii, poezia i-a devenit luminoasă, iar făclia purtătoare de lumină i-a fost declanșată de certitudinea faptului că Iisus Hristos este viu, iar adevărul existenței Lui îl scoate din letargia duhovnicească simțită până atunci. În asemenea condiții, dimensiunea umană își caută finalitatea spirituală. Evoluția de la tematica rurală (cu limbajul tradițional specific) spre poezia pătrunsă de fiorul religiozității, îl consacră într-un poet mănuior de teme creștino-patriotice.

Poeemele lui din acest volum dau un caracter cosmogonic, asemeni unei nou întocmiri a lumii. Această eclipsantă convertire nu are nevoie de explicații argumentate, logico-raționale, care să fie înțelese (sau în cel mai rău caz judecate) din exterior. Ea se produce (când și dacă se produce),

dincolo de material, într-o altă dimensiune a transcendenței, ferită de ochii clevetitori, și se dezvăluie prin contemplarea misterului existențial. Imprevizibila întorsătură a fost nu atât surprinzătoare cât neînțeleasă și reprobă de contemporani, însă „noua” creație „mirosea” a întâlnire cu Dumnezeu.

Dacă pentru a scrie prima parte a creației, autorul „se documenta pe teren” (în anul 1963, Ioan Alexandru se afla pe șantierul „16 Februarie-Corbeni” inspirându-se pentru a scrie un grupaj de poeme așezate sub titlul „Ultima noapte”) [2], în cea de-a doua parte, în categoria *imnelor*, se remarcă tinderea către un orizont moral, împlinirea ontologică prin dumnezeire, prin unirea cu El. Toate acestea îl transcend spre un tărâm amprentat de iubirea de frumos.

Deși literatura nu mai înseamnă nimic fără rugăciune, „forța lui Ioan Alexandru vine din transfigurarea și dilatarea hiperbolică a unei realități circumscrise în timp și spațiu” [3, p. 140] prelungind poezia spre rugăciune, spre un text sacru.

Fiind poet mărturisitor al neamului și al Bisericii noastre naționale, al luminii și-al bucuriei, al Învierii și-al Logosului, poetul și omul Ioan Alexandru a dus mai departe cultura Duhului poetic din lirica românească.

Referințe bibliografice:

1. Bălu Ion, Ioan Alexandru. Imnele bucuriei, București: Cartea Românească, 1973. 261 p.
2. Alexandru Ioan. Imnele iubirii, București: Cartea Românească, 1983. Nițescu M., Poeți contemporani, București: Editura Cartea Românească, 1978
3. Bălu Ion, Ioan Alexandru. Monografie. Brașov: Editura Aula, 2001.

PERSONAJUL ROMANULUI CONTEMPORAN

MAROSFŐI ENIKŐ

Universitatea „Petru Maior”, Târgu Mureș, România

Pătrunzând în lumea personajului literar, cititorul are tentația de a asimila toate stările acestuia, de a judeca faptele, de a slăvi sau a condamna. Forța sau atracția personajelor contemporane, influența lor exercitată asupra cititorului depinde de caracterul, de trecutul lectorandului, pentru că majoritatea sunt personaje-surpriză, nu sunt niște inși creionate fără echivoc cu sorți lineare, drepte. Ei se balansează între bine și rău, între moralitate și imoralitate, aspirații și asimilare, fiind în criză de identitate, nu se pot hotărî nici asupra locului nici asupra ideii. Criza eului, un neajuns existențial, determină această criză a conștiinței care impune generarea unui univers compensatoriu absolut necesar psihologiei eroilor.

Un roman reprezentativ crizei conștiinței este *Viața postmortem* al lui Romulus Guga, în care operă protagonistul, simțindu-se în criză de timp, încearcă să-și motiveze trecutul prin starea socială, prin tentația parvenitismului, prin dorința de înălțare și de dominare. *Viața postmortem* este romanul conștiinței „deșteptate”.

Romanul povestește într-o viziune unică procesul unei maturizări. Identitatea eroului este incertă, misterioasă, este un ins fără nume, cu biografie fragmentară, problematică. Eschivarea personajului atribuie textului o notă de mister, plasează cititorul în lumea lui și redă nu doar starea dezorientată a eroului, ci și calitățile literare ale autorului.

Ajuns la răscruce de drum, în pragul judecății, personajul, un ins crud, bestial, se dedublează, entitatea psihicului apărându-i într-un moment de beție, intitulându-se Judecătorul. Prin discuțiile, certurile purtate cu acest alter-ego ni se prezintă o soartă ratată și un caracter degradat, care, trăind cu dorința de a avea putere asupra celorlalți, calcă în picioare toate valorile milenare, trece peste toate raporturile sociale. Acest mod de a trăi nu este pus numai pe seama istoriei, nu este rezultatul imediat al conjuncturilor, ci este urmarea setei de a domni, de a ieși din anonim și este consecința psihicului deformat, agresiv al omului însuși.

Importanța textului constă în înșiruirea faptelor infame pe care protagonistul le-a săvârșit și care sunt contrastate sistematic de explicații venite de la dublul său. Discuția cu Judecătorul, care este întruchiparea conștiinței, este materializarea luptei insului cu propria conștiință, într-un moment de zbucium lăuntric. Conflictul interior ne proiectează un om „trist, derutat, înfricoșat” [1, p. 7] în ziua judecății, dar pentru al cărui

descriere autorul înșiră un volum de trăsături negative ca: indiferent, urăște lumea, este dominat de dorința de stăpânire, de putere, este necredincios, străin de existența lumii, egoist, subiectiv, criminal, ucigaș, turnător, laș, meschin și altele. Aceste însușiri sunt consecința unei experiențe trăite la vârstă fragedă, care experiență duce la deformarea personalității, încercări umiltoare care după sentința Judecătorului „ți-au determinat întreaga existență, și toate faptele de mai târziu. Atunci ai început să urăști lumea și tot atunci a încolțit în tine dorința să o stăpânești. Puterea a devenit în ultimă analiză singurul tău vis, ...pentru că erai convins că ea este singura în măsură să-i dea omului victoria asupra sa și asupra celorlalți” [1, p. 11].

Respingerea totală a ideii de „bine” îl transformă în criminal. Persoane dispar după ce telefonează „prietenului” său – polițistul/securistul corupt care i-a trimis tatăl în închisoare – un altul, se spânzură după ce colectivul și-a bătut joc de el cu consimțământul tacit al protagonistului. Din ambiții politice reneagă căsătoria proprie și cinstea soției lui, declară mort pe propriul tată – cu toate că este conștient că trăiește –, calcă peste colegii lui de facultate, fapte reproșate de Judecător dar nerecunoscute de el. Până la ultimul moment neagă, nu recunoaște ororile săvârșite, nu recunoaște nenorocirea cauzată celorlalți, chiar și ieșind de la judecată se revoltă „Necunoscătorii! Ce-am făcut eu pentru ei!” [1, p. 193].

Soarta ieșită din normal este materializarea principiului „cu mine începe și cu mine sfârșește lumea și nu mă poate interesa nimic în afară de persoana mea” [1, p. 66], egoismul exagerat după care și-a dus personajul traiul. Neiertat de Judecător el se chinuie, se ceartă, se scuză, neagă până la respingerea totală și distrugerea conștiinței, împlinită prin sinucidere accidentală. Ca un ultim strigăt machiavelic răsună cuvintele lui de beție „și ție ți-e frică, Judecătorule!” [1, p. 197] și în acest moment dinaintea morții recunoaște sentimentul fricii respins toată viața lui, considerându-se ins superior și fără sentimente.

Romulus Guga se joacă cu cititorul. Înșeală conștient așteptările cititorului, oferind informații contradictorii, anulează într-un continuu posibilitatea identificării cu personajele și nu mai îndeplinește nevoia conservatoare de echilibru și armonie. Aceste moduri de proiectare artistică de multe ori ne lasă fără grai. Saltul printre și amestecul gândurilor îngreunează înțelegerea a cine vorbește, cine întreabă, cine răspunde, a cui gânduri citim, ceea ce face opera și mai interesantă, mai atrăgătoare. Fără nicio atenționare, autorul întreprinde trecere bruscă printre vorbitori, încurcând astfel cititorul, solicitând atenție maximă în cursul lecturii.

Opera este doada sentinței filozofice că „Voința omului este un privilegiu, o idee înaltă, chiar când nu se ia în considerație folosirea ei

morală. Simpla voință ridică deja pe om deasupra animalității, iar voința morală îl saltă până la divinitate” [2, p. 232]. Totodată, dedublarea eroului este mărturia existenței luptei Binelui cu Răul, mărturia reprimării vocii interne cauzatoare de muștrări de conștiință și implicit de durere sufletească.

Suferința și durerea există numai pentru a atenționa. Protagonistul operei, experimentând această stare, o înăbușă prin măsuri crude, anihilând existența ei și ajungând la autoanihilare. Elimină din el tot ce este omenesc, toate gândurile și sentimentele care ar rezulta compătimire, compasiune, atracție, atenție, ideea de bază devenind „Putere... putere. Nimic pe lumea asta nu-ți poate da mai mari satisfacții decât puterea. Cine nu știe adevărul acesta s-a născut mort, s-a născut nefericit, fără nicio șansă de a-și vindeca neputințele” [1, p. 143].

Referințe bibliografice:

1. Romulus Guga. *Viața postmortem*, București: Cartea Românească, 1972.
2. Fridrich Schiller. *Scrieri estetice*, traducere de Gheorghe Ciorogaru, București: Ed. Univers, 1981.

RELAȚIA BASM-MIT

MOVILA (POPA) MARIA

Universitatea „Petru Maior”, Târgu Mureș, România

O problemă controversată este aceea a deosebirii dintre mit și basm. Mitul este un fenomen cultural mai amplu, care domină aproape toate domeniile unei structuri culturale, afirmă Pavel Ruxăndoiu. Mitul este considerat de către Mircea Eliade o „realitate culturală” complexă care poate fi interpretată și abordată din perspective multiple. El consideră că acest fenomen „povestește o istorie sacră; relatează un eveniment care a avut loc în timpul primordial, timpul fabulos al „începuturilor” [...] E întotdeauna povestea unei „faceri” [1, p. 5-6].

Pentru Claude Lévi-Strauss mitul este produsul imaginației creatoare a omului primitiv, care are o „gândire sălbatică”, construindu-și modele logice de cunoaștere în viața naturii. El vede în basm „un mit în miniatură”, iar cele două noțiuni nu aparțin unor lumi diferite, ci proporțiile sunt cele care le opun. Gilbert Durand definea mitul ca un sistem dinamic de simboluri, de arhetipuri care, sub impulsul unei scheme, se realizează ca povestire. Basmele sunt înțelese ca „mituri pe cale de dezafectare

simbolică”, prin „diacronismul structurii lor”, în care, prin analiză se poate descifra „întregul izomorfism al simbolurilor” [2, p. 75].

Există două sisteme de mituri, unul care povestește ritualuri, cu semnificații virtuale, având o funcție sacră și un alt sistem redat prin mitul literar. Acestea sunt narațiuni despre începuturi, în care sacrul este recreat, urmărindu-se legătura cu timpul primordial sau cu personaje supranaturale. Funcția acestui tip de mit poate fi estetică, în care personajul mitic, timpul sau spațiul mitic este utilizat pentru recrearea unei ordini estetice. Față de basm, mitul se diferențiază prin final, unde are loc întotdeauna o jertfă [3, p. 53-54].

Personajele miturilor sunt zei sau ființe supranaturale, pe când în basme întâlnim eroi sau animale năzdrăvane. Ceea ce au în comun aceste personaje este faptul că ele nu fac parte din lumea noastră, obișnuită. Basmele și fabulele se referă la evenimente care n-au modificat condiția omului. Ele sunt considerate „istorii false”, spre deosebire de „istoriile adevărate” care sunt miturile. Miturile, consideră Eliade, descriu toate evenimentele primordiale în urma cărora omul a devenit ceea ce este astăzi. Omul este „constituit din aceste evenimente, e muritor pentru că ceva s-a întâmplat *in illo tempore*.” Miturile scot în evidență faptul că oamenii și viața au o origine și o istorie supranaturală, semnificativă, prețioasă și exemplară.

Pentru a face diferența între mit și basm se poate afirma că basmul este mai mult o „refractare decât o reflectarea a mitului, o atitudine față de mit.” Basmul a luat naștere în epoca ieșirii din mit, când omul se simte superior naturii și întruchipărilor supranaturale și devine eroul narațiunilor orale, în locul animalelor totemice sau al zeilor. Tendința actuală este aceea de a considera mitul ca o formă distinctă alături de basm sau legendă. Basmul nu este mit, dar pe baza lui se poate recostitui un limbaj mitic [4, p. 411].

Mitul se opune basmului prin raportul strâns care-l leagă de sacru. Mitul creează un ajutor reciproc între zei și oameni. Basmul, pe de altă parte, este hrănit cu „superstiții populare”, solicită un supranatural mai familiar sau chiar regional. În lumea basmului întâlnim zâne sau vrăjitoare și nu zei sau zeițe. Locul basmului e la „gura sobei”, pe când cea a mitului în temple sau biserici. Între religios și profan, frontiera nu este ermetic închisă. Un subiect de basm care pare simplu, poate avea rădăcini religioase. Astfel, aventura Scufiței Roșii are la bază un miracol, consideră Christophe Carlier. La începutul secolului al XI-lea, Egbert de Liège consemnează că într-adevăr a existat o fetiță, pierdută în pădure, care ar fi fost în mod misterios cruțată de către lupi. Ea purta o rochie roșie, oferită de către nașa ei [5, p. 10].

Basmul și-a elaborat, din epoca de geneză, niște tipare și un limbaj artistic care au mare stabilitate. Acest lucru s-a datorat reorganizării elementelor din lumea preexistentă basmului, un univers al legendelor primitive și al miturilor. Basmul devine, astfel, universal în timp și spațiu, pe vaste arii culturale.

Referințe bibliografice:

1. Eliade Mircea. Aspecte ale mitului, București: Editura Univers, 1978.
2. Durand Gilbert. Structurile antropologice ale imaginarului, București: Editura Univers, 1977.
3. Bomher Noemi. Inițieri în teoria literaturii, Iași: Fundația Chemarea, 1994.
4. Ruxăndoiu Pavel. Folclorul literar în contextul culturii populare românești, București: Editura Grai și Suflet – Cultura Națională, 2001.
5. Carlier Christophe. La clef des contes, Paris: Edition Ellipses, 1998.
6. Vulcănescu Romulus. Mitologie română, București: Editura Academiei, 1987.

TRANSPUNEREA SEMIOGRAFICĂ A DOINEI VOCALE ȘI INSTRUMENTALE

NICOLAESCU GHEORGHE
Institutul Patrimoniului Cultural al AȘM

În zestrea spirituală a românilor de pretutindeni, doina se prezintă ca una din cele mai desăvârșite creații populare, originea și vechimea căreia, ca și etimologia acestui cuvânt, nu sunt cunoscute, ele fiind acoperite de supremația misterului. În acest context există numeroase ipoteze, care până în prezent nu au fost confirmate.

O seamă de cercetători, printre care: Petre Brîncuși mărturisise că: „*A fost o vreme când, dintre toate genurile folclorice, Doina reprezenta gloria cea mai înaltă...*”; George Breazu consideră că: „*Doina e cea mai autentică și mai caracteristică formă de expresie a muzicii populare românești – are aceeași funcție ca și plânsul...*” și Alecu Russo, Vasile Alecsandri, Béla Bartók, Tiberiu Alexandru etc. considerau că doinele exprimă direct, ca orice operă lirică, o diversitate de idei muzicale, sentimente, emoții, atitudini, impresii și aspirații. Ele se inspiră din atitudinile omului față de natură și timp, față de viață și moarte, exprimă stări afective personale și sentimente intime ale creatorului.

Meditând asupra noțiunii de doină, după spusele lui Tiberiu Alexandru, doina era numită „*orice fel de melodie vocală sau instrumentală cu ritm liber, târâgănat, cu caracter oarecum melancolic*”.

În muzica populară românească, linia melodică deține un rol important, întrucât interpretarea monodică este caracteristică muzicii tradiționale a românilor. Muzica vocală este dominantă, iar specificul național este mai evident în interpretarea vocală, organizarea melodiei și a ritmului fiind strâns legate de text, de sistemul de versificație. De o atare factură este și muzica instrumentală, deși depinde ca structură și de posibilitățile tehnice ale instrumentului la care a fost creată. Așa cum unele intonații ale doinei vocale se regăsesc în doina instrumentală, tot așa elemente muzicale de factură instrumentală se regăsesc în doinele vocale. Avem deci aceste două categorii de melodii: *melodii vocale*, în care muzica și poezia sunt legate structural, și *melodiile instrumentale*.

În melodiile vocale ale doinei, muzica și poezia sunt asociate sincretic într-o țesătură indisolubilă, dar rolul prioritatea, în fața textului, o deține melodia. În cadrul melodiilor doinelor vocale distingem mai multe categorii: *melodia cvasicântată*, foarte apropiată de intonațiile vorbirii, de factura simplă, intervalele dominante fiind cele preferate de limba vorbită; *melodia ca element principal*, tinde să devină independentă, bogat ornamentată, cu posibilități mari de variație.

Linia melodică a doinei este mai mult sau mai puțin melismatică, în funcție de anumiți factori: *de zona* (sunt zone în care se cântă mai ornamentat, în altele interpretarea silabică este destul pronunțată); *de epocă istorică* (doinile vechi sunt bogat ornamentate față de cele de astăzi); *de interpretarea individuală*, *de talentul muzical al interpretului*.

Melodiile pot fi *recitative* sau *cantabile* cu profil melodic: *descendent* (începe în registrul acut și se finisează în registrul grav, sau începe în registrul mediu, urcând imediat și apoi coborând în registrul grav); *boltit* (după o începere în registrul mediu sau grav, melodia urcă, apoi coboară, sau, după un început în registrul mediu, melodia nu urcă, ci coboară).

Mersul melodic poate fi *treptat* sau conținând în unele cazuri *salturi frecvente*, în special în partea introductivă. Salturile sunt, de obicei, „acoperite” cu *glissando*, alteori sunt folosite sunete de sprijin (apogiaturi superioare sau inferioare).

Melodiile doinelor vocale au un *ambitus* mai restrâns, accesibil vocii în comparație cu cele ale doinelor instrumentale, care datorită unei tehnici speciale, de transpunere a melodiei, însușesc un *ambitus* mai mare.

Limbajul muzical al doinei este utilizat după legi și procedee de alcătuire arhitectonică a discursului muzical, stabilite în practică, pentru

exteriorizarea unui conținut. Elementele arhitectonice de baza ale melodiei: *subcelule, celule, motive* – se organizează în *fraze, perioade muzicale*, folosind *procedee de creație* ca: *repetarea variată și frecventarea* la diferite intervale, *recurența, lărgirea ritmico-melodică* (de la celulă la motiv, de la motiv la frază). Procedeele enumerate se pot combina, în melodiile legate de text, unde versul determină o anumită dimensiune a arcului melodic - acesta poate fi lărgit prin adăugarea unor silabe (interjecții): *Celula* corespunde, de obicei unei perechi de silabe, în melodiile mai dezvoltate sau mai ornamentate, acestea poate fi divizată în subcelule. *Motivul* este alcătuit din două celule: în doina vocală, acesta corespunde unei dipodii (reunire de două picioare, putând constitui un vers); în doina instrumentală, celulele motivului se pot combina divers. *Fraza* este unitatea superioară motivului și poate fi constituită în dimensiuni de frază mică sau frază mare. *Perioada* se constituie din două sau mai multe fraze și aparține formei libere, care poate avea aspectul melodiei motivice, în care motivele se înlanțuie la voia interpretului. *Rândul melodic* (fragmentul de melodie corespunzător unui vers) în doina vocală, este înlanțuit în succesiuni de rânduri melodice diferite, în număr variabil, și se succed la voia interpretului în formă liberă. *Forma liberă* e caracteristică și pentru melodiile de doină instrumentală, în care un rol important au formulele melodice (corespondentul motivului), care pot fi inițiale, mediane și finale.

În cazul doinelor vocale, versul va determina lungimea rândului melodic, care va trebui analizat în concordanță cu textul, în cazul baladelor este suficientă analiza rândurilor melodice, iar în cazul doinelor, care conțin recitative, se vor urmări: formulele inițiale, mediane și finale, treptele de recitare, cadențările interioare și finale. În cazul melodiilor doinelor vocale și instrumentale se vor urmări: *materialul sonor* (scara, cadențe la finalul rândurilor melodice, cadența la cezură, cadența finală); *melodia* (profilul, intervalele); *forma muzicală* (liberă sau de strofă elastică); *sistemul ritmic* (în cazul melodiilor izoritmice, formula); *interpretarea* (vocală, instrumentală).

Ca elemente de limbaj, în melodiile de doină vocală și instrumentală se conturează următoarele: *melodica* – se încadrează în categoria de ritm parlando rubato, unde aspectele ritmice apar augmentat, ceea ce duc la varietăți ritmice și asimetrii. Alungirile de note, scurtările și pauzele pot apărea în orice loc al frazei, fără să secționeze dipodia; *recitativul* – constituie un mod esențial de exprimare în melodica doinei, ceea ce oferă întregului stil caracterul de parlando; *pasajul vorbit (parlato)* – contribuie la realizarea expresiei artistice. Acestea se află la hotarul dintre sunetul vorbit și cel cântat și sunt folosite dintr-o necesitate expresivă, pentru a

sublinia sensurile, pentru a intensifica tensiunea afectivă și pentru a îmbogăți expresivitatea prin variație timbrală. În toate cazurile pasajele vorbite se desfășoară pe un ambitus restrâns de cel mult o cvartă. Pasajele vorbite și recitativele cântate se pot combina în cadrul aceleiași fraze, evidențiindu-se astfel, încă odată, atmosfera recitativică a doinei. Locul și frecvența pasajelor vorbite sunt date aleatoriu și facultativ în funcție de preferința fiecărui interpret.

Cel mai potrivit sistem ritmic pentru evoluarea doinei este *sistemul parlando rubato*. Unitățile silabice apar în formă augmentată (pătrime cu punct, doime cu punct,) sau diminuate (șaisprezecimea). Îmbinarea lor duce la varietate ritmică și la asimetrii. Raportul de iușală cu care se succed valorile de optime este cea apropiată de ritmul vorbirii. Datorită interpretării solistice apar alungiri și scurtări de note, pauze inegale la sfârșit de frază și în interiorul acesteia, contribuind la consolidarea caracterului de *rubato*, fără să secționeze dipodia. În sistemul ritmic *parlando rubato* aspectele ritmice arată existența variației atât în cazul unei singure doine, cât și în întregul gen și sunt efectuate cu mai multă libertate, acestea ținând doar de stilul individual de interpretare. În stilul *parlando* acestea apar de regulă în ultimul picior metric, pe silaba a opta la cezura așezată ori pe silaba a șaptea, la cezura suspendată.

Atunci când reluările rândurilor melodice sunt modificate, iar periodicitatea este neregulată, în succesiunea frazelor se creează secțiuni elastice, necristalizate, proprii formei libere sau improvizatorice. La încheierea secțiunii își aduce contribuția adeseori recitativul rectotono pe treapta I, ori pasajul vorbit.

Doina este specia, care prezintă cea mai mare varietate sub aspect arhitectonic. Aici pot fi identificate toate tipurile de secțiuni: primar, binar, ternar, quaternar etc., unde strofele elastice sunt determinate de evoluția liberă a rândurilor melodice. Libertatea în amplificarea rândurilor melodice și a strofelor muzicale, determină existența formei libere în doină.

În domeniul folosirii instrumentelor muzicale, cultura scrisă a fost, de cele mai multe ori, un exemplu pentru cultura orală, prin faptul că dispunea de instrumente mult mai performante, care au evoluat progresiv pe parcursul perioadelor istorice, în concordanță cu progresul tehnologic general.

Notația muzicală, semiografia (gr. *simion* = semn, caracter scris și *grafo* = a scrie) sau signografia (lat. *signum* = semn) constituie sistemul de semne grafice convenționale prin care elemente ale limbajului muzical sunt reprezentate în scris. Notația muzicală servește ca mijloc de comunicare între compozitor și interpret, înlesnind propagarea și răspândirea muzicii și

asigură perenitatea operelor de artă în rândul valorilor spirituale ale omenirii, transformându-le în documente (monumente) de cultură.

Transcrierea pe note a melodiilor de doină vocală și instrumentală constituie un demers, care necesită o anumită specializare, presupunând codificări stratificate ale parametrilor melodici și ritmici. Ca mijloc de comunicare, procesul de transcrierea pe note reflectă două straturi: conturul general al melodiei și complexul detaliat prin consemnarea a cât mai multe detalii sonore: *ornamente, sunete cu înălțimi intermediare, raporturi sofisticate dintre durate, caracterul de execuție al unor note, variațiuni melodice sau ritmice în cadrul aceleiași execuții, variante ale melodiilor*.

În alegerea nivelului ridicat de detaliere a transunerii, e necesar de ținut cont de importanța detaliilor pentru determinarea perioadei istorice (aceasta ținând cont de părerile predecesorilor în domeniul muzical, precum și ale gânditorilor din alte domenii, care au meditat la problemele esenței, stilului, arhetipurilor, procesului variațional, ale ipostazelor vii și ale ornamenticii) și de destinația transcrierilor (pentru interpreți cu educație muzicală avansată, având abilitate în citirea notelor și posedând o bună tehnică instrumentală sau vocală).

Posibilitățile tehnologice de astăzi ne pun la dispoziție oportunități imense în realizarea procesului de transpunere pe note a pieselor muzicale. Astfel, la realizarea practică a acestui demers, este utilizat unul din cele mai desăvârșite realizări ale tehnologiilor informaționale – calculatorul, la care e posibilă digitizarea materialului audio prin intermediul programelor corespunzătoare (ex.: *SoundForge*) și redactarea/prelucrarea computerizată a textelor muzicale, (o fază extinsă prin corecturile repetate aplicate asupra textelor redactate în baza programelor existente de transcriere pe note: *Finale* sau *Sibelius*).

Notația muzicală tradițională este rezultatul unei îndelungate evoluții și constituie un sistem de notație (aproape) universal, care permite reprezentarea grafică a creațiilor artistice prin următoarele elemente: *înălțimea sunetelor* – note, portativ, cheie, semen de transpunere la octavă, alterație etc.; *durata sunetelor* – valori de note și pauze, *legato*-ul de prelungire, punctul ritmic, coroana (fermata).

Forma de manifestare a procedeului improvizatoric, specific doinei vocale și instrumentale se datorează varietăților și tipurilor de *ornamente muzicale* provenite din fantezia interpretului. Ornamentarea se desfășoară pe axul filonului melodic, îmbogățindu-l în diverse forme melismatice: *apogiatura* (simplă, dublă, triplă), ascendentă sau descendentă, identică unui ornament melodic din unul sau mai multe sunete, executate prin scurtarea duratei normale a notei(notelor) precedente; *broderia* – ornament

melodic realizat prin alternarea unei note dintr-un acord cu cea superioară sau inferioară, depărtată cu un (semi)ton.); *mordentul* – ornament care indică necesitatea de a se executa trei note într-o succesiune rapidă; *coloratura* – exprimată prin manieră de interpretare vocală care dă posibilitatea interpretului să-și afirme virtuozitatea tehnică, executând cadențe, triluri, rulade și cadențe; *glissando* – exprimat prin trecerea continuă și treptată de la un sunet la altul; *grupetul* (inferior, superior) de valoare binară, ternară, ornament melodic produs din execuția a patru sunete într-o singură măsură (împreună cu sunetul principal); *portamento* – mod de execuție prin alunecare lină de la un sunet la altul, atingându-se aproape neobservat sunetele intermediare; *rulada* – pasaj de virtuozitate pentru interpretarea vocală (game, arpegii, melisme, cântate cu agilitate și viteză).

Una din trăsăturile esențiale ale doinei este desfășurarea ei în sistemul ritmic *parlando-rubato*, sistem care are o arie de răspândire generală în doine cu următoarele caracteristici: asimetria ritmică derivată din utilizarea a două unități de ritm explicabile prin execuția rubato; unitățile de timp sunt indivizibile, divizarea lor făcându-se numai melismatic; durata unității minime (optimea) se apropie de cea a unei silabe din vorbirea curentă; gradul de improvizație ritmică a interpretului este mai mare de la o interpretare la alta folosind aceeași melodie; prioritatea celulelor pirice în melodiile cu caracter recitativ; augmentarea și diminuarea valorilor prezintă forme constante în cadrul unei anumite creații; în recitativ pe unele începuturi de frază din cauza accelerării mișcării unele silabe se scurtează în timp ce finalele rândurilor melodice se măresc. La notografierea melodiilor de doină comportă un grad sporit de dificultate.

Ritmul muzical al doinei reprezintă un factor de esență estetică-emoțională care, prin elementele sale de expresie, potențează imaginea mesajului artistic. Particularitățile de bază ale ritmului melodiei de doină sunt următoarele: se desfășoară pe ritmul textului poetic; este organizat din formule non-metrice, în afara măsurii; combinarea eterogenă a accentelor melodice și ritmice în desenele și formulele intonaționale; libertatea de manifestare a ritmului – îmbinarea valorilor ritmice neproportionale se produce într-o mișcare absolut liberă, pe un traseu orizontal. Desenul ritmic al rândurilor melodice se manifestă prin mărimi și diminuări ale valorilor ritmice, sunete prelungite prin *fermato*, formule de ritm cruzic și anacruhic, pauze, fapt ce vine să sublinieze instabilitatea ritmicității melodiei de doină.

Dacă prin versurile doinei vocale creatorului anonim exprimă sentimente în toate momentele decisive ale vieții, atunci linia melodică

mângâie sufletul și alină tristețea și vibrează de bucurie în clipele de fericire. Ca tematică și importanță, doina este inseparabilă de viața omului pentru că exprimă o parte din sufletul sau. În cadrul unui demers de caracterizare, s-ar putea defini că muzicii ce însoțește doina, îi este caracteristică terminologia: *recitativo, parlando-rubato, senza misura*.

Treptat, rolul muzicii câștigă amploare, până la o cvasiegalizare cu importanța textului, structura frazelor muzicale fiind tot mai coerentă și mai clar delimitată. Chiar dacă transcrierea muzicală a acestui tip de doină nu necesită rigorile barei de măsură, se constată totuși o afirmare a periodicității metrice, precum și o autonomizare a formei muzicale.

Din cele expuse, se poate constata varietatea formelor arhitectonice și a procesului de construire a melodiilor. Studiul formei arhitectonice, coroborat cu cel al altor mijloace de expresie, ne înlesnește cunoașterea trăsăturilor caracteristice ale stilurilor zonale și ale specificului național.

Inclusă în patrimonial intangibil al UNESCO, doina devine nu numai un bun național ci și internațional de care, noi ca popor, trebuie să ne îngrijim oferindu-i cadrul necesar continuități fără de care această minunată specie a folclorului va dispărea.

Acest studiu poate ajuta la îmbunătățirea procesului de transcriere pe note a melodiilor de doină vocală și instrumentală, prin urmărirea transcrierii formulelor ritmice/melodice și identificarea unor posibile particularități de interpretare.

În Republica Moldova, subiectul este regăsit în creația unor compozitori ca Ion Macovei sau Tudor Chiriac, ca o dovadă a faptului că în Basarabia marile motive românești nu se regăsesc doar la nivelul expresiei populare, ci sunt absorbite, „metabolizate” și apoi redată și de către creația cultă, atât în plan analitic, cât și creator, iar prezența motivului mioritic, răspândit pe tot arealul moldovenesc, confirmă unitatea milenară a românilor.

DISCURSUL EPIC FEMININ POSTDECEMBRIST

OANEA OANA-LARISA

Universitatea „Transilvania”, Brașov, România

Kommunismus-schmerz wie Erfahrung este o formulare pe care am încercat să o găsesc tocmai pentru a sublinia unicitatea perspectivei asupra efectelor în literatură ale experienței feminine din perioada totalitară.

În termenii lui Lipovetsky, *a treia femeie* sau *femeia nedefinită*, dotată cu puterea de a se reinventa pe sine însăși, este un produs al lumii moderne și postmoderne, exercitându-și drepturi altădată de neconceput, fiind liberă să-și guverneze propriul destin existențial. Întrebarea care se ridică în urma acestei premise este dacă scriitoarea postdecembristă este și ea o a treia femeie, în termeni lipovetskieni, sau care este evoluția ei în climatul literar și cultural românesc actual. Extrapolând, suntem conduși către alte chestiuni care nu își găsesc încă un răspuns. Există o metodă, o formulă a discursului literar feminin identificabilă în proza postdecembristă? Este experiența comunistă percepută literar din aceeași perspectivă sau în aceeași manieră? Evoluția literaturii postdecembriste poate fi pusă sub semnul congruenței?

În altă ordine de idei, ne întrebăm dacă este comunismul un palimpsest ideologic sau o punere în abis? - De ce palimpsest? Pentru că încercăm să aflăm dacă metamorfozele experiențelor conțin toate urme ale acestui blestem al istoriei și în ce măsură se observă această pastă vandabilă literaturii. Sau dacă orice text literar cu trimitere la sistemul totalitar înseamnă în mentalul colectiv al cititorului (critic) și punere în abis. Cert este că vom găsi la tot pasul manifestări ale intertextualității genetice. Vom vedea, așadar, că fiecare scriitor/ scriitoare nu doar „copiază” trecutul, ci îl și reinterpretează, prin adaptarea unor texte/ experiențe preexistente, prin pastişarea lor uneori ironică sau ambiguă. Vom vedea cum trecutul este acum revalorizat, deoarece nu se mai poate crea ca odinioară, însă se pot relua aceleași subiecte, sub o nouă formă.

Fără a conduce tema către un discurs feminist, în peisajul actual al literaturii române nu există o abordare fățișă a urmelor comunismului asupra scriitoarelor. Este binecunoscut faptul că Ele percep altfel experiențele personale, aplică un alt filtru (afectiv), astfel că lucrarea *Metamorfoze ale experienței comuniste în discursul epic feminin postdecembrist* încearcă să răspundă unei reale necesități în climatul literar românesc, neexistând până acum o abordare în această direcție. S-a scris și se mai scrie despre „lunga noapte național-comunistă”, despre urmele

trecutului, despre trecut ca re-(dez)-umanizare sau despre scrisul ca formă de eliberare, dar nu s-a încercat o punere în discuție a acestei chestiuni cât privește experiența feminină și metamorfozele ei în climatul literar românesc.

„Orice receptare este o judecată pe cont propriu”, afirmă Nicolae Manolescu, iar acest joc al perspectivelor încearcă să aducă un aer proaspăt discursului de până acum, dacă nu chiar o noutate. Elementele de naratologie, sentimentul de minimalizare involuntară/ marginalizare identitară sau fizică, raportul dintre biografic și ficțional, reconfigurarea identității feminine sunt direcțiile pe care le voi urmări în încercarea de a cerceta pe această temă.

Demersul meu se realizează având în vedere o serie de istorii subiective despre condiția femeii în totalitarism, texte semi-literare sau narațiuni biografice ale unor personalități literare sau culturale din spațiul autohton, urmând apoi să realizez un studiu comparativ hermeneutic aplicat unor proze selectate pentru a intra în acest joc al perspectivelor. Voi încerca, astfel, să descopăr dacă există o amprenta scriitoricească specifică fiecăreia dintre aceste autoare, elemente de unitate sau diferențe în discursul lor narativ, analizând prin asociere sau disociere instanțele narative, voci ce se vor revela din metamorfozele experienței și perspectiva feminină a celei care semnează Cartea.

Câteva dintre metamorfoze, așadar jocul de perspective pe care voi încerca să îl descopăr (și scriitorul „intrus” – a se citi inclus) în urma experienței comunismului sunt la: Adriana Babeți – pseudo-narațiunile din „fabrica” de serotonină (*Prozac. 101 pastile pentru bucurie*, 2009, *Prozac 2. 90 de pastile împotriva tristeții*, 2014); Dan Lungu, Radu Pavel Gheo (coord.), *Tovarășe de drum – salvarea prin memorii (in)sensibile*; Gabriela Adameșteanu – metafora devenirii/ romanul de inițiere și o perspectivă zeflemitoare/ metafora „devenitului”; Anamaria Beligan – romanul ca formă de comunicare „globală”. Reconfigurarea unei identități (*mamabena.com*, 2005, emigrația și eliberarea de frustrările spațiului comunist; *Windermere: Dragoste la a doua vedere*, 2009, o meditație asupra destinului uman, prin personajele sale aflate într-o continuă pendulare temporală între trecut și prezent; *Scrisori către Mona Lisa*, 2012, amnezia ca protecție versus comunism); Adriana Bittel – autoironia, formă de eliberare (*Cum încărunește o blondă*, 2015); Ana Blandiana – răzbunarea trecutului prin autoficțiune (*Sertarul cu aplauze*, 1992); Magda Cârneci – Femeie. Femininitate. Feminism. Metafizica simțurilor; Nora Iuga – autoficțiunea sau jocul perspectivelor. Experiența/ povestea merge mai departe (*Sexagenara și tânărul*, 2000); Herta Muller – dramatism agresiv

sau strigătul de eliberare (*Leagănul respirației*, 2010, *Astăzi mai bine nu m-aș fi întâlnit cu mine însămi*, 2014); Simona Popescu – avatarurile universului interior, autobiografie ficțională (viziunea adolescentului); Simona Sora – o altfel de metamorfoză; polifonia discursului (a trecutului interbelic și a prezentului postrevoluționar) (*Hotel Universal*, 2012); Doina Ruști – moara, opera și comunismul, realism magic (fantastic) și realism cotidian (biografic).

Un subcapitol distinct voi dedica și literaturii de migrațiune. Spre deosebire de imaginile obsedante evocate în spațiul literaturii autohtone, imaginile-transfer (conceptul Danei Bizuleanu) sunt o metaforă intrinsecă a textului, care semnalează deplasarea scriitorului dintr-un loc în altul cu ajutorul instrumentelor care transportă trauma, în general, o ambalează narativ și o reformulează, pe de altă parte, conțin și imaginile metaforelor obsedante. Pentru scriitori precum Herta Müller, Anamaria Beligan și Cătălin Dorian Florescu, care s-au deplasat atât mental cât și fizic, imaginile-transfer sunt expresia acestei duble deplasări. Ele sunt dinamizate printr-o continuă reîntoarcere la locul traumei și prin procesul de rememorare, de unde și metamorfoza, deci o altă perspectivă a experienței în comunism.

TAXONOMIA PEISAJELOR CULTURALE RURALE

ONICA DORINA

Institutul Patrimoniului Cultural al AȘM

Determinarea tipurilor de peisaje culturale rurale este necesară pentru a cunoaște mai bine teritoriul țării și patrimoniul natural și cultural ce-l deține. De asemenea, algoritmul de criterii în baza căruia se particularizează peisajele culturale în general și cele rurale individual, cere ca fenomenul să fie perceput și analizat sistemic. Factorii determinanți de cristalizare a anumitor tipuri de peisaj sunt de natură diferită și într-o continuă interconexiune, fapt ce confirmă relevanța legii sistemice. O importanță deosebită o reprezintă analiza cât privește dinamica unor peisaje rurale în timp, fiindcă evoluția sau involuția componentelor de structură și reprezentare a acestora este un rezultat al realităților culturale, economice, sociopolitice. În rezultatul analizei criteriilor de clasificare a peisajelor culturale, inclusiv rurale, realizate de diferiți specialiști (Ghinoiu I., David L., Cocean P., Vedenin Y.), deducem concluzia că toate criteriile reflectă

într-o logică algoritmică componența constitutivă a peisajelor, funcțiile îndeplinite de acestea, rolul lor în natură și pentru comunitate.

Tipologia propusă de noi cuprinde sincronic pe de o parte criteriul etnografic, geografic, social; pe de altă parte, însăși peisajul rural luat în ansamblu sau/și fragmente etnografice specifice lui, care se desfășoară și întâlnesc cu o pronunțată reprezentativitate în perimetrul acestuia. După modul de utilizare a terenurilor: după ponderea ocupată din teritoriul țării, identificăm următoarele peisaje etnografice: agrar, forestier, pastoral, viticol, pomicol, piscicol. Acest criteriu a fost înaintat anterior de etnologii români I. Ghinoiu și L. David. Referitor la importanța substratului fitopedologic în conturarea peisajelor, Vos și Meekes afirmă că „majoritatea peisajelor culturale europene rezultă din utilizarea istorică a folosirii pământului pe o perioadă foarte îndelungată: diferite stagii s-au suprapus, rafinat sau înlocuit între ele” [1, p. 4]. În cadrul peisajelor respective comunitatea locală a săvârșit continuu o muncă creativă materială și spirituală ce sincronizează cu condițiile și resursele naturale ale locului, răspund așteptărilor și necesităților indivizilor, reflectă arhetipuri culturale și expresii de raportare și încadrare a omului în spațiul natural și cultural.

În aceeași ordine de idei, menționăm că Valer Butură afirmă „unitatea vestigiilor tradiționale din domeniul culturii materiale se evidențiază în peisajul etnografic prin tipologia satelor, gospodăriilor și caselor, ca și în modul cum se înscriu, alături de acestea, ocupațiile” [2, p. 29].

După structura morfologică: Satele sunt expresia realității geografice concretizată în formele orografice și configurația lor, sunt un rezultat al tipurilor de activități, o consecință a tradiției și realității istorice de întemeiere și configurare, o reflectare a preferințelor de organizare fie a populației băștinașe, fie a celei alogene. Respectiv, distingem trei tipuri de sate conform structurii morfologice: adunate, răsfirate și risipite [3]. Subliniem că astăzi nu avem sate care să corespundă în totalitate unui anumit tip, persistând o combinație între ele, datorită indicilor de populare, migrația forței de muncă etc.

După componența etnică, evidențiem sate de – moldoveni, ucraineni, găgăuzi, bulgari, romi, ruși. Sociologul zeelandez Janet Stephenson afirmă că „cultura și identitatea nu sunt legate numai de relațiile sociale, ci și de cele spațiale” [4, p. 127]. Structura etnică cristalizează componenta identitară și în același timp reprezintă forme de cultură proprie, mentalitate, relații sociale, modele de amenajare și modelare a spațiului etc.

După dinamică, peisajele reprezintă procesul de evoluție a formelor și componentelor lor caracteristice. Noi încadrăm la acest criteriu trei

categorii de peisaje rurale fuzionate cu componentele lor sociale și etnografice: relicve – numite de unii autori (Kuleshova M) fosile, paleoculturale. Peisajul este unul în care un proces evolutiv a ajuns la un sfârșit, la un moment dat în trecut, fie brusc sau în decursul unei perioade de timp (Acest tip de peisaj pe teritoriul țării noastre este reprezentat de siturile arheologice, sistemele de irigație construite în perioada sovietică și abandonate după anii 1990, construcțiile părăsite și degradate a complexelor zootehnice.); continue – mai păstrează un rol social activ în societatea contemporană, procesul evolutiv este încă în curs de desfășurare, păstrând interdependența cu modul tradițional de viață (Exemple pot fi satele răsirate, care continuu sub acțiunea factorilor economici, demografici cunosc un proces de adunare structurală.); evolute – sunt peisajele care reflectă o evoluție cât privește structura constitutivă, capacitatea, gradul de modernizare, nivelul de funcționalitate (Spre exemplu peisajele energetice de astăzi de înaltă capacitate și structură, în satul tradițional erau reprezentate de morile de vânt, care între timp au fost înlocuite cu instalațiile eoliene, morile industriale).

După durată: peisajele poartă amprenta timpului păstrător de experiențe culturale, istorie, tradiții, identitate, energie creativă. În această categorie includem trei tipuri de peisaje [5, p. 41]: perene – acestea au un caracter permanent de durată milenilor, secolelor. Au fost create de om într-o îndepărtată perioadă istorică din considerente economice, politice, sociale, religioase, unele din ele rămânând a fi astăzi funcționale sau ca monumente de arhitectură, artă, și mărturie a realizărilor colectivității la o anumită etapă (La această categorie aderă însăși exemplul satelor, considerate formă de organizare socio-economică culturală milenară.); temporale – peisaje cu o durată relativ scurtă, de ordinul săptămânilor, organizate în anumite anotimpuri, ca rezultat al factorilor și conjuncturii naturale, spirituale, sociale. Dezvoltarea și păstrarea unor autentice tradiții de cultivare a viței-de vie, a favorizat organizarea festivalurilor vinului, desfășurate în perioada de sfârșit al lunii septembrie și până la mijlocul lui octombrie. Un peisaj temporal cu o înaltă factură cromatică, simbolică ni-l oferă luna Martie, prin obiceiul de purtare a Mărțișorului; efemere – aceste peisaje derulează în cadrul zilelor, nopților, sau a câtorva ore, și manifestă deopotrivă valențe economice, culturale, folclorice, religioase deosebite. Unic în decursul anului, considerăm că este peisajul „Drumul luminii” din Noaptea de Înviere – cu conotații ample religioase, culturale și morale.

După interdependența dintre componentele culturale și subiecții informativi [6, p. 46] evidențiem: Peisajele în care purtătorii informației sunt monumente ale culturii materiale (situri arheologice, obiective

etnologice și realizări etnografice, monumente geologice cunoscute ca vetre preistorice de locuit etc); Peisajele unde purtătoare de informație este populația locală, păstrătoare de valori culturale, exprimate prin tradiții, credințe și cunoștințe populare, înregistrate în cultura orală; Peisaje care se bazează pe mitologie. Acestea pot avea la bază un argument religios, folcloric, simbolic – pelerinajele de închinare la „Talpa Maicii Domnului” de pe Stânca Grimidon; Peisajele care există doar virtual. Acestea nu au prototipuri concrete în lumea reală [6, p. 46] și sunt rezultatul unor plăsmuiri, încercări ale omului de a înțelege anumite fenomene și procese naturale (cunoștințe despre formarea cosmosului, etnometeorologie), de a interpreta și înțelege lumea de aici și cea de dincolo (rai sau iad) etc.

După forma de delimitare: menționăm Peisaje cu limită materială – este una teritorială, fixată în spațiu. Marcată și vizibilă prin indici antropici (zid, piatră de hotar) sau naturali (râu, pădure); juridici, teritorial-administrativi; Peisaje cu limită mentală poartă un caracter subiectiv, prezent doar în conștiința oamenilor și memoria colectivă (hotarele dintre mahalalele satului). Acesta este construit și acceptat de comunitate la nivel de credințe, superstiții („Nu e bine să calci în casa și via părăsită”, „Nu e bine să calci pe unde a trecut vârtejul” ș.a).

Referințe bibliografice:

1. Vos W., Meekes H. Trends in European Cultural Landscape development: Perspectives for a Sustainable Future. În: Landscape and Urban Planning. Nr.46, 1999. p. 4.
2. Butură V. Etnografia poporului român. Cultura materială. Cluj-Napoca: Ed. Dacia, 1978. p. 29.
3. Mătcu M., Hachi M. Populația rurală a Republicii Moldova: cercetări geodemografice. Chișinău: Ed. ASEM, 2008.
4. Stephenson J. The Cultural Values Model: An integrated Approach to Values in Landscapes. În: Landscape and Urban Planning, nr. 84, 2008. p. 127.
5. Cocean, P., David, N. Peisajele Culturale. Cluj-Napoca: 2014. p. 41.
6. Веденин Ю. А., Кулешовой М. Е. Культурный ландшафт как объект наследия. Институт Наследия. Москва: Дмитрий Буланин, 2004. с. 46.

ARHITECTURA ȘI PUTEREA ÎN REPUBLICA MOLDOVA

OSTAPOVALINA

Institutul Patrimoniului Cultural al AȘM

„Puterea se vede pe sine, ideologia și edificiile care o definesc, drept final al unei evoluții implacabile în devenirea societății date, intrare în anistorie, în atemporal, în definitiv și imuabil” [1, p. 8].

Urbanismul și arhitectura sunt strâns legate de putere. Fiecare perioadă istorică își reflectă politicul prin arhitectură și artă.

Dat fiind faptul că formațiunile urbane au rol de centre politice, economice și culturale, este importantă abordarea holistică a evoluției spațial-planimetrice a orașelor. În Republica Moldova etapa urbanistică de la începutul secolului al XXI-lea se caracterizează prin trecerea la un nou model de dezvoltare urbană. Trecerea la un stat democratic a avut drept consecință schimbarea ideologiei de conducere, diferită de cea a regimului totalitar de tip sovietic. Principalul instrument de dirijare a creației arhitecturale și urbanistice este aparatul legislativ. Dezvoltarea sistemului de documentație urbanistică (actualizare, corectare, apariția unor noi tipuri de instrumente) a fost realizată treptat. În aceste condiții relevanța problemei sistemului documentației de planificare, a adaptării acesteia la noile condiții de dezvoltare urbană se datorează mai multor factori. Printre obiectivele prezentului demers științific se numără examinarea schimbărilor ce au loc în dezvoltarea urbană a Republicii Moldova și identificarea noilor tendințe de evoluție a procesului de planificare urbană în contextul tranziției spre economia de piață. Una dintre cele mai importante probleme devine capacitatea mecanismelor instituționale și juridice existente de a răspunde la provocările moderne.

Pentru Republica Moldova, transformările de dezvoltare urbană se află sub influența unui complex de factori: social-economici (reforme economice și creșterea investițiilor), politico-administrativi (stabilitatea situației politice) și urbanistici (punerea în aplicare a politicului unidirecționat în dezvoltarea arhitecturală și urbană a așezărilor).

Politica puterii comuniste avea la bază industrializarea forțată, în rezultatul căreia spre sfârșitul secolului XX, Moldova devine o țară industrial-agrară.

„Ponderea industriei în structura produsului social în anul 1989 a atins 60%, iar în exportul de produse – circa 90%. Astfel, industria s-a dovedit a fi o ramură cu cel mai mare aport la formarea veniturilor bugetului de stat (53% în anul 1989)” [2]. Însă în perioada de adaptare, sfera industrială

suferă mari pagube, iar unele întreprinderi falimentează. Criza economică după anii 1990 duce la schimbări considerabile. Este vorba despre consecințe de natură social-economică cu implicație directă: conversia funcțională a marilor întreprinderi de stat ce asigurau existența majorității populației, intensificarea procesului de migrație sat-oraș, migrații în afara țării în căutarea unui loc de muncă mai bine plătit, extinderea necontrolată a suburbiilor, apariția problemei periferiilor urbane ș.a.

Din cauza intensificării construcțiilor și diferențierii socio-spațiale, documentația anterioară nu mai corespunde cerințelor urbanisticii moderne. În practica legislativă a Republicii Moldova, în formarea modelului de reglementare putem delimita câteva etape: starea inițială (înainte de 1992); etapa de adaptare (din 1992 până 1996); începutul dezvoltării (din 1996 până în 2012) și etapa actuală (din 2012), perioadele de transformare de fază care rezultă în urma proceselor de dezvoltare socio-economică și urbanistică a țării. La etapa de adaptare standardele de construcții conțin normativele aprobate de Comitetele de Stat sovietice, ulterior fiind modificate, completate și reeditate. Regulile de redactare a documentelor normative sunt reglementate de un șir de normative metodologice:

- NCM A.01.02-96 Sistemul de documente normative în construcții.

Dispoziții generale;

- NCM A.01.03-96 Modul de elaborare a documentelor normative;
- NCM A.01.04-96 Regulile de redactare a documentelor normative;
- NCM A.01.05-96 Modul de adoptare a documentelor normative

interstatale și naționale ale altor țări;

- NCM A.01.06-97 Structura și modul de lucru ale Comitetelor Tehnice.

Conform documentului normativ NCM A.01.02-96 „Sistemul de documente normative în construcții. Dispoziții generale”, documentele normative sunt divizate în următoarele categorii [3]:

- acte legislative și normative în construcții - reglementări în construcții;
- normative în construcții moldovene (NCM);
- coduri practice în construcții (CP).

Documentele oferă informațiile necesare pentru arhitecții Republicii Moldova, care după anul 1990 sunt liberi în creația urbanistică și arhitecturală. Cererea proiectelor individuale este o premisă pentru apariția agențiilor de creație. Arhitectul de astăzi este apărătorul frumuseții și armoniei, în același timp trebuie să fie în corelație cu comanditarul, care este îngrijorat de economie și timp. Comparativ cu perioada sovietică, când arhitectul era nevoit să proiecteze locuințe în masă, monotone de felul său, arhitectul de astăzi are posibilitatea de a crea edificii estetice, diferite ca stil și cu configurație diversă.

Arhitectura locativă resimte o schimbare profundă odată cu trecerea la o nouă politică arhitecturală. În rezultatul Legii Nr. 1324 din 10.03.1993, privind privatizarea fondului de locuințe, apar un șir de premise pentru formarea locuinței individuale, totalmente străină celei sovietice. Populația Republicii Moldova are posibilitatea de a-și organiza spațiul locativ conform nevoilor utilitare. În dependență de necesitățile și posibilitățile economice diferite a claselor sociale, putem delimita câteva categorii de edificii locative: edificii pentru clasa de sus, pentru clasa mijlocie și pentru clasa de jos. Ele diferă atât prin locație (zona centrală, zona verde, periferie) cât și ca suprafață (de la minimumul necesar până la sute de metri pătrați), exterior și interior (design, materiale de construcții utilizate, ș.a.). Sistemul legislativ locativ este în permanență reînnoit prin adoptarea unor programe. Cu scopul de a găsi soluții reușite, de eficiență maximă au fost emise mai multe legi și hotărâri, unele fiind abrogate mai târziu, din cauza noilor cerințe socio-economice.

Politica economică din ultimii ani susține businessul mic, de aceea o dezvoltare de proporții cunoaște arhitectura obiectivelor comerciale și a oficiilor, variate ca stil și volumetrie.

În anul 2012 Parlamentul adoptă Codul Urbanismului și Construcțiilor – stabilește cadrul legal unitar pentru urbanism și amenajarea teritoriului, autorizarea și executarea lucrărilor de construcții, asigurarea calității construcțiilor, a materialelor și a produselor pentru construcții, exercitarea controlului de stat cu privire la respectarea disciplinei în urbanism și a regimului de autorizare a construcțiilor, precum și aplicarea unitară a prevederilor legale în domeniul calității în construcții pe teritoriul Republicii Moldova [4].

Pentru o lungă perioadă de timp, reconstrucția centrelor urbane a fost o problemă majoră în domeniul păstrării siturilor de patrimoniu și a mediului urban istoric. În prezent se acordă o atenție deosebită monumentelor din zonele centrale și periferice ale orașului. Anume zona centrală suferă transformări majore. Se schimbă structura funcțională și constructivă a zonei. Aceste procese nu sunt doar o consecință a schimbărilor în societate. Ele sunt o expresie legitimă a dinamicii sistemelor urbane, interacțiunea miezului central cu arhitectura modernă. Ele nu pot să nu afecteze clădirile istorice, ceea ce a condus în ultimii ani la apariția unor inserții nejustificate ca scară și funcțiune în zonele istorice protejate și la degradarea masivă a mediului natural. Legea Nr. 1530 din 22.06.1993, privind ocrotirea monumentelor, cu scopul de a „prevedea și asigura lucrările de evidență, studiere, punere în valoare, salvare, protejare, conservare și restaurare” este respectată superficial.

Analiza efectivității sistemului de documentare a arătat că structura sa și mecanismele de implementare nu pot rezolva întregul complex de obiective al politicii urbane și de a îmbunătăți în mod semnificativ calitatea mediului urban. Principalele motive sunt: lipsa documentației relevante privind dezvoltarea orașelor; lipsa mecanismelor de coordonare în punerea în aplicare a proiectelor de infrastructură; construcții prea compacte în formarea unor noi cartiere cu curți interioare prea mici sau chiar lipsite de ele, ceea ce duce la încălcarea normelor sociale existente, absența dialogului dintre putere și creator în ameliorarea problemelor urbanistice.

Pentru a produce o arhitectură de exemplu, una reprezentativă, Puterea trebuie să concentreze cei mai buni arhitecți, cele mai performante materiale și tehnici: „...zidurile primesc o viață pentru a dăinui și dănuiesc pentru a face să supraviețuiască un spirit decorporat” [1, p. 10].

Referințe bibliografice:

1. Augustin Ioan. Arhitectura și Puterea.
2. Raportul internațional privind implementarea Agendei 21 în Moldova.
3. <http://www.mdrc.gov.md/>
4. Codul Urbanismului și Construcțiilor.

REVISTA VATRA ÎN „EVUL MEDIA”

POP (POCAN) NICOLETA DOINA

Universitatea „Petru-Maior”, Târgu Mureș, România

În 1962 apare, la Toronto (Canada), lucrarea lui Marshall McLuhan, *Galaxia Gutenberg*, carte ce va revoluționa perspectivele de raportare ale omului la propriile mijloace de comunicare. Având ca subtitlu sintagma *Omul și era tiparului*, lucrarea a surprins și a bulversat prin originalitatea conceptelor propuse și mai ales prin îndrăzneala perspectivelor privitoare la rolul și funcțiile mijloacelor de comunicare în evoluția civilizației umane.

După era tipografică, în care cartea „de hârtie” a dominat mai bine de 500 de ani spațiul cultural, omenirea a intrat într-o nouă epocă, determinată de evoluția rapidă a mijloacelor electronice de transmitere a informațiilor. Nevoia crescândă de largire a spațiului de comunicare a dus la realizarea primilor sateliți de telecomunicație, în 1958. Lansarea acestora a declanșat o explozie informațională nemăintâlnită în istoria omenirii și a dus la ascensiunea rapidă a „Galaxiei Marconi”, în detrimentul „Galaxiei

Gutenberg”⁸. Apariția internetului declanșează o nouă revoluție informațională determinată de creșterea uluitoare a producției de informații dar și de dezvoltarea mijloacelor de comunicare ce utilizează conexiunilor electronice. Informația, chiar și cea culturală, se stochează din ce în ce mai puțin în clasicele volume sau articole și din ce în ce mai mult în *byte*, *gigabyte* sau *terabyte*.

Conceptul de *globalizare* nu mai este un concept abstract ci devine o realitate ce duce la „reunirea” indivizilor în „satul global” [1] în care „mediul este mesajul” („the medium is the message” [1]). Conexiunea se realizează prin intermediul rețelei globale de comunicare a informațiilor iar viteza de transmitere este uluitoare. Globalizarea impune în toate sferele existenței noi parametrii, modificându-i pe cei vechi. Aceste schimbări produse în paradigma comunicațională au efecte imediate și în plan cultural.. În lumea virtuală, oferită de internet, distanțele nu mai sunt măsurate în km ci în click-uri, timpul și spațiul fiind anulate în modelul „noi lumi” oferit de *cyberspace* (spațiul virtual).

În cartea sa, *Evul media sau Omul terminal*, Bogdan Ghiu afirma că media „a devenit mediu de viață”, un mediu care ne filtrează, ne ecranează realitatea. „Prin media, noi devenim mai puțin și altceva decât niște spectre: niște simulacre de spectre. Prin media, noi nu mai suntem, poate, nici vii, nici morți, dar nici spectre. Atât informațional, cât și biotehnologic, noi am devenit astăzi, cu toții, ființe de limbaj...”

Sintagma „evul media”, propusă de Bogdan Ghiu, definește societatea actuală, profund marcată de consumismul mediatic. Neadoptând viziunea pesimistă a celor care consideră că acest asalt al mediaticului (care naște în mod inevitabil și pseudovalori) va duce la „moartea culturii”, Bogdan Ghiu are convingerea că literatura (cultura în genere) va rezista provocărilor continue ale societății actuale dar numai în măsura în care scriitorul va înțelege și va reuși să folosească și să adapteze mijloacele și „strategiile media în favoarea lui și a artei.” Extrapolând, putem considera că același algoritm funcționează și în cazul altor „produse” culturale. Prin virtualizarea tot mai accentuată și mai rapidă a spațiului public, revistele culturale, în formatul lor clasic, imprimat, riscuiau să devină instituții „retro”, depășite de provocările timpului. Dezvoltarea rețelei informatice în România a însemnat așadar, pentru multe dintre aceste publicații, și provocarea de a se „lansa” în lumea virtuală. *Vatra* nu a rămas în afara

⁸ Sintagme utilizate de M. McLuhan în, *Galaxia Gutenberg*, pentru a denumi două epoci istorice dominate de instrumente de comunicare distincte: cartea tipărită și cea electronică.

acestei tendințe și de aceea un element de imagine dar și de accesibilitate informațională l-a constituit crearea site-ului oficial al revistei: www.revistavatra.ro. Site-ul a apărut ca o reacție firească de adaptare la ritmul de evoluție a mijloacelor informaționale și se datorează (cel mai probabil) influențelor novatoare pe care le exercită generația de tineri redactori ai revistei și în special Alex. Cistelean, redactorul șef-adjunct al *Vetrei*. Contribuția sa la actualizarea permanentă a informațiilor oferite de revistă este vizibilă în postările pe care le face frecvent.

Construit riguros dar și accesibil, site-ul conține rubricile: Actualitate (Editorial), Dosar, Poezie (*Tolle Lege*; *Carmen Seaculare*; *Chintă roială*; *Ușa deschisă*), Proză (*Epica Magna*), Critică literară (cu subrubricile *Cronica literară*; *Cu cărțile pe masă*; *Carte străină*; *Cei ce vin*), Eseu (cu subrubricile *Cronica teoriei*, *Minirecenzii*, *Contraepisteme*), *Memorialistică*, Pop-cult (Cronica de film) și Arhiva (*Biblioteca*).

Conexiunile cu lumea culturală românească dar și universală sunt facilitate de existența link-urilor ce trimit instantaneu „vizitatorul” (cititorul) spre site-urile următoarelor publicații (unele, asemenea *Vetrei*, au la rândul lor, pe lângă o variantă clasică, tipărită, și o variantă virtuală): *CritAtac*, *Gazeta de Artă Politică*, *Idea artă+societate*, *Le Nouvel Observateur*, *London Review of Books*, *Observator cultural*, *Revista Cultura*, *Revista Echinox*, *Revista Familia*, *revista Steaua*, *România Literară*, *The Times Literary Supplement*, *Think Outside the Box*.

Se poate afirma, în mod justificat, că numărul de cititori a crescut în ultimii ani, datorită noului suport electronic, cu mult peste tirajul pe care publicația l-ar putea realiza și difuza pe suportul clasic de hârtie. De aceea, răspunsul la o potențială „criză a cititorului” poate veni din partea acestui site, care permite difuzarea globală a numerelor puse în circulație. De altfel, datele oferite de evaluările realizate în spațiul cibernetic arată că formatul virtual al *Vetrei* are din ce în ce mai mult succes: „Măsurătoarea efectuată de CEOOL.com (Central and Eastern European Online Library, bibliotecă virtuală cu sediul în Germania) și firma BIZOO.ro, de monitorizare a traficului pe internet, a dovedit că numărul de vizitatori ai site-ului revistei a crescut în anii din urmă astfel: în 2009 de peste 45000 de ori, în 2010 numărul lor a atins aproape 50000, în 2011 de 50000, iar în anul 2012 peste 50000 [5].”

Cititorii, mai ales cei care aparțin tinerei generații, aflată într-o permanentă conectare la „net”, au acum, în mod facil, posibilitatea de a citi revista on-line. Site-ul mai oferă, pe lângă șansa de a vizualiza oricând materialele existente pe pagina de web, și două avantaje majore. Un prim avantaj îl reprezintă existența *Arhivei*, prin intermediul căreia este posibilă

vizualizarea tuturor numerelor apărute începând cu anul 2003. În plus, pentru cititorii fideli ai revistei, există posibilitatea de a „se abona” on-line. Avantajul rezidă din faptul că fiecare nouă postare a redactorilor (a administratorului de site) este expediată instantaneu (prin poșta electronică) în casuță de e-mil a abonatului.

Existența formatului electronic al *Vetrei* reprezintă o formă de adaptare la mișcările continue și provocatoare ale timpurilor pe care le trăim, fără însă a face rabat de la calitatea actului cultural care a consacrat-o.

Referințe bibliografice:

1. McLuhan Marshall. *Galaxia Gutenberg*, București: Editura Politică, 1975.
2. Nedelcea Tudor. *Civilizația cărții. Incursiune în istoria cărții, presei și a tiparului*, Craiova: Editura Aius, 1996.
3. Pârvolescu Ioana. *Întoarcere în secolul 21*, București: Humanitas, 2009.
4. Păsăilă Vasile. *Presa în istoria modernă a românilor*: Fundația Pro, 2004.
5. www.revistavatra.ro, site accesat în data de 18.11.2015.

OPORTUNITĂȚILE SISTEMULUI TEHNOLOGIILOR INFORMAȚIONALE ȘI COMUNICAȚIONALE ÎN ELUCIDAREA DIALOGULUI MIGRANȚILOR

ROȘCA MARIANA
Institutul de Istorie al AȘM

O dată cu declarația de independență realitatea Republicii Moldova a suportat un șir de schimbări la toate capitolele vieții sociale. Aceste schimbări, la nivel național, au avut loc drept consecință a unor transformări majore la nivel global. Printre acestea se numără apariția și dezvoltarea fără precedent a tehnologiilor informaționale și comunicaționale, și a spațiului virtual sau on-line. „Deopotrivă se atestă evidențierea tehnologiile informaționale & comunicaționale la aprofundarea schimbărilor reflectate în transformările manifeste în și dintre societăți...” [1, p. 8]. Astfel, a apărut o sursă alternativă de informare, comunicare, dialogare, confruntare și participare. Aceasta a oferit posibilitatea persoanelor de a participa mai activ la viața socială, datorită unor schimbări la nivel de rol social. Astfel, de la rolul de consumator de informații, individul a obținut rolul de actor implicat activ în viața publică, prin intermediul tehnologiilor contemporane. În special, putem să indicăm o trecere de la rolul de simplu cititor al informației valabile la cel de creator și

generator de informații în spațiul virtual. Astfel aceștia pot contribui nu doar la elaborarea și transmiterea informației dar și la schimburi informaționale. De asemenea, asistăm la un început al implicării active a utilizatorilor de tehnologii informaționale și comunicaționale în dezbateri asupra celor mai diverse probleme sociale, politice, economice etc. ale societății contemporane. Astfel, pe de o parte, tehnologiile informaționale, odată cu apariția spațiilor on-line, oferă noi posibilități de interacțiune a persoanelor, iar pe de altă parte au oferit noi domenii de cercetare, dat fiind faptul că a creat o nouă dimensiune, un nou spațiu (virtual) de prezență a persoanelor din diferite colțuri ale lumii, implicate în dialog și comunicare. Acest spațiu de întâlnire și dialog, în condițiile societății globale, în care fenomenul dominant este cel al migrației, prezintă un interes major și prioritar datorită datelor oferite și potențialului de a genera noi cunoștințe în acest domeniu dar și contribuției acesteia la crearea unei societăți bazată pe cunoaștere [1, p. 9, 15-16].

În acest context, devine necesar de a sublinia că moldovenii plecați peste hotare asemănător altor comunități de migrați au urmat trendul global și au acceptat această provocare a tehnologiilor informaționale. Motivația a fost în primul rând cauzată de costul redus sau chiar zero pentru comunicare, dar și oportunitatea de a comunica și de a fi aproape cu cei ramași acasă. Astfel, tehnologiile informaționale și comunicaționale au contribuit în cazul migrațiilor la crearea și dezvoltarea diferitor comunități on line. Aceste comunități utilizează spațiul on line drept sferă publică transnațională. Acesta fiind un spațiu de comunicare, informare, dezbateri, împărtășiri de experiențe personale, al opiniilor, ideilor, dar și a presupuzițiilor, ipotezelor referitoare la situația din țara de origine, împărtășind prejudecăți privind migrația și migrații, istorie, cultură și identitate. În consecință, tot mai des sesizăm și faptul că tehnologiile informaționale și comunicaționale au devenit pentru migrații moldoveni mai mult decât o relație de comunicare, fiind un instrument de mobilizare și organizare a diverselor acțiuni. Printre acestea se număra acțiunile de colectare a fondurilor pentru ajutorarea persoanelor nevoiașе din țara de origine, campanii de susținere a cursului european, precum și campanii de informare privind posibilitățile de reîntoarcere.

De asemenea, prin intermediul dialogului on-line, membrii diasporei din Republica Moldova formulează explicații asupra situației din țară și din regiune, pun în discuție probleme legate de crizele naționale și regionale, promovează valorile culturii naționale, fac schimb de informații și edifică comunități culturale în mediile în care sunt. Astfel, tehnologiile informaționale și de comunicare au creat un spațiu virtual care reprezintă nu

doar o simplă sursă clasică de informare, dar a devenit parte a vieții sociale a persoanei, un spațiu afectiv și creativ. Acest spațiu, mai mult decât atât, reprezintă o oportunitate de păstrare a identității naționale, precum și a apartenenței socio-culturale [2, p. 135-141].

Un alt punct de vedere îl găsim la A. Margalit and J. Raz [3] conform căruia lumea noastră este în mare măsură organizată în jurul unor grupuri de culturi existente. Aceste grupuri de culturi sunt numite de W. Kymlicka [4, p. 1-4] culturi societale. Ulterior acestea sunt explicate de A. Margalit și J. Raz care susțin că „statutul de membru al acestor grupuri are o importanță sporită pentru liniștea și bunăstarea individuală, pentru că afectează foarte mult oportunitățile acestuia, iar capacitatea de a iniția și menține o relație sunt marcate de cultura acestuia” [5]. Astfel, apartenența la o cultură anumită are un rol esențial în definirea identității personale.

În acest sens, A. Abdelhadi [6, p. 30] menționează că apartenența culturală are un „profil social dominant”, pentru că aceasta afectează modul în care ceilalți percep persoana, dar și dialogul cu ea, care, la rândul său, definește identitatea de sine a unei persoane și identitatea națională a acesteia. Aceasta idee este extrem de utilă în încercarea de a defini „*ideea primară de identificare*” a unei persoane, deoarece se bazează pe apartenența persoanei și nu pe realizările acesteia. Acest aspect important însă este parțial relevant în cazul migraților, care sunt expuși și aparțin simultan diverselor culturi.

În contextul migrației, M. Dahan și G. Sheffer [7], analizând comunicarea menționează că la distanțe lungi aceasta are și un trecut lung. Acesta cuprinde experiențele din țara de origine, din perioada de tranziție sau migrație și experiența în societatea de adopție. Mai mult ca atât, autorii menționați, adăuga că noile forme de mass-media, cum ar fi Internetul, oferă noi spații și noi practici de comunicare, dar care generează și noi tipuri de comunități discursive. Acestea ar putea, precum este și cazul moldovenilor, dezvolta rețelele sociale, conecta și extinde numărul de membri ai acestora, dar și de a utiliza aceste comunități virtuale în diverse moduri inovative. Unele exemple au fost menționate anterior, însă consideram important de a sublinia că potențialul acestor spații virtuale este puțin valorificat.

K. H. Karim [8 p. 16] numește spațiile virtuale: „spații transnaționale „terțe” și menționează că acestea se caracterizează printr-un grad înalt de creativitate. Aceste spații reprezintă locul unde se întâlnesc diverse frontiere și au un potențial avansat de modernizare, unde pot fi găsite modalități noi și inovative de abordare a problemelor societății contemporane”. Respectiv aceste spații datorită rolului sistemului

tehnologiilor informaționale și comunicaționale oferă o serie de oportunități și avantaje atât migraților cat și cercetătorilor în elucidarea dialogului migraților.

Astfel, dialogul migraților on line reprezintă un interes științific, prioritar datorită faptului că acesta nu are un loc geografic anume și în același timp reprezintă o uniune de reprezentanți ai mai multor spații geografice. Altfel spus un tot și în același timp nimic, un imaginar sau un spațiu hibrid, creat de către migrați și menținut de aceștia. Suplimentar, dialogul are loc spontan și necenzurat, astfel reprezintă o sursă autentică, veridică, interesantă și abundentă de date. Abundența de date însă reprezintă și o provocare pentru cercetători, deoarece este un spațiu enorm care nu poate fi studiat în modul tradițional, prin metodologii tradiționale obișnuit până acum. Soluția este oferită la fel de sistemul tehnologiilor informaționale și comunicaționale. Acesta are capacitatea de a facilita activitatea de analiză a cercetătorilor și oferă posibilitatea unor analize complexe în ceea ce privește elucidarea dialogului migraților on line.

Printre acestea se numără și sistemul informațional de analiza calitativă „NVivo 11”. Acest sistem informațional permite analiza documentelor, a imaginilor, fișierelor audio și video, dar și analiza datelor din cadrul rețelelor sociale, cum ar fi: Facebook și Twitter. Anume prin posibilitatea de a analiza rețelele sociale virtuale acest software și depășește alte sisteme informaționale de analiză calitativă existente. Astfel, NVivo este un instrument sau mijloc care ajută cercetătorilor și profesioniștilor să efectueze analiză de conținut simultană a mai multor documente de diferite tipuri și care provin din diferite surse. Acesta are trei opțiuni de lucru în dependentă de tipul de informații care urmează a fi analizat și anume: NVivo Starter, NVivo Pro și NVivo Plus.

Pentru analiza rețelelor sociale este folosită opțiunea NVivo Plus. Astfel, pentru a analiza datele din rețelele de socializare inițial software-ul permite extragerea datelor existente din cadrul unui grup sau profil ce prezintă interes pentru cercetător. După care datele sunt importate în sistemul informațional pentru a fi analizate. Ulterior este posibilă analiza acestora cu ajutorul sistemului de codificare. Suplimentar, NVivo Plus permite crearea sociogramelor. Acestea sunt reprezentate de codurile identificate și care permit stabilirea relațiilor dintre diverse coduri. Astfel, sociograma ne permite vizualizarea datelor analizate din rețelele sociale în formă de diagrame, ajutându-ne astfel să vizualizăm conexiunile și relațiile dintre acestea. De asemenea sociogramele pot fi utilizate pentru analiza rețelei sociale în cazuri specifice, a unei anumite categorii de populație, a unor date Twitter sau Facebook create cu ajutorul opțiunii NCapture. La fel

software-ul ne permite filtrarea sociogramelor pentru a vedea doar anumite tipuri de conexiuni, precum și de a schimba interfața diagramei pentru a scoate în evidență relațiile dintre datele analizate sau pentru a revela persoana cea mai influentă sau activă dintr-o rețea socială. Ulterior după ce este elaborată sociograma acest software oferă posibilitatea de a o exporta în format JPG sau DOC și de a o utiliza informația obținută în diverse documente și prezentări.

Pentru analiza dialogului migraților on line, am aplicat metoda descrisă asupra analizei dialogului migraților moldoveni din grupul facebook „Moldovenii în Spania”. Conform descrierii acestui grup acesta reprezintă o „Platformă de comunicare a cetățenilor Republicii Moldova care locuiesc în Spania și a întregii diaspore...” [9]. Din analiza generală a grupului „Moldovenii în Spania” la data de 1 martie 2016 (la momentul analizei) acesta avea 1358 de membri. În ceea ce privește participarea membrilor la dialogul on line acesta este diferit. Unii membri au preluat un rol mai activ, alții mai pasiv. Însă pentru elucidarea dialogului migraților on line vom analiza conținutul sau esența dialogului, făcând abstracție de actorii implicați. Astfel, vom avea posibilitatea de a identifica principalele domenii de interes și dialog al migraților. După o prima analiză generală a mesajelor acestui grup cu ajutorul software-ului NVivo observăm ca subiectul prioritar în dialogul migraților sunt problemele ce țin de Moldova (societatea de origine) și anume a domeniilor culturale, educație, acte, alegeri, etc. Prin intermediul acestei prime analize generale se identifică cuvintele cheie, care sunt cel mai des utilizate de către migrați. De asemenea, este posibilă organizarea ierarhică a acestora în dependență de frecvența utilizării acestuia în dialogul on line precum și vizualizarea acestora prin intermediul aplicației „Word Cloud”. Astfel, o prima analiză a dialogului virtual, indică ca moldovenii din societatea de adopție din Spania mențin interesul față de societatea de origine (Moldova). Cu ajutorul Nvivo, de asemenea putem identifica care sunt domeniile de interes și ulterior de a codifica și organiza vizual diagrame care ne ajută să înțelegem esența dialogul migraților. În majoritatea cazurilor acest dialog se bazează pe preocupări ale moldovenilor legate de viața cotidiană. Printre acestea se număra căutarea unui loc de muncă, informații privind perfectarea actelor, informații privind echivalarea studiilor, școlarizarea copiilor etc. În același timp, tot mai des în dialogul dintre migrații apare în vizor subiectul re-emigrării, sau mai bine zis emigrarea în a treia țară. Aceasta ne demonstrează ca migrația din Moldova și a moldovenilor continuă să fie una de natură economică și orientată spre majorarea venitului și îmbunătățirea nivelului de viață.

În concluzie, putem menționa că spațiul virtual și sistemul tehnologiilor informaționale și de comunicare sunt relativ noi pentru societatea din Republica Moldova. Cu toate acestea însă observăm o adaptare rapidă a migraților moldoveni la aceste noi oportunități informaționale și comunicaționale. Însă, credem că potențialul acestora este departe de a fi utilizat. Astfel, sunt necesare mai multe analize și cercetări în domeniu care nu numai ar elucida dialogul, dar și care ar contribui la dezvoltarea mai fructuoasă a migraților și societății de origine a acestora.

Referințe bibliografice:

1. Pascaru A. Societatea bazată pe cunoaștere: realități și perspective. În: Decentralizarea axiologică în societatea bazată pe cunoaștere (Aspecte filosofice). Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. p. 8-41.
2. Arasaratnam L. A. Intercultural spaces and communication within: An explication, Australian Journal of Communication, 39.3, 2012, p. 135-141.
3. Margalit A. and Raz J., National Self-Determination, Journal Of Philosophy, Volume 87/9, September 1990. 449 p.
4. Kymlicka W. Liberalism- Community and Culture, Oxford: Clarendon, 1989. Multicultural Citizenship-A Liberal Theory of Minority Rights. Oxford: Clarendon, 1995. p. 1-4
5. Margalit A. and Raz J. National Self-Determination, Journal Of Philosophy, Volume 87/9, September 1990. 449 p.
6. Abdelhadi A. Multiculturalism and Women's Rights, Queen's University, Kingston, Ontario, Canada, September, 2002.
7. Dahan M. and Sheffer G. Ethnic Groups and Distance Shrinking Communication Technologies, Nationalism and Ethnic Politics, vol. 7, no. 1, Spring, 2001. p. 85-107
8. Karim K. H. The Media of Diaspora: Routledge, 2003.
9. <https://www.facebook.com/groups/189552631169097/>

TRADIȚII ȘI OBICEIURI DE NAȘTERE – ABORDĂRI ȘI METODE DE CERCETARE

RUSU MARIANA

Institutul Patrimoniului Cultural al AȘM

„În cultură nimic nu trebuie pierdut, totul trebuie transmis și reînviat”

Constantin Noica

În lume totul are loc în conformitate cu neschimbătele Legi ale Vieții: totul are un început și un sfârșit. Indiferent de cultură, timp sau spațiu, *Începutul* reprezintă clipa memorabilă a nașterii. În spiritualitatea românească momentele legate de viață de familie – nașterea, căsătoria și înmormântarea – au generat un bogat sistem de obiceiuri, tradiții și elemente culturale distincte și de mare profunzime.

În demersul nostru științific am acordat atenție obiceiurilor legate de primul moment al vieții – nașterea – pornind de la convingerea că un asemenea studiu, bazat pe cercetarea etnografică, dar și pe informațiile furnizate de predecesorii domeniului, va contribui la mai buna înțelegere a specificului cultural și social al poporului nostru și, în egală măsură, la transmiterea și păstrarea tradiției. Considerăm demersul nostru oportun și necesar, pentru că așa cum menționa și Al. P. Arbore „a descurca cauzalitatea tradițiilor, a afla elementele care au contribuit la fixarea lor, de unde vin înrâuririle exterioare sau ce este particular pământului acestuia în care vedem lumina zilei și unde ne îngropăm, este cea mai utilă opera științifică pentru înțelegerea sufletului poporului românesc” [1, p. 4].

Într-o epocă în care schimbările au o viteză uluitoare, accentuate de globalizare, revoluții tehnologice și informaționale, conștientizarea, păstrarea și promovarea tradițiilor și obiceiurilor, ni se pare o *condiție sine-qua-non* a continuității și păstrării specificului național.

Modernitatea există și ea nu poate fi negată. Nu trebuie însă să uităm că inovația nu are sens fără tradiție. Chiar dacă timpul a diluat unele credințe, obiceiuri sau ritualuri, tot el, mai bine ca nimeni altul, ne-a demonstrat că am rezistat și ne-am menținut ca popor prin limbă, tradiție și obiceiuri. E datorită noastră, a fiecărui cetățean, să identificăm și să ducem mai departe acest sistem de valori tradiționale care constituie o moștenire culturală inestimabilă.

În condițiile în care în societate au loc tot mai des schimbări, atât de ordin social, cât și cultural, studiile din domeniul etnologiei trebuie să își concentreze preocupările într-o măsură mai mare pe relația dintre tradiție și

modernitate, dar și pe procesul revitalizării/reactualizării tradițiilor. Studiile și cercetările etnografice trebuie să continue înregistrarea/colectarea elementelor specifice culturii tradiționale, asigurându-se astfel și un fond documentaristic pentru analizele/lucrările viitoare.

Obiceiurile de familie, inclusiv cele legate de naștere, cu toate etapele și momentele de trecere, precum și unele credințele și practicile legate de acestea se află într-un proces pronunțat de transformare, de simplificare, fapt accentuat și de slăbirea fundamentului mitic, de mutațiile produse la nivel funcțional [2], dar și de modul actual de gândire și interpretare a lumii. În atare condiții, protejarea și conservarea patrimoniului cultural imaterial tradițional trebuie să cuprindă o componentă fundamentală – cea a obiceiurilor, a datinilor, a portului și a folclorului popular, în general.

În literatura de specialitate din țară se resimte lipsa lucrărilor privind cercetarea domeniilor mari ale culturii tradiționale, inclusiv a obiceiurilor legate de naștere. În astfel de condiții rămân să se piardă în uitare obiceiuri și tradiții, iar generațiile viitoare riscă să nu mai cunoască semnificația și importanța ritualurilor legate de ceremonialul nașterii. Așa cum observă și unii specialiști din domeniu [3], în urma analizei temelor cercetate, se creează impresia că tocmai domeniile de bază au fost evitate [4].

Am optat pentru această temă de cercetare, deoarece credem că, culegerea, dar și interpretarea obiceiurilor legate de naștere, acum când acestea trec prin mari transformări, și când multe tradiții dispar, este un act cultural de deosebită importanță căruia trebuie să-i acordăm atenție.

Misiunea cercetătorilor și a tinerilor specialiști trebuie să rezide în găsirea unor noi modalități de abordare a datinilor, obiceiurilor, sărbătorilor și ceremoniilor etc., mai ales în condițiile în care tehnologiile moderne au creat noi posibilități pentru documentarea, cercetarea, și valorificarea fenomenelor culturii tradiționale.

În elaborarea demersului științific, metodologia cercetării obiceiurilor de naștere, va avea câteva dominante:

- acumularea unui inventar la zi al tradițiilor și obiceiurilor specifice ceremonialului nașterii și sistematizarea valorilor și tradițiilor mai vechi și contemporane;
- înregistrarea realității vii, căutându-se identificarea proceselor, transformărilor și mutațiilor survenite la toate nivelele (structural, funcțional, semantic etc.).

Etnologia este prin excelență o disciplină a terenului și spre deosebire de celelalte științe socioumane, în care cercetătorul lucrează cu documente deja existente, alcătuite de alții, în etnologie principalul material este colectat și încheșat de cercetătorul-etnolog. În construirea demersului de

cercetare a tradițiilor și obiceiurilor de naștere, modalitatea și tehnica aplicării metodelor este cea care personalizează cercetarea, care îi definește stilul și îi asigură eficiența. Demersul etnologic are drept sursă informația orală și totul depinde de abilitatea și personalitatea cercetătorului, de modul lui de a stimula interviuatul la o discuție firească și liberă.

Contribuțiile folcloriștilor și etnologilor de-a lungul timpului, deși au fost diferite ca perspectivă, abordare sau metodă au avut întotdeauna la bază o trăsătură comună: cercetare de teren.

Trebuie să specificăm că scopul cercetărilor de teren nu se rezumă la strângerea materialului, el atinge toate treptele științifice: de la culegerea și sistematizarea datelor, până la interpretarea și încadrarea lor în sistem universal.

O cercetarea care canotează într-o singură metodă este una supusă eșecului din start. De aceea, succesul unei cercetări etnografice rezidă în îmbinarea metodelor de investigare. Studiarea și analiza a ceea ce au cules și publicat de-a lungul timpului înaintașii noștri este absolut necesară, întrucât „eficiența poate fi asigurată de îmbinarea cercetării de cabinet cu culegerea de teren” [5].

Cercetarea de teren rămâne să fie esența oricărui studiu în domeniul etnologiei și folcloristicii, deoarece numai realitatea poate confirma sau infirma premisele și direcțiile de interpretare a manifestărilor de cultură tradițională.

Culegerea faptelor/manifestărilor folclorice nu se face nici mecanic și nici la întâmplare, trebuie să fie o acțiune deliberată și cu un scop bine precizat. Cercetarea necesită pregătire prealabilă și o bună organizare care să-i asigure randamentul, presupunând studierea prealabilă a literaturii problemei, prospectarea terenului, organizarea tehnică a muncii, constituirea grupului de cercetare, elaborarea chestionarelor etc.

Ca și oricare alt demers științific, investigația etnologică pornește de la consultarea izvoarelor scrise (arhive, documente, monografii, studii zonale etc.) continuând cu alegerea metodelor și tehnicilor care pot garanta maximul de eficiență. De la observația directă la aplicarea chestionarelor specializate, de la notele de teren la convorbirea cu scop descriptiv, de la studierea martorilor vizuali la provocarea preformării cu scop experimental, demersul cercetării, se constituie într-o activitate complexă și tenace de recompunere, ordonare și evaluare a tot ceea ce, la un moment dat, a constituit tradiția *in actu* a unei comunități [2].

Cercetarea noastră care are drept scop studierea obiceiurilor de naștere va debuta cu aplicarea chestionarelor și a interviurilor care vor permite creionarea scenariului local al acestora, atât în forma lor mai veche, cât mai

ales în cea actuală. În cursul acestei etape vom realiza și documentele de teren: înregistrări, fișe, note și fotografii. Efectuarea cercetării de teren prin metode și tehnici orale este una dintre cele mai frecvente.

Realitatea ne-a demonstrat că fenomenelor globalizării își pun tot mai intens amprenta asupra obiceiurilor tradiționale, în atare condiții interviurile și convorbirile înregistrate (video/audio) pot servi la păstrarea, afirmarea și chiar recuperarea unor tradiții și obiceiuri specifice ceremonialului nașterii, prin ceea ce am putea numi „reînvișarea tradiției” [5]. Actualmente, putem beneficia de mijloace performante de înregistrare video/audio și putem vorbi de calitate perfectă în relatarea audio și imagine.

Un instrument necesar pentru reușita unei cercetări de teren referitoare la studiul obiceiurilor de naștere îl constituie chestionarul. Utilitatea lui rezidă în faptul că formulând întrebări specifice și circumscrise sau chiar focalizate asupra temei – reduce riscul abaterii de la discuție și pe cel al dispersiei informației [6]. Esențiale pentru segmentul nostru de investigație sunt chestionarele generice și cele extensive.

Observația directă este una dintre condițiile esențiale ale demersului etnografic și rămâne a fi principala metodă de cunoaștere și înregistrare a faptelor de cultură [7]. Cercetarea prin observația directă nu este nici simplă și nici ușoară, aceasta necesită minuțiozitate, atenție deosebită pentru detalii, cronologie. Cercetătorul trebuie să își focalizeze atenția atât pe evenimentul propriu-zis, cât și pe comportamentul și atitudinile celor prezenți. Observația directă este foarte importantă, deoarece oferă în cel mai înalt grad imaginea vie a evenimentelor. Fără ea cercetătorul va deține informații de arhivă orală comunitară fiind imposibil de înțeles pe de-a întregul dacă nu sunt dublate de o „privire dinafară”, mai mult sau mai puțin detașată (obiectivă) [6]. În aceeași ordine de idei, observația participativă poate oferi accesul la evenimente și subiecte de discuție (chestiuni considerate intime sau chiar tabu) inaccesibile unui alt tip de cercetare care nu presupune o formă similară de familiarizare cu nativii dacă nu chiar o formă de împrietenire [8].

Studierea obiceiurilor și tradițiilor de naștere trebuie să fie concepută ca o sinteză de metode clasice și moderne pliate pe calitățile conservatoare, dar și pe deschiderea spre influențele externe ale comunității, pe profilul ei identitar ce trebuie bine investigat și evaluat [2].

Cercetările moderne ale obiceiurilor de naștere nu mai vizează doar o abordare unilaterală, religioasă cu precădere, ci una interdisciplinară.

Considerăm că demersul de cercetare a obiceiurilor și tradițiilor de naștere specifice poporului nostru este oportun și necesar. Cunoscându-ne valorilor identitare vom înțelege locul lor, și al nostru, în lume, pentru că

așa cum menționa și Istoricul Alexandru Zub „nimic nu pare a fi mai important pentru un individ sau pentru o etnie, decât să ia cunoștință de sine, cât mai exact, și pe acest temei să-și asigure o integrare cât mai armonioasă în lume”.

Referințe bibliografice:

1. Al. P. Arbore. Însemnătatea cercetărilor etnografice pentru cunoașterea poporului roman. Institutul de Arte Grafice „Alexandru Vlahuța”, București, 1930
2. Știuca N. Raportul descriptiv-nativ în cercetarea obiceiurilor, în Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei. Tom. VI (2006). Iași. Pp. 219-234.
3. Buzila V. Etnografi e de urgență – răspuns la transformările intervenite în civilizația și cultura tradițională, în Buletinul științific al Muzeului Național de Etnografi e și Istorie Naturală a Moldovei. Volumul 11 (26). Pp. 8-21.
4. A se vedea și: Postolachi E. Renașterea și dezvoltarea durabilă a satului din Republica Moldova: necesități și repere etnografice, în Buletin Științific. Revistă de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie. Serie nouă. Volumul 5 (18), Chișinău, 2006. – P. 105-120.
5. Bârlea O. Metoda de cercetare a folclorului. București: Editura pentru Literatură. 1968.
6. Știucă N. A. Cercetarea etnologică de teren, azi. București: Editura Universității. 2007.
7. Géraud M.-O., Leservoisier O., Pottier R. Noțiunile-cheie ale etnologiei (Analize și texte). Iași: Editura Polirom. 2001.
8. Butaru L. Introducere în metodologia cercetării calitative. Presa Universitară Clujeană. 2015.

SATUL MOLDOVENESC CA OBIECT DE STUDIU AL ACTIVITĂȚII URBANISTICE

SEVERIN SERGHEI

Institutul Patrimoniului Cultural al AȘM

Ca ramură a arhitecturii, urbanismul proiectează și planifică lucrările de construire, de sistematizare, de reconstruire sau de restructurare a unei așezări omenești (oraș, sat etc.), împreună cu complexul de măsuri social-economice, tehnice, igienice care se iau în vederea satisfacerii necesităților materiale și social-culturale ale așezărilor [1].

Pornind de la rădăcina termenului, alăturarea noțiunii *Urbanism* a sitagmeni „satul moldovenesc” poate părea forțată, însă dacă ținem seama că scopul principal al activității urbanistice este stimularea evoluției

complexe a localităților, prin realizarea strategiilor de dezvoltare pe termen scurt, mediu și lung, înțelegem importanța acestui proces, atât la nivel local prin asigurarea dezvoltării infrastructurii edilitare și social-economice a căror beneficiar direcți sunt populația localității respective, cât și la nivel central prin asigurarea unui nivel de trai racordat la realitățile vieții contemporane.

Pentru a putea urmări parcursul dezvoltării urbanismului pe teritoriul Republicii Moldova și implicit a devenirii satului moldovenesc obiect de studiu al activității urbanistice este necesar înțelegerea faptului că aplicarea unor norme și standarde în toate activitățile responsabile de dezvoltarea localității ține de necesitatea asigurării unui echilibru între evoluția în ascendență a componentei economice și sfera vieții social-culturale. Iar istoric perioada de progres tehnic și industrial care a impulsionat dezvoltarea economiei regiunii date este identificat cu instaurarea regimului comunist totalitar și formarea RSSM.

Atenția manifestat de către puterea centrală pentru satul moldovenesc a fost determinat de mai multe interese, una dintre care a fost *crearea unei economii bazată pe agricultură și pe industria agricolă și alimentară*, iar pentru aceasta satului moldovenesc i-a fost sortit să devină „centrul economic și cultural” al republicii socialiste. Însă pentru a corespunde cerințelor, acesta trebuia să suporte și transformările respective.

Ca obiect de studiu al activității urbanistice, satul moldovenesc devine pasibil de transformări structurale și de esență, transformări de altfel necesare pentru ridicarea standartelor de trai la nivelul corespunzător timpurilor. De aici ne apropiem de specificul activității urbanistice și implicațiile care l-a avut acesta asupra localităților rurale: una din dimensiuni vizând soluționarea problemelor privind sistematizarea teritorială ocupându-se cu zonificarea, organizarea și extinderea teritoriului; altă dimensiune răspunde necesităților social-culturale urmărind principiul că satul trebuie să ofere toate avantajele timpului în ceea ce ține de deservire, cultură, odihnă și agrement; în fine activitatea urbanistică presupunea și asigurarea dotărilor tehnico-edilitare, o bună funcționare a elementelor sus menționate trebuie susținută de o rețea dezvoltată a serviciilor edilitare – apă, canalizare, comunicații ș.a.

Că cele expuse mai sus sunt justificate și întemeiate, iar implementarea lor era susținută la cel mai înalt nivel ne-o demonstrează șirul de hotărâri luate în cabinetul central al PC din URSS și baza legislativă aprobată în vederea reglementării lucrărilor de proiectare și construcție în satele din uniunea sovietică, inclusiv în RSSM. Din acestea fac parte hotărârea nr. 931 a Comitetului Central al PCUS al Sovietului Miniștrilor din Uniunea

Sovietică din 31.07.1957 „Despre dezvoltarea construcțiilor locative în URSS” în care este planificată mărirea fondului locativ în toată uniunea, conform acesteia în RSSM suprafața locuințelor individuale trebuie să se mărească cu 0,7 mln.m² [2]; sau hotărârea nr. 728 a Comitetului Central al PCUS al Sovietului Miniștrilor din Uniunea Sovietică din 12.09.1968 „Despre reglementarea construcției în sate” care abordează exclusiv procesul de dezvoltare a satelor.

Instrumentele de bază ale urbanismului pentru asigurarea unei dezvoltări propice a satelor a devenit „proiectul de planificare și construcție a satului” (Проект планировки и застройки села) în care erau stipulate toate prevederile arhitectural-urbanistice necesare amenajării teritorial-spațiale ale localităților.

Punem afirma că dezvoltarea planificată și reglementată a localităților rurale, necesară implementării dezideratelor ideologice și economice ale regimului, a adus beneficii pentru evoluția satelor și pentru locuitorii acestora. Însă practica a demonstrat că satul moldovenesc a manifestat o rezistență tacită soluțiilor radicale, în mare parte păstrându-și structura și specificul organizării teritoriale. Totuși pot fi identificate în structura existentă ale acestora urmele acțiunii planificate al activității urbanistice.

Vom examina cele trei dimensiuni de acțiune ale activității urbanistice care le-am enunțat mai sus pentru a observa raportul dintre urbanism ca activitate și știință și satul moldovenesc ca realitate socio-istorică.

Dimensiunea cea mai cuprinzătoare și care greșit este asociată cu finalitatea activității urbanistice este cea ce ține de *sistematizarea teritorială* a localității. Diversitatea activităților și beneficiilor necesită o delimitare a teritoriului după funcționalitatea acestuia. Aici scopul urmărit era crearea zonelor funcționale distincte, rezervate unei activități de bază (zona locativă, zona de utilități publice, zona comună ș.a.) [fig. 1]. Drept rezultat avem formarea centrelor publice în sate unde sunt concentrate instituțiile administrative, culturale și de deservire, în mare parte rămase nedefinite la timpul de față acestea reprezintă singurele accente arhitectural-spațiale în jurul cărora se dezvoltă nucleul central al satelor. Merită de menționat tendința de raționalizare a folosirii teritoriilor zonei locative și încercarea implementării construcțiilor locative multietajate (2-4 etaje) pentru „îmbogățirea aspectului arhitectural al străzilor centrale” și pentru mărirea densității fondului locativ [3, p. 36], drept rezultat în unele sate au fost edificate blocuri locative multietajate, de ex. s. Cotihana r-nul Cahul în centrul satului sunt amplasate 2 clădiri de locuit cu 4 nivele, e de prisos să menționăm că actualmente toate construcțiile de acest gen se află într-o stare degradată.

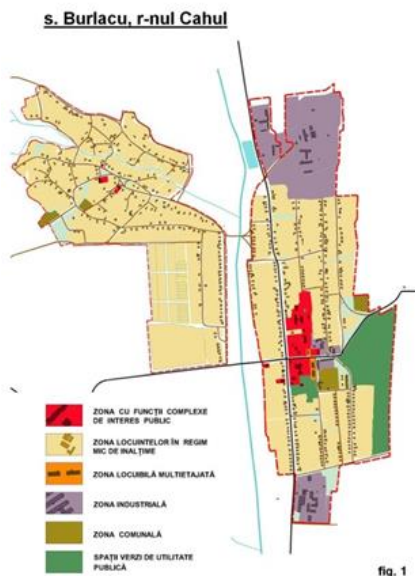

Figura 1. Satul Burlacu, raionul Cahul.

Dimensiunea social-culturală se manifestă prin dezvoltarea rețelei obiectivelor publice, culturale și deservire. Am menționat deja importanța acordată formării centrelor publice, acestea trebuiau să asigure în totalitate necesitățile multilaterale ale populației. Organizarea centrelor publice prevedea, pe lângă clădirile administrative, construcția instituțiilor școlare și preșcolare; obiective de deservire și de alimentație publică; zone de agrement; case de cultură; teatre de vară; estrade ș.a. toate acestea cu amenajarea spațiilor verzi transformau satul moldovenesc într-un spațiu pe deplin autonom în ceea ce privește desfășurarea vieții culturale și sociale. Dificultatea și cel mai important impediment în realizarea acestor proiecte consta în faptul că dezvoltarea centrelor publice cu noile obiective era prevăzută din contul construcțiilor locative existente din centrul localităților [fig. 2], deci realizarea acestora presupunea demolarea și transformarea totală a structurii centrale a satelor, soluții prea radicale pentru satul moldovenesc încă foarte conservator. Actualmente centrele publice constituie o „fuziune” unde obiectivele administrative, publice și deservire se întrec cu clădiri locative, iar revenirea la dreptul de proprietate privată face și mai grea soluționarea problemei unității centrului public pentru urbanisți.

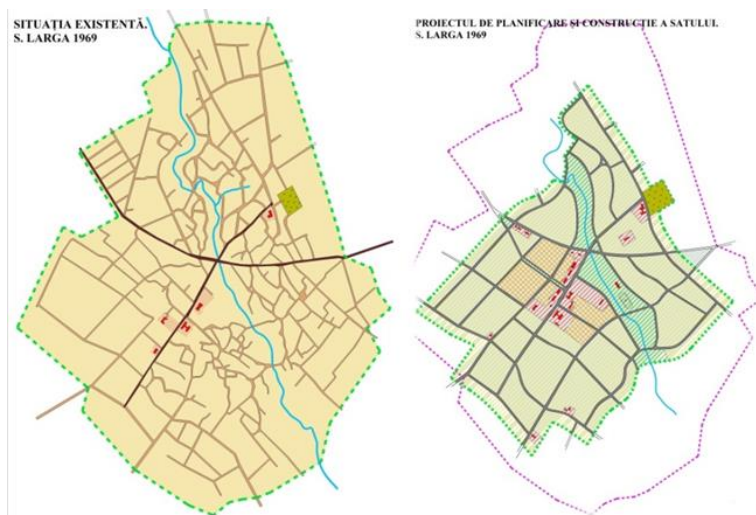

Figura 2. Satul Larga, raionul Edineț

Dimensiunea tehnico-edilată a activității urbanistice pune în lumină elementele mai puțin vizibile ale vieții cotidiene în ceea ce ține de asigurarea confortului zilnic, și anume, necesitatea asigurării localităților rurale cu apă potabilă curentă, canalizare, comunicații etc. Iar această dimensiune nu reprezintă un compartiment aparte ci necesită a fi implementat odată cu realizarea soluțiilor de planificare. Pentru asigurarea viabilității zonelor funcționale, pentru menținerea unui centru public mereu activ este necesar un sistem bine-dezvoltat de rețele ingineresti, de la străzi și drumuri la legătură telefonică. Ori este greu să ne imaginăm implementarea tezei de „asigurarea populației cu condiții confortabile de trai, lucru și odihnă” [3, p. 34] fără asigurarea accesului la apă curentă și canalizare. Totuși acest segment a rămas unul restant, dacă în timpul uniunii sovietice aprovizionarea cu apă curentă și canalizare reprezenta un element de care beneficiau doar întreprinderile de producere, și în puține cazuri, parțial populația, în timpul de față acest neajuns este recuperat lent din cauza costurilor mari la realizarea acestor proiecte. Iar faptul că deseori acestea, apa și canalizarea, sunt abordate separat, în multe cazuri localitățile rurale sunt aprovizionate cu apă în lipsa unei rețele de canalizare, ceea ce duce la efecte dezastruoase pentru starea mediului înconjurător.

În cele spuse mai sus am încercat să examinăm satul moldovenesc ca obiect de studiu al activității urbanistice. Detașat de alura sentimentală a spațiului etern, „de poveste” specifică culturii românești, satul moldovenesc

rămâne mediul realității pentru mai mult de jumătate din populația R. Moldova, populație ce trebuie să se bucure de condiții decente de trai, similare cu cele care le oferă mediul urban. Anume de aceea considerăm important faptul că satul moldovenesc să ocupe un loc prioritar în activitatea urbanistică.

Referințe bibliografice:

1. Grup de autori. Dicționar Enciclopedic, 1993-2009, București: Editura Enciclopedică.

2. Постановление ЦК КПСС, СОВМИНА СССР от 31.07.1957 № 728 О РАЗВИТИИ ЖИЛИЩНОГО СТРОИТЕЛЬСТВА В СССР <http://pravo.levonevsky.org/baza/soviet/sssr5263.htm>.

3. Проект планировки и застройки села Сирец Страшенского района, МОЛДГИПРОГРАЖДАНСЕЛЬСТРОИ, объект №. 10967. Arhiva INCP Urbanproiect

AȘEZĂRILE CULTURII CHIȘINĂU-CORLĂTENI: CARACTERISTICI GENERALE ȘI PARTICULARITĂȚI

SÎRBU LIVIA

Institutul Patrimoniului Cultural al AȘM

Spațiul est-carpatic de-a lungul timpului a fost supus unui șir de procese cultural-istorice, care pe de o parte, au condus la modificarea fondului cultural local, dar și la o delimitare convențională a tradițiilor locale și a influențelor străine, pe de altă parte.

Ultimele secole ale mileniului II î.e.n. sunt cunoscute în literatura de specialitate sub denumirea de *perioada hallstattiană timpurie*. Astfel, în sec. XII-X î.e.n., spațiul carpato-nistean a fost cuprins de un șir de procese cultural-istorice, soldate cu apariția unor comunități culturale noi, ce se caracterizează printr-o întindere teritorială destul de mare (Europa Centrală și de Sud-Est). Aceste formațiuni venite, fie au asimilat populația băștinașă din regiune, fie au forțat-o să se deplaseze în alte teritorii. În literatura arheologică acest fenomen, este cunoscut sub noțiunea de *hallstattizare* [3, p. 29]. Prin urmare acest proces vast de reformare, a generat ruperea legăturilor genetice cu perioadele precedente, iar cultura Noua a fost substituită de grupurile culturii Hallstattului timpuriu, reprezentate prin două mari complexe culturale: cu ceramică canelată și cu ceramică incizată și imprimată [4, p. 9]. În rândurile ce urmează, vom prezenta primul

complex (cu ceramică canelată), axându-ne în special pe așezările purtătorilor culturii Chișinău-Corlăteni.

După cum este bine cunoscut, siturile cu ceramică canelată au început să fie studiate pe la sfârșitul anilor 40 ai secolului trecut, de către I. Nestor în spațiul cuprins între Carpați și râul Prut (prin cercetarea așezării Corlăteni) [6, p. 68-73] și A. Meliukova în interfluviul pruto-nistean (prin cercetarea așezării Chișinău) [7, p. 68-73]. Astfel, în urma mai multor studii, cercetătorii au ajuns la concluzia că monumentele de tip Chișinău și cele de tip Corlăteni reprezintă o singură cultură, după care a fost utilizat pe larg termenul comun de *cultura Chișinău-Corlăteni* [8, p. 20]. Ulterior, siturile au fost cercetate concomitent și sistematic, iar materialele au servit drept izvor de bază în apariția unor studii complete, cu abordări și tratări ale problemelor legate de perioadă, cum ar fi cele realizate de către G. Smirnova, I. Nestor, A. Meliukova, M. Petrescu-Dâmbovița, O. Levițki, A. László și alții.

Din punct de vedere cronologic cultura Chișinău-Corlăteni își are începutul la finele culturii Noua și durează până la începutul culturii Cozia-Saharna-Solonceni, respectiv poate fi încadrată în a II jum. a sec. XII – sec. X î.e.n. Din punct de vedere teritorial, monumentele hallstattului canelat de tip Chișinău-Corlăteni ocupau regiunea de silvostepă est-carpatică, în special fiind amplasate în spațiul dintre râurile Siret (România) și Nistru (Republica Moldova). Aici au fost semnalate peste 320 de descoperiri, reprezentate, cu precădere, prin așezări (cca 250 de puncte, 40 dintre care cercetate prin săpături sau sondaje) și monumente funerare (7 necropole plane, 2 tumuli și 2 morminte în așezări), 11 depozite de piese de bronz și circa 50 de obiecte de bronz găsite izolat. Dintre care aproape jumătate sunt cartate pe teritoriul pruto-nistean. [5, p. 59].

Așezările, reprezintă cea mai numeroasă categorie de descoperiri. Pentru această perioadă sunt specifice două tipuri de așezări: *deschise* și *fortificate*. Comunitățile culturii Chișinău-Corlăteni de regulă locuiau în așezări deschise, amplasate în locuri joase, în apropierea surselor de apă, pe terenuri favorabile activităților economice. În special, ele se întemeiau pe prima sau pe a doua terasă a râurilor și pe promontorii nu prea înalte. Dar, totodată sunt cunoscute și un șir de așezări amplasate pe locuri înalte, ce îngreunau accesul la ele, dar, care nu erau fortificate artificial [3, p. 51; 2, p. 105]. Așezările fortificate se întâlnesc extrem de rar. Până în prezent este certificată doar una – Căndești, pe teritoriul României, a cărei sistem defensiv este reprezentat prin val de pământ și șanț adiacent [1, p. 112-123].

Trebuie de menționat, că suprafața așezărilor este determinată cu aproximație, deoarece nici una din ele nu a fost cercetată integral. De

regulă, suprafețele așezărilor se precizează în baza materialului arheologic colectat la suprafață, sau se estimează în limitele unor porțiuni ale reliefului din zona de amplasare (promontorii, platouri ș.a.). Cu toate acestea, s-a stabilit că aproape toate așezările aveau suprafețe mici – de până la 1 ha (Cepelnița, Lucașeuca) și mijlocii – 2-5 ha (Bursuceni, Drujeni, Călinești). Mai rar se întâlnesc așezările mari – 9-10 ha (Trinca, Chișinău) și doar ca excepție cele foarte mari – 19-40 ha (Petrușeni, Zăicana, Brătuleni, Bălănești) [3, p. 54, tabelul 4].

Așezările culturii Chișinău-Corlăteni adesea erau amplasate pe locurile așezărilor din alte epoci. Din acest considerent, nivelul cu ceramică canelată a fost surprins atât în monumentele monostratigrafice, cât și în cele cu mai multe niveluri de locuire. În acest context, cercetarea lor s-a efectuat fie în particular, fie concomitent cu alte straturi de cultură. Un interes aparte îl reprezintă faptul că așezările hallstattului canelat și cele ale culturii Noua se suprapun (integral sau parțial), sau se află în imediata apropiere, mai ales din perspectiva lipsei legăturilor genetice dintre aceste două culturi, cronologic consecutive. Rezultatele cercetărilor arheologice au permis specialiștilor să constate prezența vestigiilor specifice ambelor culturi, dar corelația lor cultural-cronologică nu a fost posibil de sesizat [3, p. 55].

Informațiile referitoare la organizarea internă a așezărilor culturii Chișinău-Corlăteni sunt foarte sumare. Acest fapt, se datorează în special suprafețelor relativ mici investigate, adâncimea mică de poziționare a stratului cultural precum și particularitățile constructive ale locuințelor și starea lor precară de conservare. În aceste condiții, se impune prior cercetarea sistematică a unor așezări hallstattiene cu ceramică canelată, pentru a completa golul existent la acest capitol.

Comunitățile culturii Chișinău-Corlăteni utilizau pentru trai două tipuri de locuințe: *de suprafață* și *adâncite*. Din păcate, nu în toate așezările au fost descoperite locuințe, dar în acele unde s-au surprins, se întâlnesc în combinație, numeric predominând primul tip. Locuințele de suprafață au formă dreptunghiulară, și constau de regulă dintr-o singură încăpere, cu suprafața de 22-24 m.p. Se construiau pe o carcasă de lemn, uneori prevăzută pe colțuri cu piloni, pe care se sprijinea și acoperișul, care probabil era în două pante. Pereții erau împlețiți din nuiiele și lutuiți pe ambele părți cu un strat gros de lut, dar mai puteau fi utilizați și vâlâtuci din lut în amestec cu adaosuri vegetale. În unele cazuri, baza lor era întărită cu pietre. Podeaua era bătătorită, și mai rar era lipită cu lut. Menționăm, că în general starea de conservare a locuințelor de suprafață este destul de precară, ceea ce se pune în corelație directă cu materialele de construcție dar și cu parametrii arhitectonici. Lipsa locuințelor în unele așezări nu poate

fi justificată decât prin faptul că încă nu au fost surprinse, sau din diferite cauze nu s-au păstrat. Unii specialiști consideră că pe lângă locuințele de suprafață amintite mai sus, mai existau și cele de tip colibă, construite din nuiele, bârne, crengi și stuf. Arheologul român I. Nestor consideră că asemenea locuințe există în așezarea de la Corlăteni [6, p. 68-73]. În susținerea acestei idei vine și cercetătorul O. Levițki, făcând trimitere la o construcție asemănătoare, surprinsă în așezarea de la Trinca, doar că având în vedere amplasarea ei în coraport cu un alt complex locativ de suprafață și o groapă, ea a fost catalogată drept o locuință auxiliară [3, p. 60].

Locuințele adâncite sunt relativ mai bine păstrate. Particularitățile de construcție, forma și gradul de adâncire în sol a permis specialiștilor împărțirea lor în trei variante: a. cu baza adâncită între 0,15-0,5 m și formă trapezoidală (Costești VII); b. semibordeie adâncite până la 0,8 m și formă dreptunghiulară (Chișinău); c. bordeie adâncite până la 1,7 m și formă circulară (Dănceni) [3, p. 61]. În interior de regulă pe centru erau amplasate vetre deschise, iar lângă una din laturile lungi se aflau lavițe. Suprafața locuințelor adâncite este apropiată celor de suprafață și are cca 20-26 m²., cu excepția celei din ultima variantă care este ceva mai mică. Podeaua de regulă era bătătorită și făcută din lut viu. Subliniem, că în bordeiul descoperit la Dănceni au fost surprinse și trepte pentru ieșirea din locuință. Referitor la forma și materialul din care a fost realizat acoperișul nu ne putem expune, deoarece până la momentul de față nu au fost identificate urmele acestuia, totodată, lipsesc și gropile de par, atât în perimetrul locuințelor, cât și în afara lor, care ar fi servit drept suport pentru acoperiș.

În toate așezările cercetate prin săpătură s-a constatat că locuințele erau dotate cu diferite *sisteme de încălzire și gătit*, amplasate fie în cadrul spațiului pentru locuit, fie în afara lor. Ele sunt reprezentate în general prin vetre și cuptoare cu boltă. Vetrele descoperite pot fi și ele împărțite în mai multe tipuri: vetre cu podină de lut bătătorit, vetre de lut bătătorit pe un strat de pietre și vetre portative. De regulă au formă ovală, rectangulară, circulară și sunt construite din lut în amestec cu nisip, fie pe podină din lut, fie pe strat din pietre. Cuptoarele descoperite fac parte din tipul celor cu boltă, sunt de formă ovală neregulată și reprezintă platforme din pietriș de râu, acoperite cu un strat subțire de lut.

Un alt element specific îl reprezintă existența *gropilor* în așezări. Fiind amplasate atât în cadrul locuințelor, cât și în preajma acestora, gropile serveau necesităților gospodărești. Trebuie de menționat numărul impunător de gropi descoperite în așezările culturii Chișinău-Corlăteni, care fie erau destinate păstrării proviziilor, fie depozitării resturilor menajere. Ele în mare parte au în plan formă circulară sau ovală, iar în secțiune formă

de clopot. Totodată, există și forme particulare, în plan fiind triunghiulare, oval-alungite, dreptunghiulare cu colțurile rotunjite, iar în secțiune cilindrice sau cu pereții înclinați în interior spre bază. Unele gropi erau prevăzute cu nișe, trepte sau praguri.

În linii generale, așezările culturii Chișinău-Corlăteni de rând cu complexele de habitat, își găsesc analogii atât în monumentele culturilor anterioare din regiune, cât și în cele sincrone, din spațiile învecinate. Evident, aspectele comune pot fi regăsite parțial în fiecare așezare și complex în parte, cât și în linii mari pe areal și cultură. În asemenea condiții, specialiștii au ajuns la concluzia că construcția locuințelor din perioada hallstattiană timpurie continuie într-o oarecare măsură tradiția existentă a culturii Noua, dar din punct de vedere a procedeeleor de construcție, a tipurilor de materiale, configurația boedeiilor și semibordeiilor precum și orientarea lor sunt deosebite de cele anterioare, dar totodată prezintă și multe similitudini cu alte grupuri hallstattiene timpurii din spațiul dintre Nistru și Dunăre [3, p. 64].

Analiza așezărilor culturii Chișinău-Corlăteni și a complexelor de habitat în parte, dar totodată și abordarea lor complexă ne-a permis stabilirea și relevarea unui tablou integru al perioadei hallstattiene timpurii din spațiul est-carpatic. Studiul de ansamblu, cu referire și la perioadele anterioare dar și imediat următoare, au făcut posibilă ilustrarea caracteristicilor definitorii ale așezărilor de tip Chișinău-Corlăteni pe de o parte, dar și a condus la identificarea unor noi particularități, locale, diferite atât de la o așezare la alta, cât și de la o cultură la alta.

În concluzie, putem afirma că stadiul actual de cunoaștere al așezărilor culturii Chișinău-Corlăteni este unul destul de complex, totuși, un șir de aspecte continuă să rămână încă insuficient elucidate și discutabile, iar soluționarea lor va fi posibilă doar în urma unor noi cercetări, inclusiv interdisciplinare.

Referințe bibliografice:

1. Florescu M., Florescu A. Cercetările arheologice de la Cîndești – Coasta Banului, comuna Dumbrăveni (jud. Vrancea) în perioada 1976-1980 (necropola aparținând purtătorilor culturii Monteoru, așezarea de la sfîrșitul epocii bronzului – cultura Noua și resturi de locuire hallstattiană). Materiale și Cercetări Arheologice. XV, 1983, p. 112-123.
2. László A. Începuturile epocii fierului la Est de Carpați. București, 1994.
3. Levițki O. Cultura Hallstatului canelat la Răsărit de Carpați. București, 1994.
4. Levițki O. Lumea tracică și masivul cultural nord-pontic în perioada hallstattiană timpurie (secolele XII-X î.e.n.). București, 2003.

5. Levițki O., Sîrbu L. Considerații privind stadiul actual și prioritățile cercetării culturii Hallstattului Canelat de tip Chișinău-Corlăteni din spațiul carpato-nistrean (sec. XII-X î.e.n.). *Revista Arheologică*, VII, nr. 1-2, 2012, p. 58-68.

6. Nestor I. și colab. Săpăturile de pe șantierul Valea Jijiei (Iași-Botoșani-Dorohoi) în anul 1950. *Studii și Cercetări de Istorie Veche*, II, 1, 1951, p. 68-73.

7. Мелюкова А.И. Культуры предскифского периода в лесостепной Молдавии. Материалы и исследования по археологии, 96, 1961, p. 5-52.

8. Смирнова Г.И. Памятники типа Кишинев-Корлэтенъ в Днестровско-Сиретском междуречье и группа Белегиш в югославском Подунавье. *Археологические Сведения Государственного Эрмитажа*, 30, 1990, p. 20-33.

METODE DE OBSERVARE A COMPORTAMENTULUI STUDENȚILOR ÎN PROCESUL DE TRADUCERE ORALĂ

SÎTNIC INA

Universitatea de Stat din Moldova

În ultimii ani, cercetările în domeniul didacticii interpretării de conferințe s-au centrat în mod deosebit pe științele cognitive, în particular pe studierea emoțiilor și a proceselor afective în comportamentul persoanei care efectuează traducerea. Prin definiție, științele cognitive se ocupă de studiul minții, a abilităților și facultăților mentale precum percepția, memoria, atenția, gândirea și emoțiile, toate influențând comportamentul traducătorului. Abordarea cognitivă a traducerii orale (TO) vizează modul în care ființa umană efectuează această activitate în vederea îmbunătățirii procesului de transfer al mesajului în limba-țintă (LT), asigurării calității produsului obținut și formării competențelor de traducere orală.

În intenția teoretizării proceselor mentale de traducere, cercetătorii în domeniu, precum R. Bell, D. Kiraly, D. Gile, W. Wills, E. A. Gutt, au împrumutat idei și concepte din științele cognitive, psihologia cognitivă, inteligența artificială și neuroștiința pentru a propune modele de studiu rezultate din observările asupra procesului de traducere. Cercetările traductologice referitoare la domeniul cogniției se axează, îndeosebi, pe înțelegerea modului în care interpreții fac față incertitudinii în alegerea unui echivalent potrivit, în soluționarea problemelor apărute în procesul TO, fără a lăsa în umbră modul în care abilitățile interpretului influențează calitatea textului-țintă (TT).

TO este o activitate ce presupune un efort psiho-cognitiv enorm pentru care, pe lângă competențele și cunoștințele lingvistice și de traducere, este nevoie de o memorie foarte bună, o capacitate sporită de concentrare și, nu

în ultimul rând, un echilibru emoțional. Ultimele tendințe în cercetările direcționate spre procesul de TO sunt marcate de noi modalități de colectare a datelor, de investigații minuțioase, de un control mai eficient al variabilelor în studiile empirice și cele de integrare multidisciplinară. Ținând seama de faptul că procesele cognitive mai sunt determinate și de factori externi, recent, științele cognitive s-au orientat nu atât spre perceperea procesării informației ca o activitate care se produce izolat, doar în mintea ființei umane, ci ca o interacțiune dintre creierul omului, corpul acestuia și situația de traducere.

Este demonstrat că vulnerabilitatea la emoții în timpul recreării sensului în LT este mult mai mare în TO decât în traducerea scrisă și această situație este cu atât mai pronunțată în cazul traducătorilor în formare. Pornind de la ipoteza conform căreia, aparent, limbajul verbal domină comunicarea ideilor în TO, acesta fiind instrumentul fundamental de transmitere a sensului, în realitate, modul în care studentul-traducător transferă mesajul găsește un suport important în limbajele de tip paraverbal și kinestezic: voce, mimică, gestică.

În lucrarea de față ne-am propus să mergem dincolo de informația transmisă prin cuvinte în TO și să observăm limbajul nonverbal al studenților, pe de o parte, ca manifestare a dialogului cu propriul Eu și, pe de altă parte, în raport cu evenimentul și situația de traducere. Am realizat, așadar, un studiu experimental pentru observarea comportamentului viitorilor traducători, instruiți în cadrul Facultății de Limbi și Literaturi Străine, la Universitatea de Stat din Moldova.

Pentru analiza și sinteza datelor obținute în rezultatul experimentului, ne-am axat pe *Modelul metodelor de bază online și offline* propus de H. P. Krings. *Metodele offline* vizează colectarea datelor după procesul de traducere. Ele se referă la informațiile obținute din analiza TT și din raportarea verbală care este o descriere a algoritmului aplicat în procesul traducerii. În acest caz raportarea verbală reprezintă o modalitate de prezentare a rezultatelor, ideilor și constatărilor participanților la studiu și rezidă în expunerea orală a informației despre procesul de TO. Întrucât informația raportată verbal nu este înregistrată în format audio sau în scris de către experimentator, este dificilă reținerea și recuperarea ulterioară a acesteia, anume de aceea, am considerat oportun aplicarea *metodelor online*. În cazul dat, întregul proces de TO este înregistrat într-un fișier audio/video, în care informația este păstrată, ceea ce permite revenirea la ea ori de câte ori este necesar. În prezenta lucrare am utilizat următoarele instrumente de lucru: *înregistrarea video (ÎV) a procesului de traducere*, care se desfășoară simultan cu activitatea de TO, *observația și comentariile*

prospective și retrospective ale studenților, procesele cognitive fiind astfel proiectate în mod indirect, iar informația – extrasă ante- sau post-traducere.

Metoda de bază, pe care am aplicat-o în observarea comportamentului studenților în procesul de TO și pe care ne-am bazat observațiile, este ÎV. Astfel, pe calculatorul personal, am instalat soft-ul *Camtasia* pentru a capta, în format video, limbajul nonverbal al participanților la procesul de TO: postură, fizionomie, mimică, gestică, privire.

Contextul situațional în care s-a desfășurat activitatea de traducere a fost laboratorul de TO, în care am înregistrat și apoi am analizat comportamentul și reacțiile emoționale de răspuns la sarcina propusă subiecților studiului – 4 studenți în anul II, ciclul licență, care fac studiile în cadrul Departamentului Traducere, Interpretare și Lingvistică Aplicată. Menționăm că participantele sunt familiarizate cu mediul în care a avut loc traducerea. Astfel, au fost reduse sau chiar excluse condițiile de stres cauzate de posibili factori extralingvistici ostili, cu atât mai mult cu cât, în comentariile retrospective, participantele au relatat că rezultatul și calitatea produsului lor nu au fost afectate de faptul că imaginea le-a fost surprinsă de o cameră de luat vederi.

Drept material propus pentru exersarea traducerii a servit un text în limba engleză, de dificultate medie, tradus consecutiv în limba română. Participantele au avut posibilitatea unei prime audieri a textului-sursă (TS) pentru familiarizarea cu tipul și conținutul textului, potențiale cuvinte/termeni noi, pronunțarea și debitul verbal etc. Potrivit acestora, pe o scală de la 1 la 10, gradul de dificultate a textului selectat a fost 6 (informație obținută din interviul prospectiv). La sfârșitul probei am discutat cu fiecare studentă despre calificativul pe care și l-ar atribui pentru a evalua calitatea produsului, tot pe o scală de la 1 la 10, notele propuse au fost 8, 8, 9,9 – o medie de 8,5. Acest fapt a demonstrat că, la nivel de percepere și de interpretare individuală a contextului lingvistic, factorii premergători care au condiționat așteptările subiecților privind calitatea produsului prezentat, în general, au coincis.

Colectarea datelor a fost posibilă în rezultatul unui proces constituit din trei etape: informarea și pregătirea subiecților experimentului, procesul propriu-zis de TO combinat cu observații directe, înregistrarea audio și video și interviurile retrospective ale procesului de traducere. Pe parcursul studiului întreprins, profesorul a avut rolul de observator, desfășurând, ulterior, un interviu retrospectiv cu întrebări generale despre felul în care subiecții experimentului s-au simțit în timpul procesului de traducere. Chestionarul aplicat a avut intenția să scoată în evidență:

- stările psiho-emoționale experimentate de studenți în legătură cu activitatea de TO;
- cauzele principale ale reacțiilor emoționale prin care au trecut;
- felul în care a fost posibilă gestionarea emoțiilor.

Toate participantele au fost anunțate despre activitate cu puțin timp înainte de a începe exercițiul de traducere, iar reacția imediat următoare a fost o anumită reticență din partea tuturor: „Nu sunt pregătită.”, „De ce anume eu?”, „Nu sunt sigură dacă pot să fac față”. Totuși, am reușit crearea unui climat emoțional favorabil pentru traducere, studenții fiind încurajați să se comporte în mod firesc, așa cum efectuează, de obicei, TO pe suport audio cu ajutorul aplicației *Audacity*.

Din întrebările retrospective adresate studenților am constatat că reacțiile comportamentale la emoții au fost, preponderent, de natură traductologică și cognitivă, manifestate prin incapacitatea identificării unui echivalent potrivit pentru cuvântul-sursă, omiterea unor detalii importante din cauza incapacității de memorare a unui segment discursiv sau traducerea eronată, toate compromițând calitatea TT. Contextul situațional a avut mai puține efecte negative asupra calității traducerii, deși nu-l putem exclude în totalitate.

Atât în cazul TO efectuate de către traducători experimentați cât și în situația traducătorilor în formare, rezultatul traducerii este apreciat cel mai des prin prisma *produsului traducerii*. Acesta, bineînțeles, constituie o parte integrantă a *procesului de traducere* însă, la evaluarea sa, se ține mai puțin seama de facultățile cognitive ale interpretului și de factorii extra-lingvistici (zgomote, distragerea atenției traducătorului etc.) care afectează rezultatul traducerii. De aceea, concluziile, pe care le-am formulat în urma experimentului, le-am dedus din observațiile asupra procesului de TO și, nemijlocit, din efectul cauzat de factorii de ordin cognitiv care au influențat comportamentul participanților la studiu.

În urma vizualizării ÎV remarcăm următoarele detalii: o studentă a evitat în totalitate contactul vizual cu obiectivul camerei, gestică lipsindu-i cu desăvârșire, fiind observate doar ușoare mișcări mimice la nivelul feței în momente de nesiguranță, exprimate prin comportamente expresive marcate de dinamica ochilor, schițarea unui zâmbet, strângerea buzelor. Aspecte comportamentale, oarecum diferite față de prima persoană, au fost înregistrate la celelalte studenți, care s-au simțit mai relaxați. În unul din cazuri nu a fost trădat vreun gest sau mimică neobișnuită, a existat stăpânire de sine, anumite procese psihice fiind exteriorizate doar prin reacții instinctive care au produs roșeață în obraji. La cea de-a treia studentă am remarcat încruntarea sprâncenelor, mișcare ce denotă confuzie, iar a patra

studentă a manifestat un grad ceva mai mare de crispare: buze încleștate, tic nervos exprimat prin mișcări corporale, atingerea nasului cu pixul, ceea ce indică dubii. Încercarea de reamintire s-a manifestat prin privitul la distanță la două studente. Despre circumstanțele aferente ezitărilor sau momentelor de dificultate am discutat în timpul interviurilor cu participantele la studiu, fiindcă această informație nu a putut fi extrasă din ÎV.

Bineînțeles, putem obține date importante despre procesele psiho-cognitive și din înregistrările pe suport audio, starea psihologică a interpretului fiind, astfel, „descifrată” din (ne)siguranța cu care vorbește, din manifestările emotive exprimate prin intonație, ezitări, reformulări, pauze, tonul vocii, debitul verbal etc. Totuși, spre deosebire de înregistrările audio, ÎV furnizează informații suplimentare prețioase despre reacțiile comportamentale ale persoanei care traduce.

Este știut că emoțiile ce conturează comportamentul unui individ pot fi constructive sau distructive. Oricum, acestea sunt prezente la fiecare persoană într-o măsură mai mică sau mai mare, iar fără luarea lor în calcul conceptualizarea procesului de TO ar fi fragmentară și incompletă. Reținerile pe care le manifestă interpretul în utilizarea anumitor termeni, categoria celor mai frecvente erori de traducere și preferințele pentru anumite structuri lingvistice care nu sunt neapărat potrivite tipului de text sau registrului TS nu depind doar de nivelul competențelor lingvistice și de traducere, ci și de bagajul cognitiv-emoțional al persoanei. O mai bună conștientizare a acestor aspecte contribuie la facilitarea activității de traducere și îmbunătățirii calității produsului, iar efectul redat de factorii psiho-emoționali, cu timpul, s-ar diminua. Întrebându-le despre felul în care și-au gestionat emoțiile și dacă, în general, a fost nevoie de aceasta, studentele care au luat parte la experiment au răspuns afirmativ. Cel mai eficient mecanism de apărare, atunci când au simțit că unele stări afective le copleșesc, a fost schimbarea constructivă a fiziologiei: adoptarea unei expresii surâzătoare a feței, postura dreaptă a corpului, atitudine pozitivă.

Combinând rezultatele obținute din aplicarea metodelor online și offline, am extras observații interesante despre atitudinea celor 4 participante implicate în experimentul de traducere. Subliniem că metoda ÎV a oferit informații evidente despre reacțiile de răspuns la modul de gândire și luarea deciziei cu privire la o variantă potrivită de traducere. Am constatat că fiecare studentă a avut un comportament diferit, influențat, în general, de competențele de traducere pe care le posedă și de gradul de emotivitate care o caracterizează.

Una dintre limitele metodei înregistrării video constă în imposibilitatea explorării în mod direct a minții traducătorului în timpul TO. Specificul

metodei observației și a ÎV este că informațiile colectate despre procesele cognitive sunt interpretate de experimentator, iar acest fapt presupune un grad sporit de subiectivitate a informațiilor obținute. În scopul obținerii unor date cât mai concrete, a unor rezultate obiective și comparabile, propunem extinderea eșantionului de studiu și diversificarea condițiilor la care să fie supuși studenții în cadrul experimentului, spre exemplu: TO a textelor de diferit grad de dificultate, prezența unor factori perturbatori de natură extralingvistică etc.

În prezent se resimte o necesitate sporită de metode relevante aplicate în desfășurarea experimentelor de laborator din care să fie posibilă extragerea unor informații cât mai exacte cu privire la procesele cognitive ale viitorilor interpreți. Astfel, cercetătorii speră să aducă mai multe dovezi cu referire la procesul de traducere, inclusiv rezultate și observații din studii pentru a justifica ipotezele teoretice pe care le formulează. Anume aceste încercări caracterizează, astăzi, abordările cognitive ale actului de traducere.

Este evident că reacțiile comportamentale diferite în TO sunt condiționate de (in)capacitatea de stăpânire a emoțiilor, cel mai frecvent fiind reperate incertitudinea, supărarea și frustrarea din cauza faptului că nu s-a reușit identificarea unei variante pertinente de traducere, la fel și stresul provocat de lipsa de promptitudine pentru luarea unei decizii și de presiunea timpului redus. Studiile întreprinse în mediul în care sunt instruiți viitori interpreți, contribuie prin aplicarea tehnologiilor și metodelor avansate de cercetare la investigații aprofundate a procesului de TO și la profilul emoțional și cognitiv al viitorului traducător.

Conchidem, menționând că starea de spirit a interpretului influențează comportamentul acestuia și, în mod cert, îi afectează activitatea de TO. Atunci când încărcătura emoțională este gestionată în mod eficient, ea nu acționează în detrimentul interpretului, ci îi determină opțiunile și deciziile din punct de vedere traductologic, contribuind la crearea unei atmosfere de lucru pozitive.

REVISTE LITERARE IEȘENE POSTBELICE ȘI ȘCOALA DE POEZIE DIN JURUL LOR

STURTZU MARIA LUCREȚIA

Universitatea „Petru Maior”, Târgu Mureș, România

Domeniul general în care se subsumează problematica propusă spre cercetare este filologia, subdomeniile literatura română. Tema de cercetare va cuprinde aproximativ perioada anilor 1948-1989, a poezilor ieșeni, din jurul revistelor „Iașul nou”, „Iașul literar”, „Cronica” și „Convorbiri literare”.

Obiectivul principal al cercetării este crearea unei imagini detaliate a poeziei ieșene postbelice, care s-a născut în jurul revistelor literare din același interval de timp.

Consecințele științifice și pragmatice ale cercetării constau nu doar în prezentarea unei imagini de ansamblu a poeziei ieșene a acelei generații, cu vârfurile și carențele sale, ci și în evidențierea relațiilor existente între autori ai aceleiași generații și grupări publicistice.

Toți poeții generației postbelice ieșene, și nu numai, au publicat măcar o dată în paginile revistelor în discuție. Aceste publicații au reprezentat, nu doar pentru Iașul postbelic, ci pentru mult mai mult din cultura și literatura română, un segment de presă care a oscilat permanent între o „alinieră” la ideologia regimului politic existent până în 1989 și o „acoperire” a unor conținuturi care aveau un cu totul alt scop decât urmărirea unei „linii trasate de partid”. Echilibrul, însă, ca orice echilibru, a fost, poate, de multe ori prea fragil. Rămâne însă de luat în calcul depozitul literar de valoare, girat, din punct de vedere cultural, de aceste reviste ieșene postbelice, care, credem, cu greu poate fi contestat ulterior. Există păreri construite în cel mai clar mod cu putință, așa cum există și incertitudini ale celor ce scriu despre această perioadă sau, poate mult mai grav, există refuzul de a scrie și despre această perioadă a poeziei.

Etapele cercetării:

Formularea ipotezei de la care pornește teza

Ideea de bază de la care pornește cercetarea este că punctele comune ale celor care fac parte din această generație și din jurul revistelor ieșene postbelice, sunt reprezentate de valoare literară, respectiv nonvaloare, și, existența, în paralel, a unor manifestări radicale specifice perioadei comuniste.

Definirea perioadei care va fi cercetată

Selectarea poeziilor care vor fi discutați în această teză. Propun ca selectarea poeziilor puși în discuție să cuprindă un număr de aproximativ de 5 poezi, colaboratori ai revistelor literare în discuție, cu o prezentare monografică a uneia dintre personalități.

Alte aspecte examinate în decursul cercetării: se va cerceta influența acestora asupra tematicii, limbajului poetic.

Colectarea materialului

- textele poetice publicate antum sau postum;
- manifestele poezilor/ grupărilor;
- identificarea și colectarea antologiilor monolingve și bilingve apărute;
- identificarea și procurarea articolelor din presa de specialitate / literatura de specialitate;

Selectarea și conspectarea materialului

Elaborarea capitolelor introductive

Instrumentele / metodele principale folosite vor fi:

- analiza comparativă a textelor poetice;
- analiza instrumentelor / metodelor de autopromovare (volume, antologii, reviste / rubrici on-line, site-uri, bloguri, ateliere de creație on-line etc.)
- interviul;
- chestionarul.

Ideea de bază de la care pornește cercetarea este că punctele comune ale celor care fac parte din această generație și din jurul revistelor ieșene postbelice, sunt reprezentate de valoare literară, respectiv nonvaloare, și, existența, în paralel, a unor manifestări radicale specifice perioadei comuniste. Va fi cercetată perioada în discuție, se vor selecta poezii care vor fi discutați în această teză. Alte aspecte examinate în decursul cercetării: se va cerceta influența acestora asupra tematicii, limbajului poetic.

Concluzia este că tema propusă spre cercetare va aduce noutăți nu doar prin investigarea unui teren puțin explorat, cum este generația amintită din jurul revistelor ieșene, ci mai ales prin analiza unui segment de literatură, care se discută pe baza mai mult a unor prejudecăți, până în momentul actual. Numele poezilor vizați în cadrul acestei cercetări apar în cadrul Bibliografiei generale a temei de studiat.

Pași pe care îi face politicul asupra literaturii romane, începând cu 1948 declanșează mai multe direcții, pe care le putem sublinia în continuare. Un prim pas care se cerea făcut a constat în *eliminarea modelelor*. Un al doilea

pas făcut din prisma ideologiei de partid se ocupă de așa numitele *concepțe proletcultiste*. Amintim aici de sintagme precum *realismul socialist* – apărut o dată cu deceniul al șaselea. Literatura ce dezvoltă acest nou concept, ar fi trebuit să ofere o imagine ce aparținea propagandei comuniste. *Literatura pentru mase* constituie un alt concept de factură proletcultistă, care se referă la acel segment de literatură ce ar fi fost pe înțelesul tuturor. Talentul și valoarea încetează să mai existe și contează doar criteriul moral, a se citi *politic*, în fapt afilierea la partid era important, definitorie: „În acest moment crucial pentru istoria lumii, umanitatea nu se va lăsa înșelată de prejudecata talentului” (după Ana Selejan, volumul *Trădarea intelectualilor*). Consecințele nu vor întârzia să apară, iar de subliniat ar fi ideile conform cărora trebuia privit „scriitorul, ca luptător social, (...). Apar și altele, din aceeași familie. Ideologii partidului publicau lungi articole de „îndrumare” sau rapoarte la congresele organizațiilor profesionale, ca U.S.A.S.Z. (*Uniunea sindicatelor de artiști, scriitori și ziariști*) sau la Societatea Scriitorilor Români. Ei se aflau angajați în „fronturi de luptă”, formulă mobilizatoare care le plăcea foarte mult, aveau „strategii”, ce se schimbau periodic. Odată, prioritățile solicitau impunerea culturii în sens unic, de care am amintit, necesitatea intervenției mai susținute a tinerilor critici ideologi, popularizarea modelului cultural realist-socialist. Altădată, ordinea se modifica: 1. demascarea și demolarea literaturii considerate decadente străine și române; 2. impunerea noii literaturi bazată pe realismul socialist. Mai târziu, în 1948, apar „sarcini” noi: 1. combaterea „decadentismului imperialist”, în special american, și propaganda pentru modelul cultural sovietic și din celelalte țări-satelite; 2. revizuirea moștenirii culturale literare; 3. promovarea „literaturii de partid”; 4. critica „rămășițelor burgheze”. În fine, un accent puternic se pune pe lupta de clasă, ca armă de luptă, ca principal instrument de analiză „literară”. Cum se vede, ideile erau mereu cam aceleași, de fapt, lozinci propagandistice debitate cât mai des, cu patos „revoluționar”, până la saturație”. (...) [1] Ana Selejan, prin *Literatura în totalitarism*, volumele I-VI, aduce în discuție toate aceste „idei propagandistice” care sufocau literatura deceniilor comuniste din perioada postbelică la care ne referim.

După cum regăsim notat și în paginile de istorie literară, anul începerii perioadei comuniste și în cultura română este 1948. „În linii mari, în lunile februarie-martie 1948 era pus lapunct sistemul prin care Partidul Comunist, prin intermediul Direcției de Propagandă și Agitație a Comitetului Central, să poată controla în mod eficient toate Direcțiunile din Ministerul Artelor și Informațiilor. (...) Direcția de Propagandă și Agitație lucra pe baza unor

Planuri de Muncă elaborate de resorturile din subordine. Între acestea: Sectorul pentru Literatură și Artă și Sectorul pentru Presă [2, p. 42-45].

Este arhicunoscut, astăzi, faptul că înainte de 1989, fenomenul literar românesc s-a derulat sub un regim politic totalitar, care, de multe ori, i-a alterat caracterul specific, suprimând sau, în cazuri mai fericite, doar îngustând libertățile, punând sub control și cenzură, într-o manieră sau alta, actul creației.

Referințe bibliografice:

1. http://www.romlit.ro/literatura_romn_i_comunismul_ii.
2. Cristian Vasile. *Literatura și artele în România comunistă*, București: Editura Humanitas, 2010. 335 p.

DEFINITIVĂRI CONCEPTUALE ÎN CADRUL GRUPULUI CULTURAL BUGEAC

SURDU VICTORIA

Institutul Patrimoniului Cultural al AȘM

Din punct de vedere cronologic cultura Iamnaia aparține perioadei timpurii a epocii bronzului. Zona de răspândire a acesteia se extinde pe un teritoriu vast ce cuprinde arealul de la interfluviul Ural – Volga inferioară la est și până la Carpați și Dunărea de Mijloc spre vest și sud-vest [3, p. 26]. Utilizând metoda de datare cu radiocarbon a fost confirmată existența simultană a aspectului dat pe întreg teritoriu. Cultura Iamnaia este anticipată de culturile eneolitice și urmată de cultura catacombelor [5, p. 100-109; 1, p. 123; 4, p. 223].

Operația de determinare a caracteristicilor culturii Iamnaia are ca rezultat un șir de concepte ce definesc aspectul pus în discuție. E.B. Яровой distinge două direcții generale de interpretare. Prima linie pledează pentru o regiune cultural-istorică inseparabilă, pe când alți specialiști în domeniu evidențiază caracterul individual al culturii din epoca bronzului timpurii [6, p. 7]. Până în prezent sunt mai multe calificative utilizate în literatura de specialitate:

- Varianta sud-vestică a regiunii cultural-istorică (Н. Я. Мерперт);
- Cultura Iamnaia (V. Dergaciov, E.B. Яровой, S. Agulnicov ș.a.);
- Cultura Nerușai (Л. С. Клейн);
- Cultura mormintelor cu ocru (specialiștii din spațiul românesc: I. Nestor, E. Comșa, A. Frînculeasa; A. Häusler (1974) ș.a.);

- Cultura Bugeac (И. Черняков, С. Иванова etc);
- Cultura regiunii dintre Dunăre și Nistru (И.Л. Алексеева);
- Cultura tumulilor (М. Gimbutas);
- Grupa de monumentele din Odesa (А. В. Николова, Н. А. Рычков).

Pot fi evidențiate diverse motive ce stau la baza obținerii acestor multiple forme conceptuale. *Cultura Iamnaia* își are originile de la un ritual ce caracterizează comunitatea dată: forma predominantă a gropii funerare (dreptunghiulară sau ovală în plan.). Denumirea de *cultura mormintelor cu ocru* provine de la alt ritual frecvent observat și anume acel de presărare cu ocru (pigment de culoare roșietic) a defunctului și fundul gropii. Din cauza zonei de răspândire atât de mare, specialiștii au ales spre cercetare câte un segment ce întruchiează cultura Iamanaia, și utilizează mai frecvent un anumit termen. Însă, uneori, întâlnim în investigațiile unui singur cercetător mai multe denumiri.

Н. Я. Мерперт în autoreferatul tezei de doctor „Древнейшая история населения степной полосы Восточной Европы” (Н.Я. Мерперт 1968) analizează configurația neomogenă a culturii și propune 9 variante teritoriale. Tumulii din spațiul dintre Nistru și Prut aparțin variantei sud-vestice.

La capitolul periodizării interne diverși cercetători au grupat mormintele tumulare în mai multe moduri. Dintre stabilirile recente pot fi menționate cele patru orizonturi propuse de Е.В. Яровой: *monumentele timpurii, mormintele Iamnaia, cele târzii și complexele datate după Iamnaia* [6, p. 18-21]. С.В. Иванова propune o periodizare internă alcătuită din trei etape: *timpurie, etapa dezvoltată și faza finală* [4, p. 220-223]. Pentru spațiul carpato-nistrean V. Dergaciov grupează complexele funerare în două variante. Prima este intitulată *nistreană* (mai timpurie) și următorul orizont este considerat *Bugeac* [1, p. 124-127; 2, p. 280-281].

Mărturiile despre cultura Iamanaia sunt cunoscute doar din mormine, așezări sau locuințe nu au fost descoperite. Specialiștii în domeniu sunt de partea acestei concluzii redată în diverse lucrări (Н.Я Мерперт 1974; Е.В. Яровой 1985; Е.В. Яровой 2000; В.А. Дергачев 1986, V. Dergacev 1994, V. Dergaciov 2010; С.В. Иванова 2013).

Datorită factorilor naturali prielnici, creșterea animalelor reprezenta o ocupație de bază, dar din cauza condițiilor climaterice severe, în steпа nor-vestică a Mării Negre era nevoie de o căutare permanentă a noilor teritorii [5, p. 110-111]. De aceea se poate presupune că această cultură este alcătuită din păstori seminomazi. Încă un argument evidențiat de Е.В. Яровой este considerat descoperirile resturilor de roți și car. Pe lângă

caracterul nomad, aceste descoperiri din morminte arată și diferențierea socială. Încă o dovadă adusă pentru a susține ideea că această cultură se ocupa cu creșterea animalelor este că în mai multe morminte au fost descoperite oase de animale: cai, capre sau oi și bovine [5, p. 112].

Din cauza răspândirii culturilor nord-pontice s-a format un mod de viață instabil (cu așezări de scurtă durată), iar baza economică reprezenta păstoritul seminomad [1, p. 121]. Acest complex economic și cultural unic era bazat pe creșterea seminomadă și transhumanță a animalelor [1, p. 123].

Spre deosebire de regiunea estică a Ucrainei, unde sunt cercetare așezări și așezări de scurtă durată (Лагодовская и др. 1962; Сиволап 1999; Санжаров и др. 2000) [după 4, p. 223] în zona nord-vestică a Mării Negre sunt atestate doar morminte. Pe malul stâng al râului Bugul de Sud sunt cunoscute urme de de așezări de scurtă durată- Taşlık II, Taşlık III (Шапошникова и др. 1986: 8) [4, p. 223]. Însă, până la moment, în lucrările științifice ale cercetătorilor ce investighează răspândirea culturii în spațiul carpato-nistrean, nu a fost depistat și analizat acest fapt.

La începutul epocii bronzului se observă o divizare a caracterului cultural din cauza migrației permanente și interacțiunilor dintre culturi. Structurile culturale clasice caracterizate de creșterea animalelor, în fazele finale ale lor se deosebeau considerabil față de etapele incipiente [6, p. 36]. Este specific și pentru grupul cultural Bugeac. Varianta finală a culturii Iamnaia constituie un fenomen deosebit, un alt nivel de dezvoltare, fapt ce este susținut de V. Dergaciov pe parcursul lucrărilor sale.

Comunitatea este recunoscută prin intermediul a două concepte: *cultura Iamnaia târzie* și *grupul cultural Bugeac*. Cum a fost susmenționat prin termenul de „Bugeac” pot fi încadrate toate monumentele culturii Iamnaia. Acest fapt este argumentat prin prezența aceleiași ritual: poziția defunctului moderat sau puternic chircită pe una din părți (dreaptă sau stângă). Totuși, au fost observate mult mai multe diferențe în ritualul funerar și un singur criteriu nu este suficient de concludent pentru a stabili apartenența la o variantă a culturii.

În 1975 Л. С. Клейн pentru prima dată a menționat, în recenzie la articolul „Курганы степной части междуречья Дуная и Днестра” de Шмаглий Н. М., Черняков И. Т. (Шмаглий Н. М., Черняков И. Т., 1970), despre posibilitatea interpretării mormintelor din faza târzie a culturii date ca un aspect aparte, individual.

În analiza mormintelor din epoca bronzului timpuriu realizată de V. Dergaciov sunt evidențiate câteva trăsături ce demonstrează aspectul relativ independent al grupului cultural Bugeac. Au fost remarcate patru criterii:

1) poziția moderat sau accentuat chircită pe una din părți; 2) acoperișul gropii funerare; 3) unelte și obiecte de podoabă specifice; 4) vase ceramice deosebite.

Înșușirile specifice predominante aduse de V. Dergaciov sunt redată detaliat în lucrările „Молдавия и соседние территории в эпоху бронза” (1986) și „Епока Бронзului. Perioada timpurie” (1994). Grupul cultural Bugeac este o variantă cronologică și teritorială și îi aparține 35% din complexele funerare a culturii Iamnaia [1, p. 126]. Arealul de răspândire cuprinde aproximativ spațiul de la râul Velikii Kuial'nik până la gura Dunării și la nord până la Orhei și Dubăsari [3, p. 83].

Cele patru criterii susmenționate permit identificarea mormintelor ce pot fi atribuite acestei structuri culturale. *Poziția chircită* pe una din părți constituie o distincție principală, deoarece datează o etapă târzie a culturii Iamnaia. Cel de-al doilea criteriu ține de deosebirile observate în modul de acoperire a camerei funerare. Au forma clasică (dreptunghiulară în plan sau colțurile sunt rotunjite), doar că sunt cu trepte. Nu au fost ridicate movile noi, de aceea majoritatea mormintelor sunt secundare, plasate în special pe curba mantalei tumului, plănuite intenționat în sectorul sudic și/sau nordic [1, p. 126]. Camera funerară era *acoperită cu bârne*, pe când în faza nistreană au fost observate lespezi de piatră și în cazuri mai rare figuri antropomorfe. Încă o diferență dintre variantele culturii Iamnaia poate fi delimitată din ritualul de presărare cu ocră. Acest ritual era respectat mai mult de purtătorii culturii din faza nistreană (presărarea în întregime a defunctului sau doar anumite părți ale corpului precum creaniu, mâinile). În varianta târzie sunt foarte puține morminte presărate cu ocră.

Inventarul funerar este considerat criteriul fundamental de distingere. Dintre uneltele de muncă au fost specificate *topoarele de silex în formă de pană* și *vârfurile de săgeată de os*. Printre obiectele din ceramică sunt câteva tipuri ce corespund fazei târzii a culturii Iamnaia. Acestea sunt vasele ceramice în formă de *amfore sferice și ovoidale* cu torți tubulare sau urechiușe plate cu orificii verticale; vase *tronconice* cu sau fără suport circular, cu urechiușe perforate vertical (deseori cu decor bogat, modelat cu șnurul); *cești și cupe* simple semisferice sau tronconice, vase-*borcan* cu buză răsfântă în exterior (atestată și în complexele funerare nistrene) [1, p. 127]. Important de menționat sunt și obiectele de podoabă și anume *brățările* compuse din mai multe tuburi mici, răsucite din foită de metal.

Aceste caracteristici separat pot fi observate și la alte monumente funerare ale culturii Iamnaia, însă fiind remarcate concomitent într-un mormânt permit delimitarea acestora din masivul de material arheologic.

Referințe bibliografice:

1. Dergacev V. Epoca Bronzului. Perioada timpurie. În: Thraco-Dacica XV, 1-2. București: Academia Română, 1994. 121-140 p.
2. Dergaciov V. Evoluția comunităților patriarhale. Epoca bronzului. În: (red. V. Dergaciov) Istoria Moldovei. Epoca preistorică și antică (până în sec. V). Chișinău: Tipografia Centrală, 2010. 265-311 p.
3. Дергачев В. А. Молдавия и соседние территории в эпоху бронза. Кишинев: Штиинца, 1986. 224 с.
4. Иванова С.В. Ямная (Буджакская) культура. В сб.: Древние культуры Северо-Западного Причерноморья. Одесса: СМИЛ, 2013. 211-255 с.
5. Яровой Е.В. Древнейшие скотоводческие племена Юго - Запада СССР. Кишинев: Штиинца, 1985. 126 с.
6. Яровой Е.В. Скотоводческое население Северо-Западного Причерноморья эпохи раннего металла. Автор. дисс. на соиск. уч. степени докт. ист. наук. Москва, 2000. 38 с.

PERSPECTIVĂ ACTUALĂ ASUPRA PERSONALITĂȚII LUI AUREL GURGHIANU

SZABÓ ZSOLT

Universitatea „Petru Maior” din Tîrgu Mureș, România

Poetul, scriitorul și traducătorul Aurel Gurghianu, s-a născut în comuna Iclânzul din județul Mureș la data de 11 mai 1924. Consider că Aurel Gurghianu prin întreaga sa operă literară, a contribuit la dezvoltarea culturii române moderne și postmoderne. Aurel Gurghianu, un *dezrădăcinat invers* [1, p. 10] cum l-a numit Gheorghe Grigurcu, realizează în operele sale o deschidere către lumea orașului, a cotidianului, din prisma unui om care a adoptat viața citadină, pe care o descrie în operele sale ca fiind una tumultoasă, zgomotoasă, dar plăcută în același timp.

Această dezrădăcinare inversă, adică promovarea vieții citadine, a orașului, în detrimentul vieții rurale, își poate avea rădăcinile în copilăria scriitorului, o copilărie modestă, necăjită, de care poate poetul nu își aduce aminte cu drag. Poate, Aurel Gurghianu asociază lumea satului cu dezamăgirile și trăirile negative din timpul copilăriei, pe care nu dorește să le răscolească. Am aflat că poetul a avut o copilărie „necăjită”, cum a numit-o doamna Gurghianu, pentru că situația financiară a familiei era precară, iar grijile zilnice și problemele de tot felul l-au îmbolnăvit pe tatăl poetului, George Gurghianu, care, la vârsta de 42 de ani s-a stins din cauza unui cancer la stomac. Cei cinci copii urmau a fi crescuți de mama și bunica

lor, două femei necăjite, care le-au oferit acestora o educație frumoasă, spune doamna Gurghianu, dar, despre care poetul nu i-a prea vorbit, doar dacă l-a întrebat dumneaei.

Prea multe amănunte legate de viața scriitorului nu au fost publicate, dar putem deduce numeroase caracteristici ale acesteia din scrierile sale. Aurel Gurghianu a urmat școala primară și gimnazială în satul natal, Iclânzul, școală care-i poartă numele în zilele noastre. După absolvirea primilor opt ani de școală, familia se afla într-un impas, din cauza faptului că școlile, la vremea aceea, trebuiau plătite, ori situația financiară a familiei nu permitea acest lucru. Cu toate că mama și bunică autorului își doreau ce-i mai bine pentru familie, acestea a trebuit să ia o decizie referitoare la educația celor cinci copii. Decizia mamei și a bunicii a fost de a-l sprijini pe Aurel în continuarea studiilor, iar ceilalți doi frați respectiv cele două surori ale viitorului poet, prozator și traducător vor rămâne cu cele opt clase frecventate în Iclânzul. Primul an de liceu l-a frecventat la Târgu-Mureș, la Școala Normală de băieți, astăzi Liceul Teoretic Alexandru Papiu Ilarian, iar în anul 1938 familia Gurghianu s-a refugiat la Blaj, ca urmare a ocupării Ardealului, la acea vreme.

Imaginea războiului și a urmărilor acestuia îi vor rămâne în minte autorului pe tot parcursul vieții și le va evoca într-un volum de mărturisiri, *Anotimpurile cetății*, publicat postum în 1988. În anul 1945, Aurel Gurghianu este absolvent al Școlii Normale din Blaj, perioadă în care deprinde dragostea pentru citit și pentru literatură în general. Biblioteca școlii s-a dovedit a fi un loc de refugiu din cavalcada creată de schimbările istorice ale vremii, îmi spunea doamna Conelia Gurghianu. După absolvirea școlii de la Blaj, Aurel Gurghianu se întoarce în satul natal, unde va fi învățător timp de trei ani, din 1945 până în 1948. Cei trei ani petrecuți în satul natal, ca învățător, îl vor convinge de faptul că are o înclinație aparte pentru literatură în general și pentru scris în special. Pe parcursul a celor trei ani petrecuți ca învățător în satul natal, Aurel Gurghianu își va crea resurse financiare pentru a-și continua studiile într-un domeniu. Între 1948 și 1952 va urma cursurile Facultății de Filologie a Universității din Cluj și își va susține examenul de licență la Universitatea din Iași.

Este adevărat faptul că Aurel Gurghianu avea o oarecare rețineră în ceea ce privește lumea rurală, dar nu a izolat-o definitiv din poeziile sale. Anii copilăriei scriitorului sunt evocați, voalat ce-i drept, în mai multe poezii, prima dintre acestea este *Pastel* publicată în anul 1969 în volumul *Ascult strada*. În această creație literară scriitorul își aduce aminte de locurile natale, de anii copilăriei, pe care nu-i prezintă ca fiind foarte drastici. Putem observa un feed-back în copilăria autorului, care își aduce aminte cu drag

de plaiurile natale. Încă din primele rânduri ale poeziei ne dăm seama de faptul că Aurel Gurghianu își numește locurile natale ca fiind „neuitate” adică el nu se dezice complet de obârșii, poate el are o altă accepție despre poezie, creație și viață în general. „Din nou/ Sentimentul neuitatelor plaiuri natale/ M-a adus, ca-n fiecă vară, la voi./Regăsite miresme, niciodată trecute./ Mă-nvăluie ca un nour plutind” [2, p. 17]. Am putea spune că autorul identifică miresmele copilăriei până și în tumultoasa viață a orașului. În anul 1969, Aurel Gurghianu avea deja câțiva ani de la părăsirea plaiurilor natale, care îi revin în memorie vara sau toamna. Am dedus acest fapt din cele două poezii în care evocă anii copilăriei, *Pastel* și *Mere*. În prima poezie atmosfera predominantă este vara iar în cea de-a doua este toamna. Nu omit faptul că scriitorul face o legătură cu lumea orașului, chiar dacă ne vorbește despre plaiurile natale, despre locurile în care a copilărit.

Elementul care face legătura dintre copilăria autorului și oraș este cel întâlnit în versul al șaptelea din poezia *Pastel*: „Trifoiul și-apleacă tulpina prea lungă/ Ștergându-mi picioarele de urma bitumului”. Bitumul este un produs solid, plastic, de culoare neagră, obținut din reziduuri de petrol sau prin distilarea huilei, folosit la prepararea asfaltului, la fabricarea lacurilor etc. [3]. Acest produs face oarecum legătura dintre rural și urban, dintre sat și oraș, cu toate că este specific orașului. Putem observa chiar o dorință a poetului de a se întoarce în satul natal, în care trifoiului i-a crescut tulpina prea lungă, adică a trecut mult timp de când nu a mai călcat nimeni pe acolo, mai mult, ștersul picioarelor de urma bitumului reprezintă dorința autorului de evadare din peisajul urban, își dorește o revenire la copilărie.

Referințe bibliografice:

1. Grigurcu Gh.. Poezia lui Aurel Gurghianu. În: Steaua nr. 5, mai, 1989. p. 10.
2. Gurghianu A.. Pastel din volumul Ascult strada. Editura Dacia, 1969. p. 17
3. Dicționarul explicativ al limbii române (ediția a II-a revăzută și adăugită). Academia Română, Institutul de Lingvistică Iorgu Iordan, București: Editura Univers Enciclopedic Gold, 2009.

IZVOARELE STUDIERII ISTORIEI BISERICII ORTODOXE DIN BASARABIA (sec. XIX-lea)

ȘALARI MARIAN
Institutul de Istorie al AȘM

Printre caracteristicile distinctive ale istoriei bisericii ortodoxe din Basarabia din secolul XIX-lea este absența unei ample cercetări și analizări a izvoarelor și documentelor. Una din cauzele acestor lacune constituie dispersarea, în spațiu și timp, documentelor și materialelor care reflectă tema dată. În decursul ultimilor o sută de ani au fost publicate diferite documente de arhivă care contribuie esențial la elucidarea problemei date. Totodată, editate în tiraje mici și devenind demult rarități bibliografice, izolate unele de altele, aceste documente nu au permis cercetătorilor să adune toate datele într-o singură bază de surse care, astfel, ar fi putut oferi posibilitatea cercetării și utilizării lor complexe.

Pe de altă parte, există o cantitate enormă de informații neinclusă în circuitul cercetării temei nominalizate sau, care a fost prea puțin studiată. Este vorba despre numeroasele documente păstrate în arhivele din Republica Moldova, Federația Rusă, Ucraina și România care ar putea face lumină în deslușirea mai multe evenimente și fapte din istoria bisericii ortodoxe din Basarabia în timpul oblăduirii ei de către imperiul Rus.

În opinia noastră, izvoarele referitoare la problema abordată pot fi împărțite în două mari categorii, care să includă atât materialele publicate, cât și pe cele inedite. Din prima categorie au o deosebită importanță documentele oficiale ale diferitelor instituții ale statului rus din secolul al XIX-lea, publicate în diferite ediții periodice. Printre acestea, un loc de frunte îl ocupă *Записки Одесского Общества истории и древностей*, care să editau în a doua jum. a sec. XIX – până la revoluție din 1917. Un interes sporit pentru cercetarea teme expuse prezintă periodicul *Кишиневские Епархиальные ведомости*, precum și *Buletinul Eparhiei Chișinăului*. O dată cu materiale privind istoria ecleziastică ortodoxă pe paginile lor au fost publicate diferite informații statistice, materiale privind instituirea, construcția și sfințirea bisericilor, mănăstirilor, școlilor și bibliotecilor parohale, despre pregătirea cadrelor ecliziastice, numirea și transferarea lor etc. La hotarul sec. XIX-XX în Chișinău, Odesa, Kiev, Sankt Peterburg apar mai multe publicații, în care au fost editate numeroase materiale istorico-ecliziastice cu privire la biserica ortodoxă din Basarabia. Aceste materiale au contribuit esențial la deschiderea noilor orizonturi și perspective în studierea problemei expuse.

Un alt izvor valoros pentru studierea în cercetarea istoriei bisericii ortodoxe din Basarabia constituie publicațiile buletinului științific *Труды Бессарабской губернской ученой архивной комиссии* și reviste de profil *Труды Бессарабского церковного историко-археологического общества* (Ulterior apare în limba română intitulată *Revista Societății istorico.arheologice bisericești din Chișinău*) și *Luminătorul*. Printre studii de sinteză în aceste reviste au fost publicate și numeroase materiale și documente ce țin de istoria clerului, instituțiilor de învățământ teologic, datele statistice cu privire la numărul bisericilor, mănăstirilor și schiturilor.

Începând cu 1991, după obținerea independenței R. Moldova, cercetarea istoriei bisericii ortodoxe din Basarabia a obținut o nouă dimensiune. Pe parcursul ultimelor decenii au apărut și au fost incluse în circuitul academic mai multe publicații de documente și materiale din arhive, care conțin informații referitoare la diverse aspecte ale temei.

Deși numărul de documente și materiale despre istoria bisericii ortodoxe din Basarabia din sec. XIX-lea, care au fost deja publicate, este unul semnificativ, acestea nu sunt suficiente pentru completarea lacunelor și îndepărtarea „petelor albe”. Unul din cele mai prețioase izvoare pentru cercetarea și clarificarea paginilor contradictorii și puțin studiate a temei expuse rămân arhivele.

Dificultatea identificării documentelor legate direct sau indirect de problema abordată constă în faptul că acestea nu se păstrează într-o arhivă aparte, sau într-un fond special. Răspândirea lor prin diverse arhive din Republica Moldova, Federația Rusia, Ucraina și România.

Un bogat tezaur documentar, care reflectă starea și activitatea instituțiilor religioase din Basarabia în perioada anilor 1812 – 1918 se păstrează în fondurile de documente ale Arhivei Naționale a Republicii Moldova. Menționăm Fondul 11, care conține proiecte și desene a diferitor biserici, mănăstiri, clopotnițe, iconostase etc. În Fondul 125 – *Direcția proprietăților duhovnicești străine în Basarabia*, sunt stocate materiale și documente privind stabilirea hotarelor moșiilor a mănăstirilor, darea și luarea în arendă a domeniilor mănăstirești, listele arendatorilor, examinarea litigiilor funciare etc. Un alt bloc de documente de valoare se află în Fondul 208 – *Consistoriul Duhovnesc din Chișinău*. Fiind un organ administrativ-judiciar local al Sfântului Sinod din Sankt Petersburg el avea mai multe atribuții importante ce țineau de viață religioasă din Basarabia. În fondul *Consistoriei* sunt stocate mai multe dosare cu referință la înființarea și activitatea seminarului teologic din Chișinău, listele elevilor și profesorilor, atât a seminarului dat, cât și a școlilor parohiale; dosare privind numirea în funcții și transferuri a slujitorilor cultelor și multe altele.

Un număr mare de fonduri acestei arhive păstrează documente cu privire la activitatea diferitor biserici (Fondul Nr.754 – *biserica Sf. Alexandru* din cetatea Bender; Fondul Nr. 755 – *biserica Sf. Arhanghel Mihail* din Chișinău; Fondul Nr. Nr.1233 – *biserica Sf. Ilie*; Fondul Nr. 1234 – *biserica Sf. Haralambie*; Fondul Nr. 1270 – *biserica Sf. Maria*) și mănăstiri (Fondul Nr.2119 – *mănăstirea Noul Neamț*; Fondul Nr.1232 – *mănăstirea Hirjauca*).

Din numărul arhivelor rusești în care sunt concentrate cele mai multe documente referitoare la istoria bisericii ortodoxe din Basarabia din epoca imperiului țarist, face parte și Arhiva istorică de Stat a Rusiei (Российский государственный исторический архив – РГИА). Aici există un fond separat (ф.834) – Священного правительствующего Синода, în care se află adunate câteva sute de mape cu documente referitoare la istoria ecumenică a Basarabiei din sec. XIX – începutul sec. XX.

Majoritatea absolută a materialelor păstrate acolo oglindesc activitatea administrativ-economică de pe proprietățile a bisericilor și mănăstirilor din Basarabia, acte de vânzare-cumpărare și de donație de terenuri, sate și altă avere, actele statistice, dările de seamă anuale a Sinodului eparhial, a parohiilor; acte de moștenire, tesamente etc. Mai mult decât atât, aproape toate aceste documente, cu foarte mici excepții, privesc activitatea înființătorilor bisericii ortodoxe, arhimandrizilor și iegumenilor. Un deosebit interes prezintă documentele statistice din fondul menționat, care descriu toate locașele sfinte de pe teritoriul respectiv în mijlocul sec. XIX-lea (doc. Nr.1794 și 1795).

Cele menționate demonstrează existența unui bloc impunător de documente și materiale publicate și inedite, care reflectă viața și activitatea bisericii ortodoxe din Basarabia în sec. XIX-lea. Luate în complex, ne dau posibilitate să completăm mai multe lacune din istoria ortodoxiei din țara noastră în epoca respectivă, precum și să corectăm unele erori și delapidări, să dezvăluim mituri și legende sub care este ascunsă adevărată istoria ei. Totodată, ele ne deschid noile perspective de depistarea, cercetarea și studierea materialelor necunoscute din arhivele R. Moldova și altor state.

Referințe bibliografice:

1. Записки Одесского Общества истории и древностей. Одесса.
2. Кишиневские Епархиальные ведомости, Кишинев.
3. Buletinul Eparhiei Chișinăului. Chișinău.
4. Eșanu A. (coordonator). Mănăstirea Căpriana (sec. XV-XX). Studiu istoric, documente, cărți, inscripții și alte materiale. Chișinău, 2003.

5. Ганецкий М.А. Кишиневская епархия, митрополия и семинария, по описанию Бессарабской области, составленной коллегией иностранных дел надворным советником П. Свинным. Кишиневские Епархиальные ведомости, Кишинев. № 7. 1878. с. 298-303.

6. Tomescu C.N. Diferite știri din Arhiva Consiliului Eparhial Chișinău. În.: Arhivele Basarabiei Nr.2. 1932. p. 85-102.

7. Cereș I. Viața ecleziastică din Basarabia reflectată în fondurile Arhivei Naționale a Republicii Moldova. În: Biserica ortodoxă din interfluviul Pruto-Nistrean (1813-2013). Chișinău, 2013. p. 90-96.

8. Цвиркун В.И. Материалы по Кишиневской Епархии первой половины XIX в. În.: Stratum Plus. Nr. 6 (2001-2002). Кишинев, 2004. с. 429-437.

METAXA ȘI POST-LITERATURA⁹: O GRILĂ

URSENCO IGOR

Universitatea „Petru Maior”, Târgu Mureș, România

Având în vedere că „textele noi sunt create nu numai pe transversala prezentului cultural, dar și pe cea a trecutului său” (Iuri Lotman), abordările intertextuale trădează o abordare „materialistă” în sensul senzorialității palpabile (textură, derivare, diseminare, grefare etc.). În locul ei am putea vorbi astăzi despre o metatropie pneumatică – noțiune derivată și ea din grecescul „metatropos” cu sens de „schimbare a modelului” – care se referă la Infinit (*Apeiron*) ca și virtualitate cu sensul de „existentă de dincolo de ființă” (*epekeina tes ousias*, o frază preluată de data aceasta din arsenalul dialogului platonice „Republica”). Așadar, de la așa-zisul *Erlebnisraum*, în calitatea sa de „spațiu experimental real al emoțiilor exterioare”, propun să ne deplasăm experiențele estetice viitoare spre *Anschaunungsraum* ca și „spațiu al contemplării intuitive” se suportă modificări în funcție de „cronotopurile” (Mihail Bahtin) organice în care actorii implicați în procesul cultural se simt integrați cel mai confortabil.

În tabelul taxonomic vom propune ca – pentru o radiografie axiologică obiectivă a talentului literar nativ ori dobândit pe parcursul anilor – evaluarea textuală să treacă mai întâi filtrul trinomului ontologic *Reversibilitate–Tangibilitate–Permeabilitate* (RTP).

În ceea ce urmează voi încerca să demonstrez nu doar necesitatea revizuirii opticii filiative a literaturii, dar și să ofer o grilă specifică de

⁹ Chiar dacă abordează exclusiv arealul liricii, tema anunțată în titlu ar putea fi extinsă ulterior la toate câmpurile artei cuvântului, absolut fără nicio discriminare

funcționare a acesteia care să fie aplicată mecanismului cultural general. Termenul de „metaxă” (ori „metaxu”) nu trebuie înțeles așadar în accepția cvasigenerală de „ceea ce urmează după”, și nici, alternativ, ca autoreflexie în baza unui fenomen ori speculație teoretică, ci chiar din originarea sa etimologică în dialogul socratic „Banchetul (Sau despre dragoste)”. În acest context sugerez ca – în locul noțiunilor deja consacrate: „scriere”, „scriitură”, „scriitor”, „literatură” în general – să fie utilizate acțiunile specifice de „a metaxă”, „metaxare”, cu implicarea activă a agenților masculin și feminin, respectiv „metaxor-metaxoare”.

Premiza generală decisivă, în opinia mea, e să renunțăm completamente la ideea curenților literare evolutive, în schimb să punem accentul pe termenul de *reversibilitate* dinamică, menită să replaseze cu folos fiziologica dihotomie jungliană „introversiune-extraversiune”. Văzută din această perspectivă, la fel de nelipsită mi se pare și categoria *tangibilității* sociale pe care o văd constantă în configurarea metaxei, fie că vorbim la nivel individual sau colectiv. În același timp, incidența referențialităților subiective trebuie pusă doar pe seama unei vecinătăți metatextuale *permeabile* ca atare și, prin urmare, logice. Pentru o viziune cât mai fidel panoramică dar fără pretenția valabilității omnipotente, în ceea ce urmează voi expune pentru uzanță critică generală Schema de înregimentare culturală a termenilor și a agenților-cataliști plasați în ecuația virtuală (Tabelul 1):

Pe parcursul expunerii am fost conștient de faptul că premisa de bază a teoriei critico-literare stă chiar în natura sa antiteoretică¹⁰, iar „orice formă artistică poate foarte bine să fie considerată dacă nu un substitut al cunoașterii științifice, cel puțin o metaforă epistemologică”¹¹.

Cu toate acestea, dacă ar fi să devansez limitele impuse de o anumită doză de scepticism de la baza osaturii oricărei teorii ce pretinde, cel puțin, pretenții revigorante, schema generală pentru iminenta fundamentare a metaxei ar avea inserată în mod necesar, într-o altă configurație mai riguroasă, tabele suplimentare, și anume (Tabelul 2).

Nu pot să-mi exprim decât optimismul legat de soarta ulterioară a conceptului de *metaxă* și a avatarurilor sale pe câmpurile analizelor culturale ce așteaptă să se materializeze. Această expectativă este irigată din siguranța faptului că orice filtru științific care consacră presupuzițiile de lucru cu rigurozitatea-i specifică nu poate neglija aserțiunea din rezerva

¹⁰Современная литературная теория (Антология), Москва: Издательство Флинта, 2004, с. 111

¹¹Umberto Eco, *Opera deschisă*, București, 1969, p.69

perenă a înțelepciunii nepaleze: „Eu”-ul nu este decât punctul final al călătoriei terestre”.

Tabelul 1

Metaxa. Grilă generală aplicată			
Modalitate	Domesticare	Forenizare	Deteritorializare
<i>Atribut</i>	Rollenlyrik (lirica rolurilor)	Ichlyrik (discurs în nume propriu)	Maskenlyrik (lirica măștilor)
<i>Postură</i>			
<i>Receptare</i>	Grila „Bachelard”	Grila „Bahtin”	Grila „Kristeva”
<i>Creație</i>			
<i>Permeabilitate</i> (domenii ale poeticii)	arhitext ¹²	genotext ¹³	intertext ¹⁴
<i>Reversibilitate (cronotop)</i>	retroactiv	prospectiv	introspectiv
<i>Tangibilitate (ideologie)</i>	eutopie ¹⁵	anomie ¹⁶	heterotopie ¹⁷
<i>Valențe retorice</i>	ethos ¹⁸	pathos ¹⁹	logos ²⁰
<i>Valențe gramaticale</i>	sintaxă	pragmatică	morfologie

¹²Cu accent pe transtextualitatea lui Gerard Genett, redistribuită pe figurile intertextualității (*citat, plagiat și aluzie*) și manifestările hipertextualității (*imitație, pastişă și parodie*)

¹³Generarea textuală preponderentă la nivelul gramaticii poetice (morfologie, fonetică și sintaxă)

¹⁴Pe linia „anxietății de a fi influențat”, avansată de Harold Bloom

¹⁵Eutopie (grec.) – utopie pozitivă, cu sensul de „perfect”, dar diferit de „fictiv”

¹⁶Anomie (grec.) – comportament asocial, ca rezultat al conflictelor între „cultura” și „structurile sociale”, manifestată prin criză ontologică și lipsa de eficiență a normelor sociale în calitatea lor de mijloc de reglementare normativă de conduită

¹⁷Heterotopie (grec.) – realitate virtuală („alt loc”) cu funcție escapistă

¹⁸Autorul mizează pe rațiunile etice în încercarea de a-și convinge audiența, apelând la credibilitatea, notorietatea sau autoritatea propriului caracter, biografie sau nume

¹⁹Făcând uz la recursul emoțional, autorul încearcă să convingă publicul prin patetism (pozitiv sau negativ) și invocarea de empatie

²⁰Autorul recurge preponderent la efectele limbajului, analogiile istorice și statistice, făcând apel la autorități în domeniu asupra unui subiect sau temă

Tabelul 2

Egobestiar ²¹			
<i>Grilă de creație</i>	post-modernă (Simulacrum)	premodernă (Divinatio)	modernă (Cognitio)
<i>Tipologie de creație</i>	Bricoler	Masoret	Circumcellion
<i>Rol analiza tranzacțională (Eric Berne)</i>	„Copil”	„Părinte”	„Adult”
<i>Arhetip abisal</i>	Inconștient individual (Sigmund Freud)	Inconștient colectiv (Carl Gustav Jung)	Călătoria-Tarot a Eroului (Hajo Banzhaf)
<i>Arhetip zoomorf</i>	Cal-de-mare ²²	Crab ²³	Sturion ²⁴
<i>Fază alchimică²⁵</i>	Nigredo	Albedo	Rubedo
<i>Concordanță astrologică</i>	Mercur	Lună	Marte
<i>Valorificare tehnică complementară</i>	sequel (remaker) ²⁶	prequel ²⁷	spin-off ²⁸
<i>Expunere la uzanță (vulnerabilitate latentă)</i>	grafomanie	diletantism	epigonism

²¹Principiu artistic care urmărește cum se induce starea abisală apropiată noțiunii platonice de „epekeina tes ousias” (dincolo de ființă). Pus sub semnul „terrarismului pneumatic”, egobestiarul face apel și la conceptele structuratoare originare în enantiodromia greacă sau cea jungiană în particular. Cf. Igor Ursenco, *EgoBesTiar (alte eseuri trans-culturale)*, București: Herg Benet Publishers, 2011

²²Așa cum e general cunoscut, femela calului-de-mare depune icre în punga incubatoare de pe partea ventrală a masculului

²³Ca reacție primară de retragere în propria carapace

²⁴Specie de pești care înfruntă curenții de apă potrivnici pentru a-și depune icrele

²⁵În *Magnum Opus* acestea sunt stările de *înnegrire* (diluarea Mercurului filosofal și coagularea Sulfurului), *înălbire* (obținerea elixirului *aqua vitae*) și *înroșire* (noua comuniune a Mercurului cu Sulfur)

²⁶Operă (text) ce o completează pe alta anterioară cu detalii ce o succed

²⁷Operă (text) ce o completează pe alta anterioară cu detalii ce o preced

²⁸Operă nouă formată prin preluarea unor motive, obsesii ori personaje mai vechi, așa cum procedează, de exemplu, Marin Preda în romanul „Delirul” desprins (morfo)genetic din nuvela „Moromeții”

METAFORA - COMUNICAREA DINTRE CONȘTIENT ȘI INCONȘTIENT

VEREJANU DAN
Institutul de Filologie al AȘM

„Eu cu lumina mea sporesc a lumii taină”
Lucian Blaga

Deschizându-și drumul cel mai scurt către Divinitate, Lucian Blaga din propria-i experiență a constatat că anume crearea metaforei, esența creației, e comunicarea cea mai productivă dintre conștient și inconștient, sau chiar rezultatul acestei comunicări. Filosofii antici au numit această comunicare inspirație. Poeții contemporani i-au zis: al cincilea anotimp. Căutările noastre au fost determinate de cele „mai puternice motive ce conduc la artă și știință”, care „îl alungă pe omul sensibil din existența personală în lumea contemplării obiective și a înțelegerii [1, p. 33]. Adevărată revelație a cercetării liricii și filosofiei blagiene ne-a prilejuit-o credința în primatul metaforei, generate de *comunicarea* dintre conștient și inconștient, concepție care se cere potențată acum.

De la *metaforele plasticizante și metaforele revelatorii*, propuse de Lucian Blaga în *Trilogia culturii*, sau de la *Metafora – comunicarea dintre conștient și inconștient*, funcție gnoseologică și concepție cheie în studiul nostru, nu e decât un pas până la *misterul existențial „centru” al filosofiei*. Din mulțimea de eseuri filosofice adunate în trilogii, în *Geneza metaforei și sensul culturii* Blaga se simte pe deplin îndreptățit să cerceteze și pe verticală, și pe orizontală, și să divulge sincer formarea sa germană și simpatiile pe care, iată că și peste decenii, le propune generațiilor viitoare: „În literatura universală credem că numai anevoie se va găsi un al doilea exemplu atât de probant, care să ilustreze cu aceeași forță ceea ce afirmăm despre caracterul metaforic al limbii poetice în sine și în totalitatea ei, decât poezia germanului Holderlin” susține Blaga în *Geneza metaforei și sensul culturii*. Subliniem încântarea poetului român față de poetul german, versurile lui Holderlin „contaminează și pătrund cu „fizica” lor”, prin „ritmul și prin poziția cuvântului în frază, prin neobișnuita clădire sintactică”, întrucât aceste versuri „sugerează irezistibil și cu o putere fără pereche melancolia spiritualizată, suferința și înțelepciunea sublimată a poetului”. Analiza creației poetice a scriitorului german denotă poziționarea lui L. Blaga la nivelul propriei conștiințe de sine, recunoașterii sale la nivelul propriei *puteri creatoare*. Apreciind „vraja și prestigiul” lui

Holderlin, vorbind despre filosofia existenței și spiritul veacului [4, p. 44], L. Blaga vorbește despre L. Blaga. Încercând a face o radiografiere a operei filosofice blagiene ce ține de intențiile autorului de a lărgi semnificația metaforicului, ne-am propus actualizarea acestei percepții. Aceste intenții blagiene le găsim anume în *Trilogia culturii și Trilogia cunoașterii* [1, p. 3], [2, p. 7] devenite în timp tropi nespuse de actuali.

Bucură actualitatea afirmației blagiene că „metafora s-a iscat odată cu omul” „din moment ce omul și-a declarat „omenia”, ca structură statornică și ca mod existențial imutabil; metafora există cu aceeași persistentă intensitate, cu aceeași stringență declarată, ca și omul însuși” [1, p.357]. Or, geneza metaforei coincide cu geneza omului.

După unii exegeți, cu prilejul tipăririi „ediției definitive”, s-a putut mai bine aprecia „importanța excepțională a operei lirice postume a lui Blaga”, care „o poate ține în cumpănă pe cea antumă” [2, p.19]. De fapt, poezia antumă se constituie din cele șase volume, *Poemele luminii* (1919), fiind plasat sub semnul „panismului” espresionist, *Pașii profetului* (1921) - al „chiotului” existențial ai gesticulației enorme, *În marea trecere* (1924) lirica lui Blaga se înnegurează, pe când în volumele perioadei diplomatice: *Lauda somnului* (1929) și *La cumpăna apelor* (1933) lirica blagiană se pătrunde de o „tristețe metafizică”, declarată iremediabilă, întrucâtva înseninându-se în imaginile din *La curțile dorului* (1938). De o tristețe metafizică e pătrunsă existența creatoare, astfel destăinuindu-se lumii, *prin ființele somnului*: „Noapte. Urnirea orelor / Se-mplinește fără îndemn./

Taci – arătătoare se opresc / Suspinând pe ultimul semn./ Subt porți ființele somnului / Intră – câni roșii și griji./ Pe uliți – subțire și-naltă / Ploaia umblă pe cataligi. / Vânt vechi și lung între ziduri / Mai scutură luturi și fier./ Mari semeni de altădată / O clipă s-arată și pier./” (Oraș vechi).

Această relație dintre conștient și inconștient căreia noi îi zicem comunicare ce naște metafora, la diferiți exegeți poate să poarte alte nume. Posibil că prin corespondență tacită academicianul Mihai Cimpoi presupunea aceeași comunicare: „Este o corespondență tacită la Blaga, între increatul cosmic și increatul psihic, între cripticul și fanicul fenomenologic și cripticul și fanicul sufletească” [5, p. 64]. Având ca matrice stilistică „cerul înalt al transcendentului căutat”, lirososul coboară în minele gândului, pe urmele rădăcinilor cele mai năstrușnice, și „cu viața mai veche decât istoria omenească” sfărâmând roci tari ale inconștientului, astfel: „Adâncurile obscure sunt scoase la suprafață, se expun ostentativ vederii, spiritualul cedează locul biologicului, glasului sângelui, viului supus voințelor oarbe sub semnul unei vrăjitorii universale” [5, p. 64].

„Tristețea fundamentală” însoțește demersul liric al lui Blaga, din poemele scrise și publicate în perioada de activitate diplomatică (dacă e să-l parafrazăm pe Eugen Simion), în timp ce se „*profețesc prăbușirile*”, și „*sfârșesc în sânge cuvintele*”, și undeva „*se trage la sorți cămașa învinsului*”... – în majoritatea poemelor din *Lauda somnului, matricea stilistică* nu e depresivă și mesajul nu ia calea disperării. Fiecare poem citat e o „asumare”, o „cuprindere”, o „filosofie” aparte. Lucian Blaga încearcă să ne vorbească despre noutățile pe care le-a aflat de la colegii „diplomați” de la alte ambasade, unde încă în 1929 se cunoștea deja despre viața extraterestră, se știa că „*umblau mașinile subpământesti*”, pe anumite case „*antenele pipăie spații/cu alte graiuri și alte vieți*” și „*intercontinentale zvonuri electrice*” (ceva asemănător cu Internet-ul)... toate cunoscute de Blaga din noutățile și știrile diplomatice, dar totuși „*mistreții*”, cei de prin pădurile de lângă Lancrăm, sunt cei care „*deschid izvoarele*”:

„*Umblă mașinile subpământesti. În nevăzut peste turnuri / Intercontinentale zvonuri electrice. / De pe case antenele pipăie spații / Cu alte graiuri și alte vești. / Semnale se-ncrucișează albastre prin străzi. / În teatre strigă luminile, se exaltă libertățile insului. / Se profețesc prăbușirile, sfârșesc în sânge cuvintele. / Undeva se trage la sorți cămașa învinsului. / Arhanghelii sosiți să pedepsească orașul / s-au rătăcit prin baruri cu penele arse. / Danțatoarea albă le trece prin sânge, răsând s-a oprit / Pe-un vârf de picior ca pe-o sticlă întoarsă. / Dar sus, la o mie de metri înălțime, spre răsărit / Stelele își spun povești prin cetini de brazi / Și-n miez de noapte râul mistreților / Deschide izvoarele*” (Veac).

Rădăcinile blagiene, coborâte în „adânc de tristețe”, în permanență comunică și țin strânsă legătura de contact cu „albastru înalt și spiritual”. Constatăm în opera lui Blaga că cele mai adânci profunzimi le deține sufletul omenesc ale cărui rădăcini duc în adâncimi a sute și sute de generații, în sufletul comun al generațiilor. Anume la aceste adâncimi se găsesc cele mai cristaline și profunde izvoare spirituale – metaforele blagiene. Aici ele se adună spre a se naște sub „bolta înaltă a transcendentului”. Având rădăcinile coborâte până la aceste izvoare ale memoriei colective, în toată opera blagiană nu vom găsi nici o clipă în care existența creatoare să-și permită o „jertfă de sine”. Existența creatoare își impune țelul, își trasează calea, își caută rădăcinile pentru a-și asigura trăinicia, temeinicia, într-un cuvânt – adâncimile conștiinței. Apreciindu-le drept *Demonia rădăcinilor*, L. Blaga constată: „În comparație cu planta, rădăcina are un aspect demonic. Se simte din înfățișarea ei că ea este eminamente organul efortului. Rădăcina este aceea care luptă cu substanțele, aderând și elimenând” [2, p. 94].

Lirosorul recunoaște că este în căutare: „caut, nu știu ce caut.”, și ca cerul să-i răspundă, Lucian Blaga va repeta laitmotivul, într-o atmosferă melancolică de muncă monotonă de birou sau plimbându-se prin Berna, conform graficului de zi de zi: „*Caut, nu știu ce caut. Caut / Un cer trecut, ajunul apus. Cât de-aplecă / E fruntea menită-nălțării altădată! / Caut, nu știu ce caut. Caut / Aurore ce-au fost, tășnitoare, aprinse / Fântâni – azi cu ape legate și-nvinse. / Caut, nu știu ce caut. Caut / O oră mare rămasă în mine fără făptură / Ca pe-un urcior mort o urmă de gură. / Caut, nu știu ce caut. Subt stele de ieri / Subt trecutele, caut / Lumina strânsă pe care-o tot laud*” (Lumina de ieri).

Înscriindu-se „printre acei puțini gânditori care cred în destinul și în poziția excepțională a omului”, afirmație făcută în *Singularitatea omului* [1, p. 491], ne vom întreba împreună cu filosoful de la Lancrăm: „Nu e destinul creator, cu sacrele sale rădăcini abisale, acea lansare măreață și de intenții revelatorii în „Non-imediat”, și pe urmă acele stavile transcendente ce i se opun, ceva specific uman, spre deosebire de particularitățile tuturor celorlalte ființe?” [1, p. 492].

Lucian Blaga poetul, de pe pozițiile de diplomat își propunea să scrie în presa timpului: „*Ni-e sufletul spadă / De foc stinsă-n teacă*”... Chiar dacă *focul e stins în teacă, sufletul e spadă de foc*, chiar de nu taie, nu lovește, nu e ridicată, ci stă la locul ei, în teacă, spada e *spadă*, mai ales, *de foc*: „*Purtăm fără lacrimi / O boală în strune / Și mergem de-a pururi / Spre soare-apune. / Ni-e sufletul spadă / De foc stinsă-n teacă / Ah iarăși și iarăși / Cuvintele seacă. / Vânt veșnic răsun / Prin cetini de zadă. / Purces-am în lume / Pe punți de baladă. / Străbatem amurguri / Cu crini albi în gură. / Închidem în noi un / Sfârșit sub armură. / Purtăm fără lacrimi / O boală în strune / Și mergem de-a pururi / Spre soare-apune. / Răni ducem – izvoare / Deschise subt haină. / Sporim nesfârșirea / c-un cântec, c-o taină*” (Cântăreți bolnavi).

Descoperirile filosofice ale lui Blaga despre metaforă și locul metaforei în comunicarea dintre conștient și inconștient ar fi trebuit să aibă „semnificația însoțită de puternice rezonanțe a unei mirate „treziri”. Posibil că această mirată „trezire” nu a fost deplină, deoarece începuse cel de-al doilea război mondial, apoi veni un regim totalitar care nu avea cum să recunoască faptele lui Lucian Blaga, nu să mai fie capabile de o „trezire” mirată. „*Intru în munte. O poartă de piatră / Încet s-a închis. Gând, vis și puncte mă saltă. / Ce vinete lacuri! Ce vreme înaltă! / Din ferigă vulpea de aur mă latră. / Jivine mai sfinte-mi ling mâinile: stranii, / Vrăjite, cu ochii întorși se strecoară. / Cu zumzet prin somnul cristalelor zboară / Albinele morții, și anii. Și anii*” (Munte vrăjit).

Lucian Blaga ne sugerează și nouă încrederea că „Descoperirea inconștientului constituie un titlu de glorie mai ales pentru filosofia naturii, pe care au propus-o cu neasemuit patos diverși gânditori romantici, precum Schelling, Carus, sau poeți-gânditori precum Goethe, dar și alții, din aceeași epocă” [1, p. 28]. „*Ce arătare! Ah, ce lumină!/ Stea alb-a căzut în grădină,/ Necăutată, neașteptată: noroc,/ Săgeată, floare și foc./ În iarbă înaltă, în mare mătășă / Căzu din a veacului casă./ S-a întors, ah, în lume o stea./ Mi-s mâinile arse de ea*” (Cerească atingere).

Cunoscând profund sistemul filosofic a lui Freud, Adler, Jung, Lacan, care au oferit o imagine convingătoare despre inconștient, în calitatea lor de medici, de psihanaliști, Lucian Blaga va elabora un sistem filosofic nou, propunând o cu totul altă abordare a inconștientului. Filosoful român afirmă ideea că „inconștientul este un domeniu independent cu structuri și cu o dinamică proprie, de asemenea cu categorii și forme cognitive proprii”, [1, p.29], având, deci, „o cunoaștere proprie”. După C.G Jung, inconștientul înseamnă „un alt meniu decât conștientul” [3, p. 48]. Blaga, poetul, susține: „*Intrat-a noaptea-n burg, fără de vamă. / Și-i dat să ningă iar sub ore sure./ Tânjesc pe streșinile catedralei / Medievale duhuri de pădure./ Bătaia ceasului stârnește liliacul / Din somnul lung, în care s-așezase./ Cenușa îngerilor arși în ceruri/ Ne cade fulguind pe umeri și pe case*”(Anno domini).

Pentru a ne clarifica gândul, a reflecta asupra a ceea ce avem de făcut, am recurs la dialogul interior, precum își propunea Socrate. Am stat la sfat cu noi înșine, precum și-a propus peste ani Lucian Blaga, descoperind inconștientul, structurat în nenumărate nivele, profunzimi, unele aproape la suprafață, altele mult mai profunde, pe când multe altele foarte adânci în care se păstrează poate că și „o memorie a întregii umanități”. Aceste gânduri, aceste idei Jung le oferă cu numele de *Arhetipuri*. Și Blaga și Jung constată că anume inconștientul este izvorul activității noastre conștiente.

„Există în inconștient o magmă rămasă încă neghicită, o magmă de atitudini și de moduri de a reacționa după o logică, alta dar nu mai puțin tare decât a conștiinței, un ritm interior, consolidat într-un fel de tainic simțământ al destinului, un apetit primar pentru forme, o efervescentă a închipuirii dătătoare de sens, un mănunchi de inițiative de o putere spărgătoare de stavili... Toate aceste atitudini, orizonturi, accente, inițiative, răzbat în pofida presiunii ce-o exercită conștiința asupra lor, ca de sub humă, în lumina de deasupra” [1, p. 48]. Această comunicare între conștient și inconștient – e metafora. Deși „*Lucian Blaga e mut ca o lebădă. / În patria sa./ (Autoportret)*”.

Referințebibliografice:

1. Blaga Lucian. Trilogia culturii, București: Humanitas, 2011.
2. Blaga Lucian. Trilogia cunoașterii, București: Humanitas, 2013.
3. Jung C.G. Puterea sufletului, București: Anima, 1994.
4. Martin Heidegger. Originea operei de artă, București: Univers, 1982.
5. Cimpoi Mihai. Lucian Blaga, Paradisiacul, Lucifericul, Mioriticul, Iași: Princeps Edit, 2012.

ELABORAREA REGISTRULUI ANOTIMPULUI DE TOAMNĂ PENTRU TERITORIUL REPUBLICII MOLDOVA

ALCAZ ADELINA

Institutul de Ecologie și Geografie al AȘM

Alternarea frecvență a toamnelor calde cu cele reci în aspect multianual, condiționează luarea în studiu a variabilității regimului termic al acestui anotimp al anului. Cea mai „comodă” caracteristică în estimarea variabilității regimului termic, potrivit cercetărilor efectuate la nivel regional, este valoarea devierii standard de la normă (σ), [Nedealcov,130]. Această mărime ce indică caracterul variabil al temperaturii medii sezoniere a stat la baza elaborării registrului toamnelor pe teritoriul țării pentru o perioadă de 63 de ani (1950-2013).

Expresiile valorice $\pm 0.5\sigma$, $\pm \sigma$, $\pm 1.5\sigma$, $\pm 2\sigma$, au fost indicile clasificării anotimpului de tranziție (toamna), iar elaborarea registrului anotimpului de toamnă pentru teritoriul Republicii Moldova, a permis evidențierea anumitor particularități regionale de manifestare ale acestora.

Disponând de datele pentru perioada anilor 1950-2013 tipizarea anotimpurilor de tranziție conform criteriilor de mai sus, demonstrează o manifestare diferită în timp a toamnelor evidențiate (tab.1).

Conform datelor obținute în tabelul 1, o frecvența mai mare o au toamnele moderat calde cu 25 de cazuri în total, dintre care 10 cazuri s-au manifestat după anii 2000 – perioadă de timp, când se atestă un ritm accelerat de încălzire a cliemii regionale.

Toamnele relativ calde au fost semnalate în 8 cazuri, dintre care 3 cazuri s-au înregistrat după anul 2000.

Toamnele calde din 6 cazuri, 3 s-au înregistrat în anii (2006, 2009, 2012), adică cu o repetabilitate de 3 ani.

Cea mai caldă toamnă a fost înregistrată în anul 2012.

Toamnele moderat reci s-au manifestat în 18 cazuri, și toate cazurile au fost înregistrate până în anul 2000. Tot în această perioadă au fost înregistrate toamne foarte reci - 2 cazuri în anii (1988 și 1993) cu un interval de 5 ani.

În concluzie constatăm că estimarea toamnelor cuantificate în reci și calde permite să se evidențieze o particularitate importantă a manifestării lor în timp. Rezultatele obținute denotă faptul că în primul deceniu al secolului XXI se observă o prevalare stabilă a anomaliilor pozitive, ceea ce demonstrează că manifestarea toamnelor calde în ultimii ani pe teritoriul republicii devine ceva obișnuit.

Registrul toamnelor (calde-reci) în Republica Moldova pentru perioada 1950-2013

Anii	moderat calde	relativ calde	Calde	foarte calde	moderat reci	relativ reci	reci	foarte reci
	$0,5\sigma$	σ	$1,5\sigma$	$2,0\sigma$	$-0,5\sigma$	$-\sigma$	$-1,5\sigma$	$-2,0\sigma$
1950								
1951								
1952	1952	1952						
1953					1953	1953	1953	
1954	1954							
1955								
1956					1956	1956	1956	
1957								
1958					1958	1958		
1959					1959	1959	1959	
1960	1960	1960	1960					
1961	1961							
1962	1962							
1963	1963	1963	1963					
1964	1964							
1965					1965	1965		
1966	1966							
1967	1967	1967	1967					
1968								
1969	1969							
1970								
1971					1971	1971		
1972					1972			
1973					1973			
1974	1974							
1975								
1976					1976	1976		
1977								
1978								
1979					1979			
1980					1980			
1981								
1982	1982							

1983								
1984	1984							
1985					1985	1985		
1986								
1987								
1988					1988	1988	1988	1988
1989					1989			
1990	1990							
1991								
1992								
1993					1993	1993	1993	1993
1994	1994	1994						
1995					1995	1995		
1996								
1997					1997	1997		
1998					1998	1998		
1999								
2000	2000							
2001								
2002	2002							
2003								
2004	2004							
2005	2005							
2006	2006	2006	2006					
2007								
2008	2008							
2009	2009	2009	2009					
2010	2010							
2011								
2012	2012	2012	2012	2012				
2013	2013							

ELABORAREA REGISTRULUI PRIMĂVERILOR ÎN CONTEXTUL SCHIMBĂRII CLIMEI ACTUALE

ALCAZ ADELINA

Institutul de Ecologie și Geografie al AȘM

Pentru teritoriul Republicii Moldova, s-a elaborat registrul anotimpului de tranziție, (primăvara) în evidențierea nivelului anomaliilor termice, a intensității lor, folosind **valoarea devierii standarde de la normă, (σ)**, ca cea mai „comodă” caracteristică care indică caracterul variabilității regimului termic, [Nedealcov., 130].

Așadar, expresiile valorice $\pm 0.5\sigma$, $\pm\sigma$, $\pm 1.5\sigma$, $\pm 2\sigma$, au stat la baza clasificării anotimpului de tranziție (primăvara) după intensitatea regimului termic, adică abaterea de la norma climatică în anumiți ani luați aparte.

Disponind de șirul de date pentru perioada de 64 de ani (1950-2014) s-a efectuat tipizarea anotimpului de tranziție conform criteriilor de mai sus, ceea ce a permis elaborarea registrului primăverilor pentru teritoriul Republicii Moldova.

Primăverile moderat calde - 24 de cazuri, dintre care 9 cazuri revin după anul 2000.

Primăverile relativ calde au fost înregistrate 9 cazuri dintre care 7 cazuri au fost după anul 2000.

Primăverile calde au fost prezente în 3 cazuri și toate s-au manifestat după anul 2000, și anume anul 2007; 2012; 2014, cu un interval de timp de 5 și respectiv 2 ani. Ceea ce ne vorbește despre o încălzire simțitoare pe parcursul ultimilor 14 ani.

În cazul primăverilor moderat reci avem 23 cazuri în total, raportul fiind 1/22, adică 22 de cazuri fiind înregistrate până în anul 2000 și doar un singur caz a fost înregistrat după anul 2000.

Primăverile relativ reci au fost semnalate 9 cazuri toate fiind înregistrate până în anul 2000.

Primăveri reci au fost 4 cazuri și anume în anii 1952, 1955, 1980, 1987. Primăveri foarte reci au fost înregistrate în anii 1980 și 1987.

În concluzie menționăm că schimbarea climei la etapa actuală influențează semnificativ și manifestarea în timp și spațiu anotimpurile de tranziție, atât primăvara cât și toamna.

Elaborarea registrului, va contribui la studierea mai detaliată a modificărilor posibile regimului termic regional, din anotimpul de primăvară pentru anii 1950-2013, cât și la utilizarea corectă a potențialului agroclicmatic în limitele Republicii Moldova.

*Registrul primăverilor (calde-reci) în Republica Moldova
pentru perioada 1950-2013*

Anii	moder at calde	relativ calde	calde	foarte calde	moder at reci	relativ reci	reci	foarte reci
	$0,5\sigma$	σ	$1,5\sigma$	$2,0\sigma$	$-0,5\sigma$	$-\sigma$	$-1,5\sigma$	$-2,0\sigma$
1950	1950	1950						
1951	1951	1951						
1952					1952	1952	1952	
1953					1953	1953		
1954					1954			
1955					1955	1955	1955	
1956					1956	1956		
1957								
1958								
1959								
1960					1960			
1961	1961							
1962								
1963					1963			
1964					1964	1964		
1965					1965	1965		
1966	1966	1966						
1967	1967							
1968	1968	1968						
1969					1969	1969		
1970								
1971								
1972	1972							
1973								
1974					1974			
1975	1975	1975						
1976					1976			
1977								
1978					1978			

1979								
1980					1980	1980	1980	1980
1981					1981			
1982					1982			
1983	1983	1983						
1984					1984			
1985					1985			
1986	1986							
1987					1987	1987	1987	1987
1988					1988			
1989	1989	1989						
1990	1990	1990						
1991					1991			
1992								
1993								
1994	1994	1994						
1995								
1996					1996			
1997								
1998	1998							
1999								
2000	2000	2000						
2001	2001							
2002	2002	2002						
2003								
2004								
2005					2005			
2006								
2007	2007	2007	2007					
2008	2008	2008						
2009	2009							
2010	2010							
2011								
2012	2012	2012	2012					
2013	2013	2013						

EVALUAREA STRUCTURII ȘI DINAMICII PEISAJELOR CU AJUTORUL METRICILOR PEISAGISTICI

ANGHELUȚA VIORICA

Institutul de Ecologie și Geografie al AȘM

Peisajele geografice sunt sisteme dinamice, care în continuu sunt afectate de factorii naturali și antropici.

În acest sens, geografia peisajelor urmărește scopul de a investiga structura și schimbările (dinamica) peisajului. La rândul său, structura peisajului evaluează mozaicul peisagistic precum: numărul, mărimea, forma, iar prin dinamică se exprimă toate modificările ce au loc în cadrul peisajului de-a lungul timpului (1).

Astfel, în analiza peisagistică contemporană au început să se cristalizeze tendințe moderne în cuantificarea atributelor peisagistice și anume – metricii peisagistice, apariția cărora se împletește cu dezvoltarea Sistemelor Informaționale Geografice, menite să ofere modele aplicative (Patch Analyst, Fragstats) și să calculeze o varietate extrem de largă de metrici.

Metricii peisagistice sunt instrumente importante, care sunt utilizate cu scopul de a interpreta structura, configurația și schimbările peisajului, astfel încât aceste caracteristici ale peisajului să fie percepute cu ușurință (2).

Cu alte cuvinte, ideea care stă la baza dezvoltării setului de metrici este aceea de a „elabora un set de indici care capturează aspecte importante ale caracteristicilor peisagistice folosind cât mai puține numere”.

Percepția compoziției și configurației peisajului prin intermediul metricilor peisagistice este disponibilă în diverse abordări. Așadar, metricile pot fi calculate la trei niveluri de referință: patch, peisaj, precum și la nivelul întregului areal sau sistem peisagistic. Din acest punct de vedere, trebuie menționat că unele metrici pot fi calculate la toate cele trei niveluri (ex: AREA), iar unele pot fi calculate la nivel de clasă și areal peisagistic (ex: NP = numărul de patch-uri) (3).

Tipuri de metrici calculate pentru Codrii de Nord la:

Nivelul întregului areal peisagistic

	NumP	SHDI	PD	ED	IJI	LPI	TLA
1982	1594	1,76	1,41	66,08	76,4	8,24	116415,5
2013	2098	1,74	1,93	75,07	75,6	6,61	116415,5

Nivelul claselor peisagistice (anul 1982)

	ED	MPS	NumP	CA	MSI	MPFD	PD	LPI
Ape	1,12	6,5	127	827,39	1,30	1,30	15,2	8,1
Terenuri arabile	22,0	177,5	233	41369,1	2,1	1,30	0,62	22,3
Livezi	5,7	29,4	249	7327,06	1,49	1,27	3,4	4,1
Localități	4,8	85,03	108	9184,23	1,70	1,27	1,15	4,8
Sp.non rezidențiale	1,05	8,8	91	807,3	1,37	1,28	11,2	9,16
Păduri	7,9	63,17	259	16361,5	1,48	1,27	1,55	16,95
Pajiști	8,6	153,1	102	15617,5	2,64	1,36	0,79	57,64
Tufișuri/arbuști	2,8	17,9	162	2910,2	1,43	1,27	5,7	5,32
Vii	11,9	94,45	233	22008,0	1,76	1,27	1,03	3,70

Nivelul claselor peisagistice (anul 2013)

	ED	MPS	NumP	CA	MSI	MPFD	PD	LPI
Ape	1,34	5,3	176	942,27	1,25	1,30	18,04	5,03
Terenuri arabile	22,8	82,1	485	39835,7	1,9	1,30	1,26	19,31
Livezi	5,6	23,2	268	6241,07	1,53	1,28	4,27	3,79
Localități	5,2	86,9	112	9740,04	1,76	1,27	1,16	5,09
Sp.non rezidențiale	0,7	7,4	81	602,1	1,30	1,28	13,43	14,37
Păduri	10,6	95,3	250	23834,7	1,68	1,28	1,04	17,02
Pajiști	18,0	84,1	262	22039,0	2,12	1,31	1,85	32,95
Tufișuri/arbuști	2,8	21,5	145	3121,3	1,47	1,28	4,67	5,98
Vii	7,7	31,3	319	9995,13	1,55	1,28	3,13	3,18

NumP (*number of patches*) - Numărul unităților de peisaj

SHDI (*Shannon diversity index*) - Indicele de diversitate Shannon

PD (*patch density*) - Densitatea unităților de peisaj

ED (*edge density*) - Densitatea marginilor

JI (*interspersion and juxtaposition index*) - Indicele de combinare și juxtapunere

LPI (*largest patch index*) - Indicele celei mai mari unități de peisaj

TLA (*total landscape area*) - suprafața totală a peisajului

MPS (*Mean patch size*) - Mărimea medie a unității de peisaj

CA (*clas area*) - Suprafața totală a clasei

MSI (*mean shape index*) - Indicele formei medii

MPFD (*mean patch fractal dimension*) - Dimensiunea fractală medie a unităților

Tindem să menționăm că, metricii peisagistici sunt utili și în evaluarea schimbărilor ce au loc la nivel de peisaj din diverse perspective (vizual, ecologic, cultural). În acest scop, metricii peisagistici se calculează pentru cel puțin două perioade de referință și ulterior se analizează datele obținute, evaluându-se totodată prognozele de dezvoltare a peisajelor.

Așadar, în acest fel, metricii peisagistici contribuie esențial la realizarea diverselor studii în geografia peisajelor, și anume prin:

- Înțelegerea relației dintre structura și funcția peisajului cu metricii peisagistici. Cu alte cuvinte, cu ajutorul metricilor peisagistici se pot estima efectele activităților de planificare asupra sistemelor ecologice.

- Cuantificarea caracteristicilor structurale este necesară pentru realizarea unei planificări durabile. În acest fel, sunt înțelese procesele ecologice, realizate o serie variată de studii de modelare și, totodată, sunt aduse o gamă largă de contribuții la studiile de monitoring din zonă.

- În același timp, metricii peisagistici sunt calculați cu scopul de a determina schimbările temporale din cadrul peisajelor.

Referințe bibliografice:

1. Ercan G.r, Understanding landscape structure using landscape metrics, Advances in landscape architecture, InTech, 2013.
2. Farina A. (2006) Principles and Methods in Landscape Ecology, Springer
- Hoehstetter, S., Walz, U., Dang, L. H. & Thinh, N. X. (2008).
3. Pătru-Stupariu, I., Peisaj și gestiunea durabilă a teritoriului. Aplicații la Culoarul transcarpatic Bran–Rucăr–Dragoslavele. Editura universității din București, 2011.

ZONAREA HAZARDULUI LA ALUNECĂRI DE TEREN PE UN SECTOR DIN STR. IALOVENI, MUN. CHISINAU

BEȚ NICOLAI

Institutul de Geologie și Seismologie al AȘM

Introducere. Alocarea terenurilor pentru construcții, evaluarea utilității lor, în agricultură, construcții tehnice și civile etc. trebuie să fie însoțite de aprecierea a mai multor factori care provoacă riscul degradării. Deci pentru determinarea sau prevenirea riscului unui teren trebuie examinați toți factorii eventuali pentru fiecare teren și determinarea gradului de risc reieșind din scopul utilizării terenului cu elaborarea ulterioară a unei hărți de hazard.

Materiale și metode. Redactarea unei hărți de risc la alunecare a unei zone, reprezintă o activitate de cercetare complexă. Harta hazard la alunecare se redactează pentru alunecări care încă nu s-au produs și pentru care nu există nici un semn vizibil că ar exista pericolul declanșării acestora. Aceasta se bazează pe întocmirea prealabilă a unui set de hărți ajutătoare, aferente principalilor factori care pot juca un rol hotărâtor în menținerea sau pierderea stabilității zonei cercetate [2].

Harta de hazard la alunecări de teren reprezintă sinteza datelor privind prognoza stării de echilibru a versanților, a pagubelor materiale și a pierderilor de vieți omenești ce pot fi cauzate de producerea alunecărilor de teren, pe un anumit areal și într-un interval de timp. Elaborarea hărții de risc natural la alunecări de teren se realizează, de regulă, într-un sistem informațional integrat, având la bază bănci de date informatizate și hărți digitale [1].

Harta de hazard la alunecări de teren se realizează în două etape, după cum urmează:

etapa I – în această etapă se colectează toate informațiile climatice, morfologice, hidrologice, geologice, geotehnice și hidrogeologice existente în documentații întocmite pentru scopuri diverse, aferente zonei care se cercetează, precum și cartări geologice ingineresti și hidrogeologice foarte detaliate; cu datele colectate se întocmește harta hazard la alunecare a zonei cercetate;

etapa II – pentru a crește substanțial gradul de precizie a hărții hazard la alunecare a unei zone, se vor executa lucrări de prospecțiuni detaliate și analize geotehnice de laborator pentru a determina caracteristicile fizico-mecanice ale rocilor din zona cercetată.

Pentru a putea caracteriza posibilitatea de producere a alunecării trebuie să se țină seama de cât mai mulți factori naturali și antropici care acționează independent sau simultan asupra stării de echilibru a versanților [8].

Factorul **litologic Ka** (fig. 1) intervine în desfășurarea proceselor pedogenetice și în proprietățile solurilor [3].

Factorul **geomorfologic Kb** (fig. 2). În zona de studiu este prezent un relief de tip colinar caracteristic zonelor de podiș. Unghiurile de înclinare ale versanților sunt cuprinse între valorile de $6^{\circ} - 20^{\circ}$.

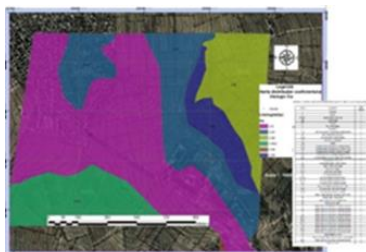

Figura 1

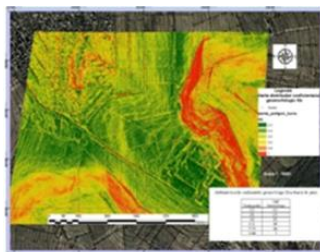

Figura 2

Factorul **structural Kc** (fig. 3) influențat de totalitatea caracterelor rocilor. În zona data majoritatea structurilor geologice sunt fragmentate.

Factorul **hidrologic si climatic Kd** (fig. 4). Clima, în special prin caracterul precipitațiilor și persistența stratului de zăpadă în sezonul rece. Cantitatea medie anuală de precipitații însumează 513 mm [6].

Figura 3

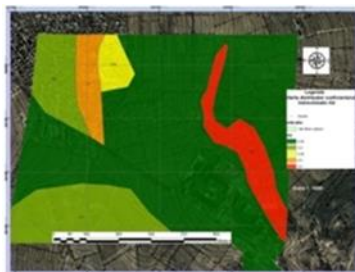

Figura 4

Factorul **hidrogeologic Ke** (fig. 5). Pentru zona de lucru nivelul apei freatice, în general, se situează la adâncimi mai mari de 6 m. Curgerea apei freatice are loc la gradienti hidraulici moderați ($i = 0,1 - 0,3$) [4].

Factorul **seismic Kf** (fig. 6) cuprinde influența acțiunilor seismice asupra stabilității versantului. Conform hărții „Zonarea seismică a teritoriului Republicii Moldova” în zona de lucru intensitatea seismică este în jurul valorii de 7 grade.

Figura 5

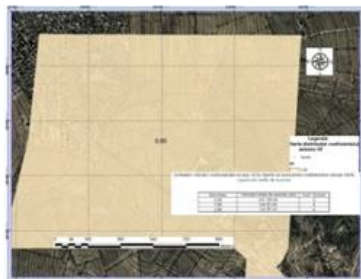

Figura 6

Factorul **silvic Kg** (fig. 7) intervine în stabilitatea versanților prin gradul de împădurire al zonei. În zona de studiu are un număr de arbori foarte mic.

Factorul **antropic Kh** (fig. 8) intervine prin prezența construcțiilor civile, de comunicații și edilitare [7].

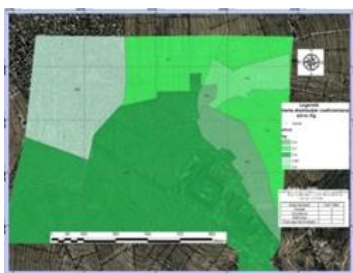

Figura 7

Figura 8

Conform metodologiilor în vigoare, pentru redactarea hărții de hazard la alunecări de teren este necesară parcurgerea următoarelor etape:

- estimarea valorii și a distribuției geografice a coeficienților de risc $Ka=h$ pe baza criteriilor prezentate în normele metodologice, în domeniul de variație specific: litologic (Ka), geomorfologic (Kb), structural (Kc),

hidrologic și climatic (K_d), hidrogeologic (K_e), seismic (K_f), silvic (K_g), antropoc (K_h) (figurile 1 -8);

- stabilirea gradelor de potențial (scăzut, mediu, ridicat) cărora le corespunde o anumită probabilitate de producere a alunecărilor (practic zero, redusă, medie, medie-mare, mare și foarte mare);

- împărțirea arealului pe care se dorește întocmirea hărții de hazard la alunecări de teren în suprafețe poligonale delimitate astfel încât să reprezinte depozite cât mai omogene litologic și structural;

- evaluarea, pentru fiecare suprafață poligonală, a coeficienților de risc $K_a=h$;

- calcularea coeficientului mediu de hazard K_m , corespunzător fiecărei suprafețe poligonale analizate, cu relația:

$$K_m = \sqrt{\frac{K_a \cdot K_b}{6} \cdot (K_c + K_d + K_e + K_f + K_g + K_h)} \quad (1)$$

- întocmirea hărții cu distribuția geografică a coeficientului mediu de hazard K_m [1].

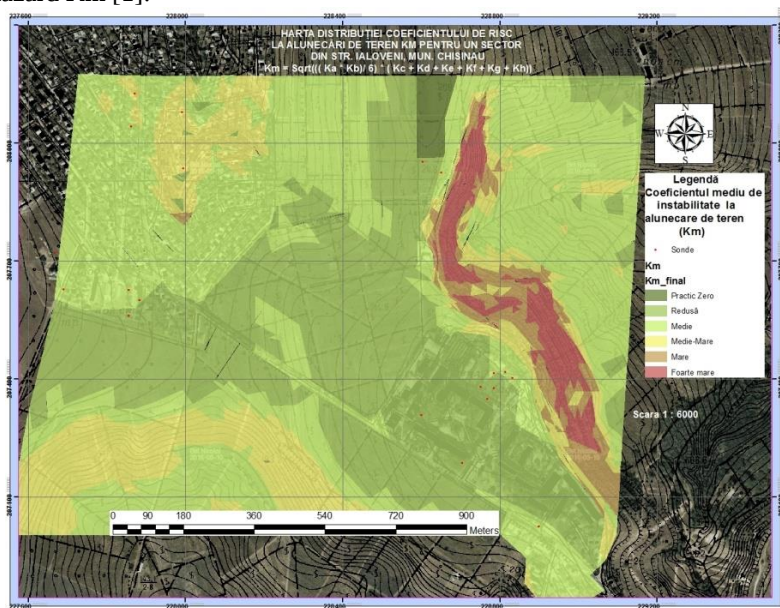

Figura 9. Zonarea hazardului la alunecări de teren pe un sector din str. Ialoveni, mun. Chișinău

Interpretarea hărții de risc natural la alunecări de teren permite adoptarea unor categorii de măsuri pentru prevenirea producerii alunecărilor de teren și atenuarea efectelor acestora, constând, în principal, în:

- modificări în utilizarea terenurilor; restricționarea și, după caz, interzicerea amplasării construcțiilor și/sau a utilizării terenului, în funcție de categoria de folosință și de limitările induse de riscul (hazardul) la alunecări de teren;
- schimbarea destinației terenurilor și adoptarea măsurilor constructive suplimentare, acolo unde este cazul;
- elaborarea de programe privind asigurarea bunurilor și persoanelor pentru cazuri de alunecări de teren;
- monitorizarea alunecărilor de teren în vederea instituirii sistemelor de prognoză și avertizare;
- alocarea judicioasă a fondurilor pentru aplicarea măsurilor menite să diminueze riscul la alunecări de teren;
- realizarea planurilor de intervenție în caz de dezastru [1].

Concluzii. În urma studiului efectuat pe un sector din orașul Chișinău, s-a obținut Harta hazard la alunecare a zonei date (fig. 9). În baza rezultatelor obținute s-a constatat că pe arealul cercetat se întâlnesc atât zone cu risc redus de producere a alunecărilor cât și risc foarte mare. La amenajarea acestui teritoriu, au fost executate construcții pe terenurile cu risc redus și mediu, însă la periferia zonei construite se află câteva proprietăți pe terenuri cu risc major de alunecare. Dacă se suprapune harta executată unui plan topografic și se observă o coincidență între zonele cu risc foarte mare (Harta de hazard) și alunecările active (planul topografic), mici diferențe fiind pe unele sectoare unde probabil relieful a ajuns într-o poziție de calm morfodinamic relativ mai favorabilă. Dacă sunt corect întocmite, hărțile de risc permit adoptarea unor măsuri eficiente de prevenire a dezastrelor potențiale datorate producerii alunecărilor de teren și luarea unor decizii raționale privind amplasarea construcțiilor și executarea unor lucrări de excavații fără a fi periclitată stabilitatea terenului.

Referințe bibliografice:

1. „Norme metodologice privind modul de elaborare și conținutul harților de risc natural la alunecări de teren” Monitorul oficial(Romania) Nr.305 din 7 mai 2003
2. Grecu, F, „Hazarde și riscuri naturale”, Edit. Universitară, București 2004;
3. Rapoartele geologice prezente la Direcția generală arhitectură, urbanism și relații funciare;
4. S. Herban, M. Sturza, A. Baciuc „Cartarea alunecărilor în funcție de coeficientul de siguranță”

4. Zonarea hazardului la alunecări de teren, UTCB;
- 5 BABICENCO, V. Clima orașului Chișinău, Chișinău 1982;
6. Fondul național de date geospațiale (<http://geoportal.md/>);
7. <http://earth.unibuc.ro>;
8. <http://www.esiro.ro>;
9. <http://www.geo-spatial.org/tutoriale/realizarea-de-cartograme-folosind-arccgis>

АНАЛИЗ МАКРОСЕЙСМИЧЕСКОГО ПРОЯВЛЕНИЯ ВРАНЧСКОГО ЗЕМЛЕТРЯСЕНИЯ 10 НОЯБРЯ 1940 ГОДА В ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЕ

*CARDANEȚ VADLEN,
Institutul de Geologie și Seismologie al AȘM*

Карпатское подкоровое землетрясение 10 ноября 1940 года – это выдающееся в новейшей истории Восточной Европы сейсмическое событие. За последние 200 лет наблюдений оно оказалось сильнейшим из возникавших в очаговой зоне Вранча.

Макросейсмическое проявление этого землетрясения представляет большой интерес, ввиду возможности повторения подобных событий в первой половине XXI века. Собранные данные по землетрясению 10 ноября 1940 года оказались очень полезными для районирования сейсмической опасности в Республике Молдове и на Украине. Это разрушительное событие явилось также поводом для организации, начиная с 1948 года, сейсмологической сети и систематических наблюдений в Карпатском регионе.

В ходе работы заново проанализированы собранные ранее в Атласе землетрясений Молдовы [1] макросейсмические сведения для территории, расположенной к северо-востоку от эпицентра, вплоть до крайних пределов осязаемости. А также найдено много новых данных из недавно опубликованных источников. В результате была составлена новая таблица со значениями интенсивности по шкале MSK-64 для территории Румынии, Молдовы, Украины и России, и построена обобщенная карта изосейст землетрясения 10 ноября 1940.

Землетрясение причинило сильные разрушения многим населенным пунктам Румынии, вызвало значительные повреждения зданий и сооружений в Болгарии. В пределах СССР землетрясение с максимальной силой проявилось на территории Молдовы и в юго-западных районах Украины.

На территории Молдавской ССР это землетрясение особенно тщательно изучено и описано специально созданной в 1941 году Геофизическим институтом АН СССР Специальной комиссией под руководством профессора В.О. Цшохера [2].

Для территории Украины в работе Королёва и др. [3] на карте были обозначены 13 новых пунктов, в которых с разной интенсивностью ощущалось землетрясение 1940 года.

Для территории России было добавлено несколько новых пунктов из карты в работе Никонова и др. [4].

В работе Бунэ, Радугу и Поляковой [5] имеется карта с данными по Румынии, Болгарии, Молдовы и части Украины.

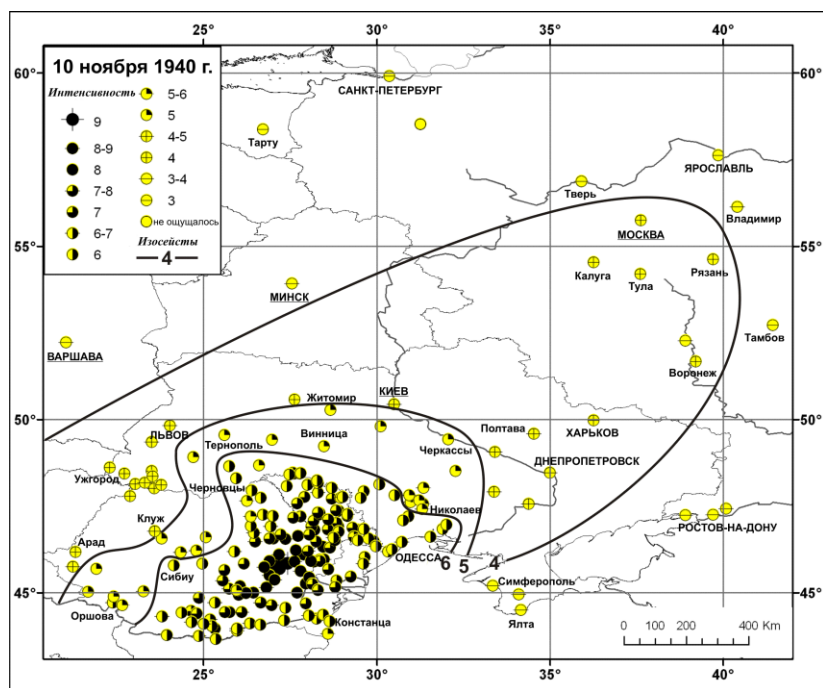

Рис.1. Карта изосейст землетрясения 10 ноября 1940 г.

Из обобщенной карты изосейст землетрясения 10 ноября 1940 года (рис. 1) следует, что в эпицентре наблюдалось 9 баллов, в 8-балльную зону попадает юго-запад Республики Молдовы, 7-балльная зона

охватывает большую часть Молдовы и юго-запад Украины. Вся центральная часть Украины попадает в 5-балльную зону. Изосейста в 4 балла включает Москву, Рязань и Воронеж. Крайними точками осязаемости стали Санкт-Петербург, Ярославль и Ростов-на-Дону.

Для землетрясения 10 ноября 1940 года приводятся близкие решения механизма очага по данным о первом вступлении Р-волны на 58 сейсмических станциях мира (рис. 2). Две возможные плоскости разрыва ориентированы довольно круто в направлении северо-восток – юго-запад, почти касательно к изгибу Карпатской дуги. Ось сжимающего напряжения близгоризонтальна, угол отклонения оси сжатия от горизонтали не более 15° . Ось растягивающего напряжения близвертикальна, угол отклонения от горизонтали не менее 60° . Северо-западный борт разрыва надвинут на юго-восточный в связи с продолжающимся воздыманием Карпатских гор. Землетрясения с таким типом механизма очага являются наиболее опасными для территории Республики Молдовы.

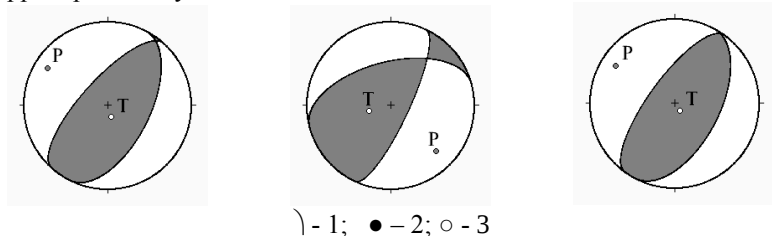

Рис.2. Стереограммы механизма очага землетрясения 10 ноября 1940 г. в проекции нижней полусферы 1 – нодальные линии; 2, 3 – оси главных напряжений сжатия и растяжения соответственно; зачернена область волн сжатия

Сопоставим макросейсмический эффект на территории северо-восточной Европы от землетрясения 10 ноября 1940 года и от двух сильнейших землетрясений XX века 4 марта 1977 года и 30 августа 1986 года (рис. 3).

Максимальный эффект на территории Молдовы лишь в 1940 году достиг 8 баллов. В 1977 и 1986 максимальная наблюденная интенсивность на юго-западе Молдовы и юго-западных районов Одесской области Украины составила 7 баллов. Изолиния в 6 баллов для землетрясений 1940 и 1977 гг. охватывает всю территорию Молдовы, а в 1986 г. на северной части её территории колебания были 5-балльными.

При землетрясениях 1977 г. изосейсты 3 и 4 баллов вытянуты в сторону Москвы, а при более глубоком землетрясении и 1986 г. эта вытянутость наблюдается в сторону Курска и Воронежа. Колебания интенсивностью в 3 балла дошли до Ленинграда в 1940, 1977 гг., а в 1986 г. граница ощутимых колебаний прошла по 56° с.ш.

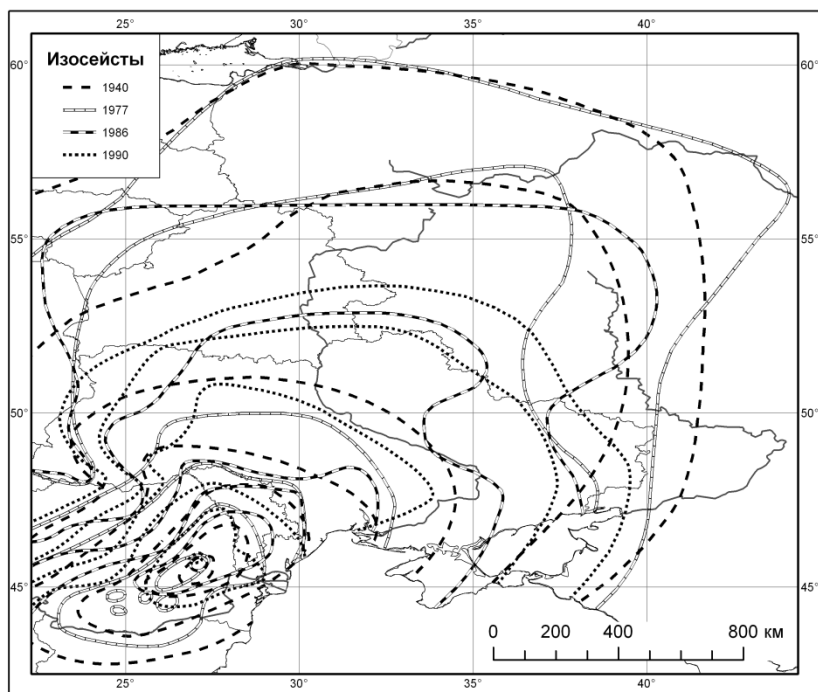

Рис.3. Конфигурация изосейст сильнейших землетрясений XX века.

Усиление макросейсмического эффекта на северо-восток от эпицентра наблюдалось в 1940 и 1986 гг. при глубине очага порядка 130-140 км. При землетрясении 1977 г. с глубиной порядка 90 км и эпицентром в северо-восточной части области Вранча максимальный эффект был направлен к юго-западу от эпицентра. Поэтому, несмотря на меньшую магнитуду в 1986 г. ($M=7,1$), и большую глубину начала сейсмического разрыва, чем в 1977 г. ($M=7,2$), землетрясение 1986 г. причинило вдвое больший ущерб на территории Молдовы, чем от события 1977 г.

Из сравнительного анализа размеров площадей сильнейших карпатских землетрясений XIX-XX столетий (рис. 4) следует, что наибольшей площадью изосейст для 4-8 баллов характеризуется землетрясение 10 ноября 1940 года.

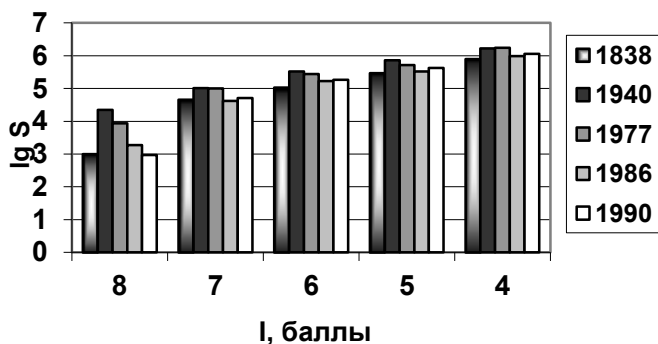

Рис.4. Сравнение площадей зон интенсивности $\lg S = f(I)$ для сильнейших землетрясений области Вранча

Несколько меньше площади для 4 марта 1977 года. Размеры территорий, охваченных колебаниями соответствующей интенсивности для событий 23 января 1838 г., 31 августа 1986 г. и 30 мая 1990 г. примерно одинаковы. Однако землетрясения 1986 года и 1990 года различаются по глубине залегания очага (135 и 90 км) и по величине магнитуды (7,1 и 6,7).

Выводы. На основе сопоставления и оценки собранных исходных макросейсмических данных из исторических источников и различных публикаций была заново определена интенсивность в 130 пунктах на территории Восточной Европы и построена обобщённая карта изосейст землетрясения 10 ноября 1940 года.

Карта конфигураций изосейст сильнейших землетрясений XX века демонстрирует максимально далёкое распространение сейсмических колебаний в северо-восточном направлении от эпицентра, что характерно для большинства сильных землетрясений промежуточной глубины области Вранча. Однако при общей направленности излучения выявляются существенные отличия особенностей максимума излучения сейсмической энергии применительно к каждому отдельному землетрясению.

Сравнительный анализ площадей зон интенсивности сильнейших землетрясений последних 200 лет показывает, что землетрясение 10 ноября 1940 года было самым большим по территории проявления на земной поверхности.

Список литературы

1. Друмя А.В., Степаненко Н.Я., Симонова Н.А., Алексеев И.В., Карданец В.Ю. Атлас карт интенсивности землетрясений Молдовы (XVIII-XXI вв.). Кишинёв. 2009, 154 с.
2. Цшохер В.О., Тищенко В.Г., Попов В.В. Карпатские землетрясения 22 октября и 10 ноября 1940 г. Отчёт комиссии АН СССР по обследованию последствий землетрясений в МССР и областях Западной Украины. Фонды ИФЗ РАН. М. 1941.
3. Королев В.А., Князева В.С., Скляр А.М., Сафронов О.Н. Макросейсмические данные Вранчского землетрясения 10 ноября 1940 года на территории Украины. Сейсмологический бюллетень Украины за 2010 год. Севастополь, НПЦ «ЭКОСИ-Гидрофизика», 2011. С. 53-57.
4. Никонов А.А., Попова Е.В., Флейфель Л.Д. Глубокофокусные карпатские землетрясения 1940 года и их проявление на Восточно-Европейской платформе. Воронеж, 2010. С. 87-93.
5. Бунэ В.И., Раду К., Полякова Т.П. Анализ карт изосейст вранчских землетрясений 10 ноября 1940 г. и 4 марта 1977 г. Детальные инженерно-сейсмологические исследования. Вопросы инженерной сейсмологии. Вып. 27. М., Наука, 1986. С. 126-135.

UNELE ASPECTE PRIVIND MODELAREA SPAȚIALĂ A PRECIPITAȚIILOR MAXIME DIURNE

DOMENCO RODION

Institutul de Ecologie și Geografie al AȘM

În repartitia cantităților maxime de precipitații în 24 de ore se constată o mare neomogenitate spațială. Datele înregistrate la stațiile și posturile pluviometrice de pe teritoriul Republicii Moldova evidențiază o mare variabilitate a acestora. Geneza cantităților mari de precipitații căzute în intervale scurte de timp este legată de situații locale favorabile suprapuse celor sinoptice, determinând astfel pe hărțile de distribuție spațială o multitudine de areale insulare [3].

Deoarece este cunoscut faptul, că în mersul multianual al precipitațiilor maxime diurne se atestă o tendință de majorare a sumelor acestora în cea mai mare parte a teritoriului Republicii Moldova, acestea fiind în cele mai dese cazuri cauza manifestării inundațiilor, considerăm extrem de necesar efectuarea unui studiu complex, ce ar permite minimizarea efectului declanșator al inundațiilor, care pentru teritoriul țării se remarcă ca riscuri cu cele mai semnificative despăgubiri materiale.

Modelarea structurii precipitațiilor în spațiu este necesară pentru înțelegerea mai bună a influenței lor asupra eroziunii solului, producerii inundațiilor, transportului poluanților etc.

Datele spațiale joacă un rol important în planificarea, evaluarea riscurilor și luarea deciziilor în managementul mediului. Practic, eșantioane ale datelor sunt colectate în puncte diferite, deci prezintă discontinuitate spațială. Monitorizarea cantităților de precipitații se realizează pornind de la o rețea de observații la sol, cu ajutorul pluviometrelor, care măsoară volumul de apă rezultat în urma precipitațiilor într-un anumit punct. Pentru estimarea cantităților de precipitații pe suprafețe mai mari (bazine hidrografice, unități administrative etc.) sunt folosite diferite metode de interpolare, pornind de la datele rezultate în urma măsurătorilor punctuale. Mulți factori, inclusiv dimensiunea eșantionului, planul de eșantionare a datelor și proprietățile lor afectează estimările făcute prin diferite metode. Nu există rezultate coerente cu privire la modul în care acești factori afectează performanța interpolatorilor spațiali. De aceea, este dificilă selectarea unei metode de interpolare spațială pentru un anumit set de date de intrare. Indiferent de metoda de interpolare utilizată, precizia estimărilor va depinde în mare măsură de densitatea rețelei de observații meteorologice.

De exemplu, Huff F. A. (1970) a calculat în statul american Illinois o eroare medie de sub 5% a estimării cantitative a precipitațiilor într-o rețea cu densitatea pluviometrelor de 65 km², menționând, în același timp că eroarea variază funcție de tipul fenomenului. Astfel, pentru precipitațiile convective eroarea este de 2-3 ori mai mare, acestea prezentând mare variabilitate spațială, în raport cu ploile frontale, relativ uniforme în aspect spațial. Berne A. ș.a. (2004) propun pentru zona mediteraneană, unde vara fenomenele convective determină o mare variabilitate spațială a precipitațiilor, realizarea observațiilor cu o rezoluție temporală de 3-6 minute și o rezoluție spațială de 2-4 km.

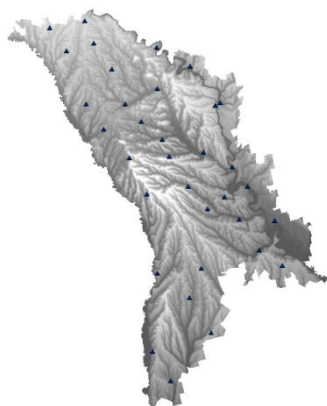

Figura 1. Rețeaua de observații hidro-meteorologice în RM

Spre deosebire de pluviometre, care permit doar măsurarea punctuală a precipitațiilor, radarul meteorologic furnizează o informație spațializată a câmpului de precipitații, oferind perspective mai mari în analiza precipitațiilor observate. Cu toate acestea, informația primară oferită de radare conține numeroase incertitudini, necesitând un șir de prelucrări ulterioare pentru estimarea eficientă a precipitațiilor la sol.

Emmanuel I. ș.a. (2007) au comparat, funcție de tipul genetic al precipitațiilor, datele unui radar (din sud-estul Parisului) cu datele de la 69 de pluviometre. Ei au remarcat că precizia datelor radar este semnificativ mai bună iarna. Pierderea calității, vara, se explică prin marea variabilitate a precipitațiilor determinate de procesele convective caracteristice acestei perioade din an.

Pentru estimarea spațială a precipitațiilor se utilizează diferite modele matematice. Acestea se împart în două mari grupe: *modele globale* și *modele distribuite*. Modelele globale sunt definite ca structuri care nu țin cont de variabilitatea spațială a datelor meteorologice de intrare și nici de caracteristicile suprafeței active. Spre deosebire de modelele globale, care consideră, de exemplu, un bazin hidrografic, ca o singură entitate de calcul, modelele distribuite divizează domeniul simulat în sub-domenii separate și interconectate, sub forma unei grile regulate, triunghiulare etc., funcție de caracteristicile fizico-morfologice ale arealului studiat.

În condițiile în care precipitațiile maxime diurne se produc mai ales în rezultatul proceselor de advecție termică, determinată de caracteristicile suprafeței active, pentru modelarea spațială a acestora este foarte important să se țină cont de relief. Caracteristicile reliefului joacă un rol important în comportamentul circulației maselor de aer. Distribuția spațială a caracteristicilor topografiei poate fi deseori utilizată drept indicator indirect al variabilității spațiale a precipitațiilor diurne și poate permite cartarea lor folosind tehnici relativ simple.

Figura 2. Model numeric al terenului

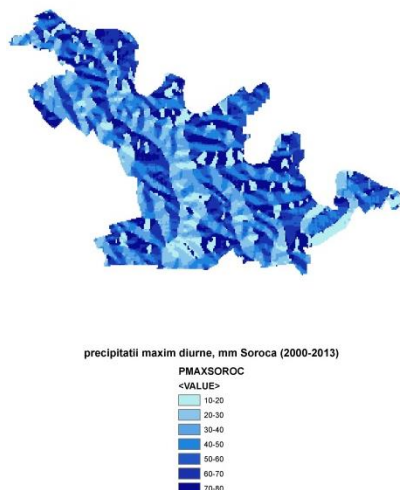
Tot mai utilizate în ultimul timp sunt Sistemele Informatic Geografice (SIG). Definite ca un sistem pentru achiziția, stocarea, manipularea, analiza și prezentarea datelor geografice, acestea permit realizarea bazelor de date comune, având ca numitor comun identificatorul unității spațiale.

Multe Sisteme Informatic Geografice dezvoltate la ora actuală, stochează informațiile referitoare la topografie ca date primare pentru elaborarea unor modele matematice de distribuție a diferitor parametri climatici, inclusiv a precipitațiilor. Identificarea zonelor cu probabilități diferite de producere a precipitațiilor maxime diurne este o preocupare majoră a specialiștilor în domeniu și nu numai. În acest sens s-au elaborat diferite metodologii bazate pe diverse modele mai mult sau mai puțin complexe. Dacă descrierea evoluției seriilor de date meteorologice colectate într-un singur punct este dificilă, ea se complică și mai mult atunci când se dorește modelarea la nivel regional, când, pe lângă coordonata timp intervin repartiția spațială a stațiilor meteorologice, densitatea rețelei, caracteristicile fizico-geografice ale terenului etc.

Cu ajutorul SIG se pot genera suprafețe dintr-o mulțime de valori prin utilizarea instrumentelor de interpolare spațială, care pot fi:

- Inversul Distanței Ponderate (IDW): fiecare punct de pe suprafață are o influență locală ce se diminuează odată cu creșterea distanței față de celelalte puncte;

- Spline: generează suprafețe de curbură minimă între suprafețe;
- Kriging: utilizează corelarea spațială dintre puncte pentru descrierea suprafețelor.

Pentru modelarea spațială a precipitațiilor maxime diurne, o metodă des utilizată și cu rezultate acceptabile, este metoda kriging-ului (Fig. 3.). Folosirea acestei metode pentru evidențierea distribuției spațiale a valorilor punctuale din arealul de date, permite cartografierea variabilității în unitățile geografice, asigurând în același timp coerența predicției astfel încât suma sau media estimațiilor dezagregate este egală cu datele originale din areal [1].

Rezultatele modelării spațiale a precipitațiilor maxime diurne poate constitui o etapă intermediară în realizarea hărților de risc, care pot crește gradul de conștientizare în rândul publicului, a autorităților

locale și a altor organizații. Acestea sunt esențiale în realizarea planurilor de amenajare teritorială, a studiilor de impact, în elaborarea unor proiecte de dezvoltare durabilă sau a planurilor de prevenire a riscurilor naturale.

Referințe bibliografice:

1. Bărbulescu A. Modelarea precipitațiilor spațial distribuite. București, 2014.
2. Bogdan O., Niculescu E. Riscurile climatice din România, București: Compania Saga Internațional, 1999. 280 p.
3. Dragotă C. Precipitațiile excedentare în România. București: Editura Academiei Române, 2006. 175 p.
4. Lobligeois F., Mieux connaître la distribution spatiale des pluies améliore-t-il la modélisation des crues?. Paris, 2014. 312 p.

INTENSITATEA ȘI FRECVENȚA PRECIPITAȚIILOR EXCEDENTARE PE TERITORIUL REPUBLICII MOLDOVA

DOMENCO RODION

Institutul de Ecologie și Geografie al AȘM

Precipitațiile atmosferice constituie elementul climatic ce se caracterizează, în primul rând, prin discontinuitate și mari variații în timp și spațiu. Intensitatea, extensiunea și poziția centrilor barici față de teritoriul R. Moldova determină formele, variantele și tipurile de circulație atmosferică, cu rezultate în geneza vremii, respectiv și a genezei regimului termic și al precipitațiilor excedentare.

Principalele tipuri de circulație a aerului în straturile inferioare ale atmosferei, cu implicații directe asupra regimului precipitațiilor în regiunea țării noastre sunt: *vestică*, *nordică* sau *nord vestică* (polară), *sudică* sau *sud-vestică* (tropicală) și *de blocare* [3].

Circulația **vestică** reprezintă principalul factor care influențează starea vremii în R. Moldova. Se produce în condițiile unui brâu anticlonic în sudul Europei și o depresiune barică în nordul continentului [4]. Sub influența acestui tip de circulație, în perioada caldă a anului aspectul vremii în țara noastră se caracterizează printr-o accentuată instabilitate. Se produc averse de ploaie însoțite de descărcări electrice. Ploile au, deseori, caracter torențial, datorită maselor de aer umed de origine oceanică.

În sezonul rece al anului, vremea este mai caldă decât în mod obișnuit, precipitațiile sunt, predominant sub formă lichidă sau mixtă, iar din punct de vedere cantitativ, deseori, însemnate.

Circulația **polară** se dezvoltă pe o traiectorie în general orientată de la nord-vest spre sud-est, în condițiile extinderii anticilonului azoric spre insula Islanda și, uneori, unirea dorsalei acestui anticlon cu anticlonul Groenlandez sau cu cel din mările polare [2]. Pătrunderea aerului maritim de la latitudinile polare spre R. Moldova determină răcirea vremii, creșterea umezelii, a nebulozității și căderea de precipitații bogate sub formă de aversă. Iarna, se asociază cu intensificări ale vântului și fenomene de viscol.

Circulația **tropicală** asigură transportul maselor de aer cald tropical către regiunile polare. Aspectul vremii în sezonul cald este determinat de aerul maritim tropical care ajuns deasupra uscatului devine instabil.

Un fapt important de menționat în cazul maselor de aer maritim tropical, îl constituie norii cu dezvoltare verticală mare care pot apărea în timpul nopții (aspect neobișnuit în cazul altor tipuri de mase de aer) și care pot da ploi torențiale însoțite, uneori, de grindină și care pot provoca inundații

rapide [1]. Astfel de situații sunt foarte greu de prognozat fără utilizarea unor modele matematice și fizice speciale cu reactualizarea permanentă a datelor de intrare. În sezonul rece, vremea este umedă și deseori închisă.

Circulația **de blocare** se produce în condițiile în care continentul european este traversat de o axă de mare presiune, între Marea Neagră și Marea Măneștii, ceea ce blochează pătrunderea către țara noastră a ciclonilor nord-atlantici sau mediteraneeni [4].

Atât în timpul anului, cât și de la o lună la alta, ploile torențiale nu se produc cu regularitate. Ele cunosc o mare variabilitate neperiodică, dependentă de caracteristicile circulației generale a atmosferei peste teritoriul țării, de caracteristicile influențelor climatice din diferite sectoare ale țării, ca și de caracteristicile suprafeței active.

În studiul de față s-au luat în considerare date provenind de la trei stații: Briceni – pentru nordul republicii; Chișinău – centrul țării și Cahul pentru regiunea de sud a republicii. S-au analizat datele pentru o perioadă de 66 de ani (1950-2015).

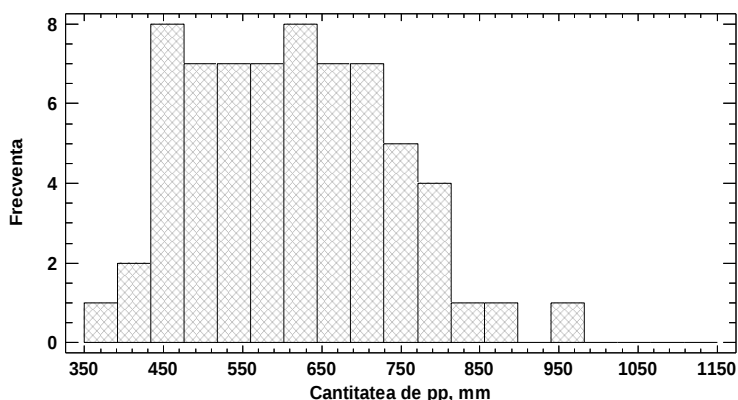

Figura 1. Frecvența de producere a precipitațiilor excedentare anuale. Briceni (1950-2015)

După cum se poate observa din Fig. 1, în nordul republicii o frecvență mai mare o au cantitățile de precipitații excedentare cu valori cuprinse între 450 și 700 mm. Astfel în perioada analizată, s-au înregistrat 51 de cazuri cu cantități anuale de precipitații cuprinse între aceste valori. Dintre acestea, în opt cazuri cantitățile de precipitații căzute s-au încadrat între 434 și 476 mm, iar în alte opt cazuri între 602 și 644 mm.

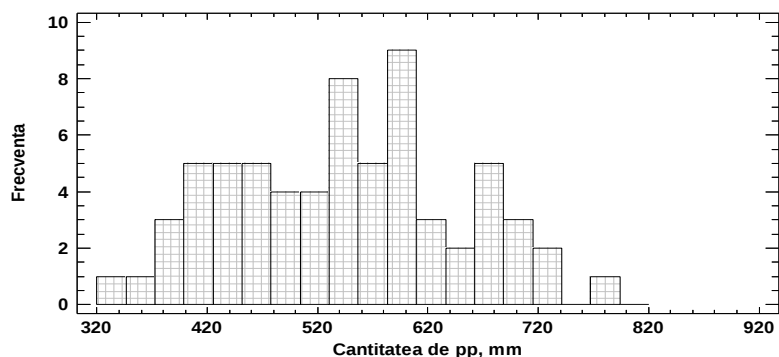

Figura 2. *Frecvența de producere a precipitațiilor excedentare anuale. Chișinău (1950-2015)*

Pe măsură ce se înaintează spre sud, scade frecvența cantităților de precipitații anuale excedentare peste 600 mm, dar și a celor sub 500 mm. La stația meteorologică Chișinău, în perioada 1950-2015 s-au înregistrat opt cazuri cu cantități de precipitații cuprinse între 530 și 556 mm și 9 cazuri - între 580 și 610 mm (Fig. 2). Aceste două clase de valori constituie 26% din cei 66 de ani analizați.

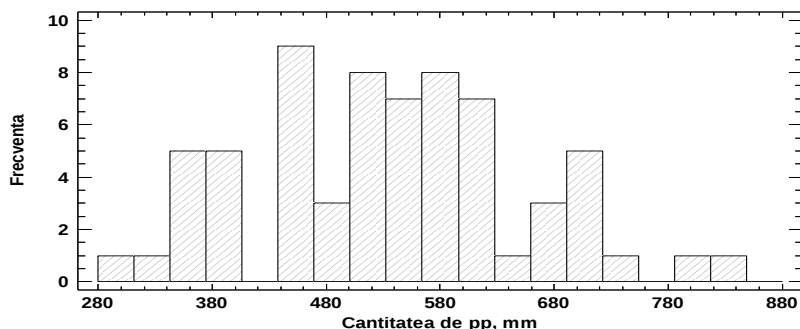

Figura 3. *Frecvența de producere a precipitațiilor excedentare anuale. Cahul (1950-2015)*

În regiunea de sud a republicii, în perioada 1950-2015, s-au semnalat nouă ani cu cantități de precipitații cuprinse 438 și 470 mm (Fig. 3). În alte 30 de cazuri valorile cantităților de precipitații anuale s-au încadrat între

500 și 627 mm. Valorile extreme la stația meteorologică Cahul în perioada de studiu s-au semnalat în anii 2003 – cu valoarea minimă de 307 mm și 1966 – cu valoarea maximă de 818 mm.

O caracteristică importantă a regimului precipitațiilor atmosferice o constituie cantitățile maxime căzute timp de 24 ore. Acestea au cea mai mare și mai directă influență negativă în declanșarea altor riscuri, în special cele hidrologice și geomorfologice. Cantitățile maxime de precipitații căzute în 24 ore reflectă marea instabilitate a ploilor. Este posibil uneori ca o cantitate de precipitații diurne să depășească cantitatea medie lunară. De aceea, considerăm că este extrem de importantă cunoașterea intensității și frecvenței de producere a acestora.

Sub aspect genetic, ele sunt legate pe de o parte de activitatea frontală mai intensă, pe de altă parte de convecția termică ce stimulează dezvoltarea norilor și intensificarea precipitațiilor [5].

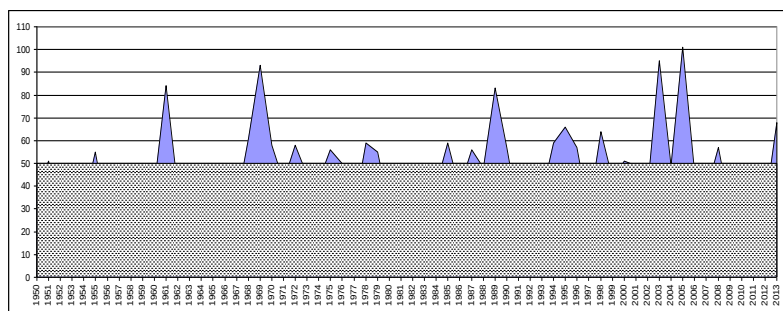

Figura 4. *Cantități de precipitații maxime diurne ce depășesc pragul de 50mm. Bricești (1950-2013)*

Evoluția maximelor pluviometrice diurne ≥ 50 mm (1950-2013), indică că acestea în partea de nord (Fig. 4) s-au manifestat în 17 cazuri, în partea centrală – 15 (Fig. 5) și în partea de sud a țării – în 19 cazuri (Fig. 6), fiind în mare măsură explicate prin manifestarea circulației atmosferice, inclusiv și a ciclonilor mediteraneeni.

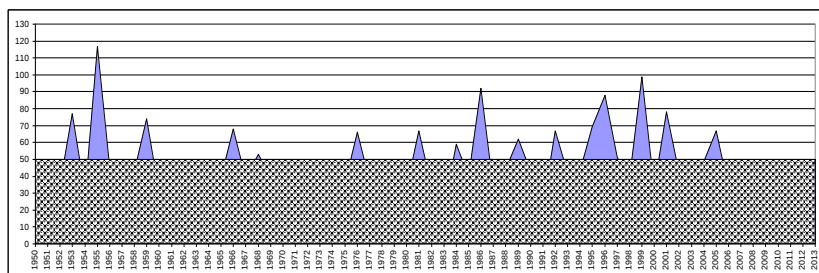

Figura 5. *Cantități de precipitații maxime diurne ce depășesc pragul de 50mm. Chișinău (1950-2013)*

La stația meteorologică Chișinău în ultimii zece ani s-a semnalat doar un singur caz cu cantități maxime diurne de peste 50 mm – anul 2005 când valoarea maximă a precipitațiilor căzute timp de 24 ore a constituit 67 mm. La stațiile Briceni și Cahul astfel de cazuri, în același interval de timp s-au semnalat de câte trei ori – 2005, 2008 și 2013 la Briceni, cu cantitatea maximă de 101 mm în anul 2005 și în anii 2005, 2007 și 2013 - la Cahul, cu cantitatea maximă de 129 mm, ceea ce constituie și maximum absolut pentru întreaga perioadă analizată, în anul 2013.

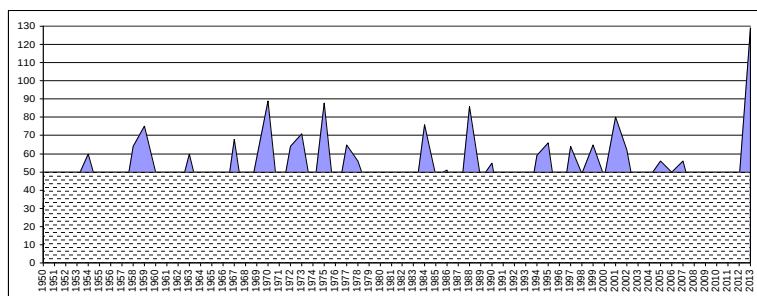

Figura 6. *Cantități de precipitații maxime diurne ce depășesc pragul de 50mm. Cahul (1950-2013)*

În urma analizării frecvențelor deținute de diferite cantități lunare de precipitații, s-a constatat o mare variabilitate, în sensul că, în funcție de situațiile sinoptice, precipitațiile excedentare se pot înregistra în întreg perimetrul analizat.

În cazul precipitațiilor maxime anuale, valoarea medie a acestora scade de la nord (Briceni - 611,8 mm) la sud (Cahul - 536,6 mm), iar pentru precipitațiile maxime diurne, cea mai mare valoare medie se înregistrează în sudul republicii – 49,1 mm. Cea mai coborâtă medie se înregistrează la Chișinău – 45,8 mm, iar la stația meteorologică Briceni - 47,4 mm.

Cea mai mare valoare a precipitațiilor maxime anuale s-a înregistrat la Briceni – 952,1 mm în anul 2010, iar cea mai mică – la Chișinău – 774 mm, în anul 1966. Tot în anul 1966 s-a înregistrat maximul absolut și pentru stația meteorologică Cahul (818 mm).

La nivelul tuturor stațiilor analizate cele mai mari frecvențe sunt deținute de clasele de valori 500 – 600 mm, fiecare dintre stații având particularitățile sale. Astfel, în sudul republicii se mai evidențiază o clasă cu frecvență mare, sub valoarea de 500 mm (437,9 – 469,5 mm, 9 cazuri), iar în nordul țării se semnalează frecvențe cel puțin la fel de mari și pentru clasele de valori 434,2 – 518,4 mm (15 cazuri), dar și pentru cantități maxime lunare peste 600 mm (602,6 – 728,9 mm, 22 cazuri).

În cazul frecvenței precipitațiilor excedentare care ating și depășesc pragul de 50 mm se evidențiază sudul republicii, unde influența ciclonilor mediteraneeni, în evoluția lor retrogradă, generează precipitații abundente și cu durată mare, iar iarna, în special, căderi abundente de zăpadă și precipitații mixte.

Referințe bibliografice:

1. Bogdan O., Marinică I. Hazarde meteo-climatice: geneză și vulnerabilitate cu aplicații la România. Sibiu: Editura Universității „Lucian Blaga”, 2007. 425 p.
2. Bogdan O., Niculescu E. Riscurile climatice din România, București: Compania Saga Internațional, 1999. 280 p.
3. Dragotă C. Precipitațiile excedentare în România. București: Editura Academiei Române, 2006. 175 p.
4. Nedeașcov M. Resursele agroclimatice în contextul schimbărilor de climă. Chișinău, 2012. 306 p.
5. Apăvăloaie M., Pîrvulescu I., Apostol L. Caracteristici ale cantităților de precipitații atmosferice în 24 ore din Subcarpații Moldovei și Culoarul Siretului. În *Lucrările seminarului Geografic „Dimitrie Cantemir”*, 1994, Nr. 13-14, p. 53-58

CONSIDERAȚII PRIVIND DINAMICA NIVELULUI APELOR FREATICE ÎN LIMITELE TERITORIULUI REPUBLICII MOLDOVA

LAȚCO LILIA

Institutul de Ecologie și Geografie al AȘM

Introducere. În prezent cca 95% din populația rurală a Republicii Moldova, se alimentează cu apă potabilă din primele acvifere de la suprafața terestră, care conțin ape freatice. În condițiile creșterii necesităților populației, nivelului urbanizării și industrializării țării, devine tot mai acută problema calității apei și a utilizării raționale a resurselor acvatice. În acest context, efectuarea studiilor privind dinamica nivelului apelor freatice în limitele teritoriului Republicii Moldova este actuală.

Informația obținută în rezultatul monitorizării apelor freatice include:

1. Date ce țin de observațiile asupra nivelului apelor freatice pentru perioade lungi de timp;
2. Informații succinte cu privire la caracteristicile apelor freatice, inclusiv aspectele lor calitative și cantitative;
3. Evaluarea și pronosticarea schimbărilor parametrilor hidrogeodinamici a apelor freatice.

Date istorice privind monitorizarea apelor subterane în Republica Moldova. Monitorizarea apelor subterane în Republica Moldova se realizează din anul 1960. În prezent rețeaua de prize de apă subterană formează baza rețelei de stat, care este menținută de Expediția Hidrogeologică (EHGeoM), care întocmesc rapoarte manuscrise anuale.

Metode utilizate studiului. Pentru realizarea acestui studiului au fost utilizate următoarele metode de cercetare:

- *metode de formare a bazei de date* - studiul rapoartelor anuale, analiză, sinteză, clasificare, diagnosticarea datelor, baza de date Excel;
- *metode statistice* - analiza cantitativ-calitativă, descrierea interpretativă, evoluția statistico-dinamică a nivelului apelor freatice.

Deasemenea în procesul de investigație și elaborare a demersului științific au servit: metoda observației, inducția și deducția, analiza logică și sinteza, analogia și comparația.

Pentru viitor se planifică, ca în procesul analizei datelor colectate să fie aplicate pe larg metode moderne ale matematicii statistice (analiza regresională, corelațională, verificarea ipotezelor, evidențierea funcțiilor de distribuție ș.a.). Aplicarea metodelor de interpolare spațială – Spatial Analyst și alte metode din categoria programelor GIS vor fi complementare.

Rezultate. În perioada 1960-2010 în rețeaua națională de monitorizare au fost incluse cca 1500 de sonde (de diferite vârste), dintre care peste 960 sonde în acviferele interstratale, și peste 485 sonde în acviferele freatice. Dintre acestea numărul sondelor active se schimbă periodic, astfel către anul 2010 acestea variind în intervalul 170-220 [1].

Rețeaua națională de sonde nu este constantă, numărul prizelor de observație și localizarea lor variind periodic. Aceasta depinde atât de starea sondelor (contaminate, inundații, conservare, curățarea lor etc.), cât și de exploatarea zăcămintelor noi de apă subterană, care prevede amenajarea sondelor de monitorizare.

La data de 1 ianuarie 2011 erau atestate 178 sonde de monitoring (conform datelor Agenției pentru Geologie și Resurse Naturale (AGRM)), dintre acestea 140 sunt sonde de monitorizare a apelor interstratale și 38 sunt sonde de monitorizare a apelor freatice, 54 de sonde au un regim natural al apelor subterane, iar 124 – dezechilibrat sau antropogen [2].

Datele colectate de la (AGRM) au stat la baza formării bazei de date în format Microsoft Office 2013, Excel.

În tabelul 1 sunt prezentate date privind perioada de monitoring a setului de sonde pentru acviferul freatic începând cu anul 1960.

Perioada monitorizării sondelor freatice

Tabelul 1

№	Perioada de monitorizare, ani	Numărul de sonde
1	0-5	280
2	5-10	94
3	10-15	46
4	15-20	22
5	20-25	22
6	25-30	4
7	30-35	29
8	Total	497

Pentru studiu au fost selectate 475 de sonde, care conțin date privind nivelul apei (H), coordonate și vârsta geologică indicate în rapoartele analizate. În dependență de nivelul apelor freatice, aceste sonde au clasificat în trei categorii: 1) 0-3m – 191 de sonde; 2) 3-5m – 84 de sonde; 3) >5m – 200 de sonde. Aceste trei categorii la rîndul lor au fost clasificate în două grupe, și anume: sonde cu șiruri de date continuu și sonde cu șiruri de date incontinuu. Clasificarea respectivă este prezentată în tabelul 2 și fig. 1, 2, 3

Clasificarea sondelor după nivel și caracteristica șirurilor de date

Tabelul 2

Nivelul apelor și numărul sondelor	Tipul sondei
0-3m 191 sonde	Sonde continuu - 79
	Sonde încontinuu - 112
3-5m 84 sonde	Sonde continuu - 29
	Sonde încontinuu - 55
>5m 200 sonde	Sonde continuu - 77
	Sonde încontinuu - 123

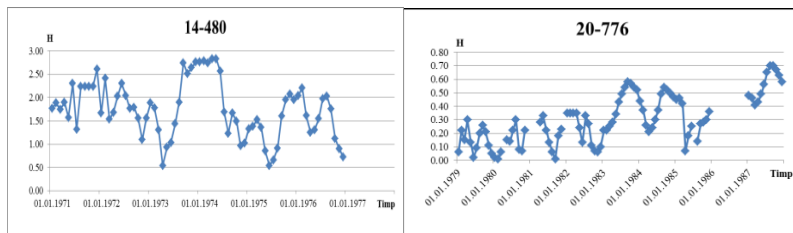

Figura 1. Sonde 0 - 3m, continuu/incontinuu (14-480/20-776)

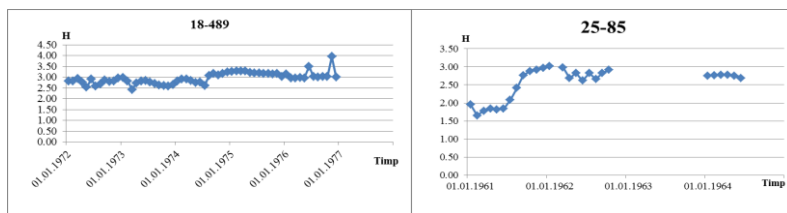

figura 2. sonde 3 - 5m, continuu/incontinuu (18-489/25-85)

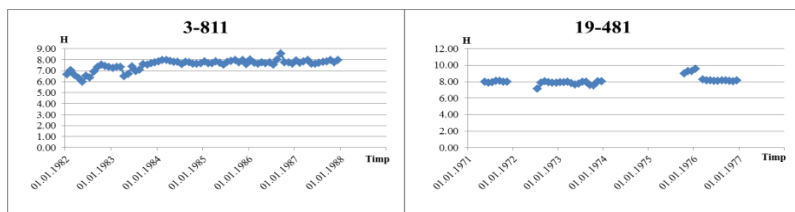

Figura 3. Sonde >5m, continuu/incontinuu (3-811/19-481)

Georeferențierea pe hartă a sondelor totale, inclusiv și al acestor trei categorii a fost efectuată cu ajutorul softului SURFER 14.

Dintre sondele monitorizate ale acviferului freatic, doar 38 au un regim regulat și activ până în anul 2010. Restul sondelor au un regim neregulat, număr destul de redus pentru teritoriul Republicii Moldova. De asemenea sondele sunt amplasate neuniform pe teritoriul țării.

Concluzii

- Nivelul apelor în sondele de monitorizare ale acviferului freatic poate varia dinamic în funcție de mai mulți factori, dar predominant depinde de: amplasarea geografică, structura litologică, porozitatea rocii și caracteristicile zonei de aerare;

- Odată cu adâncimea, observăm că nivelul apei în sonde poartă un caracter relativ uniform în ceea ce privește trendul regimului nivelului apei, ceea ce denotă faptul că odată cu adâncimea este tot mai redusă influența factorilor externi;

- Datele ce țin de variațiile nivelul apelor freatice necesită o analiză mai detaliată. Pentru viitor se propune metoda de analiză statistică a șirurilor de date, pentru a evidenția anumite legități definitorii.

- Pentru studii hidrogeologice aprofundate este necesar sporirea rețelei sondelor de monitorizare ale acviferului freatic, așa cum acesta reprezintă acviferul care asigură populația cu diverse întrebuințări (apă potabilă, irigații, industrie), mai ales că sondele monitoring ale acviferului freatic nu sunt amplasate uniform pe teritoriul țării.

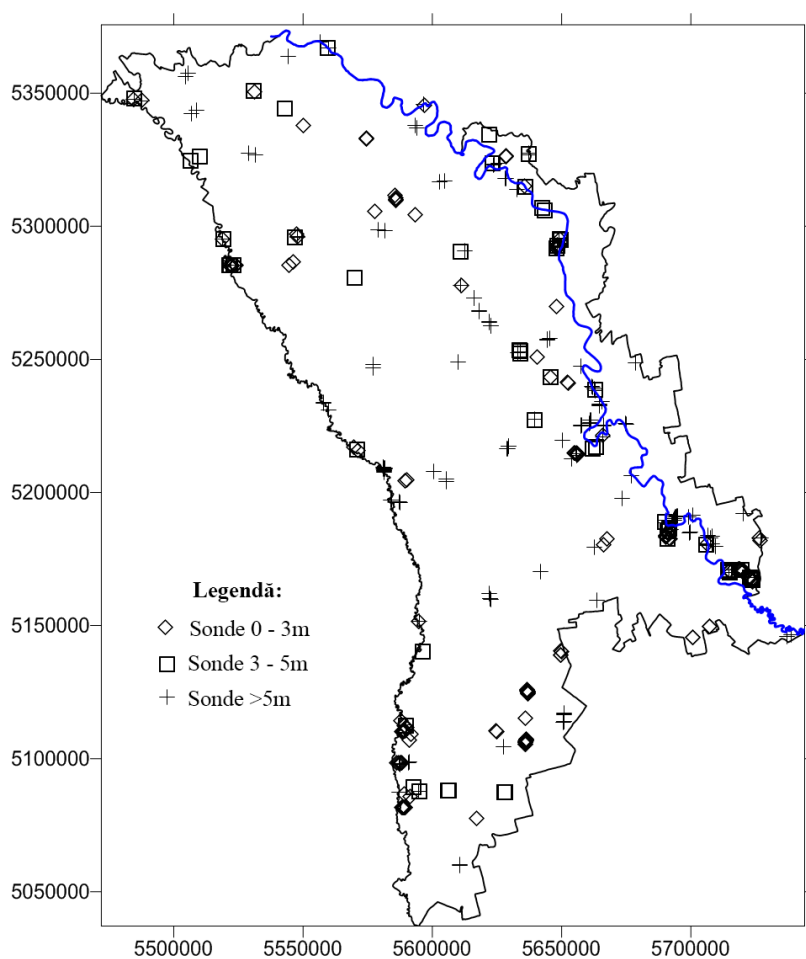

Figura 4. Nivelul apelor freatice pe categorii de adâncime

Referințe bibliografice:

1. Сводные отчеты по изучению режима и баланса подземных вод на территории Молдавской ССР и Республики Молдова. - Фонды АГРМ, 1982 - 2011.
2. Șcerbocova V. Monitoringul apelor subterane și crearea sistemului geoinformațional al Bazinului Artezian al Republicii Moldova. – Raport „ЕНGeoМ”, Chișinău, 2011, pag. 2-6.
3. Яцко Л. Ф., Методологические аспекты определения инфильтрационного питания грунтовых вод по данным режимных наблюдений за их уровнем. В сб.: Проблемы геологии и освоения недр: Труды XX Международного симпозиума имени академика М.А. Усова студентов и молодых ученых. Том II; Томский политехнический университет. Томск: Изд-во Томского политехнического университета, 2015, с.213-214.

METODOLOGII MODERNE DE MONITORIZARE A APELOR SUBTERANE (caz de studiu al bazinul râului Prut)

JELEAPOV VICTOR

Institutul de Geologie și Seismologie al AȘM

Introducere. În prezent apele subterane constituie una din principalele surse de aprovizionare cu apă potabilă a localităților Republicii Moldova situate în bazinul râului Prut.

Luând în considerare că pe teritoriul R. Moldova, pentru aprovizionarea cu apă a populației sunt utilizate sisteme acvifere, acestea reprezintă una din cele mai importante sarcini pentru un studiu hidrogeologic.

Principalele sarcini ale monitorizării apelor subterane sunt: studierea regimului apelor subterane în condiții de regim slab dereglat, sub influența exploatării (regim dereglat), prognozarea nivelului de ape subterane și studierea compoziției chimice a apelor subterane [2].

Monitorizarea apelor subterane se realizează printr-o rețea de observații care necesită o extensie pentru a acoperi toate orizonturile și complexele acvifere de pe teritoriul bazinului râului Prut.

Cu toate acestea, există potențiale surse de poluare a apelor subterane (antropogene și naturale) în zonele captării, care au impact negativ asupra calității și cantității apelor potabile.

În scopul stabilirii sub influența căror factori, naturali sau antropogeni, apele subterane tind să-și modifice parametrii chimici, rețeaua de stat de monitorizare a apelor subterane a bazinului râului Prut este utilată cu echipament modern de monitorizare [1].

Se prevede ca îmbunătățirile operate asupra rețelei de monitorizare a apelor subterane să contribuie la evaluarea tendințelor pe termen lung ale impactului natural sau antropogen asupra situației hidrochimice și hidro dinamice a apelor subterane în limitele bazinului râului Prut.

Luând în considerare cele menționate mai sus și pentru realizarea monitoringului apelor subterane este necesar de a utiliza sondele de monitorizare cu echipament modern, care să asigure înregistrare continuă a și veridicitatea datelor (nivel, temperatura) în timp real.

Dezvoltarea și introducerea unui astfel de sistem ar trebui să fie făcut cu ajutorul tehnologiilor moderne.

Metode și materiale. Dezvoltarea industriei, creșterea necesității de utilizare a apelor subterane pentru aprovizionarea localităților determină necesitatea de îmbunătățire a metodelor de control și monitorizare a apelor subterane.

Scopul general este modernizarea cu echipament modern rețeaua de observații, pentru o productivitate maximă și eficiență, în vederea asigurării unei soluții durabile și raționale a problemelor de mediu, cum ar fi:

1. Evidențierea condițiilor fizico-geografice ce influențează formarea sistemelor acvifere;

2. Evidențierea particularităților structurii geologice și analiza condițiilor hidrogeologice cu scopul aprecierii acestora pentru formarea sistemelor acvifere;

3. Evidențierea importanței procesului de monitorizare a sistemelor acvifere;

4. Identificarea exactă a locației sondelor de monitorizare a apelor subterane;

5. Instalarea echipamentelor moderne de monitorizare (15 sonde), inclusiv LTC logger (pentru a măsura nivelul apei subterane, conductivitate și temperatură), barologger (pentru compensarea presiunii atmosferice) și sistema telemetrică GSM (pentru transferul de date către calculatorul de birou);

6. Colectarea și analiza informației geologice existente precum și completarea bazei de date și fixarea obiectelor hidrogeologice;

7. Modelarea spațială a parametrilor de calitate și cantitate;

Monitorizarea apelor subterane reflectă problemele ce țin de cunoașterea aprofundată a sistemelor acvifere ale Republicii Moldova având ca scop evaluarea stării apelor subterane, determinarea tendințelor de modificare a componentilor chimici și fizici a acestora sub influența factorilor naturali și tehnogeni, elaborarea și realizarea activităților în vederea utilizării raționale

a apelor subterane și protecția acestora de epuizare și poluare pe teritoriul Republicii Moldovan [3].

Rezultate și discuții. În procesul de monitorizare a apelor subterane prin intermediul rețelei de stat de monitorizare, care în bazinul râului Prut include 33 de sonde (tabelul 1, figura 1), se depistează necorespunderea parametrilor chimici (mineralizării și reziduu sec) cu normele admisibile în vigoare, din cauza exploataării intensive a apelor subterane [1, 2].

În scopul determinării factorilor de impact asupra cantității și calității apelor subterane ale bazinului r. Prut, 15 sonde din cadrul rețelei de monitorizare (figura 2) au fost utilizate cu senzori de măsurare a nivelului, temperaturii, mineralizarea apei și presiunea atmosferică, selectate în baza depășirii parametrilor mineralizării și reziduu sec cu normele admisibile.

Tabelul 1

Nr. d/o	Nr. sondei	Amplasarea sondelor de monitorizare	Nivelul Static	Litologia
1	2	3	4	5
1	1-640	or. Lipcani	9.07	Nisip, aA ₃
2	1-650	s. Șireuți	2.2	Calcar, K ₂ S ₂
3	1-651	s. Șireuți	2.94	Calcar, K ₂
4	1-912	s. Drepcăuți	-	Calcar, K ₂ S ₁
5	1-913	s. Criva	3.13	Calcar, K ₂ S ₁
6	2-714	s. Tabani	2.20	Calcar, N ₁ S ₁ +N ₁ b ₃ +K ₂ S ₂
7	4-392	s. Fetești	3.18	Calcar, N ₁ s ₁
8	4-393	s. Fetești	2.03	Calcar, N ₁ s ₁
9	4-486	s. Brătușeni	6.18	Argilă nisipoasă, aA ₃
10	4-492	s. Alexandreni	-0.08	Calcar, N ₁ s ₁ +K ₂
11	4-866	s. Stolniceni	14.7	Gresie, K ₂ S ₁
12	4-867	s. Stolniceni	0.15	Gresie, K ₂ S ₁
13	4-952	s. Stolniceni	12.78	Gresie, K ₂ S ₁
14	8-498	s. Braniște	1.74	Nisip, aA ₃
15	8-642	s. Braniște	3.28	Nisip, aA ₃
16	13-458	s. Călinești	5.18	Gresie, K ₂
17	13-459	s. Călinești	-2.11	Calcar, aN ₁ s ₁
18	17-437	or. Ungheni	17.42	Nisip, aA ₃
19	21-285	s. Soltănești	64.67	Calcar, N ₁ s ₂
20	21-681	s. Grozești	4.2	Nisip, aA ₃
21	21-689	s. Grozești	3.98	Nisip, N ₁ s ₂
22	21-690	s. Grozești	4.71	Nisip, aA ₃
23	25-62	s. Nicolaieuca	3.58	Nisip, aA ₃
24	29-32	s. Gotești	3.74	Nisip, aA ₃

25	39-33	s. Gotești	3.75	Nisip, aA ₃
26	29-150	s. Cania	19.22	Nisip, N ₁ S ₂
27	29-151	or. Cantemir	37.59	Nisip, N ₁ S ₃ -m
28	29-152	or. Cantemir	27.79	Nisip, N ₁ S ₃ -m
29	29-153	or. Cantemir	32.33	Nisip, N ₁ S ₃ -m
30	29-239	or. Cantemir	23.78	Nisip, N ₁ S ₂
31	29-241	or. Cantemir	11.61	Nisip, N ₁ S ₂
32	29-244	or. Cantemir	55.67	Nisip, N ₁ S ₂
33	33-244	s. Slobozia Mare	39.9	Nisip, N ₂ p

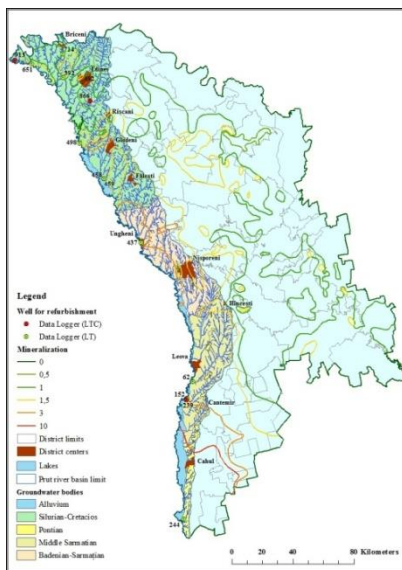

Figura 1. Amplasarea sondelor de monitorizare în bazinului râului Prut

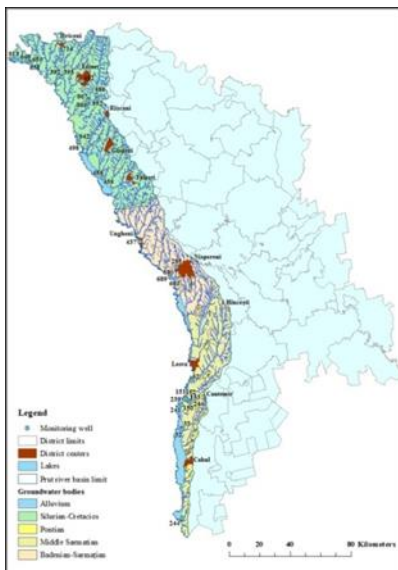

Figura 2. Amplasarea sondelor de monitorizare, care sunt utilizate cu senzori de înregistrare a nivelului, temperaturii și conductivității apei

Din cele menționate sus, cincisprezece sonde din cadrul rețelei de monitorizare, care cuprind toate corpurile de apă delimitate în bazinul râului Prut sunt echipate cu senzori de înregistrare a datelor. În șase sonde dintre acestea sunt instalați senzori de înregistrare automată a nivelului, temperaturii și conductibilității electrice a apei, iar în altele nouă sunt instalați senzori de înregistrare a nivelului și temperaturii apei. Instalarea

respectivilor senzori va asigura înregistrarea datelor la o anumită frecvență și va oferi posibilitatea de a determina influența asupra orizonturilor acvifere ale factorilor naturali sau antropogeni. De asemenea la sondă este instalată suplimentar o stație telemetrică care v-a transmite datele înregistrate direct la calculatorul central aflat la Î.S. „EHGeoM”.

În scopul determinării compensării presiunii atmosferice șapte sonde din cadrul rețelei de monitorizare vor fi echipate cu senzori de înregistrare a acesteia (figura 3). Toate datele înregistrate de senzori vor fi citite de colectorul de date direct în teren prin intermediul cablurilor de colectare a senzorilor [4].

Concluzii. În conformitate cu **rezultatele** studiilor descrise, putem face următoarele concluzii:

Au fost echipate 15 sonde de monitorizare cu echipament modern (senzori de măsurarea nivelului, temperaturii, conductabilității și compensării presiunii atmosferice):

- Sondele echipate cuprind toate complexele și orizonturile acvifere în limitele bazinului râului Prut, care ne permite de a studia mai detaliat condițiile hidrogeologice din regiunea dată:

- Senzori utilizate v-a asigura înregistrarea datelor la o anumită frecvență și va oferi posibilitatea de a determina influența asupra orizonturilor acvifere ale factorilor naturali sau antropogeni.

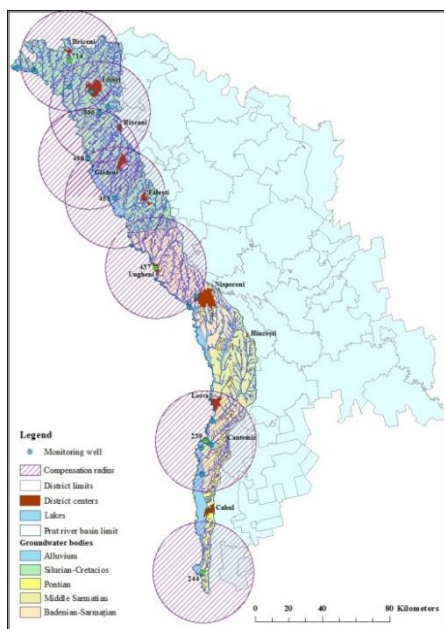

Figura 3. Amplasarea sondelor de monitorizare, cu senzori de înregistrare a compensării presiunii atmosferice.

Referințe bibliografice:

1. Щербакова В., Н. Желяпов В. „Изучения режима и элементов баланса подземных вод, государственный учет и Ведение ГВК на территории Республики Молдова” ГФЙоН РМ, 2010
2. Щербакова В. Желяпов В. „Мониторинг подземных вод и создание геоинформационной системы Молдавского артезианского бассейна Республики Молдова” ГФЙоН РМ, 2012.
3. Bogdevici O., Jalalite Gh., Jeleapov V., „Aspecte metodologice pentru identificarea și delimitarea corpurilor apelor subterane bazată pe tehnologia GIS”. Buletinul Institutului de Geologie și Seismologie. nr. 2, p. 120-133, 2014
4. Common Implementation Strategy for the Water Framework Directive (2000/60/E.C.) – *Implementing the G.I.S. elements of the Water Framework Directive*, European Commission;

**IMPACTUL INUNDAȚILOR CAUZAT DE PLOILE TORENȚIALE
PUTERNICE SI ABUNDENTE ASUPRA MEDIULUI NATURAL
ȘI SPAȚIULUI CONSTRUIT DIN REPUBLICA MOLDOVA**

MÎNDRU GALINA

Institutul de Ecologie și Geografie al AȘM

Introducere. Cauzele naturale care provoacă inundațiile pe teritoriul Republicii Moldova sunt legate de pătrunderea în albii a unor cantități excedentare de apă provenită din ploi torențiale și abundente, topirea bruscă a zăpezii, bararea văilor prin alunecări de teren, ruperea barajelor [3].

În ultimii 70 de ani pe cursul râurilor mari din Moldova (Nistru și Prut) au fost semnalate circa 10 inundații de proporții, cele mai distrugătoare fiind înregistrate în 1941, 1955, 1969, 1974, 1980, 2006, 2008 și 2010. Pe râurile mici din republică inundațiile de mare amploare, sunt destul de frecvente (1948, 1956, 1963, 1973, 1984, 1989, 1991, 1994, 1998, 1999, 2005) [4].

Ploile torențiale cu caracter de dezastru au loc cel mai frecvent în perioada caldă a anului și sunt determinate de încălzirea neuniformă a suprafeței terestre și pătrunderea intensivă a aerului umed tropical peste teritoriul republicii.

S-a constatat că 5% din ploile torențiale aduc precipitații de 50 mm în focarul lor. Această categorie de ploi torențiale are o acțiune energetică destul de înaltă, care poate provoca formarea „râurilor”, spălarea solului, inundarea văilor [2].

Pe teritoriul republicii un fenomen hidrometeorologic deosebit de periculos îl constituie ploile torențiale și abundente generatoare de inundații, precipitațiile cărora constituie 70-100 mm în 24 ore și care aduc pagube catastrofale.

Rezultate și comentarii. Conform datelor oficiale, în zonele periculoase supuse inundațiilor sunt amplasate 659 localități, din care 625 - rurale, 31 orașe și 3 municipii. Din cele 1583 localități ale R. Moldova, 450 sunt inundate de scurgerea tranzitorie, 127 – scurgerea tranzitorie de pantă și 59 de curgerea de pantă. În zonele supuse inundațiilor sînt amplasate 30 616 case de locuit și 1 651 construcții de producere cu un cost total de bilanț mai mare de 2 790 mil. lei [1].

Proporțiile consecințelor inundațiilor depind de durata păstrării nivelelor periculoase de apă, viteza torentului, suprafața inundată, sezonul, densitatea populației și intensitatea activității economice, prezența construcțiilor hidrotehnice de protecție și măsurile concrete de pregătire către inundație, nivelul de pregătire și organizare a acțiunilor întreprinse în timpul inundației, etc.

Orașul contemporan este mai sensibil la inundații decât o localitate veche cu clădiri din lemn. Aceasta se explică prin faptul, că datorită tasării neuniforme a solului, în timpul inundațiilor au loc multe rupturi în sistemele de canalizare și conductele de apă, magistralelor de gaze naturale, cablurilor electrice, telefonice, telegrafice, etc. La inundații relativ mici (odată în 5-10 ani) termenul următoarei reparații capitale a unei clădiri se apropie în mediu cu 15 ani, iar costul reparației crește de trei ori. După fiecare inundație esențială, prețul de bilanț a unei clădiri de lemn scade cu 5-10%.

La inundațiile urbane cu densitatea înaltă a edificiilor, pagubele materiale sunt mai mari comparativ cu orașele în care clădirile sunt amplasate mai rar [5].

Ploile torențiale puternice din anul 1948 au inundat catastrofal regiunea centrală a republicii, îndeosebi orașul Chișinău cînd a fost inundată și avariata calea ferată, au fost distruse multe clădiri din lunca râului Bîc, a fost inundată și acoperită cu noroi gara feroviară.

De asemenea, precipitațiile abundente în partea centrală din zona Codrilor din anul 1991 cînd volumul precipitațiilor a atins 175 mm. Cele mai mari distrugerii s-au înregistrat în bazinul hidrografic al râului Ciorna (în regiunea raionului Șoldănești), în rezultat și-au pierdut viața 21 de persoane; au fost deteriorate 8 mii de case de locuit, din care 516 au fost distruse complet; inundate 400 mii ha de terenuri agricole.

Anul 1994 a fost pentru Republica Moldova unul dintre cei mai nefavorabili din ultimul deceniu al secolului XX. Ploile torențiale abundente

din 26-27 august 1994 au avut o intensitate medie de peste 40 mm/oră, însoțite de vânt puternic și grindină, au cauzat inundații catastrofale în râurile mici, pricinuind daune materiale enorme și jertfe omenești. Au fost afectate 16 raioane ale republicii, îndeosebi, raioanele din centrul Moldovei.

În rezultatul manifestării fenomenelor menționate au decedat 29 de oameni, pierderile din fondul locativ au constituit 3137 de case și alte obiecte de menire socio-culturală, obiecte de producție, 551 km drumuri auto, 577 km linii electrice, 662 km linii de telecomunicații, 733 poduri, 779 baraje. Prejudiciul economic cauzat a constituit 443 milioane lei sau circa 100 milioane dolari SUA.

Cel mai mult a avut de suferit satul Călmățui, raionul Hîncești, unde conform datelor Serviciului Hidrometeorologic de Stat (SHS), în timp de 24 ore au căzut 180 mm de precipitații.

Ploi torențiale foarte puternice și abundente au căzut pe teritoriul țării noastre și pe parcursul anului 2005. Este necesar de menționat ploile torențiale puternice din 23, 25, 26 și 31 mai. Cantitățile maxime de precipitații au atins 35-40 mm în timp de o oră.

Conform datelor SHS, și a datelor Serviciului Protecției Civile și Situațiilor Excepționale (SPCSE) ploile nominalizate au cauzat daune în unele sate din raioanele Briceni, Edineț, Ocnița, Ialoveni, Cahul, Leova, Cimișlia, UTA Găgăuzia, precum și în satele Colonița și Budești.

De o intensitate și mai mare au fost ploile torențiale din 7, 18 și 19 august 2005. Pe 7 august în raioanele de nord, centrale și de sud-est au căzut ploi torențiale cu o cantitate de precipitații, care au variat în limitele 10-83 mm. La Chișinău în timp de 4,5 ore au căzut 57 mm de precipitații, ceea ce în medie se semnalează o dată în 20 de ani.

Figura 1. Gara feroviară Chișinău inundată în rezultatul ploilor torențiale foarte puternice din 7 august 2005

Aceste ploi torențiale au fost generate de pătrunderea pe teritoriul republicii dinspre sud-vest a unui front atmosferic rece care a fost acutizat de întâlnirea cu masele de aer cald și foarte umed, venite dinspre Marea Neagră.

În perioada 22-28 iulie 2008, în Ucraina de Vest unde sînt situate cursurile superioare ale râurilor Nistru și Prut, au căzut în fond 63-260 mm de precipitații, ceea ce constituie 1-3 norme lunare.

În raioanele de nord, în unele centrale și de sud ale republicii suma precipitațiilor pe decadă a constituit 85-185 mm sau 440-800% din norma decadică.

Ca rezultat au avut loc inundații excepționale și catastrofale, provocînd mari pagube materiale economiei țării. Conform estimărilor preventive ele constituie 120 milioane dolari SUA. După proporții și prejudiciile aduse inundația din iulie - august 2008 a depășit considerabil pe cele precedente.

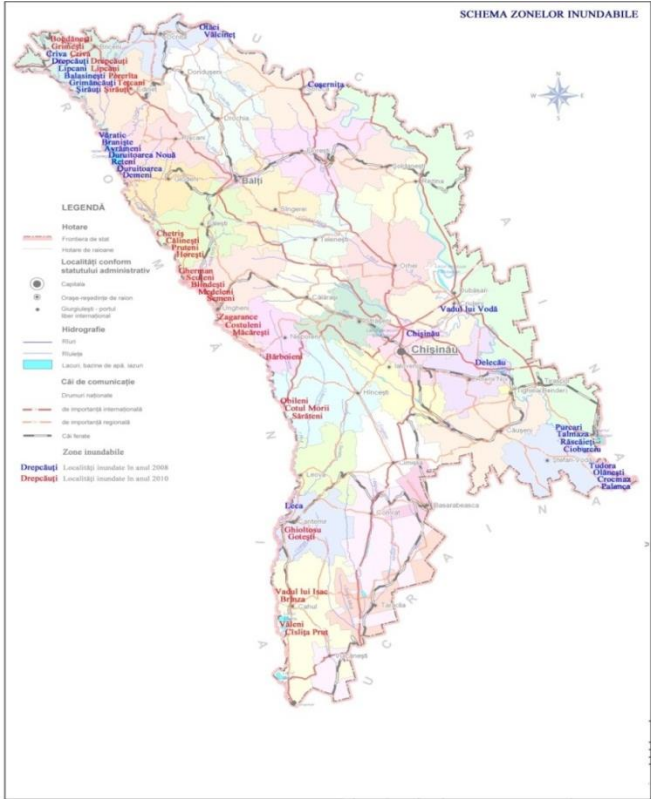

Figura 2. Localitățile inundate la trecerea viiturilor pluviale din vara anilor 2008 și 2010 (Schemă elaborată de autor în baza datelor SPCSE)

În cele 22 de raioane din lunca râurilor Nistru și Prut, în urma inundațiilor au fost distruse nu numai casele, drumurile, terenurile agricole, dar au mai fost afectate și fântînile (circa 3000), sistemele de colectare a apelor menajere. Au fost inundate 8473 ha de terenuri agricole, inclusiv 4980ha de pășune.

În total pe țară au fost inundate 1183 de case, evacuate 7851 de persoane. Cele mai multe case inundate au fost înregistrate în raioanele: Briceni (293); Căușeni (283); Anenii Noi (213); Criuleni (145).

Concluzii:

- Ca rezultat al schimbărilor climatice pe teritoriul Republicii Moldova ploile torențiale puternice și abundente generatoare de inundații devin tot mai frecvente și mai intensive.

- În ultimii 70 de ani pe cursul râurilor mari din Moldova (Nistru și Prut) au fost semnalate circa 10 inundații de proporții, cele mai distrugătoare fiind înregistrate în anii 1941, 1955, 1969, 1974, 1980, 2006, 2008 și 2010.

- Inundațiile de mare amploare pe râurile mici din republică sunt, de asemenea, destul de frecvente (1948, 1956, 1963, 1973, 1984, 1989, 1991, 1994, 1998, 1999, 2005).

- În zonele periculoase supuse inundațiilor sunt amplasate 659 localități, din care 625 - rurale, 31 orașe și 3 municipii.

- Conform „Schemei de protecție a localităților din RM împotriva inundațiilor”, în zonele cu potențial major de inundație sunt incluse: 30 616 case de locuit; 1651 construcții de producere. Costul total de bilanț - peste 2 790 milioane lei.

Referințe bibliografice:

1. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova din 13.10.2000 nr. 1030 "Schema protecției localităților Republicii Moldova împotriva inundațiilor".

2. Cazac V., Boian I. "Riscul inundațiilor în Republica Moldova". // Revista Mediul Ambiant, nr. 4 (40), Chișinău, 2008, pag. 43-48.

3. Mihăilescu Constantin, Boian Ilie, Fenomene naturale de risc în Republica Moldova // Revista Mediul Ambiant, nr.5 (23), Chișinău, 2005, pag. 3-10.

4. Salaru Gh. Boian I. Serenco L. Bejenaru G. Moldovanu N. Evaluarea inundațiilor catastrofale din vara anului 2010 pe teritoriul Republicii Moldova. // Revista Mediul Ambiant, nr.5 (53), Chișinău, 2010, pag. 1-6.

5. Vol.3: "Hazardurile naturale" / aut. coord.: Valeriu Cazac, Ilie Boian, Nina Volontir; red. șt. coord.: Ilie Boian /Colecția Mediul geografic al Republicii Moldova. Editura "Știința", Chișinău, 2008. 208 p.

IMPACTUL ALUNECĂRILOR DE TEREN ASUPRA MEDIULUI NATURAL ȘI SPAȚIULUI CONSTRUIT DIN REPUBLICA MOLDOVA

MÎNDRU GALINA

Institutul de Ecologie și Geografie al AȘM

Introducere. Alunecările de teren sunt cele mai frecvente fenomene de deplasare naturală sau prin intervenția omului a maselor de roci pe versanți. Acestea produc mari daune activităților umane, precum și pagube materiale, astfel fiind încadrate în categoria hazardurilor naturale.

Alunecările de teren sunt definite atât ca proces de deplasare a unor mase de roci pe versanți, cât și ca formă de relief rezultativă. Alunecările sunt considerate deplasări gravitaționale rapide sau lente ale maselor materiale pe versanți sub influența umectării intense a rocilor și materialelor de pantă, precum și datorită ruperii echilibrului dintre forța de gravitație și forța de frecare internă a maselor de roci.

Formarea alunecărilor presupune pătrunderea apei în substrat (în perioadele ploioase) pînă la un strat impermeabil de roci, reprezentate prin argile sau marne, pe care îl umectează puternic și, astfel, îi impune funcția de „pat de alunecare”. Ca urmare a umectării rocilor impermeabile pe suprafața „patului de alunecare” se formează o pastă argiloasă / mărnoasă care joacă rolul de lubrefiant în procesul de alunecare. Declanșarea alunecărilor de teren este favorizată de o serie de condiții, factori și cauze dintre care menționăm:

- **Caracteristicile substratului geologic:** natura litologică și stratificația; alternanța de straturi permeabile și impermeabile; prezența rocilor argiloase care prin umezire devin plastice și au coeziune foarte scăzută; gradul de fisurare etc.

- **Relieful:** panta (gradul de înclinare); configurația și lungimea versantului.

- **Umiditatea:** apele de infiltrație, apele meteorice, provenite din ploi lente de lungă durată, apele subterane care slăbesc coeziunile rocilor.

- **Vibrații naturale ale scoarței terestre** (seisme, avalanșele).

- **Activitatea antropică:** prin acțiuni directe - subminarea artificială a versanților, supraîncărcarea versanților prin construcții, trepidațiile produse de circulația rutieră, exploziile artificiale; supra-umectarea terenurilor prin schimbarea regimului apelor; prin acțiuni indirecte - gospodărirea defectuoasă, nerațională a fondului funciar/terenurilor, despăduririle, pășunatul excesiv, deșțelenirile unor pajiști.

- *Lipsa vegetației forestiere /ierboase* de pe versanți.

Alunecările de teren sunt răspândite pe întreg teritoriul Republicii Moldova, acolo unde există versanți cu pantă accentuată, unde sunt prezente depozitele argiloase – nisipoase și orizonturile acvifere subterane, unde regimul precipitațiilor atmosferice generează o umiditate suficientă a versanților. La declanșarea alunecărilor de teren contribuie și gradul de împădurire și înierbare a versanților, șocurile seismice și activitățile antropice [4].

Pe teritoriul Republicii Moldova sunt înregistrate peste 16000 de alunecări de teren deosebite după mecanismul de deplasare a masei de roci, formă, adâncime, volum, tip genetic. Frecvența alunecărilor de teren depinde de condițiile geologice, versanți și umiditatea solului [1].

Cea mai extinsă răspândire și intensitate a alunecărilor de teren este înregistrată în partea cu cea mai mare altitudine și fragmentarea reliefului – Podișul Moldovei Centrale.

Materiale și metode. Pentru realizarea studiului dat au fost utilizate datele din arhivele: Serviciului Hidrometeorologic de Stat, Serviciului Protecției Civile și Situațiilor Excepționale, Biroului Național de Statistică, Institutului Național de Cercetări și Proiectări "Urbanproiect", Agenției Relații Funciare și Cadastru. În procesul de elaborare a studiului au fost utilizate următoarele metode: matematico-statistice, analitiză și sinteză, geografică, cartografică, SIG și teledetecție.

Rezultate și comentarii. Frecvența alunecărilor de teren depinde de condițiile geologice, versanți și umiditatea solului. Alunecările de teren pot fi declanșate de cutremure, în particular de-a lungul frontierei cu România, precum și de perturbările solului care conduc la compactare, surpare și creșterea nivelului de ape subterane. Ultimul fenomen tinde să se manifeste în locurile de construcții a edificiilor și a drumurilor, în cazul agriculturii intensive, despăduririi și acolo, unde digurile au scurgeri.

Pe teritoriul Republicii Moldova suprafața terenurilor afectate de alunecările de teren constituie 49 mii ha, iar a teritoriilor cu pericol de alunecare alcătuiește circa 670 mii ha. Cea mai largă răspândire acești versanți o au în partea cea mai înaltă și fragmentară a republicii – Podișul Moldovei Centrale [2].

O dezvoltare intensivă se remarcă și în Cîmpia Prutului de Mijloc, Podișul Nistrean și Podișul Tigheci unde mai bine de 1500 terenuri periculoase se află în raza municipiilor, orașelor și satelor.

Analiza datelor statistice au arătat că cel mai frecvent alunecările de teren au loc în timpul lunilor de iarnă și primăvară ca rezultat al creșterii ratelor de precipitații, topire a zăpezilor și saturare a solului.

Analiza manifestării alunecărilor de teren în Republica Moldova în ultimii 20 ani a demonstrat, că 85% din ele revin lunilor februarie-mai, 4% - pentru perioada de vară și 9% - pentru toamnă.

În ultimele trei decenii majoritatea alunecărilor de teren au fost determinate de cantitățile mari de precipitații căzute, care au afectat puternic infrastructura socio-edilitară. Alunecările de proporții mari, ce au cauzat distrugerea edificiilor, construcțiilor, magistralelor auto au avut loc în anii 1985, 1997, 1999, 2000, 2002, 2003.

Activarea proceselor de alunecări aduc pagube considerabile fondului locativ, obiectelor industriale și agricole, magistralelor auto și feroviare, rețelilor de linii cu transmisie electrică, de telegraf ș.a.

Pierderile economice, asociate cu alunecările de teren, sunt greu de evaluat. În ultimele două decenii potrivit Serviciului Protecției Civile și Situațiilor Excepționale, costurile economice medii anuale datorate alunecărilor de teren au constituit 9,7 milioane MDL, echivalentul a circa 1,3 milioane de dolari SUA.

Ca exemplu, în urma cantității mari de precipitații căzute la 11 mai 1985 au avut loc alunecări de teren catastrofale, care au distrus în raioanele Telenești și Orhei un număr considerabil de case de locuit și alte construcții.

În anii 1997-1999, alunecările de teren au distrus și avariat sute de case în numeroase localități. Cel mai mult au avut de suferit satele Leușeni (raionul Hîncești), unde au fost distruse peste 350 de case, și Ghiliceni (raionul Telenești), unde au fost distruse și avariate circa 100 de case [3].

În lunile februarie-martie 1998 s-au activizat considerabil procesele alunecărilor de teren în mun. Chișinău și a 17 sectoare ale republicii. Cele mai expuse acestui fenomen au fost sectoarele: Hîncești, Călărași, Ialoveni, Ungheni. Alunecări catastrofale au avut loc în satul Leușeni, raionul Hîncești în perioada 25 februarie -14 martie. În zona alunecărilor au nimerit 357 gospodării în care locuiau 1400 persoane, inclusiv 431 copii. În urma alunecărilor au fost distruse 214 case de locuit, iar 137 au fost avariate. Paguba materială a constituit aproximativ 30 mln. lei.

În lunile februarie-martie 1999 s-au intensificat procesele alunecărilor de teren în mun. Chișinău și în 8 raioane ale republicii. Au fost înregistrate 197 sectoare afectate de alunecări de teren. Cel mai mult au fost expuse acestui fenomen raioanele: Bălți, Ungheni, Hîncești, Soroca.

Alunecări catastrofale au avut loc în satul Ghiliceni, raionul Telenești, în perioada 7-12 martie 1999. Suprafața alunecărilor de teren a constituit 51 ha. În zona lor au nimerit 104 gospodării în care locuiau 247 persoane, inclusiv 70 copii. În urma alunecărilor au fost distruse 61 case de locuit, 43 au fost avariate.

Au fost distruse 2,25 km drumuri auto, 4,7 linii de rețele electrice și 0,7 km linii de comunicații. Paguba materială totală acumulată în urma alunecărilor de teren pe republică a constituit circa 44,065 mln. lei.

Figura 1. Alunecări active (satul Climăuții de Jos, raionul Șoldănești)

Conform informației Serviciului Protecției Civile și Situațiilor Excepționale în luna iulie 2013 în satul Popeasca din raionul Ștefan Vodă alunecările de teren s-au răspândit pe o suprafață de circa 6 ha. Ca urmare au fost avariate 4 case, iar pagubele materiale au constituit 462 mii lei [2].

Alunecările de teren produc pagube însemnate, în special atunci când construcțiile ingineresti sunt proiectate fără a ține seama de condițiile pe care trebuie să le îndeplinească taluzurile și versanții adiacenți [5].

Pentru provenirea și combaterea alunecărilor de teren pot fi luate următoarele măsuri:

- Organizarea unui staționar pentru observații în timp, privind evoluția deformațiilor versantului, variația regimului apelor subterane.

- Măsuri tehnice de stabilizare a versanților: construirea zidurilor de sprijin și contraforturilor. Drenajul apelor de suprafață și evacuarea acestora în locuri amenajate.

- Captarea izvoarelor și drenarea terenurilor cu exces de umiditate.

- Menținerea sectoarelor împădurite și împădurirea zonelor de alunecare.

- Evitarea pășunatului excesiv pe versanți.

- Realizarea aratului în lungul pantei.

Concluzii:

- Alunecările de teren afectează cel mai mult Regiunea Centrală a țării unde densitatea acestora ajunge la 30-50 locuri pe 100 km pătrați.
- Cele mai mari suprafețe de terenuri cu alunecări sunt în raioanele Călărași – 3084 ha, Ungheni – 2094, Hîncești – 1364 ha, Strășeni – 1115 ha, Telenesti – 1176 ha.
- Alunecările de proporții mari, ce au cauzat distrugerea edificiilor, construcțiilor, magistrelor auto, au avut loc în anii 1985, 1997, 1999, 2000, 2002, 2003.
- Analiza manifestării alunecărilor de teren în Moldova în ultimii 20 ani a demonstrat, că 85% din ele revin lunilor februarie-mai, 4% - pentru perioada de vară și 9% - pentru toamnă.
- În ultimele două decenii, potrivit Departamentului Situații Excepționale, costurile economice medii anuale datorate alunecărilor de teren au constituit 9,7 milioane MDL, echivalentul a circa 1,3 milioane de dolari SUA.
- Alunecările de teren produc pagube însemnate, în special atunci când construcțiile ingineresti sunt proiectate și executate fără a ține seama de condițiile pe care trebuie să le îndeplinească taluzurile și versanții adiacenți.

Referințe bibliografice:

1. Apostol I. Evaluarea vulnerabilității localităților Republicii Moldova către situațiile excepționale (inundații, subinundații, alunecări de teren, incendii în sectorul locativ) în funcție de fenomenul "Schimbarea Climei", Raport, Chișinău, 2006, 15 p.
2. Broșura Situații Excepționale în Republica Moldova pentru anii 2012, 2013, 2014. Chișinău, 25 p.
3. Mihăilescu Constantin, Boian Ilie, Fenomene naturale de risc în Republica Moldova // Revista Mediul Ambiant, nr.5 (23), Chișinău, 2005, pag. 3-10.
4. Vol.3: "Hazardurile naturale" / aut. coord.: Valeriu Cazac, Ilie Boian, Nina Volontir; red. șt. coord.: Ilie Boian /Colecția Mediul geografic al Republicii Moldova. Editura "Știința", Chișinău, 2008. 208 p.
5. Zaruba Q, Mencl V., "Alunecările de teren și stabilizarea lor", Editura Tehnica, București, 1974.

VULNERABILITATEA SEISMICĂ A CLĂDIRILOR DIN ORAȘUL CHIȘINĂU

TROIAN SERGIU

Institutul de Geologie și Seismologie al AȘM

Cutremurele de pământ sunt hazarduri care pot cauza pierderi materiale, disfuncții ingineresti, haos social și chiar pierderi de vieți omenești. Însă, trebuie menționat faptul că pierderile de vieți omenești nu sunt cauzate nemijlocit de seism, dar de deteriorarea ori prăbușirea construcțiilor în urma acestora. Cel mai iminent risc seismic în R. Moldova este reprezentat de focarul seismic Vrancea, care a cauzat multe pagube de-a lungul sec. XX: zeci de mii de clădiri avariate, mii de clădiri complet distruse și sute de decese.

Riscul seismic poate fi definit ca convoluția dintre distrugerea sau pierderile posibile în urma unui eveniment hazarduos și vulnerabilitatea elementelor expuse la aceste evenimente. Când vorbim despre riscul seismic, este important să integrăm în această schemă și termenul de "expunere" - posibilitatea ca o clădire sau o structură inginerească să fie afectată de cutremur [1]:

$$R=H*V*E;$$

unde R-riscul seismic (estimarea pierdelor la un cutremur);

H-hazardul seismic (amenințare, cauzată de mișcările pământului generate de seism);

V-vulnerabilitatea seismică (funcția, ce caracterizează reacția obiectului la impactul hazardului)

E-gradul de expunere.

Reducerea riscului seismic are o importanță majoră, și ca rezultat s-ar evita dezastrele și s-ar proteja astfel viețile omenești, s-ar minimiza pierderile economice, s-ar menține serviciile vitale, procesele de operare și producție. Vulnerabilitatea seismică este practic unicul factor care poate fi influențat de om cu scopul de a reduce riscul seismic. Catastrofele seismice nu pot avea loc decât în cazul în care forța unui potențial cutremur va fi superioară rezistenței pământului și structurilor ingineresti construite. Ca definiție, vulnerabilitatea seismică reprezintă caracteristica calitativă de susceptibilitate a elementelor de a avea efecte adverse în cazul unor potențiale seisme. Această definiție însă, este prea vagă pentru a fi folosită în cadrul estimărilor de risc seismic sau la dezvoltarea scenariilor de cutremure, și are nevoie de un șir de specificații pentru a deveni cu adevărat calitativă. Aceste specificații ar fi [2]:

- Specificarea și caracterizarea elementelor expuse riscului pentru care urmează să se determine vulnerabilitatea;
- Caracteristicile acțiunii seismice și cuantificarea severității acesteia;
- Caracterizarea efectelor potențiale ale unui cutremur și cuantificarea severității acestuia;
- Caracterizarea susceptibilității efectelor unui cutremur la diferite nivele de severitate ale acțiunii seismice.

Ca rezultat, determinarea vulnerabilității seismice a unei structuri sau a unui amplasament urban va ajuta nu doar la prezicerea impactului economic pe care l-ar avea un potențial cutremur asupra elementelor expuse riscului, dar va aduce și o multitudine de soluții pentru a diminua riscul: consolidarea clădirilor, editarea (perfecționarea) codurilor de proiectare, protejarea structurilor ingineresti de importanță vitală, planificarea operațiunilor de salvare [3].

Pentru Republica Moldova, cel mai evident risc seismic îl prezintă focarul din zona carpatică „Vrancea”. Din catalogul „ROMPLUS” poate fi stabilit, ca variațiile magnitudinilor cutremurelor apărute în focarul Vrancea sunt cuprinse între $M_{W,min} = 0.0$ și $M_{W,max} = 7.9$ [4]. De asemenea, cercetările și calculele au arătat că magnitudinea maximă care poate fi atinsă de seismele originare din Vrancea se cuprinde undeva în intervalul $M_{W,max} = 7.9 \div 8.2$ [4]. Este important de menționat că forța de distrugere care poate fi produsă de un cutremur vrâncean apare ca rezultat al combinației magnitudinii și adâncimii. Datele statistice arată că cutremurul din 1977 (unul din cutremurele vrâncene reprezentative ale secolului XX) a atins magnitudinea de $M_W = 7.5$ la adâncimea de $h = 109 \text{ km}$ și a produs mult mai multe pagube comparativ cu cutremurul de $M_W = 7.7$, $h = 150 \text{ km}$, produs în 1940 [5]. Referindu-ne la cutremurele Vrâncene reprezentative, putem menționa câteva: din 1940, 1977 și 1986 (cu magnitudinile de 7.4, 7.2 și 7.0 respectiv). Acestea sunt cele mai recente evenimente seismice importante apărute în zona Vrancea. Urmările acestor evenimente sunt prezentate în Tabelul 1.

Urmările cutremurelor din 1940, 1977 și 1986 [4].

Tabel 1

	1940	1977	1986
Decese	78	-	2
Răniți	1000 (aprox)	-	561
Clădiri avariate	2795	8914	7015
Clădiri complet distruse	172	2765	1169

Rezultatele de mai sus reprezintă urmările evenimentelor înregistrate pentru toată țara. Considerând faptul că orașul Chișinău adăpostește peste 30% din populația Republicii Moldova și are cel mai mare număr de clădiri locative din țară, este important să se evalueze riscul seismic al orașului în particular, considerând fondul locativ cu caracteristici detaliate și caracteristicile seismice locale. Orașul Chișinău are o suprafață de aproximativ 122 de km². Istoric, orașul a început să se dezvolte infrastructural după cel de-al doilea război mondial, până atunci în mare parte fiind format din clădiri relativ mici, cu unul sau două etaje, construite din blocuri din argilă, cărămidă sau blocuri din calcar. După 1950 a început să se contureze infrastructura contemporană a orașului, cu blocuri masive și înalte (4 sau mai multe etaje). În mare parte blocurile noi reprezentau blocuri rezidențiale, care erau construite cu scopul de a asigura procesul masiv de urbanizare care se dezvoltă în perioada post-belică. Cele mai multe clădiri prezente astăzi în Chișinău au fost construite între anii 1960 și 1979 - aproximativ 40.8%. Aproximativ 28% au fost construite chiar înainte de 1960 [6]. Aceste cifre indică vârsta critică a fondului locativ din Chișinău, ceea ce ar putea avea urmări grave în cazul unui seism puternic. De asemenea, un factor important este înălțimea clădirilor. Chiar dacă clădirile mai înalte de 2 nivele reprezintă doar aproximativ 15% din numărul total de clădiri, anume în acestea poate fi găsit cel mai mare număr de locatari, astfel este foarte important de investigat în detaliu aceste edificii.

Scopul cercetării curente este să asigure o fundație informativă sigură pentru viitoarele activități care vor veni să scadă considerabil pierderile potențiale care pot fi cauzate de un viitor seism pe teritoriul orașului Chișinău. În cadrul cercetării au fost evaluate 24560 de edificii și ca seism-scenariu a fost considerat evenimentul din 10 Noiembrie 1940 ($M_G=7.4$), fiind unul din cele mai reprezentative ale secolului XX în Republica Moldova.

Există numeroase metode de evaluare a riscului seismic, dar pentru lucrarea curentă au fost considerate două metode. Prima se bazează pe evaluarea riscului considerând gradul potențial de distrugere a clădirilor, iar a doua pe calculul pierderilor financiare per unitate de suprafață utilă a clădirii. În prima metodă, cu ajutorul funcției vulnerabilității seismice concret stabilite, a fost determinat gradul probabil de avariere în cadrul cartierelor orașului Chișinău [6].

Rezultatele acestei cercetări denotă, că un eveniment devastator ca cel din Noiembrie 1940, ar putea avea urmări grave și în prezent, urmări de ordin social, infrastructural și economic. Sectoarele unde predomină edificiile vechi sunt cel mai probabil să sufere avarieri grave, iar pierderile economice totale ar putea depăși cifra de 1 mlrd de euro, ceea ce reprezintă aproximativ 12.4% din valoarea totală a fondului locativ orășenesc [6]. Aceste evaluări dovedesc necesitatea iminentă de investigație și consolidare a clădirilor cu risc înalt de avariere (poate înlocui cu edificii noi după caz), pentru a asigura siguranța locuitorilor orașului Chișinău și pentru a dezvolta sustenabil infrastructura acestuia.

Referințe bibliografice:

1. Seismic Vulnerability Assessment Project Group India, „Technical Document (Tech-Doc) on Seismic Vulnerability Assessment Methods for Buildings”, Seismic Vulnerability Assessment of Building Types in India, Chapter 1.2 p.2, 2013;
2. Sandi H., Pomonis A., Francis S. etc. „Seismic Vulnerability Assessment. Methodological elements and applications to the case of Romania”, International Symposium on Strong Vrancea Earthquakes and Risk Mitigation p.329-330, Oct. 4-6, 2007;
3. Calvi G.M., Pinho R., Magenes G. etc. „Development of seismic vulnerability assessment methodologies over the past 30 years”, ISET Journal of Earthquake Technology, Paper No. 472, Vol. 43 p.76, No. 3, September 2006.
4. Алказ В.Г. „Основы прогноза сейсмической опасности и сейсмического риска территории Республики Молдова”, Elena-VISRL, 2007.
5. Lungu D., Arion C., Aldea A. etc. „Seismic hazard, vulnerability and risk for Vrancea events” p. 292, International Symposium on Strong Vrancea Earthquakes and Risk Mitigation p.34-35, 2007.
6. Алказ В. Г., Исичко Е. С., Гинсарь В. Н. „Методические аспекты и результаты оценки сейсмического риска территории г. Кишинева” p.16-22, 2010.